ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ
ΥΠΟ
ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ

Διακόνου ἔτι ὄντος, καὶ ἐνιαχοῦ σχολαρχοῦντος τοῖς αὐτοῦ Ἀκροωμένοις πρώην ἀναπτυσσόμενα·

Νῦν δὲ παρὰ τῶν

ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ ΑΥΤΑΔΕΛΦΩΝ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΖΩΗ, ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ

Τοῖς
Ὁμογενέσι Φιλολόγοις φιλοτίμῳ δαπάνῃ ἐπὶ τῷ διανεμηθῆναι δωρεὰν τύποις ἐκδοθέντα.

Ἐπιστασίᾳ Σπυρίδωνος Βλαντῆ.

ΤΜΗΜΑ Β'.

Ὅπερ ἐστὶν

Η ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ.

Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.

1805.

ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Β'.

ΟΠΕΡ ΕΣΤΙΝ

Η ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ.

---

§. υπ'. Μικρὸν κατωτέρω γενομένη ἡ περὶ τοῦ ὄντος κατάγειος, καὶ τῶν, ᾗ ὄν, ἐπιθεωρουμένων αὐτῷ, ὑπερπετὴς ἄχρι τοῦδε φερομένη σοφία, τῆς σωματοειδοῦς ἁπάσης φύσεως τὴν θεωρίαν ἀναβάλλεται, καὶ τὸν ὅλον διάκοσμον σκέμμα προτίθεται ἑαυτῆς οὐκ ἀλλότριον. Εἰ γὰρ καὶ τῆς περὶ φύσεως πραγματείας ὑποκείμενον ὡμολόγηται εἶναι τόδε τὸ Πᾶν, ὃ καὶ φύσις ὠνόμασται· (§. σογ'.) ἀλλ' ἥτε ἔκτασις, καὶ ὁ τρόπος τῆς θεωρίας, ὡς ἐπὶ πολλῶν, κἀνταῦθα τὰς ἕξεις διέστησε· τῆς μὲν γὰρ περὶ τοῦ Κόσμου τοῦ ὑφεστῶτος δὴ τούτου, καὶ μόνου, ἡ σκέψις· τῆς δὲ καὶ περὶ οἱουοῦν ἄλλου, κατ' ἀφαίρεσιν ἀπὸ τοῦ παρόντος, καθόλου ὁ λόγος. Καὶ ἡ μὲν τόνδε, ὡς ἔχει, ἀφορᾷ, τὰ περιιόντα αὐτῷ πάθη πολυπραγμονοῦσα· ἡ δὲ, καὶ εἴτις ἕτερος παρὰ τοῦτον, δυνατῶς ἐστὶν ἔχων, ὡς ἂν ἐνδέχοιτο ἔχειν, ἢ μὴ, ἐπισκοπεῖ. τὰ περιεσόμενα αὖ κἀκείνῳ προσεξετάζουσα. Καὶ τῇ μὲν ἡ φύσις, καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ἐν τοῖς ἐστιν ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ τῆς ἠρεμίας τὸ θηρευόμενον, ἐπὶ δὲ τὴν θήραν ποδηγέτις τὰ πλεῖστα ἡ αἴσθησις γίγνεται, δι' ἐμμελοῦς παρατηρήσεως, καὶ πείρας ἀκριβοῦς τὴν ἐπὶ τῶν σωμάτων ἀλήθειαν ῥινηλατοῦσα, καὶ ἐξιχνεύουσα· τῇ δὲ, καὶ τὰ κοινῶς τῇ ἐνύλῳ φύσει προσήκοντα ἀκριβούσῃ, καὶ περὶ τῶν ἀρχῶν, καὶ αἰτίων, καὶ τῆς καταβολῆς, καὶ τῆς τάξεως, καὶ συναρμογῆς,

καθ' ἣν οὗτός τε, καὶ εἴτις ἄλλος διάκοσμος, πέφυκεν ὡς ἐκ μελῶν συναρμολογεῖσθαι, πρόκειται ἡ εἰσήγησις, μᾶλλον ἢ ταῖς περὶ ἕκαστον αἰσθητικαῖς ἀντιλήψεσι, τῷ λόγῳ πει-θαρχοῦσα, καὶ ὑπὸ τῶν κοινοτάτων ἐννοιῶν, ἃς ἡ Ὀντολογία φθάσασα εἰς τόδε ἡμῖν ἐξέθετο, χειραγωγουμένη. Διὸ κἀ-κείνως μὲν ἐκληφθεῖσα ἡ περὶ τοῦ Κόσμου διδασκαλία τῆς Φυσιολογίας μέρος ἂν εἴη ἐπίσημον, καὶ Κοσμολογία φυσι-κή τε καὶ εἰδικὴ προσακούσειεν. Οὕτω δὲ τῆς ἀνὰ χεῖρας ἐ-ξεως κεφαλαιώδης τε, καὶ οἰκείως ἔχουσα κρίνεται σκέψις, καὶ Μεταφυσική, Καθόλου τε καὶ Διαβατικὴ Κοσμολογία τε, καὶ Κοσμοσοφία, εἴωθεν ἐπιφημεῖσθαι, παρ' οἷς οὐκ ἀλυσι-τελὲς ἐν ἐπιστήμαις καινοτομεῖν ἔγνωσται τὰ ὀνόματα.

§. υπα'. Συγγενίδα δὲ τὴν ἐν χερσὶ θεωρίαν ἑαυτῇ οὖ-σαν, ἡ προλαβοῦσα ἐγκρίνει τε, καὶ προσίεται· τό,τε ὀντολο-γικὸν εἶδος, τὸ περὶ τῆς Κοσμολογίας οὐκ ἀπαξιοῖ ἔχειν διάδοχον. Ἑκατέρου γὰρ ἀνωτάτη καὶ ὑπερκειμένη ἡ σκέψις, τοῦ μὲν τὰς προσηκούσας τῷ ἁπλῶς ὄντι κοινοτάτας ἐννοίας ὑ-ποτιθεμένου, τοῦ δὲ τὰς ἐν γένει τῷ ἐκ πλειόνων φύσεων διακοσμουμένῳ ἑνί, ὡς ὅλον, συντάγματι. Καὶ μὴν καὶ ἐκ τούτου τὰς ἀρχάς, τὸ πολὺ μέρος, αἷς ἂν χρήσαιτο, ἡ φυ-σικὴ συμπορίζεται πραγματεία, ὡς ἐξ ἐκείνου πᾶσα μι-κροῦ ἐπιστήμη· ὥστε καὶ οὐδὲν ἀπεικός, εἰ πρὸς τὴν ἀρχικω-τάτην ἀνάγεται ἕξιν, ἡ καθ' ἑαυτὴν τὸ ἀρχικόν τε, καὶ ὑ-περέχον τῆς θεωρίας προϊσχομένη εἰσήγησις.

§. υπβ'. Οὕτω δέ τοι ἐξειλημμένη ἡ Κοσμολογία, θεω-ρία τις ἐστί, περὶ Κόσμου ἐν γένει, κατὰ λόγον ἐπιστήμῃ πρέ-ποντα, τὰς ἀρχὰς καὶ αἰτίας, καὶ τὴν καταβολήν, καὶ τὴν τάξιν, οἷς συνίσταταί τε καὶ συναρμόζεται τὸ ὅλον σύνταγ-μα, φιλοκρινοῦσά τε καὶ κατασκευάζουσα. (1) Ἢ ἄλλως ἐπι-στήμη, ἡ τὸν Κόσμον κατὰ γένος θεωροῦσα, ὡς ὅλον τι ἐκ με-ρῶν πλειόνων συγκροτούμενον, καὶ ποικίλων παθῶν τε καὶ τρόπων, καθ' ἣν ἔχει ὁλοκληρίαν, δεκτικὸν ἀναδεικνύμε-νον. (2)

§. υπγ'.

(1) Γενιώσ. Μεταφ. Μέρ. Α'. Προλεγ. §. 3.
(2) Οὐίλφ. Ἐν Κοσμολογ. τῇ κατὰ γένος. Προλεγ. §. α'.

§. υπγ΄. Πρῶτος οὖν τὴν οὕτως ἔχουσαν ἐπιστήμην πεπραγματευμένος, ὁ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς μετὰ κλέους καθ᾽ ἡμᾶς φιλοσοφήσας Οὔολφιος φέρεται. Ὃ γε μὴν οὐχ ὡς ἄρα χωρίον τοῦτο ἐπιβὰς ἀστιβὲς πάμπαν τοῖς ἄλλοις, καὶ ἄβατον, κλεΐζεσθαι· (ἐγένοντο γὰρ οἱ καὶ πρὸ ἐκείνου τῶν τοιούτων ἁψάμενοι θεωρημάτων καὶ παλαιοὶ, καὶ νεώτεροι.) ἀλλ᾽ ὡς τὰ σποράδην τοῖς ἄλλοις περὶ τούτων εἰρημένα, πρῶτος συλλέξας ἐκεῖνος, καὶ εἰς ἓν ἀθροίσας, κἀκ τούτων, οἷον ἐκ μελῶν ἀκόσμως τῇδε κἀκεῖσε παρερριμμένων, σῶμα ἓν ἄρτιον διδασκαλίας ἐμμελῶς συναρθρώσας τε καὶ κοσμήσας, καρποῦσθαι τὸν ἔπαινον.

§. υπδ΄. Ἀπτέον τοίνυν καὶ ἡμῖν (παρέστω δὲ τοῦ λόγου ἔφορος ὁ Θεός.) τῆς προτεθείσης εἰσηγήσεως, εὐθὺς μετὰ τὴν φθάσασαν εὐμεθόδοις προβαίνουσι καὶ εὐρύθμοις. Ἀπτέον δ᾽ οὖν ὡς οἷόν τε (πλήθει γάρ τε καὶ ποικιλίᾳ πραγμάτων, καθ᾽ αὑτὴν ἡ ἕξις ἀδροτέρα καθίσταται.) ἐπιτετμημένως τε, καὶ περιληπτικῶς· τῶν μὲν κεφαλαιωδεστέρων, καὶ οἷον ὀστέων τινῶν καὶ νεύρων, οἷς ἡ Κοσμολογικὴ Θεωρία στηρίζεται καὶ συνέχεται, λόγον σκελετώδη τινὰ προστησαμένοις, τῶν δ᾽ ἐπὶ τούτοις, καὶ περὶ ταῦτα, τῶν δίκην ὑμένων τινῶν ὄντων, καὶ μυῶν, καὶ πιμελῆς, οἷς αὖ πρὸς τὸ ἁβρότερον ἡ πραγματεία καὶ περιττὸν ἐκπιαίνοιτο, παρημεληκόσιν. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ τῇ Μεταφυσικῇ φεισαίμεθα, μὴ ἐκμελῆ αὐτὴν, καὶ ἠκρωτηριασμένην τὰ καίρια, καὶ οἷον ἡμίπνουν τινὰ, χαμαὶ κειμένην ἐάσαντες, καὶ τοῦ χρόνου φεισαίμεθα, μὴ καὶ δόξαιμεν (ὃ πυνθάνομαι ποτνιωμένους ὑμᾶς) περὶ τὴν τούτου δαπάνην ἀφειδῶς λίαν ἀσωτευόμενοι. Ὑμῶν δ᾽ ἂν εἴη ταῖς τῶν πόνων ἐπιθήκαις ἀντικαταστῆσαι τὸ τοῦ χρόνου μειούμενον, καὶ δεῖξαι ἄρα, μὴ ἀπαραιτήτως καὶ χρόνου μακροῦ, καὶ πόνου πολλοῦ, δι᾽ ἴσου ἐς ἀεὶ δεῖσθαι τὴν μάθησιν, ὃ πάλαι τεθρύλληται· τῇ δὲ θατέρου ἐπιδόσει, μειαγωγουμένου θατέρου, ἐν ἴσῳ λόγῳ, τοῦ ἐξ ἀμφοῖν ἀνίσως συγκεκραμμένου, ἐπὶ τὴν τοῦ τέλους ἐξεῖναι ποτὲ ἵκεσθαι ἐπίτευξιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Τίνα δήποτε τοῦ Κόσμου ἔννοιαν, ὡς ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος πρόκειται θεωρεῖν, ληπτέον;

§. υπέ. „Ὅδε μὲν, οὗ μέρη καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ, ὁ Κόσμος, „τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἐστὶ σύστημα, καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων. Λέγεται δὲ καὶ ἑτέρως Κόσμος, ἡ τῶν „ὅλων τάξις τε, καὶ διακόσμησις, ὑπὸ Θεοῦ τε, καὶ διὰ Θεὸν „φυλαττομένη, ὡς Ἀριστοτέλης ὡρίσατο (1). Καὶ εἴτις δὲ ἄλλος Κόσμος παρὰ τοῦτον αὐτὸν ὑποσταίη, ἢ γοῦν νῷ προσληφθείη, εἰ μέλλοι διακόσμησις εἶναι, καὶ σύστημα πλειόνων ἂν εἴη φύσεων, καὶ τάξιν αὗτινα τῶν συγκροτούντων αὐτὸν ὄντων, περιέχοι πρὸς ἄλληλα, καὶ συνάφειαν. Καὶ πρός γε τὸν Κοσμήτορα Θεὸν ὑφ' οὗτε, καὶ δι' ὃν συνέχοιτο, ὥσπερ δὴ καὶ ὁ ὑφεστηκὼς οὗτος, οὕτω τοι ὡς εἰκὸς ἂν εἴη κἀκεῖνος, ἀναφερόμενος. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ πάντη νωθρὸν καὶ ἀεργὲς ἡ φύσις ἀπέστραπται, καλλωπίζεσθαι δὲ θέλει, ταῖς κατὰ εἴδη τῶν πλειόνων δυνάμεσι, καὶ ἀλληλουχεῖσθαι συνδεομένη ταῖς διὰ τῶν δυνάμεων ἐνεργείαις, ἄλλων ἐπ' ἄλλα εἰς ἑνὸς τέλους συννευόντων ἐπίτευξιν, εἴη ἂν οὐκ ἀπεικότως ὁ Κόσμος πλουτῶν καὶ τὸ δραστήριον· καὶ τῶν ἐντεῦθεν δὲ μεταβολῶν πλήθεσί τε καὶ διαφοραῖς καταποικιλλόμενος, ἀναδειχθείη ἂν οὕτω τοῦ ὀνόματος ἄξιος.

§. υπϛ΄. Καὶ γὰρ (ἐφ' ᾧ ἀπὸ τοῦ διχοτομηθέντος δὴ τούτου συντάγματος, ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἐπὶ τὴν καθολικωτέραν τοῦ Κόσμου περίνοιαν) αὐταῖς αἰσθήσεσι κατάδηλον ἐστὶν ἐπὶ τοῦδε τοῦ ὑφεστῶτος, Α΄. πολλὰ μὲν κατὰ διαμονὴν ἅμα κεῖσθαι τῶν ὄντων, ἀλλήλοις συνυφεστῶτα, καὶ συνυπάρχοντα. Β΄. πολλὰ δὲ καὶ ἄλληλα διαδέχεσθαι. Γ΄. Καὶ πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα διηνεκέσι μεταβολαῖς ὑπείκειν καὶ ἀλλοιώσεσι. Δ΄.

δὲ

(1) Περὶ Κόσμου πρὸς Ἀλέξανδ. Κεφ. β΄.

δὲ καὶ ἀλλήλοις κατ' αἰτίαν αὐτὰ συμπεπλέχθαι, καὶ οὕτω συναποπληροῦν τὸν ἐξ αὐτῶν ὅλον διάκοσμον. Ε'. δὲ καὶ ταῦτα αὐτὰ ἅμα πάντα ληφθέντα, μηδὲν ἔξω τοῦ κατ' αὐτὰ συντάγματος παραλείπειν, πρὸς ὅπερ αὖ ὡς μέρη αὐτὰ ἀνάγοιτο.

§. υπζ'. Καὶ τὸ δὴ Α. οὐρανὸς αὐτὸς μαρτυρεῖ, ὃν ἄνω „ πάρεστιν ὁρᾶν, Θεοῦ ἀνώτατον οἰκητήριον, καὶ γῆ φερέσβιος „ ἡ ὑπὸ ποσὶν ἡμῖν. παντοδαπῶν ζώων ἑστία τε οὖσα, καὶ „ μήτηρ (1). Καὶ τὰ πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῖν, φωστήρων τε μεγέθη καὶ κάλλη, καὶ ἀστέρων συναναχορεύουσαι ἀπαύστως συστάσεις· καὶ τὰ ἐν ποσὶ ταῦτα, ζώων εἴδη μυρία, καὶ φυτῶν, καὶ δένδρων, πελάγη τε καὶ ποταμοί, καὶ τὰ ἄλλα, ἃ δὴ πάντα συνυφαίνει, μέλη οἱονείτινα ὄντα, τὰ μὲν μείζω, τὰ δὲ ἐλάττω, ἅμα ὑφεστῶτα, καὶ τὴν ὁλοσχέρειαν τοῦ παντὶ χαριζόμενα. Τὸ δὲ Β'. πεῖρα πιστοῦται ἀμφιλαφής, ἡμέρας νύκτα διαδεχομένης, καὶ νυκτὸς ἡμέραν, καὶ τῶν γενέσεων καὶ φθορῶν ἀλληλοδιαδόχως πλεκομένων, καὶ οὐδὲ τῶν καλλίστων ἐν οὐρανῷ σωμάτων ἀτρεμούντων ὅλως, ἐνδελεχὲς δὲ περιαγομένων. Ἀλλὰ καὶ τὸ Γ'. οὐχ ἥκιστα φανερόν, τῶν αὐτῶν δὴ τούτων ποσῶς τε ποιῶς τε καὶ ταῖς ἄλλαις καταστάσεσιν ἐπηρεασμένων, καὶ μηδενὸς μηδαμῆ ἑστῶτος, ἀδιαλείπτως δὲ ῥοῦν τινα καὶ ἀπορροὴν ἄπαυστον ὑφισταμένων. Ἐφ' οἷς καὶ τὸ Δ'. μόλις γὰρ ἄν τι, μᾶλλον δὲ μηδὲν ἂν ἔχοις εὑρεῖν. καθ' ἑαυτό, καὶ δι' αὐτὸ ὄν· ἐπισκοπήσας δὲ ἄλλ' ἐξ ἄλλων ὄψῃ τε, καὶ δι' ἄλλα, τῶν μὲν αἰτίων ὄντων, τῶν δὲ αἰτιατῶν. Καὶ οὐχ ἁπλῶς, διττῷ δὲ λόγῳ αἰτίας τὴν πρὸς ἄλληλα ἀναφορὰν παρεχομένων ἰδεῖν, καὶ σχέσιν· τῶν μὲν ποιητικῶς δηλονότι πρὸς ἄλλα ἀναφερομένων, τῶν δὲ τελικῶς· οἷον ποιητικῶς μὲν ἡλίῳ γῆ περιθάλπεται· τελικῶς δέ, ἐφ' ᾧ ἐπίστης τοὺς φωτισμοὺς ἀναδέχεσθαι, καὶ τὰς περιθάλψεις τὰς ὑφ' ἡλίου, ἡ γῆ αὐτὴ συνεσφαίρωται. Καὶ ἀνώμαλος δὲ συνέστη τὴν ἐπιφάνειαν, πῇ μὲν εἰς κοιλάδας ταπεινωθεῖσα, πῇ δ' εἰς πεδία πλατυνθεῖσα, πῇ δ' εἰς ὄρη κορυ-

---

(1) Λεις. Περὶ Κόσμου πρὸς Ἀλέξανδ. Κεφ. Β'.

κορυφωθεῖσα, τῇ δ' εἰς φάραγγας διερρωγεῖα, καὶ διασφάγας, καὶ ποικίλως οὕτω συνελόντι περιτραχυνθεῖσα, ὡς ἂν ἐν ὄγκῳ τοσούτῳ, πλείονα προΐσχοιτο τὴν κατ' ἐπιπολὴν εὐρύτητα καὶ διάστασιν, καὶ πλειόνων εἰς οἴκησίν τε καὶ κίνησιν, καὶ τὰς ἄλλας χρείας προσεπαρκέσειε. Τελευταῖον δὲ καὶ τὸ Ε. ἀσφαλῶς ὁ λόγος αὐτὸς πρεσβεύει· ἔξω γὰρ τῶν πάντων πῶς ἄν τι ὑπολειφθείη, μὴ προφανοῦς ἑπομένης τῆς ἀντιφάσεως;

§. υπη'. Ἐκ τούτων οὖν λαβεῖν ἔσται τοῦ Κόσμου ἔννοιαν κατὰ γένος, ὁρισαμένους τοῦτον εἶναι σύστημα ὁλικὸν (ὅρα τὸ Ε.) πολλῶν ἅμα συνδιαμενόντων, (τὸ Α'.) καὶ ἄλλων ἄλλα διαδεχομένων, (Β'.) διηνεκῶς μεταβαλλόντων, (Γ'.) ποιητικῶς τε, καὶ τελικῶς ἀλλήλοις συνηρμοσμένων. (ὅρα τὸ Δ'.)

§. υπθ'. Καὶ δὴ ἐκ μὲν τῶν ὑφεστώτων δὴ τούτων τῶν τε συνδιαμενόντων ἀλλήλοις, καὶ τῶν ἄλλα διαδεχομένων, τῶν οὕτω μὲν, οὐκ ἄλλως δὲ συνηρμοσμένων, ὅδε ὁ ὑφεστὼς, καὶ οὐκ ἄλλος, τῷ ἀριθμῷ εἷς, συνήρτηται κόσμος. Ἄλλος δ' ἂν συναρτύοιτο ἐξ ἄλλων ὄντων παρὰ ταῦτα αὐτὰ, ἤτοι σωζομένου τοῦ κατὰ τόνδε εἱρμοῦ καὶ τῆς τάξεως, ἢ μηδὲ τούτου. Ἢ γοῦν ἀλλοῖος καὶ ἐξ αὐτῶν τούτων, μόνῃ ῥοπῇ τῇ κατὰ τὸν ἐν τῷ νῦν ὑφεστῶτι εἱρμὸν, καὶ τῆς μεταξὺ τῶν αἰτίων καὶ τῶν αἰτιατῶν σχέσεως, μεταμειφθείσης, καὶ εἰς ἑτεροίαν τινὰ μεταστοιχειωθείσης· ταυτὸν εἰπεῖν τῶν ἐν τῷ παντὶ θεσμῶν τρεπομένων, καὶ παρὰ τοὺς κειμένους, ἄλλων ἀντικαθισταμένων· ἐξ ὧν καὶ τὰς κατὰ περιόδους μακρῶν αἰώνων Παλιγγενεσίας τῶν ἐκ τῆς Στοᾶς, ὡς συστατικὰς ἄρα ἀεὶ ἄλλων καὶ ἄλλων διακόσμων, τῶν κατ' ἐκείνους, ἔστι παιδευθῆναι. Καὶ ἣν ἐν ἀπορρήτοις μυούμεθα τοῦ παντὸς καινουργίαν, ἐκστησομένου τῶν κρατούντων ἐν αὐτῷ ἤδη θεσμῶν, ἤτοι πάντων, ἢ πάντως τινῶν, καίγε ἐξαλλοιωθησομένου, οὐχὶ Κόσμου ἄλλην πρεσβεύσομεν ἐσομένην ὑπόστασιν, τοῦ δέ ποι ὄντος, κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ ὑποστήσαντι, παραλλαγήν τε καὶ ἐξαλλοίωσιν.

Θεώρημα Α'.

§. υϟ'. „ Τῇ ὑπάρξει μιᾶς καὶ μόνης τῆς ἀριθμῷ οὐσίας „ ἁπλῆς, Κόσμος οὐδεὶς ἂν ὑποσταίη· συνθέτου δὲ δὴ καὶ „ μάλα.

Οὐ γὰρ ἂν οὐδὲ τὰ συνυπάρχοντα, οὐδὲ τὰ διαδεχόμενα, οὐδὲ τὰ μεταβάλλοντα εἰς ἄλληλα, οὐδὲ τὰ κατ' αἰτίας λόγον ὁπωσοῦν ἀλληλουχούμενα, ἐπὶ τῆς τῷ ἀριθμῷ μιᾶς καὶ ἁπλῆς γένοιτο ἂν (ἐξ ὑποθ.) ἄρα (§. υπή. υπθ'.) οὐδὲ Κόσμος. Ἄρα τὸ Α'.

Ἐπὶ δὲ τῆς συνθέτου καὶ μιᾶς γένοιτ' ἂν ταῦτα. Καὶ κατ' αὐτὴν ἄρα ὑποσταίη καὶ Κόσμος. Ἄρα τὸ Β'.

Θεώρημα Β'.

§. υϟά. „ Οὐδὲ τὸ ἐκ πλειόνων καὶ συνυπαρχόντων, καὶ „ ἐπιδιαδεχομένων, καὶ μεταβαλλόντων, καὶ κατὰ τὸν τῆς αἰ- „ τίας καὶ τοῦ αἰτιατοῦ λόγον ἀλλήλοις ἐπισυνημμένων ὄντων „ σύστημα Κόσμον ἂν φαίημεν, εἴγε ταῦτα αὐτὰ καὶ ὑφ' ἑ- „ τέρων παρ' αὐτὰ εἴη πάσχοντα, ἢ πρὸς ἕτερα ἐνεργοῦντα.

Τὸ γὰρ ἐξ ἐκείνων, μετὰ τῶν παρ' αὐτὰ ἑτέρων, ἐφ' ἓν ὁλικῶς συμπαραληφθὲν σύστημα Κόσμος. (§. υπή. υπθ'.) Εἰ δὲ τὸ ἐξ ἐκείνων ἰδικῶς σύστημα τοῦ ὀνόματος ἀξιώσαις χωρὶς τῶν ἑτέρων πρὸς ἅπερ ἔχειν τὴν ἀναφορὰν ὑποτίθεται, ἦν ἂν καὶ τὸ ἐν μέρει σύστημα Κόσμος (σοῦ λέγοντος) καὶ οὐχὶ Κόσμος, μὴ ὁλικῶς συνεστάναι ὑποτιθέμενος, κατὰ τὸν λόγον (§. υπή.). Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. υϟβ'. Οὕτως οὖν τὸ ὑφεστὸς σύνταγμα ὁλικῶς νοητέον, οἷόν τι σύστημα μέγα, ἐκ πλειόνων ἄλλων συνεστὼς συστημάτων ἁπλουστέρων, τῶν μὲν μειζόνων, τῶν δ' ἐλαττόνων, ἄχρι τῶν ἐλαχίστων τε καὶ ἁπλουστάτων οὐσιῶν, τὴν ἀ-

ναλυσιν ἐπιδεχομένων. Οὕτω φέρε τῶν ἰνῶν ἕκαστος τῶν λεπτοτάτων, ἐξ ὧν ἀνθρώπῳ τὸ σῶμα συνύφασται, συστημάτιόν μοι νοήσεις οἷον ἐκ πλειόνων βραχυτάτων συγκεκροτημένον μορίων· ἐκ δὲ δὴ πολλῶν ἰνῶν, μῦς, καὶ ὑμὴν, καὶ ὀστοῦν, κτλ. Ἐκ δὲ τούτων ἅμα, μέλος ἓν οἷον ὁ βραχίων· ἐκ πλειόνων δὲ μελῶν διαφορὰν ἐχόντων, τὸ ὅλον σῶμα ὁλοκληρούμενον· ἐκ δὲ σώματος καὶ ψυχῆς φύσει συναπτομένων ὁ ἄνθρωπος, ὁ μικρὸς Κόσμος· ταὐτὸν εἰπεῖν, τὸ ἔτι μικρὸν συστημάτιον, μέγα δ᾿ ἔτι ἐν τοῖς οὖσιν ὂν διὰ τιμιότητα φύσεως, καὶ περιουσίαν τῶν ἐν αὐτῷ δυνάμεων. Καὶ ἐκ πολλῶν ἀνθρώπων τὸ εἶδος· ἐκ δὲ πλειόνων καὶ ἄλλων εἰδῶν κτηνῶν τε λέγω, καὶ φυτῶν, καὶ παντοίων τὰς φύσεις ἐμψύχων τε καὶ ἀψύχων, τὸ τῆς ἡμῖν οἰκουμένης ὑδρογείου σφαίρας, μεῖζον σύστημα. Ἐκ μὲν οὖν πλειόνων οὕτω συστημάτων πολὺ ἀλλήλων διαφερόντων, οἷον τοῦ τῆς γῆς, τοῦ τῆς σελήνης, ἑρμοῦ, ἀφροδίτης, ἡλίου, καὶ τῶν ἄλλων, τὸ ἔτι μεῖζον, τὸ τῶν πλανητῶν φημὶ, ὅπερ ἐξ ἑπτακαίδεκα σωμάτων, ὧν τεταγμένα καὶ θέσις, καὶ μέγεθος, καὶ σχῆμα, καὶ κίνησις, καὶ ἀπόστασις ἡ ἀπ᾿ ἀλλήλων. Ἤδη δὲ ἐπεὶ τῶν ἀπλανῶν ἕκαστος ἀστέρων, ἥλιός τις, ὡς οὐ πάνυ πόρρω τοῦ καθ᾿ ἡμᾶς φωστῆρος τὴν φύσιν ἀπέχων, ὑποτίθεται εἶναι. οὐκ ἀλόγως ἐοίκασιν οἱ καθ᾿ ἡμᾶς φιλοσοφοῦντες, καὶ περὶ ἕνα ἕκαστον τῶν στερεῶν, πλανητικάς τινας συστάσεις ὑπονοεῖν· τάχα δὲ καὶ ἐκ πλειόνων παραπλησίων συστημάτων, καὶ ἄλλα ἐφεξῆς ἔτι μείζω τὰ συνιστάμενα, ἐκ δὲ ἁπαξαπάντων συλλήβδην τὸ πᾶν, καὶ ὁλοσχερὲς σύνταγμα, ὅπερ οὐδ᾿ ὀφθαλμοῖς αὐτοῖς μικροῦ τι παρίσταται εἶναι περιαθρούμενον, παμμέγεθες δὲ ἡλίκον, καὶ μονονοὺ ἀπέραντον τῷ λόγῳ ἐστὶ περινοούμενον καὶ διερευνώμενον, (1) πολλαπλοῦν μὲν ὂν τῇ τῶν ἐν αὐτῷ φύσεων ποικιλίᾳ, ἁπλοῦν δὲ καὶ μοναδικὸν, καὶ ἑνιαῖον τῇ συναρμογῇ τε καὶ τάξει. Τοῦτο γοῦν καὶ Κόσμος ἀκούει κυρίως, καὶ σύστημα, καὶ τὸ πᾶν, καὶ ἡ φύσις·

---

(1) Βυρνέτ. Βιβλ. β'. Θεωρ. τῆς γῆς. Κεφ. ἐσχάτ. Καὶ Γενικῦς. Σχόλ. Προτ. μδ'.

σις· τὰ δ' ἐν αὐτῷ, ἐξ ὧν αὐτὸ ἔχει λαβὸν τὴν ὁλοκληρείαν, ὡς ἄρα τοῖς λοιποῖς συνιόντα εἰς τὴν τοῦ ὅλου συμπλήρωσιν, συστήματα μὲν, ὡς εἴρηται, καὶ ταῦτα ἐν μέρει, Κόσμος δ' οὐχί. Ὡς εἴγε παρὰ τοῦτον, καὶ Κόσμος ἦν ὑφεστὼς ἕτερος, ἢ καὶ πλείους, οἷόν τι ἐγίνοντο τῶν πάλαι συχνοὶ ὀνειρώξαντες, ἔχων μὲν ἐκεῖνος πρὸς τοῦτον τὴν κατ' αἰτίασιν ἀναφορὰν, ἐξέπεσεν ἂν, καὶ συγκατῆξεν ἑαυτῷ ἐκπεσόντι καὶ τοῦτον, τῆς τοῦ Κόσμου ἐπωνυμίας καὶ τάξεως· μηδὲν δὲ κοινὸν πρὸς τοῦτον αὐτὸν, μηδὲ τὴν τυχοῦσαν διασώζων κατὰ λόγον αἰτίου τε καὶ αἰτιατοῦ σχέσιν τε καὶ ἀπόνδεσιν, ἦν ἂν οὕτως, ἤτοι τῷ ἀριθμῷ, ἢ καὶ τῷ εἴδει διακεκριμένος.

Θεώρημα Γ'.

§. υμγ'. „ Ὁ Κόσμος τρεπτός.

Τὸ ἄτρεπτον καὶ ἁπλούστατον. (§. σιθ'.) Τρεπτὸν δὲ πᾶν ὅ,τι ἐκ τῶν ἐναντίων συνήρμοσται. Κόσμος δὲ ἁπλοῦς οὐκ ἂν εἴη. (§. υμ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. υμδ'. Ὅτι μὲν οὖν ὁ ὑφεστὼς οὗτος τοιοῦτος, καὶ ἡ αἴσθησις αὐτὴ μαρτυρεῖ· ὅτι δὲ καὶ κατ' ἀφαίρεσιν τὴν ἀπὸ τοῦ ὑφεστῶτος τοῦδε ὁ Κόσμος νοούμενος τροπῇ ὑπόκειται, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐννοίας τοῦ ἐν φύσει θεωρουμένου Κόσμου, (§. υπη. υπθ'.) καταδηλον.

Θεώρημα Δ'.

§. υμε'. „ Ὁ Κόσμος καθ' ὕπαρξιν ἐνδεχόμενος.

Τὸ γὰρ τρεπτὸν, καὶ καθ' ὕπαρξιν ἐνδεχόμενον ἐστί. (§. σκα'.) Τρεπτὸς δὲ ὁ Κόσμος. (§. υμγ'. υμδ'.) Ἄρα κτ.

Θεώ-

Θεώρημα Ε'.

§. υνς'. „ Ὁ Κόσμος ὐκ ἂν εἴη αἰώνιος.
Οὐ γὰρ τὸ καθ' ὕπαρξιν ἐνδεχόμενον. (§. σκ'.) Τοιῦτον δὲ ὁ Κόσμος εἶναι ἐθέλει. (§. υνέ.) Ἄρα κτλ.

Σχόλιον.

§. υνζ'. Περὶ τῆς ἐκ τῦ μὴ ὄντος ὑπὸ τῦ Δημιυργῦ παραγωγῆς, καθ' ἣν ὁ ὑφεςὼς Κόσμος ὑπέςη, τὴν ἀποκάλυψιν ἐνταῦθα σιγῇ τιμήσας (ὐδὲ γὰρ θεολογεῖν, ἐκ τῶν ὑπερφυῶς ἀποκεκαλυμμένων ἡμῖν ἤδη πρόκειται.) ἔχοις ἂν καὶ παρὰ τῶν ἔξω σοφῶν λαβεῖν ἀφθόνυς τὰς πίςεις. Εὑρήσεις γὰρ κ᾽ Ἑρμῆν τὸν τρισμέγιςον (ὃν ἐὰν τῆς τῶν Αἰγυπτίων κ᾽ τῶν Ἑλλήνων σοφίας πατέρα εἴπῃς, ὐκ ἂν ἁμάρτοις.) ἀμφιλαφῶς τὸν ποιητὴν, ὡς ἀρχὴν εἰσάγοντα τῶν πάντων (1). Καὶ Λῖνον τὸν ἀρχαῖον (2). Καὶ Ὀρφέα τὸν Λίνυ διακύσαντα (3). Καὶ Ὅμηρον, καὶ Ἡσίοδον (4), καὶ Θαλῆν (5), καὶ Ἀναξαγόραν (6), καὶ Πυθαγόραν αὐτὸν, καὶ τὺς ἐκ τῆς Στοᾶς ἅπαντας (7). Καὶ Πλάτωνα δὲ, (8) (ὐ γὰρ τῦτον ὑποκεῖσθαι τὸ δόγμα, ὡς Ἀριςοτέλει εἴρηται (9), ἐνδίδωσιν ὑποτοπῆσαι, ἡ ἐν Τιμαίῳ εἰσήγησις. Καὶ πάντας ἁπλῶς τὺς πρὸ τῦ Ἀριςοτέλυς, αὐτῦ τύτυ

---

(1) Ἐν τοῖς δυσὶν αὐτῦ Βιβλ. ὧν τὸ μὲν ἐπιγέγραπται Ποίμανδρος, τὸ δὲ Ἀσκληπιός.

(2) Παρὰ Λαέρτ. Βιβλ. ά., καὶ Ἀριςοβύλῳ ἐν Βιβλ. ιγ'. τῆς Εὐαγγ. Προπαρ. Εὐσεβ.

(3) Ἐν τοῖς φερομ. Ὀρφικοῖς.

(4) Παρὰ Εὐσεβ. ἔνθα ἀνωτ.

(5) Λαέρτ. ἐν βίῳ.

(6) Αὐτ.

(7) Πλετ. Βιβλ. β'. Περὶ Ἀρεσκ. Κεφ. δ'.

(8) Λαέρτ. ἐν βίῳ.

(9) Περὶ Οὐραν. Βιβλ. ά.

τούτου μαρτυροῦντος (1) εὕροις ἂν τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ εἶναι τὸν Κόσμον, ὡς δόγμα ἀλογίας μεσὸν ἀποπτύσαντας. Τί δὲ δεῖ καθ' ἕνα πρὸς τοῦτο παρεισάγειν, ἐνὸν ὅλα ἔθνη παραστήσασθαι μάρτυρας, τὸ Χαλδαίων (2), τὸ Αἰθιόπων (3), τὸ Θηβαίων (4), τὸ τῶν Αἰγυπτίων (5), τὸ Περσῶν (6), καὶ Σινῶν, καὶ Ἰαπονίων, καὶ Ἀμερικανῶν, ὡς ἰδεῖν ἐστὶ παρὰ πολλοῖς τῶν Νεωτέρων, τοῖς τὰ ἐκείνων γραφῇ παραδοῦσι. Παρὰ μὲν γὰρ τοῖς Περουΐταις τὸ Παχαϊαχαχὶκ, τὸν δημιουργὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ὑμνεῖ, παρὰ δὲ τοῖς Μεξικανοῖς τὸ Βιτζλιπουτζλὶ, ὡσαύτως τὴν ποιητὴν γεραίρει. Ἐφ' ᾧ δὲ τοὺς βαρβάρους παραλιπεῖν, τοιάδε δόξα καὶ παρ' Ἕλλησιν ἐκράτει ἀνέκαθεν, ὡς ἐστὶ μαθεῖν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πορφυρίου (7)· „ ὅρα γάρ φησι τὴν τῶν Ἑλλήνων σοφίαν, οὑ„ τωσὶ διασκοπούμενος· τὸν γὰρ Δία, τὸν νοῦν τοῦ Κόσμου ὑ„ πολαμβάνοντες, ὃς τὰ ἐν αὐτῷ ἐδημιούργησεν ἔχων τὸν Κόσμον. Καὶ τὰ Ὀρφικὰ ἑξῆς ᾄδει.

„ Ζεὺς πρῶτος γένετο, Ζεὺς ὕστατος ἀργικέραυνος.
„ Ζεὺς Κεφαλὴ Ζεὺς μέσσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται.
„ Ζεὺς ἄρσην γένετο, Ζεὺς ἄφθιτος ἔπλετο νύμφη.
„ Ζεὺς πυθμὴν γαίης τε, καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος.
„ Ζεὺς βασιλεὺς, Ζεὺς αὐτὸς ἁπάντων ἀρχιγένεθλος.

Καὶ ἔξεσται ἄρα σὺν Ἀριστοτέλει, ἢ εἴτις ἄλλος ὁ τὸ πρὸς Ἀλέξανδρον περὶ Κόσμου ἐστὶ συνταξάμενος, (8) ὡς „ ἀρχαῖος οὗτος λόγος (εἰπεῖν) καὶ πάτριος ἐστὶ πᾶσιν „ ἀνθρώποις· ὡς ἐκ Θεοῦ τὰ πάντα, καὶ διὰ Θεοῦ ἡμῖν συ„ νέστηκεν. Οὐδεμία δὲ φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν αὐτάρκης, „ ἐρημωθεῖσα τῆς ἐκ τούτου σωτηρίας (9). Πρὸς μὲν οὖν τοσαύτας μαρτυρίας τίς ἀπιδὼν οὐκ ἐν βραχεῖ λόγῳ θήσεται,

(1) Περὶ Οὐρ. Βιβλ. α'. (2) Διοδ. Βιβλ. γ'.
(3) Αὐτ. Βιβλ. δ'. (4) Αὐτ. Βιβλ. β'.
(5) Διοδ. Βιβλ. α'. Ὅρα καὶ Εὐσέβ. Βιβλ. γ'. περὶ Εὐαγγ. Προπαρ. Ἄρθρ. ια'.
(6) Παρὰ Θωμᾶ Ὕδε Κεφ. λγ'.
(7) Παρ' Εὐσεβ. Βιβλ. γ'. Εὐαγγ. Προπ. Ἀριθ. θ'.
(8) Κεφ. Β'. (9) Ὅρα Πλουτ. περὶ Ἴσιδ. καὶ Ὀσίρ.

ται, τὴν Ξενοφάνους (1) καὶ Ἀριστοτέλους (2) δοξασίαν; ὅπου γε καὶ Ἀριστοτέλης αὐτὸς ἐν τοῖς Τοπικοῖς, ἐξ ἡμισείας οἷον τῷ ἀληθεῖ ὑποδιδοὺς λόγῳ, (3) τοῖς διαλεκτικοῖς καὶ τοῦτο συγκαταλέγει τῶν προβλημάτων, ἃ ἀπορίαν ἔχει, φησί, „ πότερον οὕτως ἔχει, ἢ οὐχ οὕτω, διὰ τὸ περὶ ἀμφοτέρων „ εἶναι λόγους πιθανούς, καὶ περὶ ὧν λόγον μὴ ἔχομεν ὄν- „ των μεγάλων, χαλεπὸν οἰόμενοι εἶναι τὸ διατί ἀποδοῦ- „ ναι· οἷον πότερον ὁ Κόσμος ἀΐδιος, ἢ οὔ; καὶ γὰρ τὰ „ τοιαῦτα ζητήσειεν αὐτίς. Παρὰ γεμὴν τὸ ἐκ τῶν ἐκτὸς πίστεων βάρος, ὅπερ οὐ μικρὸν δήπου, ἐν οὕτω κοινῇ τῇ συμφωνίᾳ, τῆς ἱερᾶς αὐτῆς φύσεως φθεγγομένης, πολλοὶ καὶ ἄλλοι λόγοι ἐπὶ τὸ δόγμα φέρουσιν, ὧν πάρεργον ἂν εἴη καὶ ἡμᾶς ἐνταῦθα τινὰς νῦν ὑποθέσθαι.

Α'. Οὖν εἰ τὸ πάντη πάντως ἀναγκαῖον αὐτὸ καὶ αἰώνιον, (σιε.) ἔσαι δὴ τὸ αὐτὸ καὶ καθ' ὕπαρξιν ἀναγκαῖον. (§. σβ'.) τοιοῦτο δὲ ἐστὶν ὅτῳ τῶν πρὸς οὐσίαν ἀναγκαίων ἡ ὕπαρξις· (§. αὐτ.) ταυτὸν εἰπεῖν. πάθημα οὐσιῶδες (§. σκζ.) ὃ ἄλλο οὐδ' ἂν εἴη, οὐδ' ἂν νοηθείη. (§. σκη.) Ἀλλὰ μὴν καὶ δίχα τῆς ὑπάρξεως, κατά γε τὸ τί ἦν εἶναι νοητὸν ὁ Κόσμος. Καὶ μὴν καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἕκαστον, ὧν εἰσὶ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Οὐκ ἄρα ὁ Κόσμος αἰώνιος.

Β'. Ἤτοι τὸ ἀϊδιάζειν προσήκει τῷ Κόσμῳ οὐσιωδῶς. ἢ ἐπουσιωδῶς. Ἀλλ' εἰ τὸ δεύτερον, ἔχοι ἂν αὐτοῦ καὶ ἀποβάλλεσθαι, ὥστε καὶ τοῦτον φθαρῆναι δυνατόν· τὸ δὲ τοιοῦτο οὐκ αἰώνιον, ἀλλὰ τὸ ἀγέννητον, καὶ ἄφθαρτον (4). Εἰ δὲ τὸ πρῶτον, πότερον καὶ τοῖς μέρεσιν αὐτοῦ σύμπασιν οἰκεῖον τοῦτο, ἢ τοῖς μὲν, τοῖς δ' οὔ; εἰ μὲν ἐκεῖνο, οὐδὲν ἄρα ἐν χρόνῳ, καὶ οὐδὲ χρόνος· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ ὑπὸ σελήνην μάλιστα τοῦ Κόσμου μέρος παθητὸν ἐστὶ, καὶ Ἀριστοτέλει ὁμολογεῖται, ἐν ᾧ „ καὶ τὰ περίγεια κηραίνεται. (5) (ἐῶ γὰρ λέγειν ἤδη τὸ ὑπὸ πολλῶν ἀποδειχθὲν, ὡς οὐδὲ τὰ ὑπὲρ τὴν σελήνην παν-

(1) Παρὰ Πλουτ. Ἀρισκ. Βιβ. β'. Κεφ. δ'.
(2) Φυσ. Η. καὶ ἐν τοῖς περὶ Ουραν.
(3) Τοπικ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Θ'.
(4) Α. Περὶ Ουρανοῦ. (5) Πλουτ. β'. Ἀρισκ. Κεφ. δ'.

παύτῃ πάθους ἐκτός.) Ἄρα ἐπεὶ ἐ σύμπαντα τὰ μέρη αἰώνια, ἐδὲ τὸ ὅλον· ἔςι δὲ τὸ ὅλον ὁ Κόσμος. (§. υπη. υγά.) Ὁ ἄρα Κόσμος αἰώνιός τε ἅμα διὰ τὴν ὑπόθ. καὶ ἐκ αἰώνιος διὰ τὸ ἀκόλεθον.

Γ'. Καὶ εἰ ἀΐδιον τὸ πᾶν, καὶ ἀρχῆς ἐπέκεινα καὶ τέλες παντός, τῶν ἐν αὐτῷ λογικῶν ψυχῶν ἤτοι τὸ θνητὸν ἀποδεκτέον ἐξ ἀνάγκης, ἢ τὴν μετεμψύχωσιν, ὡς αὖ μὴ τὸ ἐνεργείᾳ ἄπειρον εἰσενεχθῇ, ὅπερ εἶναι τῶν ἀδυνάτων, καὶ Ἀριςοτέλης αὐτὸς (1) ἀπεφήνατο.

Δ'. Καὶ τὰ ἠθικὰ ἐκεῖνα καλέμενα ἐπιχειρήματα, πρὸς ἀνασκευὴν τῆς ἀτόπε δόξης, ἐ μικρὰν ἔχειν μοι δοκεῖ τὴν ῥοπήν· τί γὰρ δήποτε παρέλειψιν ξυγγραφῶν, φησὶν ὁ Διόδωρος (2), τὰ πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ἐςὶν ἀγνοέμενα; τί ἐδὲ ἐδεὶς Ὁμήρου, ὡς Ἰώσηπος λέγει (3) φέρεται συγγραφεὺς ἀρχαιότερος; τί δ' ὡς ὁ Ἀφρικανὸς (4), πρὸ τῆς κατὰ τὰς Ὀλυμπιάδας τῶν χρόνων καταμετρήσεως, ἐδὲν ὅλως ἱςόρηται πίςεως ἄξιον; Πῶς δὲ καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὰ τῶν βαρβάρων, ὡς Ἰεςῖνος (5) κομιδῇ σεσίγηται, εἰ ὁ Κόσμος αἰώνιος;

Ε'. Ἀλλαμὴν καὶ τὸ νηπιῶδες ἕτως εἰπεῖν, καὶ ἁπλᾶς, καὶ ἁπλοϊκὸν τῶν πάλαι, καὶ τὸ περὶ τὰς τροφάς, καὶ περιβολάς, καὶ οἰκήσεις αὐτοσχέδιόν τε καὶ ἀνεπιτήδευτον, καὶ τὸ ἀσύντακτον πρὸς ἄλληλα τῶν ἀφωρισμένων τε καὶ ἀπῳκισμένων ἐθνῶν, ναὶ μὴν, καὶ τῶν πολλαχᾶ γῆς συνεςωσῶν ἀποικιῶν τὸ νεαρὸν ἔτι καὶ πρόσφατον, τί ποτε ἄλλο ἐλέγχει (6) ἢ τῷ Κόσμῳ, καὶ τῷ ἐν αὐτῷ ἀνθρωπείῳ γένει ἀρχὴν γενέσθαι τινὰ ὑποςάσεως, καὶ ταύτην μηδὲ πάνυ πολὺ εἰς ἀρχαιότητα παρατείνεσαν;

ς'. Καὶ

---

(1) Βιβλ. γ'. Τῶν Φυσ. καὶ Α'. Περὶ Οὐρανᾶ.
(2) Ἐν Προοιμ. τᾶ Α'. Βιβλ.
(3) Κατὰ Ἀπίωνος.
(4) Παρ Εὐσεβ. Βιβλ. Α'. Εὐαγγ. Προπ.
(5) Παραιν. πρὸς Ἑλλ.
(6) Ὅρα Εὐσέβ. Βιβλ. ά. Περὶ Εὐαγγελ. Προπαρασ. Λειθ. δ'. Καὶ Κικέρ. Βιβλ. β'. Περὶ Φύσ. Θεῶν. Κεφ. κγ'. καὶ κδ'.

ϛ. Καὶ ἡ περὶ τὰς χειρωδεςάτας δὲ, καὶ περιεργιαιτάτας ἀνθρώποις τέχνας ἐπίνοια τὸ αὐτὸ μαρτυρεῖ (1). Οὐ γὰρ ἀμέλει κατακλυσμοῖς παγκοσμίοις τισὶν, ἢ ἐμπρησμοῖς ἐπισκήψασιν ὑπολαβόντες ἐροῦσιν, ὅτι τὰ πρὶν εὑρημένα ἐξίτηλα γεγονότα, πάλιν ἀνευρεθῆναι συνέβη, τὴν δὲ ὅλην φθορὰν ἑαυτῆς ἥκιστα παραδεχομένης τῆς φύσεως, οὐδὲ τοῖς τοιούτοις περιπιπτούσης παθήμασι, πλὴν εἰ καὶ θείαν μῆνιν ποτὲ τοῦτο πάθοι, οἷον καὶ αἱ καθ᾿ ἡμᾶς ἱεραὶ Γραφαὶ διεξίασιν, αἱ καὶ τὴν τῶν ὅλων δημιουργίαν εἰς Θεὸν ἀναφέρουσαι. Εἰ γὰρ ἐν μέρει καὶ τοῦτο δοίημεν, ἔθνος ὅλον ἄρδην διαφθαρῆναι ποτὲ συγχωρήσαντες, τὰ γεμὴν ἄλλα τῶν ἐθνῶν τὰ τοιαῦτα, τὰς εὑρέσεις διέσωσεν ἂν, καὶ ὡς ἡμᾶς παρέπεμψε παρελθόντα, ὧν ἀναγκαιοτάτων ὄντων οὐ ῥᾴδιον, μᾶλλον δὲ οὐδὲ δυνατὸν ἦν ὅλως συμβῆναι τὴν ἐπιλάθησιν.

Θεώρημα ϛ'.

§. υγη. „ Παραγωγῇ τῇ κατὰ φυσικὴν διέσιν ἐν χρόνῳ „ ὑποςῆναι τόδε τὸ Πᾶν, ἀδύνατον. Παραγωγῇ δὲ τῇ ἁ„ πλῶς, παρὰ τὸ δυνατὸν εἶναι, καὶ ἀναγκαῖον.

Τὸ γάρ τι φυσικῇ διέσει τυγχάνον τοῦ εἶναι, τοῖς ἐν τῇ φύσει αἰτίοις, δεύτερως γοῦν, ὡς ἀρχαῖς ἀναθετέον. Καὶ ἐξ ὕλης προϋφεςώσης, καὶ διὰ προηγουμένης κινήσεως γίνεσθαι, ὁμολογητέον. (§. σξ.) Οὕτω δέτοι ἐν χρόνῳ ὑποςῆναι τὸ Πᾶν, εἴτις διατείνοιτο, δώσει δὴ πρὸ τοῦ παντὸς, ὅτε μηδὲν ἦν, αὐτὰ τὰ ἐξ ὧν τὸ Πᾶν τά,τε κατὰ φύσιν ποιοῦντα τῶν αἰτίων εἰσάγων, καὶ ὕλην ἐξ ἧς, καὶ δυνάμεις ἀφ᾿ ὧν, καὶ ἐνεργείας καθ᾿ ἃς, καὶ κίνησιν δι᾿ ἧς, πρὸ ὑτινοσοῦν ὅπερ ἂν ᾖ τὸ κινούμενον, ἢ τὸ ἁπλῶς ὂν, ὑποτιθέμενος·

(1) Ὅρα Κλήμ. Ἀλεξ. Βιβλ. ά. τῶν Στρωμ. Καὶ Πολυδ. Οὐιργίλ. Περὶ Εὑρ. Τεχν. Καὶ Λουκρήτ. Βιβλ. Ε'. Περὶ Φύσ. Ὄπου. Καὶ Γασσενδ. Τμ. ά. Φυσ. Βιβλ. ά. Κεφ. ϛ'.

μῆνος· ταῦτα δὲ λαμπραῖς συνέχεται ταῖς ἀντιφάσεσιν. Ἄρα κτ. Ὃ τὸ Α'.

Τὸ δὲ ἐπὶ τὸ ἁπλῶς εἶναι, ἐκ τοῦ ταύτῃ μὴ εἶναι κατὰ δημιουργίαν ἀνακαλούμενον, οὐδὲν ἐκείνων εἰσάγει τῶν τῆς ἀντιφάσεως ἡμῖν ὠδινόντων, ὡς ἂν τύχοι ὑπάρξεως· μόνου δὲ τοῦ ποιητικοῦ χρῄζει, τοῦ παρ' αὐτὸ, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, αἰωνίως προόντος, καὶ ἄπειρον πλουτοῦντος τὴν δύναμιν· (§. σξ'. σξα. σξβ.) οὗ δὴ φθάσας ὁ λόγος (§. σιγ'.) ἀναγκαίαν τὴν ὕπαρξιν ἐπιστώσατο, Ἄρα κτ. Ὃ τὸ Β'.

Ἀλλὰ γὰρ μεταξὺ τῆς κατὰ φύσιν γενέσεως, καὶ τῆς ἁπλῶς τοῦ εἶναι παραγωγῆς μέσον οὐδέν· ἤτοι γὰρ ἐκ προϋποκειμένου, ἢ ἐκ μή. Καὶ κινήσεως μεσιτευούσης πάντως, ἢ αὐτῆς κινήσεως τὸ ὑφεστὼς ἂν ὑπάρχοι· (§. λέ.) ὑφεστὼς δὲ ὁ Κόσμος. (ἐξ ὑποθ.) Καὶ δὴ καὶ ἐν χρόνῳ τὸ εἶναι λαβών. (§. υγς'. υγζ'.) Κατὰ φυσικὴν ἄρα γένεσιν ἀδυνάτου ὄν οὕτως αὐτὸν ὑποστῆναι, (διὰ τὸ Α'.) ἐπάναγκες ὁμολογεῖν ὅτι ἁπλῶς παρήχθη (κατὰ τὸ Β'.), τουτέστι κατὰ δημιουργίαν ἀναγκαίως ἐκ τοῦ μηδενὸς ὑπέστη. Ἄρα καὶ τὸ Γ'.

Σχόλιον.

§. υγθ'. Οὕτωσι τὸν Κόσμον μὴ ἀπ' αἰῶνος, (§. υγς'. υγζ'.) ἀλλ' ἐν χρόνῳ, φυσικῇ μὲν γενέσει οὐδαμῶς, (υγη.) παραγωγῇ δὲ τῇ ἐκ τοῦ ἁπλῶς μὴ εἶναι, δεδημιουργῆσθαι ἀποδεδειχόσι, πάρεργον ἂν εἴη, καὶ τοῖς τῶν ἀντιδοξούντων λόγοις ἀπαντῆσαι, οἷς προσερειδόμενοι ἄχρις οὐρανοῦ πυργῶσαι τὴν πλινθίαν ἐτόλμησαν, τοῖς τοῦ αἰῶνος πρεσβείοις τὴν κτιστὴν φύσιν ὑπερσεμνύναντες, καὶ τῆς αὐτῆς προεδρείας τὸν σοφῷ, καὶ δυνατῷ, καὶ παγκάλῳ δημιουργῷ, καὶ κτίστῃ τῶν ὅλων ἀξιώσαντες.

Α'. Οὖν Ἀριστοτέλης (1) ἐξ αὐτῆς τῆς ὕλης ἐπιχειρῶν, ἀφ-

---

(1) Φυσ. Α. Ὑφ. 82.

ἄφθαρτον αὐτὴν καὶ ἀγένητον ἀνάγκη εἶναι φησίν. „ Εἴτε
„ γὰρ ἐγίγνετο, ὑποκεῖσθαι τὶ δεῖ πρῶτον, τὸ ἐξ οὗ ἐνυπάρ-
„ χοντος· τοῦτο δ' ἐστὶν αὐτὴ ἡ φύσις, ὥστ' ἔσται πρὶν γε-
„ νέσθαι... εἴτε ἐφθείρετο, εἰς τοῦτο ἀφίξεται ἔσχατον, ὥστ'
„ ἐφθαρμένη ἔσται πρὶν φθαρῆναι.

Ἀλλ' εἴπερ ἐγίγνετο, γενέσει φυσικῇ, ἐγίγνετ' ἂν πάντως ἐκ τοῦ ἐνυπάρχοντος, καὶ ἐφθείρετ' ἂν ὁμοίως ἡ ὕλη, εἰς τι ἔσχατον, προσεπιϋπάρχον αὐτῇ φθειρομένῃ, ταυτὸν εἰπεῖν. ἐξ ὕλης ἂν οὕτως ἔχον ἡ ὕλη τὴν γένεσιν, καὶ τὴν φθορὰν εἰς ὕλην, ὡς εἶναι μὲν καὶ πρὶν γενέσθαι, περιεῖναι δὲ ταύτην, καὶ μετὰ τὸ φθαρῆναι, ὅπερ ἀδύνατον ὂν καὶ αὐτοὶ ἀπεφηνάμεθα. (§. υμη.) Εἰ δὲ τὴν μὲν γένεσιν εἰς τὴν παραγωγὴν ἐκ τοῦ ἁπλῶς μὴ εἶναι μεταλάβοι, τὴν δὲ φθορὰν εἰς τὴν ἁπλῶς ἐκτροπήν· οὐδεμία ὑπολειφθήσεται τῷ ἐπιχειρήματι ἰσχύς· οὐδὲ λόγος οὐδεὶς ὁ πείσων λέγειν τὴν ὕλην ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον. Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ μηδενὸς τὴν ὕλην παραγαγεῖν, καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν ὑφεστῶσαν ἐκτρέψαι, τῆς τοῦ ἀπείρου ἂν εἴη δυνάμεως, ἐν ἄλλοις δέδεικται. (§. σξ'. σξα. σξβ.)

„ Β'. Εἰ ἐγένετο φησίν (1) τῶν κινητῶν, καὶ κινητικῶν ἕ-
„ καστον, ἀναγκαῖον πρότερον τῆς ληφθείσης, ἄλλην γενέ-
„ σθαι μεταβολὴν, καθ' ἣν ἐγένετο τὸ δυνατὸν κινηθῆναι,
„ ἢ κινῆσαι. Ἐκ τούτου γὰρ ἐπιφέρει, ὡς ἦν ἄρα τις προτέρα μεταβολὴ τῆς πρώτης.

Ὑποτίθησι δὴ κἀνταῦθα ὃ καὶ ἀνωτέρω, ὡς τὰ κινητὰ καὶ κινητικὰ, μόνῃ τῇ κατὰ φύσιν γενέσει, γενητὰ ἂν εἴη, τῇ οὐκ ἄνευ κινήσεως. Εἰ δὲ προσέσχε τῇ ἐκ τοῦ μηδενὸς, νεύματι μόνον τοῦ πανσθενοῦς παραγωγῇ τῶν ὄντων, ἣν αὐτοὶ διατεινόμεθα, οὐκ ἂν εἰσέβαλε μεταβολὴν ἐντεῦθεν, τῆς πρώτης μεταβολῆς προτέραν. Αὐτὸς οὖν αὐτὸ τὸ ζητούμενον συναρπάζει, τὴν μὲν ἐκ τοῦ μηδενὸς παραγωγὴν σιγῇ παραπέμπων, τὰς δὲ φυσικὰς τῶν γενέσεων ὑποβάλλων, ἐξ ὧν τῆς διαφορᾶς πᾶσα ἡ τοῦ προκειμένου ἐπίλυσις ἤρτηται.

„ Γ'.

---

(1) Φύσ. Η. Ὑφ. ς'.

„ Γ'. Πρότερον, φησὶ (1) καὶ ὕστερον πῶς ἔσται χρόνου μὴ
„ ὄντος; ἢ ὁ χρόνος μὴ οὔσης κινήσεως; εἰ δ' ἔστιν ὁ χρόνος
„ κινήσεως ἀριθμός, ἢ κίνησίς τις (ὅπερ ἐν Δ. Φυσ. ἐ-
„ δείχθη.) εἴπερ ἀεὶ χρόνος ἐστίν, ἀνάγκη καὶ κίνησιν ἀΐ-
διον εἶναι.

Ἀπαντητέον ὅτι τὸ πρότερον τοῦ χρόνου οὐκ ἔστι χρονικόν,
ἀλλ' ἀπουσίας χρόνου σημαντικόν. Οὕτωπι καὶ ἔξω τοῦ οὐρανοῦ
φησὶν ὁ αὐτὸς (2) μὴ εἶναι τόπον .... „ Διόπερ οὔτε ἐν τό-
„ πῳ τἀκεῖ πέφυκεν..... οὐδ' ἔστιν οὐδεμία μεταβολὴ τῶν
„ ὑπὲρ τὴν ἐξωτάτω τεταγμένων φοράν. Ὥσπερ οὖν τὸ ἔ-
ξω, καὶ τὸ ἐκεῖ, καὶ τὸ ὑπέρ, λέγεται ἀποφατικῶς τόπου μὴ
ὄντος, παραπλησίως καὶ τὸ τοῦ χρόνου πρότερον, καὶ χρόνου μὴ
ὄντος εἰρήσεται.

„ Δ'. Εἰ ἀδύνατόν ἐστι (3) καὶ εἶναι καὶ νοῆσαι χρόνον ἄ-
„ νευ τοῦ νῦν, τὸ δὲ νῦν ἐστι μεσότης τις, καὶ ἀρχὴν καὶ τε-
„ λευτὴν ἔχον ἅμα, ἀλλ' ἀρχὴν μὲν τοῦ ἐσομένου χρόνου,
„ τελευτὴν δὲ τοῦ παρελθόντος, ἀνάγκη ἀεὶ εἶναι χρόνον...
„ Ἀλλὰ μὴν εἴγε χρόνον, φανερὸν ὅτι ἀνάγκη εἶναι καὶ κίνη-
„ σιν. Εἴπερ ὁ χρόνος πάθος τι κινήσεως.

Ἀπαντητέον, ὅτι τὸ μὲν συνδεσμικὸν νῦν μεσότης τις ἐ-
στίν, ἀρχὴν καὶ τελευτὴν ἔχον· τὸ δὲ πέρατος μόνον θέσιν
ἔχον, ἤτοι ἀρχὴ μόνον ἢ τελευτὴ τοῦ περατουμένου χρόνου ἐ-
στίν· ὥσπερ ἐπὶ τῶν γραμμῶν τὰ σημεῖα. Συνήρπασται τοί-
νυν κἀνταῦθα τὸ ζητούμενον, μηδὲν διαφέρον τοῦ τὰ πέρατα
τοῦ χρόνου αἴρειν ἐκ μέσου, τὸ ὑποτιθέναι τὸν χρόνον ἀπέ-
ραντον.

„ Ε'. (4) Οὐδέν γε ἄτακτον τῶν φύσει, καὶ κατὰ φύσιν. Ἡ
„ γὰρ φύσις αἰτία πᾶσι τάξεως· τὸ δ' ἄπειρον, πρὸς τὸ μὴ
„ ἄπειρον οὐδένα λόγον ἔχει· τάξις δὲ πᾶσα λόγος· τὸ δ' ἄ-
„ πειρον χρόνον ἠρεμεῖν, εἶτα κινηθῆναι ποτέ· τούτου δὲ μη-
„ δεμίαν εἶναι διαφοράν, ὅτι νῦν μᾶλλον, ἢ πρότερον, μηδ'
„ αὖ τινα τάξιν ἔχειν, οὐκέτι φύσεως ἔργον. Ἡ γὰρ ἁπλῶς
„ ἔχειν

(1) Φυσ. Η. Ὑφ. ί.
(2) Α. Περὶ Οὐραν. Ὑφ. ϟθ'.
(3) Φυσ. Η. Ὑφ. ιά.
(4) Αὐτ. Ὑφ. ιέ.

„ ἔχειν δεῖ τὸ φύσει, καὶ οὐχ ὁτὲ μὲν οὕτως, ὁτὲ δὲ ἄλλως.
„ οἷον τὸ πῦρ ἄνω φύσει φέρεται, καὶ οὐχ ὁτὲ μὲν, ὁτὲ δὲ
„ οὔ· ἢ λόγον ἔχειν τὸ μὴ ἁπλοῦν.

Θαυμαστὸν οὐδὲν, εἰ λόγον ἀπαιτεῖ ὁ Ἀριστοτέλης τῆς ἀπὸ τοῦ ἠρεμεῖν ἐπὶ τὸ κινηθῆναι μεταβάσεως, ἐν ὑποθέσει τῇ κατὰ τὴν ἐν χρόνῳ τοῦ Κόσμου παραγωγὴν, ὡς ἀνάγκῃ φύσεως καὶ οὐχὶ παντελευθέρῳ τε καὶ αὐτεξουσίῳ βουλήματι τὸν δημιουργὸν, τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ οὐσιοποιεῖν τε, καὶ κτίζειν οἰόμενος. Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ μὲν τῶν ἀναγκαίων, τοῦ οὕτως ἢ ἄλλως ἔχειν τὸν λόγον ζητεῖν, εἰκὸς δήπου καὶ εὔλογον· τὸ δὲ αὐτοθελήτως ἀγαθοποιοῦν τὰ ὄντα τῇ παροχῇ τοῦ εἶναι, ἅτε καὶ ὅτε βούλεται λόγους ἀπαιτεῖν, καὶ τί ὅτι πυνθάνεσθαι τάδε μὲν, τάδε δ' οὔ; καὶ οὕτως, οὐκ ἄλλως; καὶ ἤδη, ἢ πρότερον; τίνα καταλείπει θρασύτητος καὶ παρανοίας ὑπερβολήν; Καίτοι καὶ τὸν λόγον ἀγνοοῦντας, ὅτι μὴ δημιουργεῖν ἐδόκει αὐτῷ ἐξ ἀπείρου τοῦ χρόνου, οὐ παρ' αὐτὸ τὸ ἀγέννητον, καὶ ὑπεράχρονον τοῦ Κόσμου ὑπερδιατείνεσθαι δίκαιον, οὐδ' ἀκόλουθον. Οὐ γὰρ διότι τότε εἰπεῖν οὐκ ἔχομεν, αὐτὸν εἶναι τὴν ἀφ' ἑαυτῆς ἀνυπόστατον ὑποστησαμένην φύσιν, λέγειν παραιτησόμεθα, ὅτε μάλιστα καὶ λόγοι ἰσχυροὶ ἡμᾶς εἰς τοῦτο καταναγκάζουσιν.

„ ς. (1) Εἴγε ἔστι τι ἀεὶ τοιοῦτον, τὸ κινοῦν μέντοι ἀκίνη-
„ τον δὲ αὐτὸ, καὶ ἀΐδιον, ἀνάγκη καὶ τὸ πρῶτον ὑπὸ τούτου
„ κινούμενον ἀΐδιον εἶναι· ὅτι (2) τὸ αὐτὸ, καὶ ὡσαύτως ἔ-
„ χον ἀεὶ, τὸ αὐτὸ πέφυκε ποιεῖν.

Παραπλήσια σχεδὸν τοῖς ἀνωτέρω ἀπαντητέον· τὸ γὰρ ὡσαύτως ἔχον ἀεὶ, ἀνάγκῃ φύσεως ποιοῦν, τὸ αὐτὸ πέφυκε ποιεῖν πάντως, οὐ μέντοι, καὶ τὸ αὐθαιρέτῳ καὶ παντοδυνάμῳ αὐτεξουσιότητι, ὡς ἂν, καὶ ὅτε βούλοιτο τὰ ὄντα ποιοῦν καὶ μετασκευάζον. Ἀλλ' ἡ μὲν βούλησις τοῦ ἐν χρόνῳ κοσμοποιῆσαι ἦν αὐτῷ ἀπ' αἰῶνος, ἡ δὲ κοσμοποιΐα ἐν χρόνῳ, τοῖς μὲν τὸ εἶναι εἰληφόσι μεταβολὴν τὴν μεγίστην ἀπεργασαμένη,

(1) Φυσ. Η. Ὑφ. νγ'.
(2) Αὐτόθ. Ὑφ. ιέ.

μένη, τῇ δὲ δημιουργικῇ φύσει μεταβολὴν οὐδεμίαν μνηστεύσασα.

„ Ζ'. Τῆς μὲν κινήσεως (1) τῆς ἐπ' εὐθείας, ὥρισται καὶ „ ἀρχή, καὶ μέσον καὶ τέλος, καὶ πάντ' ἔχει ἐν ἑαυτῇ· ὥστ' ἔ- „ στι καὶ ὅθεν ἄρχεται τὸ κινούμενον, καὶ οὗ τελευτήσει. πρὸς „ γὰρ τοῖς πέρασιν ἠρεμεῖ πᾶν, ἢ ὅθεν ἢ οὗ· τῆς δὲ περι- „ φεροῦς ἀόριστα· τί γὰρ μᾶλλον ὁποιονοῦν πέρας τῶν ἐπὶ τῆς „ γραμμῆς; Ὁμοίως γὰρ ἕκαστον καὶ ἀρχή, καὶ μέσον, καὶ τέ- „ λος· ὥστ' ἀεί τε τινὰ εἶναι ἐν ἀρχῇ τε, καὶ ἐν τέλει, καὶ „ μηδέποτε. (2)

Ἐπὶ παντὸς σώματος κινουμένου θεωρητέον, ὅ,τε κινεῖται αὐτό, καὶ τόπον δι' οὗ, καὶ χρόνον καθ' ὅν. Ἐφ' ὧν δὴ ποσῶν ὄντων, καὶ ἀρχὴν, καὶ μέσον, καὶ τελευτήν. Καὶ τοῦ μὲν κινουμένου μέσον τὸ ἐπίσης τῶν ἄκρων ἀφεστὼς τῆς κατ' αὐτὸ ἐκτάσεως· οἷον εἰ μὲν τύχοι σφαῖρα τὸ κέντρον, εἰ δὲ μή, τὸ οἷον κεντρῶδες· ἀρχὴ δὲ ὁπότερον ἂν ληφθῇ τῶν ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένων, τελευτὴ δὲ τὸ ἐκείνῳ ἀντίθετον· τοῦ δὲ τῆς κινήσεως χρόνου, ἀρχὴ μὲν ἡ ἀπὸ τῆς ἀκινησίας πρώτη μεταβολή, τελευτὴ δὲ ἡ ἀπὸ τῆς κινήσεως πρώτη· μέσον δὲ τὸ μεταξύ· τοῦ δὲ τόπου ἀρχὴ μὲν ὅθεν μεθίσταται καὶ ὃν πρῶτον καταλείπει, τέλος δὲ οὗ μεθίσταται, καὶ ὃν ἔσχατον καταλαμβάνει. Ἀλλὰ καὶ ἡ κίνησις, ἤτοι ὁλικῶς, ἢ οὐκ ἄνευ γίνοιτο τῆς τοῦ κέντρου αὐτοῦ μεταστάσεως, ἢ κατὰ μέρη, ὡς ἐπὶ τῆς κύκλῳ φορᾶς, ἐν ᾗ μένει μὲν τὸ κέντρον, κινεῖται δὲ τὰ παρ' αὐτὸ περὶ αὐτό· ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ἐπ' εὐθείας κινουμένων, ἕκαστον μὲν τῶν ἐν μέρει, τὸ μέρος, πάντα δὲ ἅμα σὺν αὐτῷ τῷ κέντρῳ, τὸ ὅλον, τοῦ ἐν ᾧ εἰσὶ τόπου καταλείποντα ταύτην καὶ ἀρχὴν οἶδε τοπικῶς, ἧς ἔχει κινήσεως, οὕτω τοι κἂν τῇ περιφορᾷ, τῶν μερῶν ἕκαστον, πλὴν

τοῦ

(1) Φυσ. Η. Ὑφ. γ'.

(2) Τούτῳ δὴ πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους Ὄκελλος ὁ Λευκανὸς ἐχρῆτο τῷ λόγῳ εἰς κατασκευὴν τῆς τοῦ Κόσμου ἀϊδιότητος· λόγῳ δή, ὃν οἱ Ἄγγλοι ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ τῆς κατ' αὐτοὺς παγκοσμίου ἱστορίας ἀπροσφυῆ τε εἶπον καὶ γελοιότατον. Ἤκμασε δὲ ὁ Λευκανὸς οὗτος οὐ πολὺ πρότερον τοῦ Πλάτωνος γεγονώς.

τοῦ κέντρου (αὕτη γὰρ ἡ κατὰ τὴν φορὰν ταύτην πρὸς τὴν ἐπ' εὐθείας διαφορὰν) ἀρχὴν ἔχει, τὴν πρωτίστην τοῦ ἐν ᾧ ἣν τόπου ἐγκατάλειψιν, τέλος δ' αὖ ἔχει τὴν ἐσχάτην, τοῦ ὅπερ αὖ γένηται κατάληψιν. Ἐφ' οἷς καὶ τόδε σημειωτέον, ὅτι περὶ τῆς χρονικῆς κατὰ τὸ εἶναι ἀρχῆς προκειμένου τοῦ λόγου, αὐτὸς ἐπὶ τὴν τοπικὴν μεταβαίνει, λέγων μὴ εἶναι τῷ κύκλῳ φερομένῳ ὅθεν ἄρξεται, καὶ οὗ τελευτήσει. Καὶ ταῦτα μὲν ἡμεῖς. Ἄλλως δέ τις ἀπευκτικῶς τοῦ λόγου τὴν ἀπτίαν ἀπήλεγξεν (1) ἐπιστήσας, ὅτι καὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἀμεταστάτως περιδινουμένων σφαιρῶν, ἐπάναγκες ἣν τὰς φορὰς, παρ' ἔλλειψιν ἀρχῆς τε καὶ τελευτῆς καὶ μεσότητος, διηνεκεῖς εἶναι καὶ ἀϊδίους. Καί τις ἔτι τῶν καθ' ἡμᾶς (2) καὶ εἰς ἀνασκευὴν μάλιστα τείνειν τοῦ Ἀριστοτελείου δόγματος, τὸ ἐκ τῆς περιφορᾶς ἐπιχείρημα κατεφώρασεν. Λ'. γὰρ, καὶ ἁπλουστάτη, καὶ στοιχειώδης οἷον κίνησις, ἡ ἐπ' εὐθείας. Αἱ δὲ κατὰ καμπύλην μικταὶ καὶ ἐξ ἐκείνης. Διὸ καὶ ὕστεραι, καὶ ἐπὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων τὴν ἀρχὴν τοῦ κινηθῆναι αὐτὰ, σαφῶς ἐλέγχουσαι.

„ Η'. Ἅπαν τὸ γινόμενον (3) ἐξ ἐναντίου τε καὶ ὑποκει-
„ μένου τινὸς γίνεσθαι πέφυκε, καὶ φθείρεσθαι ὡσαύτως ὑ-
„ ποκειμένου τέ τινος, καὶ ὑπ' ἐναντίου, καὶ εἰς ἐναντίον· τῶν
„ δ' ἐναντίων καὶ αἱ φοραὶ ἐναντίαι. Εἰ δὴ τούτῳ (τῷ οὐρανῷ)
„ μηδὲν ἐναντίον ἐνδέχεται εἶναι, διὰ τὸ καὶ τῇ φορᾷ τῇ
„ κύκλῳ μὴ εἶναι ἥντινα ἐναντίαν κίνησιν, ὀρθῶς ἔοικεν
„ ἡ φύσις τὸ μέλλον ἔσεσθαι ἀγένητον, καὶ ἄφθαρτον ἐξε-
„ λέσθαι ἐκ τῶν ἐναντίων, ἐν τοῖς ἐναντίοις γὰρ ἡ γένεσις,
„ καὶ ἡ φθορά.

Κἂν τούτοις ὑποτίθησι τὴν διὰ φυσικῆς γενέσεως ἐν χρόνῳ τοῦ Κόσμου παραγωγὴν, ἣν ἀδύνατον φθάσαντες (§. υϟη.) ἐδείξαμεν. Προῖκα δὲ λαμβάνει, καὶ τῷ οὐρανῷ μηδὲν ἐναντίον ἐνδέχεσθαι εἶναι· τὸ γὰρ στεγανὸν καὶ τὸ ῥοῶδες, καὶ τὸ σκλη-

(1) Βενέδικτ. Περέιους Βιβλ. ι'. Περὶ ἀρχ.
(2) Γενουήνσ. Στοιχ. τῆς Μεταφ. μέρ. γ'.
(3) Ἀρισ. Α. Περὶ Οὐρανοῦ. Τμῆ κ'.

σκληρὸν καὶ ἀντίτυπον, ἢ ὑγρόν, τό,τε ἀνταυγαστικὸν τοῦ φω-
τὸς, καὶ τὸ διαφανές· καὶ τὸ τραχὺ καὶ τὸ λεῖον, καὶ τὸ θερμὸν
καὶ ψυχρόν· καὶ παντοίας ἄλλας ἐναντιώσεις, τίς φερέγγυος
τοῦ μὴ κἀκείνοις ἐπιχωριάζειν τοῖς σώμασιν; Οὐκ εὐλόγως
δὲ οὐδ᾽ ἐκεῖνο τίθησιν ὅτι τῶν ἐναντίων καὶ αἱ κινήσεις ἐναν-
τίαι. Αἱ γὰρ ἀπὸ τῆς πυρώδους φύσεως, καὶ τῶν ἄλλων ἀ-
πόρροιαι, αἱ ἀκτινηδὸν κατὰ πάντα κινήσεως διορισμὸν χω-
ροῦσαι, οὐ μὴν καὶ ἐναντίαι ἀλλήλαις εἰσὶ διὰ τοῦτο, ὁμοειδεῖς
τυγχάνουσαι· τὸ γὰρ φύσει τοῖς σώμασι προσκληροῦν τὰς ἀν-
τιθέτους τῶν κινήσεων, καὶ μὴ ὑφ᾽ ἑτέρου ἀεὶ κινεῖσθαι πᾶν
ὅ,τι σῶμα ἐστὶ, μάτην ὀροθετοῦντός ἐστι τὰ τῆς φύσεως, καὶ
τὸν καθόλου τῆς ἑτεροκινησίας θεσμὸν, τὸν ἐν ἅπασι κρα-
τοῦντα, ἐπιεικῶς ἀθετοῦντος. Τελευταῖον δὲ καὶ τὸ πᾶσαν με-
ταβολὴν ἀπὸ τῶν οὐρανίων σωμάτων πόρρω ποιεῖσθαι, καὶ
θαρρούντως διατείνεσθαι (1), ὅτι μηδὲν φαίνεται μεταβε-
„ βληκὸς, οὔτε καθ᾽ ὅλον τὸν ἔσχατον οὐρανὸν, οὔτε κατὰ μό-
„ ριον αὐτοῦ τῶν οἰκείων οὐδὲν, μόνου ἂν εἴη τοῦ μὴ μεῖ-
ζον τῶν ἐπιστημῶν (ἢ δέον ἐστὶ) ποιοῦντος τὰ πράγμα-
τα, μηδὲ τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ λόγους, συμφώνους τοῖς ἐν τῇ
φύσει συμβαίνουσι τιθέναι δεῖν οἰομένου, ἀνάπαλιν δὲ τοῖς
λόγοις καταβιαζομένου συνᾴδειν τὰ πράγματα. Τοσούτῳ γὰρ
ἀποδεῖ τοῦ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, τόν τε λόγον τοῖς φαινομέ-
„ νοις μαρτυρεῖν, καὶ τὰ φαινόμενα τῷ λόγῳ (2) ὅσῳ ἥ-
„ τε ἐπὶ τῶν ὄντων σωζομένη ἀναλογία (ἥ φησί τις τῶν
ὕστερον (3), καὶ δὴ καὶ ἡ πεῖρα, οὐδὲν ἄλλο τούτου ἀριδηλό-
τερον ἵστησιν, ἢ κἀκεῖνα, ὥσπερ δὴ καὶ τὰ περὶ τὴν γῆν,
ἐν μέρει κηραίνεσθαι, πλείστας ὅσας τὰς μεταβολὰς πά-
σχοντα, καὶ τόγε ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν φύσει, εἰς φθορὰν ῥέπον-
τα, ὑπὸ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ δημιουργοῦ διηνεκῶς συνεχόμενα.
Ἐφ᾽ ᾧ γὰρ ἐάσω τοὺς νεοφανεῖς τῶν ἀστέρων, οἷον τόν τε ὑπὸ
Ἱππάρχου πάλαι παρατετηρημένον, καὶ τὸν κατὰ τὸ αφοβ. ἐν
τῷ Κασσιοπείῳ Ἀστερισμῷ, καὶ τὸν κατὰ τὸν τράχηλον τῆς φα-
λαί-

(1) Ἀριστ. α. Περὶ Οὐρανοῦ Ὑφ. κβ΄. (2) Αὐτ.
(3) Γενουώσ. Στοιχ. τῆς Μεταφ. Βιβλ. γ΄.

λαίνης ἔτει αφυς΄. ὁραθέντα, καὶ τὸν ἐν τῷ Τραχήλῳ πάλιν τοῦ κύκνου ἔτ. αχ΄. καὶ τὸν ἐν τῷ ὀφιούχῳ αχν΄. καὶ τὸν κατὰ τὸ αχο΄. ἐφ᾽ ᾧ τούτους ἐάσαι, μόνα τὰ τῶν κομητῶν σώματα, τῶν κατὰ χρόνους προσηλίων καθισαμένων, τίποτε ἄλλο ἐλέγχει, ἢ τῶν οὐρανίων τὴν θρυλλουμένην ματὴν ἀφθαρσίαν, καὶ τῆς κτιστῆς καὶ ἐπικήρου φύσεως τὴν ἀσθένειαν;
„ Οὐκ ὀρθῶς οὖν ἐστὶν εἰρημένον, (1) ὅτι ὀρθῶς ἔοικεν ἡ
„ φύσις τὸ μέλλον ἔσεσθαι ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον, ἐξελέ-
„ σθαι ἐκ τῶν ἐναντίων, ἐν οἷς ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορά· εἰ
„ μὴ κατὰ τοσοῦτον, ὅτι τὸ ἀγένητον τοῦτο, μέλλον ἔσεσθαι εἴρηται, ὃ κατασκευάζει ὅτι οὐκ ἔστιν ἀγένητον.

„ Θ. Πάντες τὸν ἀνωτάτω τῷ θείῳ τόπον ἀποδιδόασι (φη-
„ σὶν (2) καὶ βάρβαροι καὶ Ἕλληνες, ὅσοιπερ εἶναι νομίζουσι
„ θεούς· δηλονότι ὡς τῷ ἀθανάτῳ τὸ ἀθάνατον συνηρτημέ-
„ νον.... Ἔοικε δὲ καὶ τοὔνομα παρὰ τῶν ἀρχαίων διαδιδό-
„ σθαι μέχρι καὶ τοῦ νῦν χρόνου... Αἰθέρα γὰρ προσωνόμα-
„ σαν τὸν ἀνωτάτω τόπον ἀπὸ τοῦ θεῖν αἰεὶ τὸν ἀΐδιον χρό-
„ νον, θέμενοι τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῷ.

Ἀλλὰ τόπου δεῖσθαι τὴν ἀσώματον φύσιν, οὐδενός, ὡς ὑπὲρ τόπον οὖσαν, οἱ πάντες ὁμολογοῦσι. Καὶ αὐτὸς κατωτέρω μαρτυρῶν φαίνεται (3). „ Οὔτε γὰρ ἐν τόπῳ φησὶ (πε-
„ ρὶ τῶν θείων λέγων) τἀκεῖ πέφυκεν, οὔτε χρόνος αὐτὰ
„ ποιεῖ γηράσκειν, οὐδ᾽ ἔστιν οὐδενὸς οὐδεμία μεταβολή, τῶν
„ ὑπὲρ τὴν ἐξωτάτω τεταγμένων φοράν, ἀλλ᾽ ἀναλλοίωτα
„ καὶ ἀπαθῆ τὴν ἀρίστην ἔχοντα ζωήν, καὶ τὴν αὐταρκεστά-
„ την διατελεῖ τὸν ἅπαντα αἰῶνα. Εἰ δὲ τὸν οὐρανὸν ἀφορῶσιν οἱ πάντες, ὡς Θεοῦ ἀνώτατον οἰκητήριον, οὐ μόνον τὸν ἐν παντὶ τόπῳ, καὶ τόπου ἐπέκεινα, ἐν οὐρανῷ περιορίστέον, ὡς δὲ κατ᾽ ἐξοχήν, ἐν τῇ παναρμονίῳ τε καὶ πανευρύθμῳ συστάσει, τῶν ἐξαισίων καὶ μεγέθει, καὶ πλήθει σωμάτων ἐκείνων, ἐνδεικνύμενον τὸ πανσθενὲς καὶ μεγαλουργὸν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, διαφερόντως ἐκεῖσε καὶ δοξαστέον. Πρὸς δὲ τό,
„ παν-

---

(1) Ἀριστ. Α. Περὶ Οὐρανοῦ. Ὑφ. κ΄. (2) Αὐτ. ὑφ. κβ΄.
(3) Αὐτ. ὑφ. ρ.

,, πάντας καὶ βαρβάρους καὶ Ἕλληνας, τῷ αἰωνίῳ δημιουρ-
γῷ συνδιαιωνίζειν τὸν οὐρανὸν ὑπειληφέναι, ὡς τῷ ἀθανά-
τῳ τὸ ἀθάνατον συνηρτημένον, αὐτῷ τῷ Ἀριστοτέλει ἐκ τῶν
αὐτοῦ ἀπαντήσομεν. Ἐν γὰρ τῷ Η. τῶν Φυσικῶν, καὶ ἐν τέ-
λει τοῦ Α΄. τῶν περὶ οὐρανοῦ, οὐκ ὀλίγους, οὐδὲ τῶν ἀδό-
ξων τινὰς κατέλεξε τοὺς τοὐναντίον ἡγησαμένους. Ἐν δὲ τῷ
περὶ Κόσμου πρὸς Ἀλέξανδρον (1) ,, ἀρχαῖον εἶναι γέγρα-
,, πται τοῦτον τὸν λόγον καὶ πάτριον πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς
,, ἐκ Θεοῦ τὰ πάντα, καὶ διὰ Θεοῦ ἡμῖν συνέστηκεν. Τελευ-
ταῖον δὲ καὶ αἰθέρα ὀνομάσαντες τὸν ἄνω τόπον, διὰ τοῦ ἀεὶ
θεῖν, οὐχὶ τὸ ἄναρχον τῆς κινήσεως καὶ φορᾶς, τὸ δὲ ἐνδε-
λεχές τε καὶ ἀδιάλειπτον ἡμῖν ὑπεσήμαναν.

,, Ι΄. Τὸ μὴ κινούμενον καὶ κινοῦν ἀΐδιον, (φησὶ (2) καὶ
,, οὐσία, καὶ ἐνέργεια οὖσα. Ἐκ τούτων δὲ εἰσβάλλουσιν ὡς
ἄρα ἀπ᾽ αἰῶνος τὸν Κόσμον ἐδημιούργησεν, ἵνα μὴ δηλαδὴ
ποτὲ τὸ δυνάμει ἐπὶ τῆς ἀκράτου γένηται ἐντελεχείας.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐνταῦθα ὑποτιθέμενος, ὡς ἤδη ἀναμφή-
ριστον, ὅτι ἡ κίνησις αἰώνιος, ἐντεῦθεν κατασκευάζει, ὅτι
ἄρα ἡ θεία φύσις ἐνεργεία οὖσα ἐστίν. ,, Εἰ γὰρ ἐστί, φη-
,, σὶ (3) κινητικόν, ἢ ποιητικὸν μὴ ἐνεργοῦν δέ τι, οὐκ ἔσται
,, κίνησις, ἐνδέχεται γὰρ τὸ δύναμιν ἔχον μὴ ἐνεργεῖν. Καὶ
περιδινεῖται οὕτω κυκλικῶς τὰ τῆς δείξεως ἡμῖν ἀπὸ τοῦ αὐ-
τοῦ ὁρμωμένης, κἀπὶ τὸ αὐτὸ τελευτώσης. Ὡς εἴ τις ἄλλο-
θεν ὑπολαβὼν ὑποκρούσηται ἀλλότριον εἶναι τὸ δυνάμει
τῆς ὑπερουσίου φύσεως, ὡς ἀπουσίαν τῆς κατὰ τὸ ἐνεργεῖν τε-
λειότητος, τῷ ὑπερτελεῖ προσάπτον, ἀπαντήσομεν ὅτι τῷ
δημιουργῷ, δυνάμει τι εἶναι τῶν ἐν αὐτῷ, τῷ ὡσαύτως ἔ-
χοντι ἀεὶ καὶ ἀναλλοιώτῳ, τοῦτο ἐστίν, ὃ καὶ αὐτοὶ ἀδύνατον
εἶναι φαμέν. Αὐτοῦ δὲ ἐνεργεία ἔχοντος, μᾶλλον δὲ ὄντος
ἐνεργεία ὅ τί ποτε ἐστίν, ὃ ἡμεῖς περινοῆσαι οὐκ ἐξισχύομεν,
τὸ δυνάμει ὡς ἐκ τῶν κτισμάτων, τῶν ἐπὶ τὸ εἶναι καλου-
μένων ὥστε, καὶ ὅτε δόξειεν αὐτῷ, οὐδὲν τῇ ἀπειροτελεῖ πρόσ-
λυ-

(1) Κεφ. ς΄. (2) Ἀρισ. Λ. Μεταφ.
(3) Αὐτ.

λυμαίνεται φύσει· τούτων δὲ ἀσθένειαν κατηγορεῖν, ἐκείνῳ δύναμιν προσμαρτυρεῖ ἀπολύτου αὐτεξουσιότητος.

„ ΙΑ΄. Ὁρῶμεν παρὰ τὴν τοῦ παντὸς (φησὶν (1) τὴν ἁ-
„ πλῆν φορὰν, ἣν κινεῖν φαμὲν τὴν πρώτην οὐσίαν καὶ ἀ-
„ κίνητον, ἄλλας φορὰς οὔσας, τὰς τῶν πλανήτων ἀϊδίους...
„ Ἀνάγκη δὲ καὶ τούτων ἑκάστην τῶν φορῶν ὑπ' ἀκινήτου κι-
„ νεῖσθαι καθ' αὑτὸ, καὶ ἀϊδίου οὐσίας.... Πᾶν γὰρ τὸ φερὸν
„ τοῦ φερομένου χάριν πέφυκεν. Ὥστε οὐκ ἂν εἶεν αἱ ἀΐδιοι ἐκεῖναι οὐσίαι, μὴ καὶ τῶν φερομένων ὄντων ἀπ' αἰῶνος.

Κἀν τούτοις κύκλος τις ἐμφαίνεται τοῖς ἀνωτέρω παραπλήσιος· ἐπειδὴ γὰρ τὰ φερόμενα, ἤτοι τὰ τῶν πλανήτων σώματα ἀΐδια ὄντα, ἔστι, καὶ τούτων ὡσαύτως αἱ κινήσεις ἀϊδιάζουσι, φανερὸν ὅτι, καὶ αἱ κινοῦσαι οὐσίαι ἀΐδιαι εἰσίν· οὖσαι δὲ πῶς ἀργήσουσι; τὸ γὰρ φέρον χάριν τοῦ φερομένου πέφυκεν· κινοῦσιν ἄρα καὶ ἀπ' αἰῶνος, καὶ οὕτως ἀΐδια εἰσὶν ἡμῖν τὰ κινούμενα σώματα. Πόθεν; ἐξ αὐτοῦ τούτου δηλονότι, ὅτι ἀΐδια. Ἀλλ' αὐτοὶ καὶ τὸν κύκλον συγχωροῦντες οὕτω κυλίεσθαι, οὐδ' οὐσίας ἐφιστᾶν ἀναγκαῖον ἡγούμεθα ταῖς οὐρανίαις σφαίραις, τούτων κινητικὰς, ἐνὸν ἄλλως αὐταῖς ἐνδιασώζεσθαι τὴν φορὰν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ, τοῦ ἅπαξ ἐνθεμένου τὴν ὁρμὴν, καὶ ἀεὶ συνέχοντος, καὶ ἣν καὶ οὐσίας αὐταῖς ἐπιστήσωμεν τὰς κινητικὰς, οὐκ ἀϊδίους οὐδὲ τὰς τοιαύτας οὐσίας ἀποφανούμεθα, ἀλλ' ἐν χρόνῳ καὶ αὐτὰς τὸ εἶναι λαβούσας, χρονικῶς καὶ κινεῖν τὰς σφαίρας ἐροῦμεν· ἐν γὰρ τὸ αἰώνιον, ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ἐξ οὗ τὰ πάντα.

„ ΙΒ΄. Ἐν τοῖς φύσει δεῖ τὸ βέλτιον, ἐὰν ἐνδέχηται ὑ-
„ πάρχειν μᾶλλον (2). Τὸ γὰρ βέλτιον ἀεὶ ὑπολαμβάνο-
„ μεν, φησὶν (3), ἐν τῇ φύσει ὑπάρχειν, ἐὰν ᾖ δυνατόν. Δυνατὸν δὲ τὸν Κόσμον ἀεὶ εἶναι, καὶ βέλτιον, ἢ μή. Ἄρα κτ.

Τὸ ἀπ' αἰῶνος εἶναι τὸν Κόσμον οὐκ ἔστι τῶν δυνατῶν, ὡς ὑποτίθεται· τοῦτο δὲ, οὐ παρ' ἔλλειψιν τῆς ἐν τῷ Θεῷ δυνά-

---

(1) Μεταφ. Λ. Κεφ. η΄. (2) Φυσ. Η. ὑφ. μη΄.
(3) Αὐτ. ὑφ. νς΄.

νάμεως, τῆς ἀεὶ κοσμοποιεῖν δυναμένης· περὶ δὲ τὴν ἑπομένην ὡς ἐκ τοῦ Κόσμου ἀντίφασιν. Ἤτοι γὰρ ὑποτεθεὶς μὴ ἐξηρτημένην ἔχειν ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν, ἀναγκαῖον πάντη πάντως ἂν εἴη. τὸ ἐνδεχόμενον καὶ ῥοπαῖς μυρίαις ὅσαις ὑποκείμενον, καὶ οὐδὲ τοῦ κινοῦντος ὁποδήης ἂν οὕτως εἴη· πῶς γὰρ εἰ μηδὲ ὅλως τοῦ ὑποστήσοντος; Ἢ γοῦν ἐκ Θεοῦ δημιουργικῶς λαμβάνειν τὸ εἶναι λεγόμενος, εἴη ἂν ἅμα καὶ αἰώνιος διὰ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ μὴ, ὡς πρότερον ἔχον τὸ ὑφ᾽ οὗ· τοῦ γὰρ αἰωνίου πρότερον οὐδέν. Ἀλλὰ περὶ τούτου καὶ ἐφεξῆς. Ἤδη δὲ πρὸς τῷ μὴ δυνατὸν εἶναι τὸν Κόσμον αἰώνιον τυγχάνειν, ῥητέον ὡς οὐδὲ βέλτιον. Εἰ γὰρ ἀγαθὸν ἑκάστῳ τὸ αὐτοῦ τῇ φύσει προσῆκον· προσῆκον δὲ τῇ ῥοσῇ οὐσίᾳ ὁ χρόνος, βέλτιον ἄρα αὐτῇ τὸ ἐν χρόνῳ εἶναι, ἢ ἀπ᾽ αἰῶνος· ὥσπερ δὴ καὶ τοῖς ἀνθρώποις νόας ἐνσωμάτως πεφυκέναι, ἢ πάντη ἀπηλλαγμένους τοῦ σώματος· πρὸς ὅ,τι γὰρ οὐτιοσοῦν ῥέπει ἡ φύσις, ἐκεῖνο βέλτιον. Καὶ τὸ τὴν ὑπεροχὴν δὲ τῆς δημιουργοῦ φύσεως, ὑπὲρ τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐντεῦθεν μεγαλύνεσθαι, τό,τε ὕψος τῆς προνοίας, καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως ἀναδείκνυσθαι, καὶ τὸ ἐν ὑπερπλεῖ ἐξουσίᾳ, καὶ παντελευθέρῳ θελήσεως νεύματι, ἀγαθωνοι διὰ τῆς κοσμοποιΐας τὰ μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντα ἀκαταβιάστως τε καὶ αὐτοκινήτως, ἀγαθὸν εἶναι καὶ λέγεσθαι, πάντα ταῦτα, καὶ τούτων ἔτι πλείω ἄλλ᾽ ἅπερ ἄντις προσθείη τοῖς εἰρημένοις, ἄριστα ἐν χρόνῳ τὸν Κόσμον δεδημιουργῆσθαι κατασκευάζει, καὶ ὡς ἄλλως οὐκ ἐνεδέχετο ἄμεινον. Ἃ μὲν οὖν τις ἐκ τῆς Ἀριστοτέλους περὶ ἀϊδιότητος Κόσμου προβάλλοιτο ταῦτα ἐστίν. Ἡμῖν δὲ καὶ τὰ τοῦ Πλατωνικοῦ Πρόκλου προβλητέον ἐνταῦθα, καὶ ταῦτα ἐκ τῶν τοῦ Φιλοπόνου ὡς οἷόν τε συντόμως ἐπιλυτέον.

„ ΙΓ'. Εἰ ὁ Κόσμος γεννητὸς, διατί μὴ πρότερον ἐγένετο,
„ ὑπὸ τοῦ ἀπειροδυνάμου Θεοῦ πολλῷ πρότερον γενέσθαι δυ-
„ νάμενος; (1) Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἀγαθὸς ἐστί· τὸ δὲ ἀγα-
„ θὸν καὶ μεταδοτικὸν ἧς περ ἂν ἔχοι ἀγαθότητος. Ἀεὶ δὲ,
οὐκ

(1) Πρόκλ. α'. Λόγ. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμου.

οὐκ ἄρα νοῦ μὲν, νοῦ δ' οὔ. Καὶ παραγαγὼν ἄρα ἀπ' αἰῶνος, ἀεὶ τοῦ εἶναι τοῖς ὑφεστῶσι μετέδωκεν. (1)

„ Τὸ ἄπειρον κατὰ μηδένα τρόπον δύνασθαι ἐνεργείᾳ ὑποστῆναι, διὰ πλειόνων Ἀριστοτέλης (2) ἀποδέδειχεν.... τοῦ δὲ ἀπείρου κατὰ μέγεθος, ἢ κατ' ἀριθμὸν ὑποστῆναι φύσιν οὐκ ἔχοντος, γελοῖον ζητεῖν διατί μὴ πλείονα ὑπέστη; Ὅσῳ γὰρ πλείονα τῶν ὄντων ὑποστῆναί τις ὑπόθοιτο, τοῦ ἀπείρου κατ' ἐνέργειαν ἐκβῆναι μὴ δυναμένου, οὐδὲν ἧττον ἡ αὐτὴ μένει ἀπορία, ταύτῃ οὖν ἀνάγκῃ πεπερασμένον εἶναι τὸν τῶν ὄντων ἀριθμόν. (Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ εἴτις τί μὴ κρείττονα τὰ ὄντα, πυνθάνοιτο, γελοῖον τι ἂν εἴη πυνθανόμενος.) „ Εἰ οὖν τὸ μὴ πλείονα, ἢ κρείττονα δεδημιουργῆσθαι παρὰ τὴν φύσιν τῶν γινομένων ἔχει τὸ αἴτιον, καὶ οὐδὲν τοῦτο μειοῖ, ἢ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἢ τὴν ἀγαθότητα. Ἀκολούθως ἄρα καὶ ἡμεῖς μὴ εἶναι τὸν Κόσμον ἀγέννητον ἀποτιθέμενοι, οὔτε ἀσθένειαν τοῦ δημιουργοῦ, οὔτε τὸ μὴ βούλεσθαι ἀεὶ αὐτὸν τὰ ἀγαθὰ παράγειν κατηγοροῦμεν, ἀλλὰ τὴν τῶν γινομένων φύσιν αἰτιώμεθα. (Ὅρα καὶ τὰ εἰρημένα ἐν τῇ ἐπιλύσει τοῦ Ε.)

„ Ἀλλ' εἰ καὶ ὁ Θεὸς ἀγαθός, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς ἐγγίνεται φθόνος, ὡς ὁ σοφὸς φησὶ Πλάτων, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ εἶναι πάντα παρήγαγε, διατί μηδὲν τῶν γεννητῶν ἑαυτοῦ, κατὰ πάντα ταυτὸν ὑπέστησεν, ὥστε τῆς αὐτῆς αὐτοῦ κοινωνεῖν οὐσίας τε, καὶ δυνάμεως; Ἢ γὰρ δυνάμενος οὐκ ἠθέλησεν, καὶ τὸ ἑπόμενον, διὰ τὸ βλάσφημον σιωπῶ.... Ἢ πάντως διὰ τὸ μὴ δύνασθαι οὐδὲ ἠθέλησεν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀσθένειαν τοῦ Θεοῦ κατηγορήσει. Ἀμήχανον γὰρ ἦν τῶν γεννητῶν τι ταυτὸν εἶναι τῇ ἀγεννήτῳ καὶ δημιουργικῇ αὐτοῦ αἰτίᾳ. Οὕτω γὰρ ἂν αὐτὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐδημιούργει..... Εἰ οὖν τὸ μὴ δύνασθαί τι τῶν δημιουργηθέντων ταυτὸν εἶναι τῷ δημιουργήσαντι, οὔτε τοῦ εἶναι τὸν Θεὸν ἀγαθὸν ἀφαιρεῖται...... οὔτε τινὰ ἀσθένειαν καὶ ἀδυναμίαν αὐτῷ προσείβεται. Καὶ ἡμεῖς ἄρα

„ μὴ

---

(1) Φυσ. Γ. Καὶ α. Περὶ Οὐρανοῦ. (2) Αὐτ.

„ μὴ εἶναι τὸν Κόσμον ἀΐδιον ὑποτιθέμενοι, ὅτι τὸ εἶναι
„ τὸν Θεὸν ἀεὶ ἀγαθὸν ἀφαιρούμεθα, ὅτι ἀσθένειαν τῆς δη-
„ μιουργικῆς αὐτοῦ κατηγοροῦμεν δυνάμεως, ἀλλὰ τὸ μὴ δύ-
„ νασθαι ἀεὶ εἶναι τὸν Κόσμον διὰ αὐτὴν τὴν τοῦ γινομένου
„ φύσιν ὑποτιθέμεθα. Ὅπερ ἐφεξῆς σαφέστατα δείξομεν.

Τῷ δὲ ἐπιχειρήματι καὶ ἄλλως ἐστὶν ἀπαντῆσαι ἐκ περιουσίας, ὅτι καὶ δυνάμενον μὲν, μὴ βουληθέντα δὲ ἀπ' αἰῶνος, ἀλλ' ἐν χρόνῳ παραγαγεῖν, οὐ φθόνον τῇ ἀπαθεῖ φύσει ἐλέγχει ἄπαγε· τίνι γὰρ αὖ καὶ βασκήνειε; τῷ μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντι; καὶ πῶς αὖ ἀγαθοποιήσειεν, ᾧ φθονήσειεν; ἀλλὰ τὸ παντελεύθερον μαρτυρεῖ τοῦ δημιουργοῦ, καὶ τὸ παντεξούσιον τῆς αὐτοῦ δυνάμεως.

„ ΙΔ'. Εἰ ἐστὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Κόσμου αἰώνιον, καὶ τοῦ-
„ το ἐστὶ τὸ τί ἦν εἶναι αὐτῷ, τὸ παραδείγματι εἶναι....
„ τὸ παραδείγματι εἶναι αὐτῷ αἰωνίως πάρεστιν. Εἰ δὲ
„ τοῦτο, εἴη αὖ ἐξ ἀνάγκης καὶ εἰκὼν ἀεί· πρὸς γὰρ εἰκόνα
„ τὸ παράδειγμα. Ἄλλως, ἢ οὐδὲ τὸ παράδειγμα ἦν τῆς
„ εἰκόνος μὴ οὔσης, ἢ μὴ εἰκόνος παράδειγμα. Τῶν γοῦν
„ πρὸς ἄλληλα λεγομένων, οὐδὲν θάτερον ἐστὶ θατέρου μὴ
„ ὄντος. Εἰ ἄρα τὸ παράδειγμα αἰωνίως παράδειγμα, ἀεὶ
„ ἐστὶν ὁ Κόσμος εἰκὼν, τοῦ αἰωνίου ὄντος ὡς παραδείγμα-
„ τος. (1)

Οὐδεὶς αὖ τοῖς Ἀριστοτέλους δόγμασι στοιχῶν, τῷ λόγῳ τῷδε, ὑπὲρ τῆς τοῦ Κόσμου ἀϊδιότητος χρήσαιτο, τοῦ Σταγειρίτου πολλαχοῦ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ὅποι καὶ τύχοι, τὴν περὶ ἰδεῶν τοῦ Διδασκάλου κατὰ τὸ καρτερὸν ἀπελέγχοντος δόξαν. Καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ παραδείγματος δυσχεραίνοντος, καὶ μεταφορικὸν αὐτὸ λέγοντος, καὶ πολλῷ μᾶλλον πρὸς αὐτὸ τὸ δόγμα μαχομένου· ὃ καὶ αὐτὸς ὁ Πρόκλος μαρτυρεῖ (2) „ κινδυνεύει φάσκων, μηδὲν οὕτως ὁ ἀνὴρ ἐ-
„ κεῖνος ἀποποιήσασθαι τῶν Πλάτωνος ὡς τὴν τῶν ἰδεῶν ὑ-
„ πόθεσιν, οὐ μόνον ἐν λογικοῖς τερετίσματα τὰ εἴδη κα-
„ λῶν,

---

(1) Πρόκλ. Λόγ. β'.

(2) Πρόκλ. Περὶ ἐπισκέψ. τῶν πρὸς τὸν Πλάτωνος Τίμ. ὑπ' Ἀριστ. ἀντειρημ. Κεφ. α'.

„ λῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἠθικοῖς πρὸς τὸ αὐτάγαθον διαμαχό-
„ μενος, καὶ ἐν φυσικοῖς οὐκ ἀξιῶν τὰς φύσεις εἰς τὰς ἰδέας
„ ἀναφέρειν... Καὶ ἐν τῇ μετὰ τὰ φυσικὰ πολλῷ πλέον,
„ ἅτε περὶ τῶν ἀρχῶν πραγματευόμενος, καὶ κατατείνων
„ μακρὰς κατηγορίας τῶν ἰδεῶν, ἐν τοῖς πρώτοις, ἐν τοῖς
„ μέσοις, ἐν τοῖς τελευταίοις τῆς πραγματείας ἐκείνης, καὶ
„ ἐν τοῖς διαλόγοις σαφέστατα κεκραγώς, μὴ δύνασθαι τῷ
„ δόγματι τούτῳ συμπαθεῖν, κἄντις αὐτὸν οἴηται διὰ φι-
„ λονεικίαν ἀντιλέγειν. Ἀλλ' εἴτις ἐκ τῶν ἰδεῶν, καὶ τὸν
Πλάτωνα αὐτὸν συγκαταπάσαι τῷ Ἀριστοτέλει ἐπὶ τὸ τῆς
αἰδιότητος τοῦ Κόσμου ἐθελήσειε δόγμα, ὅπερ ἔοικεν ὁ Πρό-
κλος ἐπιχωρῆσαι, πρὸς τοῦτον αὐτὶ ψεύδη τὴν ὑπόθεσιν
εἶναι φήσομεν ὡς ἐν τούτῳ τὸ εἶναι ταῖς ἰδέαις ἐν τῷ πα-
ραδείγμασιν εἶναι. Ἤτοι γὰρ οὐσίας ὁ Πλάτων αὐτὰς ἐτί-
θετο εἶναι αὐθυποστάτους, καὶ δῆλον ὡς οὐκ ἐν σχέσει τῇ
πρὸς ἄλλο τὸ εἶναι ἕξουσιν. „ Εἰ γὰρ αἱ αἰσθηταὶ οὐσίαι καὶ
„ εἰκόνες ἐκείνων, αὗται καθ' αὑτὰς ὑφεστήκασιν, οὐκ ἐν
„ σχέσει τῇ πρὸς ἄλλο τὸ εἶναι ἔχουσαι, ἧκιστά γε αἱ πρῶ-
„ ται, καὶ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ, καὶ ὡσαύτως ἔχουσαι ἐν τῇ πρὸς
„ ἄλλο σχέσει τὸ εἶναι ἔχοιεν.... Καὶ οὕτως εἰ μὴ ἐν τῷ
„ εἶναι παραδείγματα τὸ εἶναι καὶ τὴν ὑπόστασιν ἔχει τὰ
„ εἴδη, κατ' ἄλλο δὲ αὐτοῖς τὸ εἶναι, κατ' ἄλλο δὲ τὸ πα-
„ ραδείγματα εἶναι, οὐκ ἄρα ἀνάγκη τῆς ἰδέας πρὸς τὴν ὁ
„ Κόσμος γέγονεν αἰωνίου οὔσης, καὶ τὸν Κόσμον ἀεὶ εἶ-
„ ναι.... Ἐπεὶ καὶ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ ὁ Βασιλεὺς ἐστὶ πα-
„ ράδειγμα, ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη ἅμα τῷ εἶναι τὸν Βασιλέα,
„ καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ εἶναι. Ἢ (ὅπερ ἦν θάτερον) οὐκ οὐ-
σίας τὰς ἰδέας ὁ Πλάτων τίθεται εἶναι, ἀλλά τινας δημιουρ-
„ γικοὺς λόγους καὶ νοήσεις, καθ' οὓς ὁ δημιουργὸς τὰ ὄντα συ-
„ νίστησι... Καὶ οὐδ' οὕτως οὐδεμία φαίνεται ἀνάγκη, τοῦ πάν-
„ τως ἅμα τοῖς δημιουργικοῖς λόγοις συνυπάρχειν, καὶ τὰ
„ γινόμενα ἀποτελέσματα. Ἀντιστρόφως γὰρ ἔχειν ἀναγ-
„ καῖον· τῶν γὰρ ἀποτελεσμάτων ὄντων ἀνάγκη πάντως, καὶ
„ τοὺς λόγους εἶναι, καθ' οὓς ταῦτα γέγονεν· οὐμὴν τοῖς λό-
„ γοις τὰ πράγματα πάντως ἕψεται, ἐπεὶ καὶ ναυπηγὸν καὶ
„ οἰκοδόμον ἐνδέχεται, νεώς τινος ἢ οἰκίας τοὺς λόγους ἔχον-
„ τα, μήπω δημιουργεῖν κατ' αὐτούς. Καὶ τοὐναντίον ἄρα ὁ
λό-

λόγος ἀναγκάζων τὰς ἰδέας πρὸ τῶν κατ' αὐτὰς ὁμολογεῖν, ταῖς μὲν τὸ ἀΐδιον, τοῖς δὲ τὸ ἐν χρόνω εἶναι ἀποκληροῖ.
„ Ἄλλως τε καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἀκριβῆ πρόγνωσιν, πᾶς
„ τις ὁμολογήσειε, καὶ τῆς ἐκ Θεοῦ προνοίας ἀπολαύειν τὰ
„ ὄντα πάντα καὶ μηδὲ τὸ τυχὸν ἐν παροράματι γίνεσθαι,
„ κοινὴ πάντων ἐστὶν ἔννοια τῶν ὁπωσοῦν τὴν τε τοῦ Θεοῦ ἀ-
„ γαθότητα, καὶ τὴν ἄρρητον ἐγνωκότων δύναμιν. Αὐτὰ δὲ
„ ταῦτα ἡμῖν καὶ ὁ Πρόκλος συνομολογεῖ (1) καὶ ὁ Πλωτῖ-
„ νος (2). Καὶ ἀνάγκη τοίνυν τῶν μελλόντων ἔσεσθαι προϋ-
„ πάρχειν τε, καὶ προεγνῶσθαι τοὺς λόγους. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ
„ ἄρα τοῖς τῶν γινομένων δημιουργικοῖς λόγοις τε καὶ αἰτίαις
„ συνυπάρχει τὰ πράγματα· τοὐναντίον δέ. Ὥστε εἰ καὶ αἱ
„ ἰδέαι καὶ τὰ παραδείγματα, νοήσεις τινὲς εἰσὶν τοῦ δημιουρ-
„ γοῦ, καὶ λόγοι, καθ' οὓς τὸν Κόσμον παρήγαγεν, οὐκ ἀνάγ-
„ κη πάντως συνυπάρχειν ἐξ ἀϊδίου ἅμα τῇ γνώσει τοῦ
„ Θεοῦ, τῇ περὶ τοῦ Κόσμου, αὐτὸν τὸν Κόσμον.
„ ΙΕ'. Εἰ ὁ δημιουργὸς τινὸς ἐστὶ δημιουργὸς, ἤτοι κατ' ἐ-
„ νέργειαν ἔσαι δημιουργὸς ἀεὶ, ἢ δυνάμει ποτὲ μὴ ἀεὶ
„ δημιουργῶν. (3) Ἀλλ' εἰ μὲν ἐκεῖνο, καὶ τὸ δημιουργούμενον
„ ἀεὶ κατ' ἐνέργειαν ἔσαι δημιουργούμενον. Εἰ δὲ τοῦτο, ἐπεὶ
„ πᾶν τὸ δυνάμει ὂν, ἀπὸ τοῦ ἐνεργείᾳ ὄντος, ὅ ἐστὶν, τοῦ-
„ το δυνάμει γίνεται κατ' ἐνέργειαν, ἔσαι ἄρα καὶ ὁ δη-
„ μιουργὸς, δυνάμει πρότερον ὂν, ἀπὸ ἄλλου τινὸς ἐνεργείᾳ
„ δημιουργοῦ... καὶ εἰ μὲν ἐκεῖνος ἀεὶ ἐνεργείᾳ αἴτιος τοῦ εἶ-
„ ναι τοῦτον δημιουργὸν, ἀεὶ καὶ οὗτος δημιουργὸς, διὰ τὸ ἀξίω-
„ μα τὸ λέγον· ὅταν ᾖ κατ' ἐνέργειαν τὸ αἴτιον, καὶ τὸ αἰ-
„ τιατὸν εἶναι κατ' ἐνέργειαν· ὥστε τὸ δημιουργούμενον ἀεὶ
„ ἐστὶν. Εἰ δὲ καὶ ἐκεῖνος δυνάμει ποτὲ αἴτιος τοῦ ποιεῖν
„ τὸν δημιουργὸν δημιουργεῖν, διὰ τὸ ἀξίωμα τὸ λέγον· τὸ
„ δυνάμει πᾶν δεῖσθαι τοῦ ἐνεργείᾳ, ἵνα γένηται κατ' ἐνέρ-
„ γειαν, καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐπὶ τούτου λόγος. Καὶ ἢ εἰς ἄ-
„ πει-

(1) Περὶ τῶν δέκα πρὸς τὴν πρόνοιαν ἀπορ.
(2) Ἐν τῷ περὶ τοῦ τἀγαθοῦ, ἢ ἀγαθοῦ.
(3) Πρόκλου λόγος γ'. περὶ ἀϊδιότ. Κόσμου.

,, πειρον αἰτιῶν ἄλλο πρὸ ἄλλου ζητοῦντες αἴτιον τοῦ ἐνεργείᾳ
,, τῷ προκειμένῳ δυνάμει αἰτίῳ, ἢ ἥξομεν εἰς τὸ συγχω-
,, ρῆσαι ἀεί τι εἶναι κατ' ἐνέργειαν αἴτιον· τούτου δὲ συγχω-
,, ρηθέντος ἕπεται καὶ τὰ αἰτιατὰ ἀεὶ εἶναι κατ' ἐνέργειαν,
,, καὶ τὸν κόσμον ἀεὶ δημιουργούμενον.

Τοῦ δυνάμει τοῦ μὲν α. καὶ κατ' ἐπιτηδειότητα (1) ὄντος,
τοῦ δὲ β. καὶ καθ' ἕξιν, ὃ ἐνεργείᾳ μὲν ἐστὶ πρὸς τὸ πρῶτον
δυνάμει ἐκεῖνο, δυνάμει δὲ πρὸς αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν τὴν
τὸ β. ἐνεργείᾳ τυγχάνουσαν. (2) τὸ λέγον ἀξίωμα. ὡς ὅ-
ταν τὸ αἴτιον κατ' ἐνέργειαν, καὶ τὸ αἰτιατὸν, ἐπὶ τοῦ β. ἐ-
νεργείᾳ ἀληθὲς ἐστὶν οὐκ ἐπὶ τοῦ α., ὃ τὸ β'. δυνάμει ἐστίν.
Καὶ τὸ ἕτερον ὁμοίως τῶν ἀξιωμάτων. ὅτι τὸ δυνάμει ὁπη-
,, νίκα εἰς ἐνέργειαν ἀνάγεται, ἀνάγκη πάντως ὑπό τινος
,, ἑτέρου ὄντος κατ' ἐνέργειαν τοιούτου, οἷον αὐτὸ τὸ ὂν δυνά-
,, μει ἐστὶ, μεταβάλλειν, καὶ εἰς ἐνέργειαν ἄγεσθαι, ἐπὶ τοῦ
,, προτέρου μόνον δυνάμει χώραν ἔχει... οὐκέτι δὲ ἐπὶ τοῦ
,, β. δυνάμει ἀληθὲς τοῦτο ὑπάρχει τὸ ἀξίωμα... Εἰ οὖν
,, ἡμεῖς ἀεὶ καθ' ἕξιν ἐνεργείᾳ δημιουργὸν εἶναι τὸν Θεὸν ὑ-
,, ποτιθέμεθα. (ὅπερ ἐστὶ τὸ α. μὲν ἐνεργείᾳ. β. δὲ δυ-
,, νάμει.) ποία ἔτι ἀνάγκη οὕτως ὄντος ἀεὶ τοῦ Θεοῦ ἐνερ-
,, γείᾳ δημιουργοῦ, καὶ τὸν κόσμον ἀεὶ εἶναι; Ὁ τοίνυν παῖς
κατὰ τὸ α. δυνάμει δημιουργὸς λεγόμενος, οὐκ ἂν οἰκοδομή-
σειε, μὴ πρότερον εἰς τὸ τῆς οἰκοδομικῆς ἕξεως ἐγκρατὴς
ὀφθῆναι μεταβαλὼν ὑπό του, ὃς ἂν ταύτην γε ᾖ κατ' ἐνέρ-
γειαν· ὁ δ' οὕτως ἐνεργείᾳ οἰκοδόμος ὢν, ἤτοι καθ' ἕξιν, οὐ-
δενὸς ἂν ἑτέρου πρὸς τὸ οἰκοδομῆσαι, προσδεὴς εἴη τοῦ ἐ-
νεργείᾳ οἰκοδομήσοντος. ,, Πάλιν τῆς οἰκίας μὴ οὔσης κα-
,, τ' ἐνέργειαν, οὐδὲν κωλύει τὸν οἰκοδόμον εἶναι κατ' ἐνέρ-
,, γειαν τὴν καθ' ἕξιν· οἰκοδόμος γάρ ἐστιν ὁ τὴν ἕξιν ἔ-
,, χων, κἂν μὴ οἰκοδομῇ.... οἰκοδομοῦντος δὲ κατ' ἐνέρ-
,, γειαν καὶ τὸ οἰκοδομούμενον ἔσται.... ὁ γοῦν Φιλόσοφος,
,, (ὁ Πρόκλος) σοφιστικῶς τὸ ἐπὶ τοῦ προτέρου δυνάμει λε-
,, γό-

(1) Ἐκ τῶν Φιλοπόνου πρὸς τὸν αἰων. λόγον.
(2) Ὅρα Ἀριστ. Η. Φυσ. ὕφει λβ'. καὶ β. Περὶ ψυχ. ὕφ. ιδ'. κεί.

,, γόμενον (λέγω δὴ τὸ δεῖσθαι τοῦ ἐνεργείᾳ τοιούτου, οἷον
,, αὐτὸ ἐστὶ τὸ δυνάμει, ἵνα εἰς ἐνέργειαν ἀχθῇ.) αὐτὸς
,, ἁπλῶς. καὶ ἀδιορίστως τῷ δυνάμει ἕπεσθαι φησίν. Εἶτα
,, λοιπὸν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἐπισυνάπτει λήρους μακροὺς, δη-
,, μιουργὸν δημιουργῷ συνείρων, καὶ τῇ α. ἀτόπῳ ὑποθέσει
,, τὰ ἀκόλουθα συμπεραινόμενος. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ οὐδεὶς καὶ τῶν
,, τυχόντων νοῦν ἔχων, κατὰ τὸ πρότερον δυνάμει φαίη ἂν εἶ-
,, ναι τὸν Θεὸν δημιουργὸν πρὶν δημιουργῆσαι, ταύτης τῆς ἀ-
,, τόπου ἀρχῆς ἀναιρεθείσης, οἴχεται πᾶν τὸ ἐξ ἀραχνίων
,, τοῦ Φιλοσόφου τῶν συλλογισμῶν ὕφασμα. Καθ᾽ ἕξιν γὰρ
,, ὢν δημιουργὸς ὁ Θεὸς πρὶν δημιουργῆσαι, οὔτε ἑτέρου δεή-
,, σεται τοῦ εἰς ἐνέργειαν αὐτὸν ἄγοντος, οὔτε ἐπειδὴ οὗτος ἐ-
,, στὶν ἐνεργείᾳ δημιουργὸς, ἤδη διὰ τοῦτο καὶ τὸν κόσμον εἰσά-
,, γει ἐξ ἀϊδίου ἑαυτῷ συνυπάρχοντα. Κἀκεῖνο δὲ τῶν ἐν
τῷ λόγῳ τοῦ Πρόκλου, προσοχθίζει, ὡς εἰκὸς ὁ Φιλόπονος
μὴ πάντη μηδ᾽ ἐπὶ πάντων ἀληθῶς λεγομένῳ, ὅτι τοιοῦτον
εἶναι δεῖ τὸ ἐνεργείᾳ, ὁποῖον δυνάμει ἐστὶ τὸ ὑπ᾽ ἐκείνου ἀ-
,, γόμενον εἰς ἐνέργειαν. Τοῦτο γὰρ ἐπί τινων ἀληθὲς μέν
,, ἐστιν... ἐπί τινων δὲ οὐ πάντως τὸ ἐνεργείᾳ ἀνάγκη εἶναι
,, τοιοῦτον ἐνεργείᾳ, οἷον δυνάμει ἐστὶ τὸ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀγόμενον
εἰς ἐνέργειαν· τὰ γὰρ ξύλα δυνάμει ναῦς ὄντα, ποιεῖ ἐνεργείᾳ
,, ναῦν, οὐχ ἡ κατ᾽ ἐνέργειαν ναῦς, ἀλλ᾽ ὁ κατ᾽ ἐνέργειαν
,, ναυπηγός. Οὐδὲ γὰρ οἱ ἐν τῷ ναυπηγῷ δημιουργικοὶ τῆς
,, νεὼς λόγοι, ἤδη καὶ ναῦς εἰσὶ κατ᾽ ἐνέργειαν.... Μή πο-
τε δὲ οὐδὲ τὸ δύναμιν ἔχον πάντως εἴς τι καὶ ἐπιτηδειότητα,
ἑτέρου δεήσεται (ἀεί ποτε) τοῦ δυνάμει αὐτὸ εἰς ἐνέργειαν
,, ἄγοντος. ἐνδέχεται γὰρ καὶ αὐτὸν ἑαυτῷ τινὰ αἴτιον εἶναι
,, τῆς ἐκ τοῦ προτέρου δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργείᾳ μεταβολῆς.
,, δύω γὰρ ὁδοὶ τῷ ὄντι εἰς ἐπιστήμην κατὰ Πλάτωνα (1)
,, μάθησις καὶ εὕρεσις... οἷον ὁ ά. εὑρὼν ξύλων πρῖσιν
,, πρὶν εὕροι, δυνάμει ὢν πρίστης κατὰ τὸ πρότερον δυνάμει
,, ἐνεργείᾳ γέγονε πρίστης... καὶ τὸ ἀρτιγενὲς σκυλάκιον,
,, δυνάμει ὁρατικὸν ὂν, ἢ ὑλακτικὸν ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῷ φύ-
,, σεως

---

(1) Πλάτ. ἐν Ἀλκιβιάδει.

„ σεως τελειοῦται. Εἰ μή τις ἐπὶ μὲν τοῦ προτέρου τὸν καθό-
„ λου νοῦν αἰτιᾶται, ἐπὶ δὲ τοῦ β. τὴν καθόλου φύσιν. Ἀλ-
„ λ' εἰ καὶ ταῦτα συγχωρήσομεν, οὐκ ἂν εἴποι τις οὔτε τὸν
„ καθόλου νοῦν ἐνεργείᾳ ποιεῖν, οὔτε τὴν καθόλου φύσιν
„ ἐνεργείᾳ δραστικήν. Ἀλλ' ὁ μὲν Φιλόπονος ταῦτα, τῶν τις
δὲ καθ' ἡμᾶς (1) ἐν οὐ πάνυ πολλῷ λόγῳ τὰ τοιαῦτα τι-
θέναι δοκῶν, ὡς τῆς ἀπὸ τοῦ Περιπάτου πρθρειας αὐτοῦ
ἀπόζοντα, πάντα τὸν Πρόκλειον ἐκεῖνον λόγον, (ὃν κράτι-
στον εἶναι κρίνει, ἁπάντων ὅσους ποτὲ οἱ τῆς ἀϊδιότητος τοῦ
κόσμου προστάται, προεχειρίσαντο,) εἰς τοῦτο τείνειν φησί,
„ πότερον εἰσὶν αἴτια ἐν τοῖς οὖσιν αὐτοδιορίστως ἐπὶ τὸ
„ ἐνεργεῖν ἥκοντα; Εἰ δὲ καὶ εἰσὶ, πότερον λόγῳ ταῦτα τι-
„ νὶ διορίζεται, ἢ ἀλόγως; ἐπεὶ δ' ἀλόγως ὑπολαμβάνειν
„ οὐχ οἷόν τε, δυνατὸν τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν ἐν χρόνῳ ἐκ-
„ βαίνειν, τοῦ διορίζοντος αὐτὰ λόγου ἀπ' αἰῶνος ὄντος; Τοῦτο
τοῦ ζητήματος, φησὶ, τὸ Κεφάλαιον. Τῶν δημιουργικῶν λόγων
„ προαιωνίων ὁμολογουμένων πῶς ὁ Κόσμος χρονικῆς ὑπο-
„ στάσεως ἔτυχεν. Ἀλλὰ τηλικοῦτον ἔμοιγε τὸ ἀπόρημα τό-
δε, ἥκιστα δοκεῖ, ὡς τὰ πρῶτα φέρειν, τῶν ὑπὲρ τῆς τοῦ
κόσμου ἀϊδιότητος ἐπιχειρημάτων, οἷον ὁ Νεώτερος ὑπείλη-
φεν. Οἱ γὰρ Δημιουργικοὶ λόγοι, ὡς εἰκὸς, τὸν κατὰ νοῦν ἐ-
νεργοῦντα Θεὸν ἔχειν τε, καὶ προέχειν τῶν δημιουργημάτων, οὐχ
ἁπλῶς, οὐδ' οὕτως εἰπεῖν ἀπεριστάτως τὰ κατ' αὐτοὺς γινόμε-
να παριστῶσιν, ἀλλ' ἅττα τὴν φύσιν, καὶ τὸν ἀριθμὸν ὅ-
σα, καὶ τοὺς τρόπους οἷα, καὶ ἐν χρόνῳ καθ' ὃν, καὶ πάντα,
συνελόντι φάναι, τὰ αὐτοῖς ἤτοι οὐσίᾳ προσόντα, ἢ καὶ ἄλ-
λως συμβαίνοντα, ἐπὶ λεπτοῦ ἐξικνούμενοι, τοιαῦτα καὶ ὑφι-
στῶσιν. Καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν εἰ, οἱ μὲν πρὸ τοῦ χρόνου καὶ
ἀπ' αἰῶνος. τὰ δὲ ὑπὸ χρόνον· τοὐναντίον δὲ θαυμαστὸν ἂν
εἴη καὶ οὐδὲ εὔλογον εἰ ἐν τοῖς δημιουργικοῖς λόγοις χρονικὰ
τὸ εἶναι διαγραφόμενα, οὐχ ὡμολόγει ταῦτα τοῖς ἀγαθοῖς
τοῦ Θεοῦ βουλήμασιν, ἀλλ' ἔξω τῶν ὅρων ἔβαινε τῶν ἐν ἐκεί-
νοις, ἤτοι ἄγνοιαν ἐλέγχοντα αὐτοῦ, ὡς παρ' ὃ ἔμελλεν εἶ-
ναι

(1) Γενουήνσ. Μεταφ. Μέρ. γ'.

νου ἰδεωμένου, ἢ ἀσθένειαν κατηγοροῦντα, ὡς οἷα ἦν ἰδιώμενος ὑποστῆσαι μὴ δυνηθέντος. Τὸ δὲ τοὺς αἰωνίως προϋφεστῶτας ἐν τῷ δημιουργῷ λόγους, τῶν κατ' ἐκείνους δημιουργημάτων κατάγει τὴν διαμονὴν τῷ παντὶ διαφέρειν, καὶ ἐκ τῆς ἐναργείας τοῦ λόγου ἀναγκαῖον ἂν δόξειε παντὶ τῷ προσέχοντι. Ἃς γὰρ περὶ τοῦ Θεοῦ ἐννοίας οἱ πάντες ἄνθρωποι φέρομεν, αἰώνιον ὁμολογεῖν ἀναγκάζουσιν αὐτόν τε, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· ἃς δὲ περὶ τῆς κρείττης φύσεως, ἐπικαιρά τε τὰ ἐκτὸς ἐκείνου πάντα, καὶ ἐπίκηρα. Εἰ γοῦν πεθείη τοῖς δημιουργικοῖς λόγοις, καὶ ἀρχιτεκτονικοῖς ἐκείνοις, (κατὰ τὸν Νεώτερον εἰπεῖν) τὰ δημιουργήματα συνδιαμένοντα, δυοῖν θάτερον ἐπάναγκες ἦν, ἢ τούτοις τῷ χρόνῳ κἀκεῖνα συμπεπτωκέναι, ὅπερ ἀναιρετικὸν ἐστὶ τῆς ἀκηράτου τε καὶ ἀναλλοιώτου φύσεως, ἢ ἐκείνοις καὶ ταῦτα χρόνου παντὸς ὑπεραλλεσθαι, ὅπερ ἀλλότριον τῆς κηραίνεσθαι πεφυκείας. Ἑκάτερον δὲ τῶν ἀδυνάτων καὶ τῷ φυσικῷ λόγῳ παρίσταται. Ἐπάναγκες ἄρα ἦν τοῦ ἀρχιτεκτονήσαντος λόγου ἀπ' αἰῶνος προσόντος, καὶ ἀεὶ ὄντος, τὸν ἀρχιτεκτονηθέντα κόσμον ἐν χρόνῳ ὑποστῆναι.

„ (1) ιϛ'. Πᾶν τὸ ἐξ ἀκινήτου γινόμενον αἰτίου κατὰ τὴν
„ ὕπαρξιν, ἀκίνητον (ἴσ. αἴδιον) ἐστίν. Εἰ γὰρ τὸ ποιοῦν
„ ἀκίνητον, ἀμετάβλητον ἐστίν. Εἰ δὲ ἀμετάβλητον, αὐτῷ
„ τῷ εἶναι ποιεῖ, μὴ μεταβαῖνον ἐκ τοῦ ποιεῖν, εἰς τὸ μὴ
„ ποιεῖν, μηδὲ ἐκ τοῦ μὴ ποιεῖν εἰς τὸ ποιεῖν· μεταβαῖνον
„ γὰρ ἕξει μεταβολήν, αὐτὴν τὴν ἐκ θατέρου μετάβασιν
„ εἰς θάτερον.... εἰ τοίνυν τὸ αἴτιον τοῦ παντὸς ἀκίνητον
„ ἐστίν, ἵνα μὴ κινούμενον ἀτελὲς ᾖ πρότερον, ὕστερον δὲ τέ-
„ λειον, πᾶσα γὰρ κίνησις ἐνέργεια ἐστὶν ἀτελής. Καὶ ἵ-
„ να μὴ κινούμενον, χρόνου δέηται χρόνον διάγον, ἀνάγκη
„ τὸ πᾶν αἴδιον εἶναι ἀπὸ αἰτίου ἀκινήτου γιγνόμενον. Ὥστε
„ εἴτις ἀσεβεῖν οἰόμενος εἰς τὸν αἴτιον τοῦ παντός, ἐκεῖνον
„ λέγοι μόνον αἴδιον, τὸν δὲ κόσμον οὐκ αἴδιον, οὐκ αἴδιον
„ οὐδὲ ἐκεῖνον ἀποφαίνει κινούμενον λέγων, οὐδὲ ἀεὶ τέλειον,
„ ἀλλά ποτὲ, καὶ ἀτελῆ... καὶ οὕτως ἀσεβεῖ διαφερόντως.

„ Τὸ

(1) Πρόκλ. Λόγ. δ'. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμ.

,, Τὸ ποιοῦν (1) ἐκ τοῦ δευτέρου δυνάμει, εἰς τὴν β. ἐ-
,, νέργειαν πρόεισιν... Ἡ γὰρ ἐκ τῆς προτέρας δυνάμεως
,, εἰς τὴν ἕξιν μετάβασις οὐ ποίησις ἐστὶ, πεῖσις δέ... ὥ-
,, στε εἰ τὸ πρότερον μὲν μὴ ποιοῦν, ὕστερον δὲ ποιοῦν, ἐκ
,, τοῦ δευτέρου δυνάμει εἰς τὴν δευτέραν ἐνέργειαν πρόεισιν,
,, τὴν δὲ τοιαύτην ἐκ τῆς ἕξεως πρόοδον κίνησιν φησὶν ὁ
,, Πρόκλος, σαφῶς ἄρα τὴν ἐκ τῆς ἕξεως εἰς τὴν ἐνέρ-
,, γειαν πρόοδον, κίνησιν εἶναι, καὶ μεταβολὴν ἀποφαίνεται.
,, Εἰ δὲ τὸ ἐκ τῆς ἕξεως τὴν ἐνέργειαν προχειριζόμενον κινεῖ-
,, ται, ἀνάγκη πᾶσα, ἤτοι τὴν πρὸ τοῦ ποιεῖν τε καὶ ἐνερ-
,, γεῖν διάθεσιν κίνησιν εἶναι, ἢ αὐτὴν τὴν ποίησιν καὶ
,, ἐνέργειαν, ἢ ἄλλην τινὰ διάθεσιν μεταξὺ τοῦ ποιεῖν τε,
,, καὶ μὴ ποιεῖν θεωρουμένην. Ἀλλ' οὔτε τὴν πρὸ τοῦ ποιεῖν
,, διάθεσιν τοῦ ποιητικοῦ, δυνατὸν ἐστὶ κίνησιν λέγειν. Ἀ-
,, κινησίαν γὰρ εἶναι τὸ μὴ ποιεῖν, καὶ τῷ Πρόκλῳ δο-
,, κεῖ, λέγοντι, εἴτι ἀκίνητον ἢ οὐδέποτε ποιήσει, κτ.
,, ὡς τοῦ μὴ ποιεῖν δηλονότι ἀκινησίας οὔσης.... Οὐδὲ με-
,, ταξὺ τοῦ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν, δυνατὸν ἐστὶ κίνησίν τι-
,, να ἐννοεῖν. Ἄχρονος γὰρ ἡ ἐκ τῆς ἕξεως γίνεται τῆς
,, ἐνεργείας προχείρησις. (πᾶσα δὲ κίνησις ἐν χρόνῳ)
,, Εἰ γάρ τις ἦν χρόνος μεταξὺ τοῦ μὴ ποιεῖν τε καὶ ποιεῖν,
,, ἐν τούτῳ οὔτε οὐ ποιήσει, πέπαυται γὰρ τοῦ μὴ ποιεῖν,
,, οὔτε ποιήσει· οὔπω γὰρ ποιεῖν ἤρξατο.... λείπεται τοί-
,, νυν αὐτὴν τὴν ποίησιν εἶναι κίνησιν. Εἰ δὲ τοῦτο, ἀεὶ
,, δὲ ποιεῖ κατ' αὐτοὺς ὁ Θεός, ἀεὶ ἄρα καὶ κινεῖται. Εἴτι
,, γὰρ ἀκίνητον ἐστὶ φησὶν, ἢ οὐδέποτε ποιήσει, ἢ ἀεὶ ποιή-
,, σει... Καὶ ἀεὶ ἄρα κατ' αὐτοὺς κινοῦν (ἴσ. κινούμενον) τὸ
,, θεῖον, ἀτελές τε ἐστὶν (ὡς ὁ ἐκείνων λόγος) καὶ χρόνου δεό-
,, μενον. Εἰς αὐτοὺς ἄρα τὸ σοφὸν αὐτῶν περιῆλθε, τοιοῦτο
,, γὰρ τὸ ψεῦδος ὑφ' ἑαυτοῦ φωρᾶται, καὶ περὶ αὐτὸ καταρ-
,, ρεῖ. Εἰ τοίνυν μήτε πρὸ τοῦ ποιεῖν, μήτε μεταξὺ τοῦ μὴ
,, ποιεῖν τε καὶ ποιεῖν κίνησίς τις θεωρεῖται, μήτε αὐτὴ ἡ
,, ποίησις τοῦ Θεοῦ κίνησις ἐστὶν, οὐδαμῇ ἄρα οὐδαμῶς ἐνδε-

,, χε-

(1) Φιλόπον. πρὸς ταῦτα.

,, χεται κινεῖσθαι τὸν Θεὸν, ἐκ τῆς τοῦ ποιεῖν ἕξεως, τὴν
,, κατ' αὐτὴν ἐνέργειαν προχειριζόμενον.... Ὅτι δὲ οὐ θέ-
,, μις τὴν ποίησιν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλως τὴν ἐνέργειαν κίνησιν
,, ὑποτίθεσθαι, αὐτοῦ μόνῳ τῷ θέλειν πάντα παράγουσαν,
,, καὶ χρόνου, ἢ διαστάσεως τινὸς εἰς οὐσίωσιν τῶν πραγμάτων
,, μὴ δεομένην, παντὶ δῆλον οἶμαι. Οὐδὲ γὰρ πᾶσα ἐνέρ-
,, γεια εὐθὺς καὶ κίνησις ἐστίν. Ἐπὶ πλέον γὰρ ἡ ἐνέργεια
,, τῆς κινήσεως ὡς Ἀριστοτέλει δοκεῖ. Τὴν μὲν ἀτελῆ ἐνέρ-
,, γειαν κίνησιν καλοῦντι, τὴν ἀπὸ τοῦ ἀ. δυνάμει ἐπὶ τὴν
,, ἕξιν οὖσαν μεταβολήν, τὴν δὲ τελείαν ἐνέργειαν ὀνομά-
,, ζοντι, τὴν ἀθρόαν ἀπὸ τῆς ἕξεως προβολήν.... ὅθεν
,, οὐδὲ ἡ τοῦ νοῦ ἐνέργεια κίνησις ἐστίν. ἀθρόως γὰρ καὶ ἄνευ
,, τινὸς διαστάσεως τοῦ νοητοῦ θιγγάνει... ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῶν
,, χρόνου δεομένων ἐνεργειῶν, ἡ ἀλλοίωσις, καὶ ἡ κίνησις πε-
,, ρὶ τὸ πάσχον, οὐ περὶ τὸ ἐνεργοῦν γίνεται. (1) Οὐ χρὴ
δὲ νοεῖσθαι ἐπὶ Θεοῦ πρότερον μὲν μὴ ποιοῦντος, ὕστερον
δὲ ποιοῦντος, ἀλλοίωσίν τινα ἐπισυμβαίνουσαν ὅλως, ἢ μετα-
βολήν. ,, Ὁ γὰρ Θεὸς ἀεὶ τέλειος ὢν ἁπάντων δημιουργὸς
,, τῷ ἀεὶ τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων ὡσαύτως ἔχειν, καὶ
,, μόνῳ τῷ θέλειν πάντα ποιεῖν, μηδενὸς ὀργάνου εἰς οὐ-
,, σίωσιν τῶν πραγμάτων δεόμενος, οὐδὲν ἀλλοιότερος αὐτὸς
,, ἑαυτοῦ ποιῶν τε, καὶ μὴ ποιῶν φανήσεται... ὅλως γὰρ οὐ-
,, δὲ διαφέρειν ἐπὶ Θεοῦ ἕξιν τε καὶ ἐνέργειαν λέγειν θεμιτόν.
,, Ἔστι γὰρ ταυτὸν ἄμφω· περὶ δὲ τὸ μετέχον ἡ διαφορὰ
,, γίνεται... οὐκ ἐπειδὴ δὲ τῇ νοήσει μόνῃ πάντα ὑφίστη-
,, σι, τὰς δὲ νοήσεις, καὶ τοὺς τῶν ὄντων λόγους πάντων ἀεὶ
,, κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως ἔχει, ἤδη διὰ τοῦτο συνυπάρ-
,, χειν ἐξ ἀϊδίου ταῖς νοήσεσι τοῦ Θεοῦ, τὰ πράγματα ἀ-
,, νάγκη.... οὐ γὰρ ἀβουλήτῳ φύσεως ἀνάγκῃ ἑκὼν καὶ ἄκων
,, εἰς τὸ εἶναι παράγει τὰ δημιουργήματα· ὑπέρτερον γὰρ
,, ἀνάγκης ἁπάσης τὸ πάντων αἴτιον.... εἰδέναι γὰρ καὶ
,, τὰ μέλλοντα, καὶ τὰ μήπω ὄντα τὸν Θεὸν ὁμολόγηται...
,, ὥστε ἀεὶ μὲν τὸ ἐνεργὸς καὶ παντέλειον, οἱ ἐν τῷ Θεῷ
,, δη-

(1) Ἀριστ. Β. Περὶ ψυχ. ὑφ. ιζ'. νί.

„ δημιουργικοὶ τῶν ὄντων ἔχουσι λόγοι, παράγει μέν τοι καὶ
„ οὐσίοι ἕκαστον ὁ Θεὸς ὅταν θέλῃ· ἐθέλει δὲ, ὅταν ἀγα-
„ θὸν ᾖ τοῖς γινομένοις τὸ γίνεσθαι· ἀγαθὸν δὲ πάντως τὸ
„ κατὰ φύσιν. Κατὰ φύσιν δὲ τοῖς γινομένοις, τὸ μὴ συναΐ-
„ διοις εἶναι τῷ παράγοντι. Εἰ μὴ καὶ τὸ ποτὲ μὲν ἐθέ-
„ λειν, ποτὲ δὲ μὴ θέλειν, ἀλλοίωσιν εἶναι φήσουσιν. Εἰ
„ δὲ τοῦτο ἀλλοίωσις, λήσουσιν ἑαυτοὺς ἀεὶ ἐν τῷ ἀλλοιοῦσθαι
„ τὸν Θεὸν ὑποτιθέμενοι. Καὶ γὰρ καὶ τῶν μερικῶν ἕκαστον,
„ οἷον Σωκράτην ποτὲ μὲν ὁ Θεὸς βούλεται εἶναι, ποτὲ δὲ
„ οὐ βούλεται. Ἀλλὰ γὰρ ἡ ἀλλοίωσις τῶν βουλητῶν ἐστίν· ἡ
„ δὲ τοῦ δημιουργοῦ θέλησις ἀεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχουσα ἡ αὐτὴ,
„ ὡς ἡ ἑκάστου ἐπιδέχεται φύσις ἅπαντα ἀγαθύνουσα.

„ Εἰ δὲ φαίης ὅτι εἰ μὴ ἦν ἀεὶ ὁ Κόσμος, πρὶν γενέ-
„ σθαι δυνάμει ἦν δημιουργὸς ὁ Θεὸς, καὶ διὰ τοῦτο ἀτελής·
„ πῶς ἔσται δυνάμει, τὸ μηδεμίαν ἀλλοίωσιν ὑπομένον,
„ εἴτε δημιουργοῦν, εἴτε μή; ἢ σύγε καὶ τὸν ἥλιον (εἴτις ὑ-
„ ποθοῖτο τὸ μηδὲν εἶναι, τῶν τῆς φωτοειδοῦς αὐτοῦ δυνά-
„ μεως μετεχόντων) ἀτελῆ εἴποις; Ἀλλ' οὐκ οἶμαι· οὐ γὰρ
„ ἐν τῇ πρὸς τὰ ἔξω σχέσει αἱ συμπληρωτικαὶ τῶν οὐσιῶν
„ δυνάμεις, τὸ εἶναι ἔχουσι. Λήσομεν γὰρ οὕτω τὸν Ἀνα-
„ ξαγόρου λόγον εἰσάγοντες, ὅς οὐδενὸς εἶναι φύσιν ὡρισ-
„ μένην ἔλεγεν, ἀλλὰ πάντα ἐν σχέσει τῇ πρὸς ἄλληλα τὸ
„ εἶναι ἔχειν. Ἐλήλεγκται δὲ κατὰ τὸ καρτερὸν ὑπό τε Πλά-
„ τωνος καὶ Ἀριστοτέλους ἡ τοιαύτη δόξα.... Εἰ δὲ ἐπὶ σω-
„ μάτων ταῦτα πῶς οὐ τῷ ὄντι βλάσφημος καὶ διαφερόντως
„ ἀσεβὴς, ὁ μηδὲ τοσοῦτον ὑπάρχειν τῇ δημιουργικῇ τῶν ὄν-
„ των συγχωρῶν αἰτίᾳ; μηδὲ ἀσχέτως αὐτῆς τὰς οὐσιώδεις
„ δυνάμεις εἶναι βουλόμενος;

„ Πότερον γὰρ αὔταρκες τὸ θεῖον, καὶ αὐτὸ τῆς ἑαυτοῦ δυ-
„ νάμεώς τε καὶ οὐσίας συμπληρωτικόν ἐστίν; ἢ οὔ; εἰ μὲν οὐκ
„ αὔταρκες, εἰς κεφαλὰς αὐτῶν ἡ βλασφημία... Εἰ γὰρ
„ ἑτέρωθεν ποθὲν αὐτῷ τὰ τῆς τελειότητος ἐπιχορηγεῖται,
„ τουτέστιν ὑπὸ τῶν κτισμάτων. τελειωτικὰ ἄρα ἔσονται αὐ-
„ τοῦ τοῦ ποιήσαντος τὰ ποιήματα. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸς ἀτελὴς
„ εἰ μὴ ἀεὶ συνυπάρχει αὐτῷ τὰ ὑπ' αὐτοῦ παρηγμένα, μέ-
„ ρος ἄρα τῆς θείας οὐσίας τὰ ὄντα· τὰ γὰρ τῶν οὐσιῶν
„ συμπληρωτικὰ μέρη τῶν οὐσιῶν.. καὶ σῶμα ἄρα ὁ Θεὸς,

„ καὶ

,, καὶ ὅσα τοῖς σώμασι πρόσεστι πήσεται. Καὶ ἄλλως· εἰ
,, οὐκ ἂν ὑπάρξοι Θεῷ ἡ τελειότης, μὴ ἐξ ἀϊδίου τῶν ὄντων
,, αὐτῷ συνυπαρχόντων, πλέον ἢ δίδωσιν αὐτοῖς, παρ᾽ αὐ-
,, τῶν ἀντιλήψεται· διδοὺς γὰρ αὐτοῖς τὸ εἶναι, ἀντιλαμβά-
,, νει παρ᾽ αὐτῶν τὸ τέλειος εἶναι· ὥστε δημιουργήσει, ὅπως
,, αὐτὸς ἀλύπως τε καὶ ἀνενδεῶς διάγοιτο .... Εἰ δ᾽ εἴποιεν
,, μηδαμῶς μὲν τὰ ὄντα συντελεῖν εἰς τελειότητα τοῦ Θεοῦ,
,, τὴν δὲ ἐνέργειαν τὴν τούτων δημιουργικήν· ἐπεὶ μὴ ὄντων
,, τῶν γεγονότων ἀτελὴς ἡ ἐνέργεια. ἀτελοῦς δὲ οὔσης τῆς ἐ-
,, νεργείας οὐ τέλειος ὁ Θεός, τὸ ἄρα τέλειον αὐτῷ καὶ οὕτω
,, ἐκ τῶν δημιουργημάτων ἐφήκει, διὰ μέσης τῆς ἐνεργείας.
,, Ἀλλ᾽ οὐχ οὕτως· οὐ γὰρ αἱ ἐν σχέσει τῇ πρὸς τὰ ἔξωθεν
,, ἐνέργειαι τελειωτικαὶ τῶν ἐνεργούντων εἰσίν, ὡς καὶ Ἀρι-
,, στοτέλης φησί· καὶ οὐδὲ τὸ δημιουργεῖν ἄρα συμπληρωτικὸν
,, ἔσται τῆς τοῦ δημιουργοῦ οὐσίας. Καὶ οὐδὲ πρὶν γενέσθαι τὸν
,, Κόσμον ἀτελὴς ὁ Θεός.

Ἔτι ἁπάντων αἴτιος ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν πρώτων μέχρι τῶν ἐσχάτων· τοιοῦτο γὰρ τὸ πρῶτον κινοῦν καὶ Ἀριστοτέλει πεφιλοσόφηται (1), καὶ τῷ Πλάτωνι (2), καὶ τῷ Πρόκλῳ (3), τὴν δημιουργικὴν καὶ προνοητικὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν ἄχρι καὶ τῶν λεπτοτάτων διήκειν ἀποφαινομένοις. ,, Τῶν δὲ δὴ ἀτό-
,, μων, ὧν τὰ μὲν ἔφθαρται, τὰ δὲ ὑφέστηκε, τὰ δὲ μέλ-
,, λει, εἰ ἀεὶ ἐστὶν ἐνεργείᾳ δημιουργὸς ὁ Θεός, πῶς οὐ πά-
,, ρεστι τὰ μέλλοντα; εἰ δὲ τούτων δυνάμει, καὶ ἀεὶ τινῶν
,, πάντως δυνάμει, πῶς οὐκ ἀτελὴς ἀεὶ ὁ Θεὸς αὐτοῖς;
,, Ἀλλὰ γὰρ κατὰ τὸν Φιλόσοφον Πλωτῖνον τὸ ὕστερον ἐ-
,, σόμενον ἤδη πάρεστι τῷ Θεῷ, καὶ ἀεὶ πάρεστι. Καὶ οὕτω
,, πάρεστιν ὡς προνενοημένον εἰς τὸ ὕστερον. Καὶ διὰ τοῦτο ἑ-
,, κάστη τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια τελεία ἐστίν, ὡς τῇ προγνώσει εἰ-
,, ληφυῖα τὰ ὕστερον ἔσεσθαι μέλλοντα, ὡς μηδὲν ἐλλείπειν,
,, μηδὲ δεῖσθαι μηδενὸς τότε τὴν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν, ὁπόταν
,, τὸ πρὶν μέλλον, ὕστερον ἤδη παράγει. Τούτων οὖν οὕτω καὶ
,, παρ᾽

(1) Φυσ. Η. (2) Ἐν Τιμαίῳ.
(3) Ἐν τοῖς περὶ τῶν δέκα πρὸς τὴν Πρόν. ἀπορημ.

,, παρ' αὐτοῖς κατὰ τὰς κοινὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας ὡμολογη-
,, μένων, πῶς οὐ λίαν εἰσὶν ἀναιδεῖς, καὶ παρὰ τὰ σφίσι
,, καλῶς δόξαντα φάσκοντες, ὡς εἰ μὴ ἀΐδιος εἴη ὁ Κόσμος,
,, πρὶν γενέσθαι αὐτὸν, ἀτελὴς ἔσται ὁ τούτου δημιουργός; καὶ
,, ὁπηνίκα δημιουργοίη χρόνου τε δεήσεται, καὶ ἀλλοιώσεως οὐκ
,, ἄμοιρος ἔσται. Αὐτὸς οὖν ἑαυτῷ καὶ πάντα πλήρωμα ὢν ὁ
,, Θεὸς, οὐδὲν τῆς πρὸς τὰ ἔξω κτίσεως προσλήψεται εἰς
,, τελείωσιν.

(1) ,, ΙΖ'. Εἰ ἅμα οὐρανῷ χρόνος ἐστὶ, χρόνος δὲ οὐκ ἦν ὅτε
,, οὐκ ἦν, οὐδ' ἔσται ὅτε οὐκ ἔσται. (εἰ γὰρ ἦν ὅτε οὐκ ἦν χρό-
,, νος, ὡς ἔοικεν ὅτε οὐκ ἦν χρόνος, ἦν χρόνος)... Ἀεὶ
,, ἄρα ἐστὶ χρόνος. Ἅμα δὲ ὁ οὐρανὸς χρόνῳ, καὶ οὐρανῷ χρό-
,, νος· μέτρον γὰρ ἐστὶ τῆς τοῦ οὐρανοῦ κινήσεως, ὡς ὁ αἰὼν τῆς
,, τοῦ αὐτοζώου ζωῆς. Ὃ καὶ αὐτὸ δείκνυσιν ἀεὶ τὸν χρόνον
,, ὄντα, ἵνα μὴ ὁ αἰὼν ἢ μηδενὸς ᾖ παράδειγμα, χρόνου
,, μὴ ὄντος, αἰὼν ὑπάρχων, ἢ μηδὲ αὐτὸς ἔχῃ τὸ ἀεὶ μέ-
,, νειν ὅ ἐστιν... Καὶ ὁ οὐρανὸς ἄρα ἐστὶν ὡς ὁ χρόνος, ὁ-
,, μόγονος ὢν τῷ χρόνῳ.

(2) ,, Ὥσπερ ἐπὶ τοῦ μερικοῦ χρόνου, οἷον τῆς αὔριον ποτὲ
,, ἐσομένης, καὶ οὐκ ἀεὶ, οὐ χρόνον σημαίνει τὸ ποτέ· (εἴη γὰρ
,, ἂν καὶ τοῦ χρόνου χρόνος.) οὕτως οὐδ' ἐπὶ τοῦ ὅλου χρόνου
,, ποτὲ εἶναι, ἢ μὴ εἶναι λεγομένου, καὶ μὴ ἀεὶ, χρόνον
,, σημαίνει τὸ ποτέ. Ἀλλὰ καθ' ἑκάτερον οὐδὲν ἕτερον ση-
,, μαίνεται, ἢ τὸ μὴ ἀεὶ εἶναι τὸν χρόνον οὗ κατηγορεῖται
,, τὸ ποτέ. Οὐ γὰρ πάντως ἅμα τῷ χρήσασθαι χρονικῷ τι-
,, νὶ προσρήματι, εὐθὺς καὶ χρόνος συνεπινοεῖται. Εἰ γὰρ
,, τις οὕτως εἴποι ὅτε τὸ κινούμενον παύσεται τοῦ κινεῖσθαι,
,, τότε καὶ τοῦ ἠρεμεῖν ἄρξεται, ἆρ' εὐθὺς διὰ τοῦ τότε χρόνον
,, ἐδήλωσεν; ἀλλ' ἀδύνατον. Οὐδὲ γὰρ τὸ τῆς κινήσεως τέ-
,, λος, οὐδ' ἡ ἀρχὴ τοῦ ἠρεμίας ἐν χρόνῳ ἐστίν· ἐν γὰρ τῷ
,, χρόνῳ ἢ ἠρεμεῖν ἀνάγκη, ἢ κινεῖσθαι τὸ πεφυκός... Τί
,, οὖν κωλύει καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἴπερ λέγοιτο, ὡς ἔσται
,, πο-

(1) Πρόκλ. Λόγ. Ε'. Περὶ Ἀϊδιότ.
(2) Φιλόπ. πρὸς Πρόκ.

„ ποτὲ ὅτε ἐκ ἔςαι χρόνος, τὸ ποτὲ μὴ χρόνον νοεῖν, ἀλλὰ
„ τῆ χρόνε πέρας, καθ' ὃ τῆ εἶναι παύσεται ὁ χρόνος; Καὶ
„ εἰ λέγοιτο ποτὲ γεγονέναι ὁ χρόνος, οὐκ ἐξ αἰδίε εἶναι
„ τότε πάλιν νοεῖν, τὴν τῆ χρόνε ἀρχὴν, καὶ τὸ πρῶτον
„ ἤτοι τὸ νῦν, καθ' ὃ τῆ εἶναι ἤρξατο; Παραπλησίως καὶ τὸ
„ ἦν καὶ ἔςαι, ἐφ' ὅ,τε ἂν λεχθῇ ὑπάρξεως μὲν, ἐμῆν δὲ
„ καὶ χρόνε δηλωτικὰ γίνεται.... Ἄλλως τῆ Πλάτωνος περὶ
„ τῆ Θεῖ εἰρηκότος, ὡς ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ ἐδεὶς
„ περὶ ἐδενὸς ἐδέποτε ἐγγίνεται φθόνος, τὸν Θεὸν δήπε
„ κατὰ τὸν σοφὸν Πρόκλον ἐν χρόνῳ εἴποιμεν, καὶ χρόνῳ παρεληλυθότι. (Ὅρα καὶ τὰ ἐν Λειθ. Γ'.)

Πρὸς δὲ τὸ δεῖν ἀεὶ εἶναι τὸν χρόνον, κατὰ τὸν αἰῶνα, τὸν τῆ χρόνε ὄντα παράδειγμα, (ὅρα τὰ ἐν Λειθ. ΙΔ'.) ὥσπερ γὰρ τὸ αὐτόζωον παράδειγμα ἐν τῆ Κόσμε, ἐκ ἐν τέτω τὸ εἶναι ἔχει, τῷ παράδειγμα εἶναι τῆ Κόσμε, ἕτως ἐδ' ὁ τῆς τῆ αὐτοζώε ζωῆς αἰὼν, ἐν τέτῳ ἔξει τὸ εἶναι, ἐν τῷ εἶναι τῆ χρόνε παράδειγμα.

(1) ΙΗ'. Εἰ ὁ δημιεργὸς μόνος ἂν λύσοι τὸν Κόσμον,
„ (καὶ γὰρ πανταχῆ τῆ τὸν δεσμὸν εἰδότος ἐςὶν εἰδέναι καὶ
„ τὴν λύσιν ἐ συνιέντων.) ὁ δὲ δημιεργὸς ἐκ ἂν λύσοι
„ τὸν Κόσμον... ἀδύνατον λυθῆναι τὸν Κόσμον.... Ἤτοι
„ γὰρ ἐ καλῶς ἥρμοσε, καὶ ἐκ ἔςιν ἄριςος δημιεργός· ἢ
„ καλῶς ἥρμοσε, καὶ ἐ λύσει μὴ κακωθείς· (τὸ γὰρ καλῶς ἁρμοσθὲν καὶ ἔχον εὖ, λύειν ἐθέλειν κακῦ.) Ἀδύνατον δέ· ὥςε ἄλυτον τὸ πᾶν· ὥςε ἄφθαρτον· ὥςε ἀγένητον· ὥςε αΐδιον.

(2) Ἀλλὰ τὰ ἡμέτερα σώματα, καὶ πάντων τῶν ζώων τε,
„ καὶ φυτῶν, καλῶς ἥρμοσαι. Ταῦτα δὲ, ἤτοι βέλεται ὁ
„ δημιεργὸς λύεσθαι, ἢ ἔ. Ἀλλ' εἰ μὴ, ἔμεινεν ἂν ἀδιάλυτα·
„ ἐπεὶ δὲ φθαρτὰ, βέλεται ἄρα τὰ καλῶς ἁρμοσθέντα
„ πάλιν λύεσθαι· ἐκῦν, ὡς τοῖς σοφοῖς δοκεῖ, ἢ ἐ καλῶς
„ ἥρμοσαι, ὅπερ ἄτοπον, ἢ ἐ καλῶς λύεται. Καὶ ἀναδραμεῖ-

---

(1) Πρόκλ. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμ. Λόγ. ς'.
(2) Φιλόπ. πρὸς τὸ ς'.

„ μεῖται ἐκαπράϊσθεν ἡ κακία ἐπ' αὐτὸ τὸ αὐτάγαθον· οὐ-
„ δὲν δὲ ἧττον, ἡ αὐτὴ ἀπορία δεικνύοιτ' ἄν, καὶ εἰ μὴ ἐ-
„ πὶ τοῦ πρώτου δημιουργοῦ (κατὰ τοὺς Πλατωνικοὺς) ἀλλ' ἐπὶ
„ τῶν κατ' οὐρανὸν θεῶν, (ἢ γοῦν ἐπὶ τῶν φυσικῶν αἰτίων)
„ γυμνάζοι τις τὸν λόγον. Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα ἐκείνους, τὴν
„ γένεσιν καὶ τὴν φθορὰν ἐργαζομένους, ἢ μὴ καλῶς ἁρμό-
„ ζειν, ἢ κακοῦσθαι τὰ καλῶς ἁρμοσθέντα λύοντας· οὐ γὰρ
„ τὸ ὑφειμένως καλὸν, κακόν ἐστιν, ἐπεὶ γὰρ οὐδὲ ὁ Κό-
„ σμος ὁ αἰσθητὸς καλὸς ἂν εἴη τοῦ νοητοῦ κατὰ πολὺ ὑφειμέ-
„ νος. Ὅτι δὲ εἰ καὶ διὰ μέσων αἰτίων, τῶν οὐρανίων τυ-
„ χὸν, ἢ ἑτέρων τινῶν, ἡ τῶν θνητῶν ζώων γένεσις καὶ φθο-
„ ρὰ γίνεται, ἀλλ' οὖν ὁ πρῶτος δημιουργὸς μᾶλλον ἐστὶν αὐ-
„ τῶν αἴτιος, ἤπερ τὰ προσεχῆ ποιητικὰ αἴτια· αὐτὸς γὰρ
„ ἐστὶν ὁ καὶ τοῖς ἐφεξῆς αἰτίοις τὴν δύναμιν τοῦ εἶναι αἴ-
„ τια παρασχών.... Ὡς οὖν καὶ καλῶς ἥρμοσται τὰ μερικὰ
„ πάντα, καὶ ἐθέλει ταῦτα ὁ Θεὸς λύεσθαι, καὶ τὸ ἀγαθὸν
„ κακωθῆναι ἀμήχανον, κατὰ τὸν αὐτὸν δήπου λόγον, εἰ καὶ
„ τὸν σύμπαντα Κόσμον, καλῶς ἁρμοσθέντα λύειν ὁ Θεὸς
„ ἐθελήσειεν, οὐχὶ διὰ τοῦτο, καὶ κακοῦσθαι τὸ ἀγαθὸν
„ ἀνάγκη. Δι' ἣν γὰρ ἀγαθότητα τὴν ἀρχὴν τὸ πᾶν συ-
„ νήρμοσε, διὰ τὴν αὐτὴν δήπου καὶ λύσει πάντως αὐτὸ, εἰ
„ βούλοιτο;.... Κἂν ἡμῖν ὁ λόγος ἀγνοῆται τῆς λύσεως·
„ οὐδὲ γὰρ ὧν τὰς αἰτίας ἀγνοοῦμεν (πολλῶν γὰρ, τάχα
„ δὲ πάντων ἡμᾶς οἱ λόγοι διαπεφεύγασι) ταῦτα πάντα
„ εἰκῆ, ἢ μάτην, ἢ ἐπὶ κακῷ γίνεσθαι.

„ Ἄλλως τε Πλάτωνι δοκεῖ καὶ Πρόκλῳ, μόνος ὁ δημιουρ-
„ γὸς, λύσαι δύναται τὸν Κόσμον, οὐ λύσει δέ. Ἆρ' οὖν ἄρα
„ τὸ δύνασθαι λύειν, ἐν αὐτῷ μόνῳ τῷ δύνασθαι ἕξει, καὶ
„ οὐ κατ' ἐνέργειαν, ὥστε καὶ ἁπλῶς· εἴ γε πᾶν τὸ δυνάμει,
„ ὡς δοκεῖ τοῖς σοφοῖς, ἀτελές. Προσθείην δ' ἂν ἔτι καὶ μά-
„ την ἕξει τὸ λύειν τὴν δύναμιν· εἴπερ ἔχει μὲν αὐτὴν
„ ὡς φασὶ τὸν ἄπειρον χρόνον, οὐδέποτε δὲ αὐτὴν εἰς ἐνέρ-
„ γειαν ἄξει. Καί τοι οὐδὲν ἐστὶν ἐν τοῖς ἀιδίοις (ὥς φησιν
„ Ἀριστοτέλης (1) μόνως δυνάμει. Ὥστε οὔτε λύεται ἢ δια-
„ ται.

(1) Μεταφ. Ι. Ὑφ. ς΄.

„ ται, καὶ ἐδὲ τὸν δεσμὸν οἶδεν, ἐδὲ συνέδησεν, ἢ δυνά-
„ μϵνος, μόνως ἔσαι δυνάμει; καὶ κατὰ τῦτο ἀπλῆς ἔσαι, καὶ
„ μάτlω μόνlω ἔχων τῦ λύειν τὴν δύναμιν. Ἢ εἴπερ ταῦ-
„ τα κατὰ τὰς αὐτῶν μεθόδες ἄτοπα, δύναται δὲ λύσαι τὸν
„ Κόσμον ὁ Θεὸς, καὶ λύσει πάντως.

„ Ἴθι δέγε εἰ βέλει καὶ ἐπὶ τὸν Κολοφῶνα τῆς ἀπιτίας·
„ εἰς ὃν ἡμᾶς, ὁ σεμνὸς ἔτος ἐμβιβάζει λόγος τὸ καλῶς
„ ἁρμοσθὲν λύειν ἐθέλειν κακῦ λέγων· εἰ γὰρ δύναται μὲν
„ τὸν Κόσμον ὁ δημιυργὸς λῦσαι, ἐκ ἂν δὲ λύσῃ μὴ κα-
„ κωθεὶς, κακὸν ἄρα τὸ λῦσαι τὸν Κόσμον. Εἰ δὲ δυνα-
„ μιν ἔχει τῦ λῦσαι τὸν Κόσμον ὁ Θεὸς, ἔχει ἄρα τῦ κα-
„ κῶσθαι δύναμιν ὁ Θεός.

(1) „ ΙΘ'. Εἰ ἡ ψυχὴ τῦ παντὸς ἀγέννητος ἐστὶ καὶ ἄφθαρ-
„ τος, καὶ ὁ Κόσμος ἀγέννητος ἐστὶ καὶ ἄφθαρτος. Λόγος γὰρ
„ αὐτῆς, ὡς καὶ πάσης ψυχῆς, τὸ αὐτοκινεῖν... ὥστε εἰ ἀΐ-
„ διος αὐτὴ, δεῖ τὸ πᾶν ἀεὶ εἶναι κινέμενον ὑπ' αὐτῆς· καὶ
„ διὰ τὸ ἀκόλυθον ἀγέννητον ἔσαι καὶ αὐτὸ καὶ ἄφθαρτον. Ἐκ
„ δὴ τέτε φανερὸν ὅτι καὶ πᾶσα ψυχὴ σώματι πρῶτον ἐπι-
„ βέβηκεν ἀϊδίῳ, καὶ τῦτ' ἀεὶ κινεῖ. Κἂν φθαρτοῖς ἐνῇ σώ-
„ μασιν, ἐκεῖνα κινεῖ, διὰ τῶν ἀεὶ ὑπ' αὐτῆς κινεμένων.

„ (2) Α'. Ἐκ Πλατωνικῆς ὑποθέσεως ἀναποδείκτε τε, καὶ
„ τοῖς ἄλλοις ἀναπόδεκτε τῆς περὶ τῆς τῦ παντὸς ψυχῆς,
„ συνέςηκε τὸ ἐπιχείρημα.

„ Β'. Ψευδῶς ἐλήφθη καὶ τὸ ψυχῆς ἐσίαν εἶναι τὸ αὐτοκι-
„ νεῖν. Εἴη γὰρ ἂν εἴπερ, τῦ κινεμένε σώματος ἀχώριςος
„ πάντῃ, καὶ ἐσία, καὶ ἐνέργεια, νυνὶ δὲ καὶ ἐν σώματι ἔ-
„ σης, χωρισὰς εἶναι παντὸς σώματος αὐτῆς τὰς κατὰ νῦν
„ ἐνεργείας, καὶ κατὰ τὸ ἀκόλυθον ἄσχετον εἶναι τῦ σώματος
„ καὶ αὐτῆς τὴν ἐσίαν, καὶ Πλάτωνι, καὶ τοῖς ἀρίςοις ἅπασι
„ τῶν Φιλοσόφων ἔδοξεν. Ἐντεῦθεν γὰρ αὐτῆς καὶ τὴν ἀ-
„ θανασίαν ὁ Πλωτῖνος συνελογίσατο, δείξας ἐκ τῶν χω-
„ ριςῶν αὐτῆς ἐνεργειῶν, ὡς καὶ τὴν ἐσίαν αὐτῆς εἶναι χω-
„ ει-

(1) Πρόκλ. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμ. Λόγ. ζ'.
(2) Φιλόπ. πρὸς ταῦτα.

„ ἐρεῖν ἐπανάγκης, καὶ διὰ τοῦτο ἀθάνατον. Εἰ δὲ χωριστὴ
„ καὶ ἄσχετος παντὸς σώματος ἡ τῆς ψυχῆς ἐστὶν οὐσία, οὐδ' ἄ-
„ ρα ἐν τούτῳ οὐσίωται ἐν τῷ ἀρχὴν εἶναι κινήσεως... Τῷ
„ ὄντι δὲ ἄτοπον ἂν εἴη, τὸ μὲν σῶμα, ᾗ σῶμα ἐστίν, ἐν
„ μηδεμιᾷ σχέσει τῇ πρὸς τὴν ψυχὴν τὸ εἶναι ἔχειν, ὥστε
„ καὶ τοῖς ἐμψύχοις σώμασι κατ' ἄλλο μὲν ἐστὶ τὸ εἶναι
„ σώμασι, κατ' ἄλλο δὲ τὸ ἐμψύχοις εἶναι, καὶ οὐδὲν εἰς
„ τὸ εἶναι σώματα τῆς πρὸς τὴν ψυχὴν δέονται σχέσεως.
„ τὴν δὲ ἀσώματον ψυχήν, καὶ νοερὰν καὶ ἀθάνατον, μὴ
„ δύνασθαι χωρὶς σώματος ὑφίστασθαι λέγειν, εἴπερ ἐν τῷ
„ εἶναι ἀρχὴν κινήσεως τὴν ὕπαρξιν ἔχει· τοῦτο γὰρ οὐδὲν
„ ἄλλο ἐστίν, ἢ καὶ σωμάτων χείρονα τὴν νοερὰν τῆς ψυ-
„ χῆς οὐσίαν ποιεῖν. Δειχθείη δ' ἂν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ
„ Πρόκλου ὅτι τὸ ζωοποιεῖν καὶ κινεῖν τὰ ἔμψυχα σώμα-
„ τα, ἐνέργεια ψυχῆς ἐστίν, ἡ δὲ αὐτοκινησία (καθ' ἣν
„ αὐτὴ ἑαυτὴν πέφυκε διεγείρειν εἰς κίνησιν) οὐσία. Ἐπεὶ
„ τοίνυν αἱ τῆς ψυχῆς ἐνέργειαι, αἱ περὶ τὰ σώματα, οὐκ
„ εἰσὶν ἀΐδιοι (πῶς γάρ; εἰ οὐδ' αἱ ἐπιστρεπτικαὶ πρὸς ἑαυ-
„ τὴν καὶ πρὸς Θεὸν ἀναγωγοὶ ἀΐδιοι αὐτῇ εἰσίν, ἀπὸ δὲ
„ μεταβάλλουσαι;) οὐδὲ σῶμα ἄρα ἀΐδιον ἐξῆφθαι τῆς ψυ-
„ χῆς ἐνδέχεται.

„ Ἔτι οὐδεμία τῶν ἐν ἡμῖν κινήσεων ἀΐδιος οὖσα ἐστί, πα-
„ σῶν δὲ ἀρχή τε καὶ πηγή. Καὶ μὴν ὁ Πλάτων περὶ τῶν
„ ἡμετέρων ψυχῶν τὸν λόγον (1) ποιούμενος, καὶ τούτων τὴν
„ ἀθανασίαν ἀποδεῖξαι βουλόμενος, ὡρίσατο ψυχῆς οὐσίαν
„ εἶναι τὸ αὐτοκίνητον. Οὐκ ἄρα ἀνάγκη οὐδὲ κατὰ Πλάτωνα
„ αὐτοκινήτου τῆς τοῦ παντὸς ψυχῆς ὑποτιθεμένης, ἀΐδιον εἶ-
„ ναι τὴν τοῦ παντὸς κίνησιν, καὶ σὺν αὐτῇ τὸ κινούμενον.

„ Ἐπὶ τούτοις καὶ τὸ τὴν ψυχὴν ἀγένητον εἶναι, καὶ ἐξ
„ ἀϊδίου εἴτις συγχωρήσειεν, οὐ μόνον τὴν λογικήν, ἀλλὰ
„ καὶ τὰς τῶν ἀλόγων, (ἐπεὶ καὶ αὗται κατὰ Πλάτωνα αὐτο-
„ κίνητοι οὖσαι εἰσὶν) οὐδεμία ὅμως ἀνάγκη φαίνεται, ἅμα
„ τῇ ἀρχῇ, καὶ τὰ ὧν ἐστὶν ἀρχὴ εἶναι· ἐπεὶ μὴ ἐν τούτῳ

„ οὐ

(1) Ἐν Φαίδρῳ.

„ ἡ ψυχὴ ἐν τῷ εἶναι κινήσεως ἀρχὴ ὡς δέδεικται... Καὶ
„ γὰρ καὶ ὁ Θεὸς πρωτίστη ἀρχὴ καὶ αἰτία πάντων τῶν ὄν-
„ των καὶ ἐσομένων, ἀλλ' οὐχ ἅμα τῷ Θεῷ τὰ πάντα συνυ-
„ φέστηκε· εἴπερ ἐστὶν ἐν τῷ παντὶ καὶ γεννητὰ καὶ φθαρ-
„ τά. Καὶ τὸ δὴ μεῖζον ἀνάγκη που πάντως, καὶ αὐτῆς τῆς
„ τῶν γεννητῶν καὶ φθαρτῶν σωμάτων κινήσεως ἀρχὴν εἶναι
„ τὴν ψυχὴν καὶ αἰτίαν· ἀπὸ ψυχῆς γὰρ ἡ τῶν ζώων γί-
„ νεται κίνησις. Εἰ τοίνυν καὶ τῆς τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ
„ σώματος κινήσεως ἀρχὴ ἐστὶν ἡ ψυχή, ἀγέννητος δὲ ἡ ψυ-
„ χὴ κατὰ Πλάτωνα, τὸ δὲ σῶμα τοῦτο οὐκ ἀγέννητον, οὐκ
„ ἄρα ἐξ ἀνάγκης ἅμα τῷ εἶναι τὴν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τῆς
„ τοῦ σώματος κινήσεως, καὶ τὸ κινούμενον σῶμα εἶναι ἀνάγ-
„ κη· οὐδὲν γὰρ δηλονότι ὀνήσει τὸ ἐξ ἀϊδίου μένον,
„ ὡς φησὶν ὁ Πρόκλος, τὴν τοῦ σώματος πλεῖσθαι κίνησιν,
„ ἕψεται γὰρ καὶ οὕτως ἡμῖν κίνησις μὴ ἀΐδιος ἐξ ἀρχῆς
„ ἀϊδίου.

Ἄλλως τε καὶ τὸ μένον ἐκεῖνο πῶς κινεῖ; ἀκίνητον, τῇ ἐν
„ αὐτῷ οὐσιώδει δυνάμει, ὡς ἡ μαγνῆτις τὸν σίδηρον, καὶ
„ τὸ ἤλεκτρον τὰ κάρφη; ἀλλ' ἀεὶ κινήσει, ἕως ἂν παρῇ,
„ καὶ οὐδὲ τῆς ψυχῆς δεήσεται πρὸς τὸ κινῆσαι, αὐτὸ κινεῖν
„ πεφυκὸς ἐξ ἰδίας δυνάμεως. Καὶ οὐδὲ ἡ ψυχὴ τὸ αὐτοκί-
„ νητον ἔσται. Ἀλλὰ κινούμενον; ἀλλὰ ποτέρας τῶν κινήσεων;
„ τὴν κυκλικήν; ἀλλ' οὕτω καὶ τὰ φθαρτὰ κινηθήσεται, καὶ
„ οὐ κατὰ μετάβασιν· καὶ οὐδὲ λόγος ἔσται δι' ὃν τούτων νῦν τὰ
„ μέρη κινεῖται, νῦν δὲ τὸ ὅλον, τῶν κυκλικῶς φερομένων
„ ὁλικῶς φερομένων. τὴν κατ' εὐθυπορείαν δή; ἀλλὰ καὶ αὐτὸ
„ φθαρτὸν ἔσται. Πᾶσι γὰρ τοῖς ἐπ' εὐθὺ φερομένοις φύσει προσ-
„ ῆκον τὸ φθείρεσθαι· ὡς προεδείχθη· ὅτι καὶ εἰ κινούμενον κι-
„ νεῖ, ἀεὶ δὲ κινούμενόν ἐστιν ὑπὸ τῆς ψυχῆς τῆς ἀεὶ κινού-
„ σης, ἀεὶ καὶ αὐτὸ κινήσει. Ἀλλ' ἐκ τῶν πολλῶν εἰς τὸ μυ-
θῶδες τοῦτο σῶμα ἀνασκευάζεται, ἔστω τὰ παρόντος ἱκανὰ
καὶ ταῦτα.

(1) Κ΄. Εἰ καὶ τὸ φθειρόμενον ἐκτικῶς ἀλλοτρίαν προσ-
„ βάλ-

(1) Πρόκλ. Λόγ. ι΄. Περὶ Ἀϊδίου Κόσμου.

„ βάλλοντος φθείρεται, ϰ̀ εἴς τι ἀλλότριον, μηδεν δὲ ἔξω
„ τȣ͂ παντὸς ἐςὶ μηδὲ ἀλλότριον, ἀλλὰ πάντα περιείληφεν
„ ὅλον ἐξ ὅλων, καὶ τέλειον ἐκ τελείων γινόμενον, ὅτ' ἂν
„ ἀλλοτριόντι εἴη τȣ͂ παντὸς, ὅτ' ἂν φθείροιτο εἰς ἀλλό-
„ τριον, ἢ ὑπὸ ἀλλοτρίȣ γινόμενον· ὥςε ἄφθαρτον ἐςὶ, διὰ
„ δὲ τὸ αὐτὸ τȣ͂το καὶ ἀγέννητον. Πᾶν γὰρ τὸ γεννητὸν ἔκτι-
„ νος γίνεται, πρότερον ἀλλοτρίȣ ὄντος.... Εἰ γȣ͂ν τις εἴ-
ποι ὡς ἐξ ἀτάκτȣ γέγονε τὸ τεταγμένον, ἔπι ἐναντία ταῦ-
τα, καὶ ἐπεὶ τὰ ἐναντία φύσιν ἔχει ἐπίσης ἕπεσθαι εἰς
ἄλληλα· „ μεταβάλλει ἄρα ϰ̀ τὸ πᾶν εἰς τὸ ἐναντίον ἐξ
„ ȣ̓ γέγονεν. Εἰ δὲ τὸ μὲν ἕξις τὸ τεταγμένον, τὸ δὲ ςέρη-
σις τὸ ἄτακτον, μετέβαλε δὲ ἀπὸ ςερήσεως εἰς τὴν ἕξιν,
„ πολλῷ μᾶλλον μεταβάλλει ϰ̀ ἀπὸ τῆς ἕξεως εἰς τὴν ςέ-
„ ρησιν. Ἀδυνατώτερον γὰρ ἐκεῖνο ϰ̀ ἔςαι ϰ̀ κατὰ τὴν φύσιν
„ τȣ͂το, καὶ κατὰ τὴν τȣ͂ Θεȣ͂ βȣ́λησιν. Ἀλλαμὴν ἄφθαρτον
„ δέδεικται τὸ Πᾶν· ȣ̓κ ἄρα μεταβάλλει κτ.

Παρὰ τὴν ὑπόθεσιν ὁ Συλλογισμὸς ȣ̓͂τος φθέγγεται, γε-
νέσεις τὰς ἐκ τῶν ἀλλοτρίων εἰσωθȣ́μενος, ϰ̀ μεταβολὰς τὰς
ἐπὶ τὴν ἕξιν ἀπὸ τῆς ςερήσεως, ϰ̀ ἀνάπαλιν, τοῖς τὴν ὑ-
πόςασιν τȣ͂ παντὸς, ἁπλῶς ἐκ τȣ͂ μηδενὸς, μόνῳ τῷ παν-
τοδυνάμῳ νεύματι τȣ͂ δημιȣργȣ͂ ἀνατιθεμένοις, ὁμοίως καὶ
τὴν τȣ͂ αὐτȣ͂ εἰς τὸ ἁπλῶς μὴ εἶναι λύσιν.

Ὁ δὲ Φιλόπονος (1) καὶ ἐκ τῶν αὐτȣ͂ (2) παρίςησι τὸν
Πρόκλον ἀνασκευάζοντα ἑαυτόν. „ Ἦν γὰρ δηλαδὴ τȣ͂ Πρό-
„ κλȣ εἰσήγησις, διὰ τὸ μὴ μετέχειν τὸν Κόσμον ἀπείρου
„ δυνάμεως, σῶμα ὄντα, τὴν δὲ πεπερασμένην δύναμιν
„ ἅπασαν φθαρτὴν εἶναι, τȣ͂ φθείρεσθαι αὐτὸν δι' ἀσθένειαν
„ ἐπιγινομένης.... Διὰ τȣ͂το τὸν Κόσμον ἀνάγκη ἀπολλύμε-
„ νον ϰ̀ φθαρτὸν εἶναι, ϰ̀ μὴ ἀεὶ ὑπάρχειν. Καὶ τȣ͂το αὐ-
„ τῷ ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐτȣ͂ φύσεως προσεῖναι, τὸ δὲ ἀεὶ εἶ-
„ ναι ἐκ τῆς τȣ͂ ὄντος μεθέξεως αὐτῷ ἐπιγίγνεσθαι, ἐπικτή-

„ τȣ

(1) Πρὸς τὸν Κ. Λόγον τȣ͂ Πρόκλȣ.
(2) Ἐκ τȣ͂ Λόγȣ, ὃς ἐπιγέγρ. Ἐπίσκεψις τῶν εἰς τὸν Πλάτ. Τίμ.
ὑπὸ Λεισ. ἀντιρρημ.

„ τοῦ τῆς ἀθανασίας αὐτοῦ γινομένης. Τοῦτο δὲ ὅτι τῷ ἀνωτέ-
ρῳ λόγῳ ἐστὶ μαχόμενον, παντί που δῆλον. „ Τούτου γὰρ ἀλη-
„ θοῦς ὄντος, οὐκέτι ἂν ἀληθεύοι κἀκεῖνο, ὅτι τὸ πᾶν φθει-
„ ρόμενον, ἐκείνου ἔξωθεν ἀλλοτρίου προσβάλλοντος φθεί-
„ ρεται. Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν εἴη τὸ προσβάλλον, καὶ φθεῖρον
„ τὸν Κόσμον, αὐτὸ τὸ τῆς δυνάμεως πεπερασμένον ἐξα-
„ σθενοῦν διὰ τὸ πεπεράνθαι, φθορᾶς αἴτιον τῷ παντὶ γί-
„ νεται. Εἰ γὰρ μὴ φθείρεται ὁ Κόσμος, καὶ τοῦτο τις αὐ-
„ τοῖς συγχωρήσειεν, οὐ διὰ τὸ μηδὲν ἔξωθεν ἀλλότριον αὐ-
„ τοῦ εἶναι οὐ φθείρεται· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀθανασίαν αὐ-
„ τοῦ ἐκ τοῦ ἀεὶ ὄντος ἐπιγίνεσθαι. Νοούμενος οὖν ὁ Κόσμος
„ καθ' ἑαυτὸν, καὶ χωρὶς τῆς ἐκ τοῦ ἀεὶ ὄντος συνοχῆς, πό-
„ τερον φθαρήσεται διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς οἰκείας δυνά-
„ μεως, πεπερασμένης οὔσης, ἢ οὐ φθαρήσεται, διὰ τὸ μη-
„ δὲν εἶναι αὐτοῦ ἀλλότριον ἔξωθεν; Εἰ μὲν οὖν τὸ Β'. οὐκ
„ ἄρα τὸ ἀεὶ εἶναι αὐτοῦ παρὰ τοῦ ἀεὶ ὄντος· καὶ οὐδ' ἡ πε-
„ περασμένη φύσις φθαρτή. Εἰ δὲ τὸ Α'. οὐκ ἄρα ἄφθαρ-
„ τος, διὰ τὸ μηδὲν ἔξωθεν αὐτοῦ εἶναι ἀλλότριον, ὑφ' οὗ ἂν
„ προσβαλόντος φθαρείη.

Ὃ δὲ προστίθησιν ἔσχατον ὁ Πρόκλος περὶ τῆς ἀπὸ τῆς
ἕξεως ἐπὶ τὴν στέρησιν μεταβολῆς, ὅσον ἐπὶ τῇ τῶν πραγ-
„ μάτων φύσει, καὶ Πλάτωνι αὐτῷ δοκεῖ, δύνασθαι τὸ τε-
„ ταγμένον μεταβάλλειν εἰς τὸ ἄτακτον· τὸ γὰρ δεθὲν ἅ-
„ παν λυτὸν εἶναι βούλεται. Καὶ ἐπείπερ ἐγένεσθε φησὶν (1)
„ ἄλυτοι μὲν οὐκ ἐστὲ, οὐδ' ἀθάνατοι τὸ πάμπαν· τὸ δὲ καὶ
„ τὴν τοῦ Θεοῦ βούλησιν εἶναι τὸ γενόμενον πάντως καὶ φθεί-
„ ρεσθαι, οὐκέτι δοκοῦντα ὁ Πρόκλος λέγει τῷ Πλάτωνι· τοὐ-
„ ναντίον γὰρ ὁ παρὰ Πλάτωνι δημιουργὸς πρὸς τὰ οὐράνια
„ ἀπεφήνατο.... Οὐ γὰρ λυθήσεσθε φησὶν, οὐδὲ τεύξεσθε
„ θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως, μείζονος ἔτι δεσμοῦ,
„ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων, οἷς ὅτ' ἐγίνεσθε ξυνεδεῖ-
„ σθε. Ὥστε καὶ ὁ Πλάτων τῇ μὲν γενέσει τὴν λύσιν αὐτῶν,
„ κατὰ τὸ τῆς φύσεως ἀκόλουθον ἕπεσθαι ὡμολόγηκεν. Εἰδὼς
„ δὲ

(1) Ἐν Τιμαίῳ.

„ δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ βούλησιν παντὸς φυσικοῦ δεσμοῦ ἰσχυροτέ-
„ ραν ὑπάρχουσαν, ἐκ ταύτης τὴν τοῦ Κόσμου ἀθανασίαν
„ συνδέδησεν· ὅθεν ἐπίκτητον αὐτοῦ τὸ εἶναι, καὶ ἐπισκευα-
„ στὴν τὴν ἀθανασίαν φησίν. Τί οὖν ἀντιφθέγγεται Πλά-
„ τωνι, ὁ τοῦ Πλάτωνος ἐξηγητής τε καὶ διάδοχος; λέγων τε μὴ
„ γεγονέναι ἐκ τοῦ ἀτάκτου τὸ τεταγμένον, Πλάτωνος ῥητῶς
„ τοῦτο βοῶντος καὶ ἐπιφέρων, ὅτι εἴπερ γέγονε βουλήσεται
„ πάλιν ὁ Θεὸς τὸ τεταγμένον ἀντιμεταβάλλειν εἰς τὸ ἄτα-
„ κτον, ἐκείνου πάλιν ἐπὶ λέξεως, μὴ βούλεσθαι τοῦτο τὸν
„ Θεὸν λέγοντος; Ὥστε ἡμεῖς καὶ γεγονέναι τὸν Κόσμον, καὶ
„ πάλιν φθείρεσθαι ὁμολογοῦντες, ὅτι μὲν γέγονε σύμψη-
„ φον ἔχομεν μετὰ τῆς ἀληθείας καὶ Πλάτωνα, ὅτι δὲ γενό-
„ μενος πάντως φθαρήσεται, καὶ οὐχ ὡς Πλάτωνι δοκεῖ, ἄ-
„ λυτος ἔσται, ἐπικτήτου τῆς ἀθανασίας αὐτῷ διὰ τῆς τοῦ
„ Θεοῦ θελήσεως προσγενομένης, αὐτὸν ἔχομεν ἐν τούτοις τὸν
„ Πρόκλον μάρτυρα, καὶ κατὰ φύσιν εἶναι τοῦτον λέγοντα, καὶ
„ κατὰ θείαν βούλησιν.

(1) ΚΑ΄. Πᾶν τὸ φθειρόμενον φθείρεται ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ
„ κακίας. Τῷ δὲ παντὶ μηδὲν κακόν· ὅτι καὶ αὐτὸ Θεός
„ ἐστιν· οὐκ ἄρα φθαρήσεται τὸ πᾶν, ᾧ μηδὲν κακόν ἐστιν.
„ Εἰ δὲ ἄφθαρτον τὸ πᾶν, διότι μηδὲ ἔχει φθαρτικόν, οὐδὲ
„ γενητόν ἐστιν· τί γὰρ ἂν ἄλλο εἴη φθαρτικὸν αὐτοῦ κα-
„ κόν, ἢ ἡ ἀκοσμία καὶ ἀταξία; Ἀλλ᾽ οὐδὲν αὐτῷ τοιοῦτον
„ τεταγμένῳ ὄντι καὶ κεκοσμημένῳ· ἄρ᾽ οὐδὲ γέγονεν ἐξ ἀ-
„ κοσμίας τινὸς καὶ ἀταξίας· μὴ ἔχον δὲ ἐξ οὗ ἂν γένοιτο,
„ φανερὸν ὡς οὐδὲ ἐγένετο· ἐκ γὰρ μηδενὸς μηδὲν γίνεται.

Μυθολογοῦντι τῷ Πλάτωνι, καὶ διὰ τοῦ τὸν Κόσμον ἀποθεοῦν, τὸν δῆμον θεραπεύοντι τῶν Ἀθηναίων, οὐδεὶς σωφρονῶν ὁμολογήσει. Ἀλλ᾽ οἶμαι καὶ φρίκῃ συσχεθήσεται, πᾶς ᾧ ἂν καὶ βραχὺς ἐνήφθη τῇ ψυχῇ θεογνωσίας σπινθήρ, τοῦ ἀναιδῶς οὕτως ἐξυβρίζειν εἰς τὸ ἄρρητον ὄνομα, καὶ ταῖς μυρίαις μεταβολαῖς τε καὶ ἀλλοιώσεσι διαφερόμενον Κόσμον, Θεὸν ὀνομάζειν.

„ (1) Ἀλ-

---

(1) Πρόκλ. Λόγ. θ΄. περὶ τῆς Ἀϊδιότ. τοῦ Κόσμου.

„ (1) Ἀλλὰ γὰρ πᾶν αἰσθητὸν καὶ ὁ Πλάτων γινόμενον
„ εἶναί φησι, καὶ ἀπολλύμενον, ὄντως δὲ μηδέποτε ὄν, καὶ
„ διὰ τοῦτο καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν Κόσμον αἰσθητὸν ὄντα ἀπε-
„ φήνατο· μόνοις γὰρ τοῖς θειοτάτοις τῶν ὄντων προσήκειν,
„ τὸ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως ἔχειν· τὴν δὲ τῶν σωμά-
„ των φύσιν μὴ ταύτης εἶναι τῆς τάξεως, ἀλλ᾽ ἐν μεταβολῇ
„ πάντως ἐξετάζεσθαι. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πρόκλος ταύτῃ τῇ
„ δόξῃ τοῦ Πλάτωνος παρισάμενος, πεπερασμένην εἶναι τὴν
„ τοῦ Κόσμου δύναμιν ἔφησε, διότι μηδὲν σῶμα ἀπείρου με-
„ τέχει δυνάμεως· τὴν δὲ πεπερασμένην δύναμιν φθαρ-
„ τὴν εἶναι· καὶ τοῦτο ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς ἰδίας φύσεως τῷ Κό-
„ σμῳ προσεῖναι. Πότερον οὖν εὐλογώτερον ἐκ τοῦ λέγεσθαι
„ Θεὸν εἶναι τὸν Κόσμον, τὸ μηδὲ μεταβλητὸν αὐτὸν εἶναι
„ καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ γεγονέναι, συλλογίζεσθαι, καὶ ἑαυτῷ καὶ
„ Πλάτωνι, καὶ τῇ ἀληθείᾳ μάχεσθαι, ἢ ἐκ τοῦ μεταβλητὸν
„ εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο φύσει φθαρτὸν, τῷ μὴ ἀπείρου μετέ-
„ χειν δυνάμεως, τὸ Θεὸν αὐτὸν εἶναι ὡς ψευδὲς ἀποκρίνε-
„ σθαι; Ἀλλ᾽ οἶμαι πᾶς ἄν τις τὸ δεύτερον ἀναγκαῖον εἶναι
„ ὁμολογήσειεν· τὸ δὲ πρότερον ψεῦδος· λέγω δὲ τὸ μεταβ-
„ βολῆς ἄδεκτον εἶναι. Εἰ γὰρ τὸ πᾶν Θεός ἐστι, τί ἐστι
„ λοιπὸν τῶν ὄντων ὃ μὴ ἐστι Θεός; ἐν γὰρ τῷ παντὶ τὰ
„ μέρη συμπεριέχεται. Εἰ δέ τις εἴποι, ὡς εἰ καὶ τὰ τοῦ
„ Κόσμου μέρη μεταβάλλει, ἀλλ᾽ οὖν τὸ ὅλον, ὡς ὅλον ἀμε-
„ τάβλητον ἐστὶ, τί ἄλλο εἰσβάλλειν ἐντεῦθεν παρέχεται,
„ ἢ ἁπαξάπαντα, ἕως ἂν παρῇ εἶναι ἀμετάβλητα; Οὐδὲν
„ γὰρ τῶν ζώων, ἕως ἂν ᾖ ζῶον, καθ᾽ ὅλον αὐτὸ μεταβάλ-
„ λει, ἀλλὰ κἄν τε αὐξάνῃ, κἄν τε φθίνῃ, κἄν τε θερμαί-
„ νηται, κἂν ἐκ τόπου τόπον ἀμείβῃ τοῦ εἶναι ζῶον οὐκ ἐξί-
„ σταται. Καὶ γὰρ καὶ τοῦ ὅλου σωζομένου μόριά τινα γίνεταί
„ τε καὶ φθείρεται· οὕτω δὴ καὶ ὁ Κόσμος, ἕως ἂν ᾖ Κό-
„ σμος, καθ᾽ ὅλον αὐτὸν ἐστὶν ἀμετάβλητος, κατὰ δὲ τὰ μέρη
„ μεταβάλλει, καὶ μάλιστα.

Τί γάρ; ἢ τὸ οὐράνιον εἶναι φήσουσι μεταβολῆς οἵασοῦν ὑ-
πέρ-

---

(1) Φιλόπ. πρὸς ταῦτα.

πρότερον; (τὸ γὰρ τὰ ὑπὸ σελήνην πάντα κηραίνεσθαι, καὶ τυφλοῖς δῆλον.) Ἀλλὰ καὶ ἐν πλανήταις, καὶ ἐν ἀπλανέσι, καὶ ἐν κομήταις, καὶ ἐν ἡλίῳ αὐτῷ πλεῖσται ὅσαι μεταβολαί, τοῖς ἀστροθεάμοσι παρατηροῦνται ἐπισυμβαίνουσαι. Καὶ πολλῷ δὲ πλείους καὶ ὀφθαλμοῖς ἂν ὑπέπιπτον, εἰ μὴ κώλυμα ἦν τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀποστάσεως. Καὶ γὰρ καὶ ὀφθαλμὸς ἐπὶ τῆς σελήνης τεθεὶς, ἀεὶ τὸ ὅλον τῆς οἰκουμένης γῆς ἔδοξεν ἂν ἀμετάβλητον ὁρᾶν, ἀεὶ ὡσαύτως διασωζόμενον. Παρεῖχε δ' ἂν οὕτω τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἀντιλήψεως, ἐπισφαλῶς φέρεσθαι περὶ τὴν κρίσιν, τὴν ἀβλεψίαν τῇ γῇ πρυτανεύσαν. Ἀλλὰ γὰρ τὸ πάθος τῆς ῥευστῆς φύσεως οὐδεμιᾶς ὕλης, οὔκουν οὐδὲ τῆς τῶν οὐρανίων ἐκείνων σωμάτων ἀπέστιν, ὡς οὐδὲ ἀπὸ τῶν ὑπ' ἐκεῖνα. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἑκάστου κακία τῶν δημιουργημάτων, ἡ ἐπὶ τὸ παρὰ φύσιν ἑκάστου παρεκτροπή· καθ' ἣν διὰ τὸ πεπερασμένης εἶναι δυνάμεως ἅπαντα, ἐξασθενεῖ τῷ χρόνῳ εἰς φθορὰν ἐξολισθαίνοντα· τὴν δὲ ἀσθένειαν ταύτην, ἣν ἀκοσμίαν καὶ ἀταξίαν εἶναί τινα ἐν τῷ Κόσμῳ εἴποις, οὐδὲν ἂν ἁμάρτοις. Ἐν αὐτῇ γὰρ φύσει τὸ ἀσθενὲς τοῦ πεπερασμένου Κόσμου συνουσίωται, καθ' ἑαυτὸν ἀκόσμου τυγχάνοντι· ἡ δὲ τοῦ ἀπειροσθενοῦς δύναμις εἰς κόσμον ἄγει τὴν ἀκοσμίαν, εἰς ἣν ἔθετο τάξιν συνέχουσα, καὶ εἰς ἀκοσμίαν αὖθις μεταποιεῖ αὐτὸν κατά γε τὸ αὐτῷ βουλητὸν, εἰς ἀσθένειαν τὴν αὐτοῦ καταλείψασα.

Τελευταῖον δὲ τοῖς ἐκ τοῦ μηδενὸς τῇ παντουργικῇ δυνάμει ὑποστῆναι τὸν Κόσμον διατεινομένοις, τὸ μηδὲν ἐκ μηδενὸς, ὃ ἐπὶ μόνων τῶν κατὰ φύσιν γενέσεων κρατεῖ, ὑποτιθέναι, παίζοντος ἂν εἴη περὶ τὰς δείξεις, καὶ αὐτὸ αἰτουμένου ἐν ἀρχῇ τοῦ ζητουμένου τὸ κυριώτατον. Ἀλλὰ τέχνη μὲν τὰ κατὰ συμβεβηκὸς εἴδη ἐκ μὴ πρότερον ὄντων γίνεται, φύσει δὲ τὰ καλούμενα οὐσιώδη, τί οὖν θαυμαστὸν εἰ ἡ ἀπείρως καὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν ὑπερπαίουσα τοῦ δημιουργοῦ δύναμις, αὐτὰ ἐκ τοῦ μηδενὸς τὰ ὄντα ὑφίστησιν; οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ δηλονότι δημιουργία καὶ γένεσις. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐκ προϋποκειμένης ὕλης, ἡ δὲ δημιουργία ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἁπλῶς· καὶ ἡ μὲν διὰ κινήσεως, ἡ δὲ μόνῳ τοῦ δημιουργοῦντος τῷ παντοδυνάμῳ νεύματι. Ἀλλ' ὁ Πρόκλος κέκραγεν, ἀδύ-

νατον

νατον ἐκ τοῦ μηδενός τι γίνεσθαι ἀποφαινόμενος. Δειξάτω δὴ τὴν ἐντεῦθεν ἑπομένην ἀντίφασιν. Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι· μᾶλλον γὰρ ἀντιφάσκει ἐν αὑτοῖς, ἀδύνατον τοῦτο διατεινόμενος, λαμπραῖς περιπίπτει· τῇ μὲν πέρας τοῦ ἀπειροδυνάμου ἐπιτιθέμενος, τῇ δὲ ἄπειρον τὸν πεπερασμένον Κόσμον εἰσηγούμενος, καὶ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον εἶναι λέγων τὸν μυρίαις ὅσαις ταῖς μεταβολαῖς φύσει ὑποκείμενον.

„ ΚΒ΄. (1) Ἕκαστον τῶν τοῦ Κόσμου στοιχείων ἢ μένει, ἢ „ κύκλῳ κινεῖται. Εἴτε δὲ μένει ἐν τῷ κατὰ φύσιν τόπῳ, „ ἔχει τὸ κατὰ φύσιν. Εἴτε κύκλῳ κινεῖται, οὔτε ἀρχὴν, οὔτε „ τελευτὴν ἔχει τοῦ κινεῖσθαι· δῆλον ὅτι καὶ τὸ πᾶν ἀμετά- „ βλητόν ἐστι· τῶν μὲν τοὺς κατὰ φύσιν τόπους ἐχόντων, τῶν δὲ „ ἀνάρχως καὶ ἀτελευτήτως κινουμένων.

(2) Α΄. Ὑποτίθησιν ὅτι οὐδὲν μεταβάλλει ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὑπάρχον τόπῳ, τὸ δὲ ψεῦδος ἑκατέρωθεν ἐλέγχεται, εἴτε τῆς μεταβολῆς τοπικῶς νοουμένης, ἐξίσταται γὰρ τῶν στοιχείων τὰ μέρη, καὶ ἐκ τόπου μεταβαίνει εἰς τόπον. Καίτοι τὸν κατὰ φύσιν ἐπέχοντα τόπον, ἐν τῇ οἰκείᾳ ὁλότητι· εἰ γὰρ φύσει τοῦ ὅλου ὅλος ἐστὶν ὁ τόπος, ἔσται δήπου, καὶ τοῦ μέρους τὸ μέρος. Εἴτε καὶ τῆς μεταβολῆς κατ' ἀλλοίωσιν, καὶ γένεσιν καὶ φθορὰν λαμβανομένης· ταῦτα γὰρ πάσχειν καὶ τὰ στοιχεῖα, Ἀριστοτέλης ἐδίδαξεν. Καὶ οὕτω μὲν διὰ πολλῶν ἅπαντα ὁ Φιλόπονος, τὸ ψεῦδος τῆς ὑποθέσεως ἀπελέγχων. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ὡς ἔξω κομιδῇ τοῦ ζητουμένου τὼ Φιλοσόφω φέρεσθον, ὅ,τε προτείνων καὶ ὁ ἀπαντῶν· τί γὰρ ἐστὶν ὃ ζητεῖται; εἰ ὁ Κόσμος ἀΐδιος, ἢ ἐν χρόνῳ τὸ εἶναι λαβών· τὸ Β΄. αἱρούμεθα. Ὁ δὲ Πρόκλος οὐκ ἐν χρόνῳ φησὶν, οὐδὲ γὰρ μεταβλητός· ὥσπερ ἡμεῖς διὰ μεταβολῆς τὴν ἐν χρόνῳ τοῦ Κόσμου δημιουργίαν διατεινόμεθα. Ἡδὺς οὖν ἀτεχνῶς ὁ Πρόκλος ἐκ τοῦ φύσει ἀμεταβλήτου, τὸ ἀΐδιον τοῦ Κόσμου κατασκευάζειν ἐπιχειρῶν τοῖς μεταβολῆς ἄνευ, ἐν ἀκαρεῖ ἐκ τοῦ μηδενὸς τὴν κτιστὴν φύσιν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ὑποστῆναι πρεσβεύουσιν.

Εἰ-

---

(1) Πρόκλου Λόγ. δ΄. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμου.
(2) Φιλοπόνου πρὸς ταῦτα.

Εἶτα ὐδὲ τὰ κύκλω φερόμενα ἐν τοῖς αὐτῶν τόποις, μεταβλητά, φησίν, ἐςίν. Ἔςω καὶ ταῦτα φύσει μὴ μεταβλητά. Ἀλλὰ μὴ ἐκ τύτυ, καὶ τῆς ἐκ τῦ μηδενὸς παραγωγῆς κρείττω δείκνυται, πεπερασμένα τε ὄντα, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν εἶναι μὴ ἔχοντα; Πῶς δὲ καὶ μεταβλητὰ ὐκ ἐςί; ἢ τίς ὁ λόγος; ὅτι φησὶν ἄναρχον ἔχει τὴν κίνησιν, καὶ ἀπλάνητον. Πῶς ὐν ἄναρχον καὶ ἀπλάνητον; κατὰ τὴν διαμονὴν ὕτω φαίναι, ὡς ἀιδίως καὶ αἰδίως κινύμενα; Ἀλλ' αἰτεῖται τὸ ἐν ἀρχῇ, περὶ τύτυ γὰρ ἡ πᾶσα ζήτησις· τῷ σχήματι δὲ, ὅτι σφαῖραι ἐκεῖνα τὰ σώματα; καὶ τῇ περιφορᾷ ὅτι κατὰ κύκλον; ψυχρὸν καὶ τῦτο, ὔτε γὰρ τὸ σχῆμα τῦ κινυμένυ ποτὲ, ὔτε τὸ τῆς κινήσεως εἶδος, εἰς ὕπαρξιν, ἢ ἀνυπαρξίαν τι συνετέλεσεν. (Ἀλλ' ὅρα τὰ ἐν Ἀριθμ. Ζ'.)

(1) ΚΓ. Ἀφ' ἧ ὕλη κόσμυ, καὶ κόσμος ἐςίν. Ἀφ' ἧ γὰρ „ ἐςίν, ἔχει τὰ εἴδη, ὧν ὕλη ἐςίν. Ἀγένητος δὲ ἐςὶ καὶ „ ἄφθαρτος, ἵνα μὴ ὕλης ἄλλης δέηται. Ἔςιν ἄρα καὶ τὰ „ εἴδη ἐν αὐτῇ ἐξ ἀιδίυ, καὶ ὁ Κόσμος.

Ὁμολογήσαντες ὅτι ἀφ' ὗ ὕλη καὶ Κόσμος, καὶ ἀφ' ὗ ἐςίν, ἔχει καὶ τὰ εἴδη ὧν ὕλη ἐςίν, ἀγένητον αὐτὴν εἶναι καὶ ἄφθαρτον κατὰ μὲν φυσικὴν γένεσιν καὶ φθορὰν τὴν ἐξ ὕλης, καὶ εἰς ὕλην συγχωρήσομεν, ἀγένητον δὲ κατὰ παραγωγὴν ἐκ τῦ μὴ προϋφεςῶτος, καὶ ἄφθαρτον κατὰ παντελῆ ῥοπὴν, εἰς τὸ μηκέτι μηδαμῆ μηδαμῶς εἶναι, τῦτο ἐςίν, ὁ παύτῃ ἀπαρνύμεθα· περὶ ὗ καὶ ὁ λόγος. Αὐτὸς δὲ αὐτὸ κανταῦθα τὸ ζητύμενον συναρπάζει, καὶ τὴν ὕλην ἐξ ἀιδίυ ὑποτίθησιν ὑφεςῶσαν, πρὸς τὺς ἐξ ἀιδίυ ἀδύνατον αὐτὴν εἶναι ὑπειληφότας διαλεγόμενος.

(2) Ἀλλ' ἀναγκαῖον φησὶ καὶ τὴν ὕλην εἴπερ γένοιτο, δεῖ„ σθαι ἑτέρας ὕλης. ὐχ ὁρᾷ πόθεν τὴν ἀνάγκην τῦ λόγυ „ κατασκευάζει. Εἰ μὲν γὰρ πᾶν τὸ γινόμενον ἄλλυ τινὸς „ ἐδεῖτο τοιύτυ οἷον αὐτὸ ἐςὶν ἵνα γένηται, ἀκόλυθον ἦν „ καὶ τὴν ὕλην εἴπερ γίνοιτο, δεῖσθαι ὕλης ἑτέρας· νῦν δὲ

„ τυ-

(1) Πρόκλ. Λογ. ἐνδέκ. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμυ.
(2) Φιλοπ. Πρὸς τὸν ια. Λόγ. τῦ Πρόκλυ.

„ τοῦτο καὶ ψεῦδός ἐστι, καὶ ἀδύνατον. Τῶν γὰρ γινομένων
„ πάντων συνθέτων ὄντων ἐξ ὕλης καὶ εἴδους, ἀνάγκη πᾶσα,
„ ἢ τὸ εἶδος εἶναι τὸ γινόμενον, ἢ τὴν ὕλην, ἢ τὸ ἐξ ἀμ-
„ φοῖν συγκείμενον. Εἰ οὖν πᾶν τὸ γινόμενον ἑτέρου δεῖται
„ ποιοῦντος, οἷον αὐτό ἐστιν ἵνα γένηται, εἴτε τὸ εἶδος εἴη τὸ
„ γινόμενον, ἄλλου δεήσεται τοιούτου εἴδους ἵνα γένηται, καὶ τοῦτο
„ πάλιν εἰ γίνοιτο ἑτέρου· εἴτε τὸ σύνθετον, ἄλλου συνθέτου
„ δεήσεται, οἷον αὐτό ἐστιν ἵνα γένηται, κἀκεῖνο πάλιν εἰ
„ γίγνοιτο ἄλλου. Καὶ ταύτῃ ἐπ' ἄπειρον ἀνιέναι ἀνάγκη,
„ ἀδύνατον δὲ δι' ἀπείρων χωρῆσαι τὴν γένεσιν, ὡς καὶ
„ ἐν τῷ περὶ Γενέσ. Ἀριστοτέλει δέδεικται. Καὶ πρὸς τοῦ
„ ἀτόπου, καὶ παρ' αὐτὴν τὴν τῶν πραγμάτων ἐστὶν ἐνάρ-
„ γειαν· τοὐναντίον γὰρ πᾶν τὸ γινόμενον ἐξ οὐ τοιοῦδε γί-
„ γνεται.... οὐδὲ ἡ ὕλη ἄρα ἡ πρώτη, καὶ τὸ πρῶτον ὑπο-
„ κείμενον, εἴπερ γίγνοιτο ἄλλης δεήσεται ὕλης, καὶ ὑπο-
„ κειμένου ἵνα γένηται. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ τὰ εἴδη δεῖται
„ ὕλης ἵνα γένηται εἴδη, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὕλη, εἴπερ γίγνοιτο
„ ὕλης δεήσεται.. Τὰ μὲν γὰρ εἴδη, ἅτε δὴ καθ' αὐτὰ ὑ-
„ ποστῆναι μὴ δυνάμενα, δεῖται τῆς ὑποδεξομένης αὐτὰ ὕ-
„ λης, ἐν ᾗ λαμβάνει τὴν ὕπαρξιν· ἡ δὲ ὕλη ὑποδοχὴ
„ πάντων οὖσα, καὶ τὸ πρῶτον ἁπάντων ὑποκείμενον, οὐ δεῖ-
„ ται ἑτέρου τοῦ ὑποδεξομένου πρὸς ὕπαρξιν.

ΚΔ΄. (1) Πᾶν τὸ γενητὸν ὕλης δεῖται, καὶ ποιοῦντος· ὥστε
„ εἰ τὸ γενητὸν μὴ ἀεὶ ἐστὶν ἀλλὰ ποτὲ, ἢ διὰ τὴν ὕλην
„ ἀνεπιτήδειον οὖσαν, οὐκ ἔστιν, ἢ διὰ τὸ ποιοῦν ἐλλεῖπον εἰς
„ τὸ ποιεῖν... Ἀλλὰ τὸ μὲν ποιοῦν τὸν κόσμον ἀναλλοίω-
„ τον, ἡ δὲ ὕλη ἀμετάβλητος... τὸν ἀεὶ ἄρα χρόνον καὶ τὸ
„ δημιουργοῦν ποιεῖ, καὶ ἡ ὕλη κοσμεῖται, καὶ ὁ Κόσμος ἐ-
„ στίν.

Λ΄. δὴ ψεῦδός ἐστιν ὅτι πᾶν τὸ γινόμενον ὕλης δεῖται·
μόνον γὰρ τὸ ἐνυφεστὼς τῇ ὕλῃ, ὡς ταύτης ἄνευ εἶναι μὴ
φύσιν ἔχον. Εἶτα δὲ ὁ κόσμος ποτὲ γινόμενος οὐκ ἀεὶ ἐ-
στὶν, οὔτε διὰ τὸ ἀνεπιτήδειον τῆς ὕλης, (συμπαράγεται γὰρ
ἡ ὕ-

(1) Πρόκλ. Λόγ. ιβ΄. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμου.

ἡ ὕλη τοῦ κόσμου, ἐπεὶ καὶ ἡ ὕλη κοσμηθεῖσα κόσμος ἐστίν.) οὔτε παρέλειψιν τοῦ ποιοῦντος, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ πεφυκέναι τὰ γινόμενα ἀεὶ εἶναι· οὐδὲν γὰρ τῶν γινομένων ἅμα τῷ ἑαυτοῦ ποιητικῷ αἰτίῳ συνυποσταίη, πῶς δὲ τοῦ ποιοῦντος αὐτὸ ὑπάρχει ὕστερον. Ἐπὶ τούτοις δὲ ἐπὶ τῶν ἐλευθέρως καὶ ἐκ θελήσεως ποιούντων, καὶ τῆς ὕλης ἐπιτηδείας οὔσης, καὶ τοῦ αἰτίου αὐτάρκους ὄντος εἰς τὸ ποιεῖν, οὐ γίνεται τὸ γινόμενον, διὰ τὸ μὴ δοκεῖν τῷ ποιοῦντι ποιῆσαι. Τί γὰρ κωλύει καὶ τῶν λίθων ἐξεσμένων ὄντων, καὶ τῆς ἄλλης ὕλης δεξιῶς ἐχούσης εἰς οἰκίας χρῆσιν, καὶ δὴ καὶ τοῦ οἰκοδόμου παρόντος τε καὶ αὐτάρκους ὄντος, ὅμως τὴν οἰκίαν μήτε γεγονέναι πω, μήτε γίνεσθαι; „Τί οὖν ἐκώλυεν ὅσον ἐπὶ τοῖς νῦν
„εἰρημένοις, καὶ τῆς ὕλης ἀεὶ ἐπιτηδείας οὔσης εἰς γένεσιν
„κόσμου, εἰ καὶ ἀΐδιον εἶναί τις αὐτὴν συγχωρήσειεν (ὃ πολλοί φασιν ὑπειληφέναι τὸν Πλάτωνα (1) πολλῶν ἄλλως περὶ αὐτοῦ ἀποφαινομένων, (2) καὶ τοῦ δημιουργοῦ αὐτάρκως ἔ-
„χοντος εἰς τὸ κοσμοποιεῖν, δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν μὴ ἀεὶ
„εἶναι τὸν κόσμον· εἰ συνοίδε τυχὸν ὁ δημιουργὸς ἀγαθὸν
„εἶναι τοῖς γινομένοις, τὸ ποτὲ ἄρξασθαι. Τοῦτο δὲ εἶπον,
„οὐκ οἰόμενος ποτὲ τὴν ὕλην αὐτὴν καθ' αὑτὴν χωρὶς
„τῶν εἰδῶν ὑποστῆναι, οὐ γὰρ χωρὶς μὲν τὴν ὕλην τοῦ
„κόσμου, χωρὶς δὲ τὸ εἶδος ὁ δημιουργὸς παρήγαγεν, ἀλ-
„λ' ἅμα καὶ ἀχρόνως τὸ συναμφότερον δημιουργεῖ, ὡς καὶ ἐν
„τοῖς ἔμπροσθεν πολλάκις εἴπομεν. Ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμε-
„νος, ὅτι εἰ καί τις ἀΐδιον εἶναι τὴν ὕλην συγχωρήσειε,
„καὶ τοῦ κόσμου προϋπάρχειν, οὐδὲν ἀναγκαστικὸν ἔχει, αὐ-
„τὸς καθ' αὑτὸν ὁ νῦν εἰρημένος τοῦ Πρόκλου λόγος, ὥστε
„καὶ τὸν κόσμον δεῖξαι ἀΐδιον.

ΚΕ'. (3) Τὴν κίνησιν φησὶν ὁ Πλάτων, τὴν κατὰ κυκλο-
„φορίαν, φύσει οἰκείαν εἶναι τῷ οὐρανῷ· ἔνθεν τοι καὶ τοῦ-
„τον

---

(1) Πλούταρχ. Ἀλκίνοος, Χαλκίδιος, Λαέρτιος, καὶ οἱ Ἀλεξανδρεῖς Πλατωνικοὶ σχεδὸν ἅπαντες, τὸν θεὸν, καὶ τὴν ὕλην, καὶ τὰς ἰδέας συνδιαιωνίζειν φάσκοντες· καὶ πολλοὶ τῶν ὑστέρων.

(2) Κλήμης ὁ Ἀλεξαν. Στρωμ. Κεφ. ιδ'. Ἱεροκλῆς, Φιλόπονος ἐνταῦθα, καὶ ἄλλοι, καὶ πολλοὶ τῶν ὑστέρων.

(3) Λόγος ιγ'. Πρόκλου περὶ Ἀϊδιότητος Κόσμου.

„ τον ἐξηρῆσθαι τῶν ἀθυποριμένων σωμάτων· καὶ μήτε πῦρ
„ εἶναι, μήτε γῆν, μητέ τι τῶν μέσων, ἄλλο δέ τι παρὰ
„ ταῦτα. Εἰ μὲν αἱ γενέσεις καὶ φθοραὶ τῶν ἐναντίων, ἐναν-
„ τία δὲ τὰ ἐναντίας ἔχοντα κατὰ φύσιν κινήσεις, καὶ οὐδὲν ἐ-
„ νὶ ἐναντίον. Καὶ γὰρ τοῦτο (φησὶ) Πλατωνικὸν ἐν Πρω-
„ ταγόρᾳ ῥηθέν· τὸ οὐράνιον ἀγένητον ἂν εἴη καὶ ἄφθαρ-
„ τον. Εἰδὲ καὶ ταῦτα τοῖς μὲν μέρεσι γίγνεται, καὶ φθεί-
„ ρεται, τὰ δὲ ὅλα ἀεὶ κατὰ φύσιν ἔχει, μένοντα ἐν τοῖς
„ ἑαυτῶν τόποις· ἐκ δὲ τούτων ὁ Κόσμος, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
„ τῶν τεττάρων· εἴη ἂν καὶ αὐτὸς ἀγένητος καὶ ἄφθαρτος.
„ Τὰ γὰρ ὁπωσοῦν γινόμενα, καὶ φθειρόμενα, ἀποτελέσμα-
„ τα εἰσὶ τοῦ Κόσμου, καὶ οὐ μέρη.

Διὰ πλειόνων καὶ πρὸς ταῦτα ὁ Φιλόπονος ἀπαντᾷ, καὶ ἑαυτὸν δεικνὺς, καὶ τῷ Πλάτωνι τὸν Πρόκλον ἀντιφθεγγόμενον, τοῦ Πλατωνικοῦ δόγματος, οὐκ ἑτέρας τινὸς οὐσίας, ἐκ δὲ τῶν τεττάρων στοιχείων, καὶ μάλιστα τοῦ πυρὸς, τὸν οὐρανὸν εἶναι ἐθέλοντος, ὅπερ ἐκ πολλῶν χρήσεων Ταύρου τοῦ Πλατωνικοῦ, καὶ Πορφυρίου, καὶ αὐτοῦ Πρόκλου, καὶ Πλωτίνου, κατασκευάζει. Εἶτα καὶ τὸ κύκλῳ φέρεσθαι, οὐ κατὰ φύσιν προσήκουσαν εἶναι τοῖς οὐρανίοις κίνησιν φησὶν, ἐκ δὲ τῆς ψυχῆς, ἣ ἐκεῖνα ὁ Πλάτων ἐμόρφωσεν. Εἴτε δὲ φύσει, εἴτε καὶ ἐκ τῆς ψυχῆς, οὐδεμία ἀνάγκη δι᾽ αὐτὸ μόνον τὸ κύκλῳ φέρεσθαι, ἕτερον εἶναι τῆς τῶν στοιχείων φύσεως τὸ οὐράνιον σῶμα. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ ἐξ ὧν ὁ Πλάτων, καὶ ἐξ ὧν ὁ Πρόκλος δίδωσι, γενητὸν εἶναι καὶ φθαρτὸν φύσει τὸ οὐράνιον ἀνάγκη σῶμα· τελευταῖον δὲ καὶ ψευδὲς ἀποδείξας, τὸ μὴ εἶναι τοῦ κόσμου μέρη τὰ γινόμενα καὶ φθειρόμενα, εἴγε τὸ τοῦ μέρους μέρος ἀνάγκη καὶ τοῦ ὅλου μέρος εἶναι, καὶ εἰς ἀντίφασιν πανταχόθεν περιπίπτοντα ἐλέγξας, τὸ μὴ μέρη, ἀποτελέσματα δὲ, λέγειν τὰ ὁπωσοῦν γινόμενα καὶ φθειρόμενα, καὶ δὴ καὶ Πλάτωνα τοῦτο παραιτησάμενος μάρτυρα, τὰ τῶν στοιχείων μέρη γεννητὰ ὄντα καὶ φθαρτὰ ἀποφαινόμενον, καὶ τοῦ ὅλου κόσμου μόρια εἶναι φάσκοντα, πῶς ἐπιφέρει, ὅτι εἰ τὰ μέρη γεννητὰ ἐστὶ, καὶ φθαρτὰ, καὶ τὸ ὅλον γεννητὸν εἶναι καὶ φθαρτὸν ἀνάγκη· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰς τῶν στοιχείων ὁλότητας, καὶ τὸν ὅλον κόσμον, γεννητὸν εἶναι καὶ φθαρτὸν ἀνάγκη.

Κϛʹ. Τριῶν τινων παρὰ Θεοῦ τὸ εἶναι ἔχειν, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος ὑποτιθεμένων, τῆς τε ὕλης, καὶ τῶν ἰχνῶν, ἅπερ ἀμυδρὰ οἷόν τινα εἰσήγετο, καὶ πρόδρομα τῶν τελείων εἰδῶν σκιαγραφήματα, καὶ αὐτῶν τῶν εἰδῶν, οὐ θέμις λέγειν ἀλλήλων ταῦτα διακρίνεσθαι, ὡς πρῶτον μὲν τὴν ἀνείδεον ὕλην ὑφίςασθαι, εἶτα ἐφεξῆς αὐτῇ τὰ ἴχνη τῶν εἰδῶν ἐντίθεσθαι, καὶ τρίτον τὸ ἄτακτον κοσμεῖσθαι, καὶ τάττεσθαι. Εἰ οὖν (1) ἀγένητος ἐςὶ, καὶ ἄφθαρτος ἀεὶ οὖσα ἡ
„ ὕλη, ἀεὶ εἶχε τὰ ἴχνη τῶν εἰδῶν. Ἀλλ. ἅμα τούτοις καὶ
„ ἡ τάξις. (ὕλην γὰρ ὑποςήσας δὐεργὸν ἐποίησεν εἰς ὑ-
„ ποδοχὴν τῶν εἰδῶν.) Ἡ τάξις ἄρα ἀγένητος ἐςὶ καὶ ἄφ-
„ θαρτος. Καὶ τῶν τριῶν οὐδὲν πρῶτον, οὐδὲ δεύτερον, οὐδὲ
„ τρίτον· πλὴν ἐν τῇ ἐπινοίᾳ μόνον. Ὡς ἀρθείσης τῆς ἐ-
„ πινοίας ἅμα πάντα ἐςὶν, ἡ ὕλη, τὰ ἴχνη, ἡ τάξις. ἀ-
„ φ' οὗ δὲ τάξις ἐςὶ, καὶ κόσμος ἐςίν· ὥς ἀγένητος ἂν εἴη
„ καὶ ἄφθαρτος.

Κρηπίζεται δὴ τὸ τοῦ Πρόκλου ἐπιχείρημα τῇ τῆς ὕλης ἀϊδιότητι, καὶ ἣν ἔχει ἰσχὺν, κατὰ τῶν Πλατωνικῶν ἔχει, τῶν τὴν μὲν ὕλην ἀπ' αἰῶνος ὁμολογούντων, τὴν δὲ κοσμοποιΐαν ἐν χρόνῳ γενέσθαι ὑποτιθεμένων.

„ (2) ΚΖʹ. Τὸ πρὸς παράδειγμα γεγονὸς ὅμοιον ὤφειλεν
„ εἶναι τῷ παραδείγματι. Τὸ δὲ πρὸς τὸ παράδειγμα γε-
„ γονὸς ἐςὶν ὁ κόσμος· ἵνα γοῦν ᾖ, κατὰ πάντα ὅμοιος τῷ
„ παραδείγματι (καθάπερ ὁ Πλάτων φησὶν) αἰωνίῳ ὄν-
„ τι, οὔτε, ἀγένητος ὤν, ἔχοι ἄν τινα φθορὰν, οὔτε γένεσιν
„ ἔχων, ἄφθαρτος ἐςίν.

Τί δαί; εἰ αὐτοὶ ἀπαντήσομεν, ὡς αὐτὸ τὸ παράδειγμα προαιωνίως παρέςη, ἐν χρόνῳ τὸν κόσμον ἐσόμενον; ἀμέλειτοι ἐπανάγκες ἂν εἴη τὸν κόσμον γεννητόν τε, καὶ φθαρτὸν εἶναι, ἵν' ᾖ τῷ οὐσιοποιήσαντι αὐτὸν παραδείγματι σύμφωνον, ὅπερ οὐ πέφυκε ψεύδεσθαι. Εἶναι δὲ συναιωνίζοντα τὸν κόσμον, τῷ αἰωνίως προϋφεςῶτι αὐτοῦ παραδείγματι, οὐδ'

(1) Πρόκλου Λόγ. ιδʹ. Περὶ Κόσμ. Ἀϊδιότ.
(2) Τοῦ αὐτοῦ ιε. Ὑπὲρ τῆς τοῦ Κόσμ. Ἀϊδιότ.

ὐδ' ὁ Πλάτων αὐτὸς (1) ἀξιοῖ. „ Τὸ μὲν γὰρ παράδειγμα
„ πάντα αἰῶνα ἐςὶ, φησὶν, ὁ δ' αὖ κόσμος διὰ τέλυς τὸν
„ ἅπαντα χρόνον γεγονώς τε, καὶ ὢν, καὶ ἐσόμενος. Ἀλλ' εἴ-
περ ἀκριβῆ καὶ τελείαν ἐν τῇ εἰκόνι ἐναπαιτεῖσθαι τὴν πρὸς
τὸ ἀρχέτυπον ἐμφέρειαν ὁ Πρόκλος ὑπείληφεν, ἔςω δὴ ὁ
Κόσμος κατὰ τὸ παράδειγμα τὸ ἑαυτῦ, καὶ τῆς κατὰ τὸ πρότε-
ρον καὶ ὕςερον διαδοχῆς ἀνεπίδεκτος, καὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς,
καὶ παντοίας ἀλλοιώσεως καὶ κινήσεως τῶν ἐν αὐτῷ ἐλεύθε-
ρος, καὶ τῷ ἀεὶ εἶναι καὶ μὴ ποτὲ, ὡσαύτως ἀεὶ, καὶ κατὰ τὰ
αὐτὰ ὤν. Ἀλλ' ὐκ ἔςι ταῦτα, ὐδὲ Πλάτωνι τῷ Καθηγε-
„ μόνι δοκεῖ, τῆς γὰρ εἰκόνος μεταξὺ καὶ τῦ παραδείγματος,
„ ὡς ἐνδέχεται τὴν ὁμοιότητα σώζεσθαι, αὐτὸς ἀπεφήνατο.
„ Καὶ γὰρ, χρόνος μετ' ὐρανῦ γέγονεν, ἵν' ἅμα γεννηθέν-
„ τες, ἅμα καὶ λυθῶσιν, ἄν ποτε λύσις τις αὐτῶν γένηται,
„ καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς διαιωνίας φύσεως, ἵν' ὡς ὁμοιό-
„ τατος αὐτῷ κατὰ δύναμιν, ᾖ. (2)
(3) ΚΗ'. Εἰ δύω βυλήσεις εἰσὶν ἐν τῷ Δημιυργῷ, μία
„ μὲν, μὴ εἶναι τὸ πλημμελῶς, καὶ ἀτάκτως κινύμενον, ὡς
„ αὐτὸς λέγει· βυληθεὶς γὰρ μηδὲν εἶναι κακὸν εἰς τάξιν αὐ-
„ τὸ ἤγαγεν, ἐκ τῆς ἀταξίας. Ἑτέρα δὲ δεδέσθαι τὸ πᾶν·
„ τῆς γὰρ ἐμῆς βυλήσεως, φησὶ, δεσμῦ τυχόντες μείζονος
„ ἐκείνων, οἷς ὅτε ἐγένεσθε, συνεδεῖσθε... ἀνάγκη ἢ ἀεὶ
„ εἶναι τὰς βυλήσεις, ἐν αὐτῷ ταύτας, ἢ ποτὲ ἑκατέρας,
„ ἢ τὴν μὲν ἀεὶ, τὴν δὲ, ποτέ. Ἀλλὰ τὸ ποτὲ ψεῦδος.
„ Τὸ γὰρ ποτὲ μὲν βύλεσθαι, ποτὲ δὲ μὴ, δῆλον ὡς ὐκ
„ ἀεὶ ἐςίν... Ἔςαι γὰρ ἐν ταῖς βυλήσεσι καὶ ἀβυλησίαις
„ ταύταις, τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕςερον, καὶ τὸ ἦν καὶ ἔςαι.
„ ταῦτα δὲ εἴδη χρόνυ· χρόνος δὲ ὐκ ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἀπ' αὐ-
„ τῦ, καὶ μετ' αὐτόν... τῆς ὖν βυλήσεως αὐτῷ τῷ εἶναι
„ ποιύσης ὃ βύλεται, ἀεὶ ἄρα καὶ τὸ ἄτακτον ἀφανίζεται,
„ διὰ τὴν ἀεὶ τῦ μὴ εἶναι αὐτὸ βύλησιν, καὶ τὸ τεταγμέ-
„ νον σώζεται, διὰ τὴν τῦ εἶναι αὐτὸ βύλησιν, ἀεὶ ἑκα-
„ τέ-

---

(1) Πλάτ. Ἐν Τιμαίῳ. (2) Αὐτόθ.
(3) Πρόκλ. Λόγ. ις'. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμυ.

„ τέραν οὖσαν. Εἰ δὲ ἀεὶ ἑκάτερον γίνεται, οὐκ ἔστιν πρότε-
„ ρον ἄτακτον, εἶτα τεταγμένον, ὡς οὐδὲ πρότερον τεταγμέ-
„ νον, εἶτα ἄτακτον. Καὶ εἰ μὴ ἐστὶ τὸ τεταγμένον πρὸ τοῦ
„ ἀτάκτου, οὐχ ἕξει τελευτὴν πρὸ τοῦ ἀτάκτου. Εἰ δὲ μήτε
„ ἤρξατο μετὰ τὸ ἄτακτον, μήτε τελευτήσει πρὸ τοῦ ἀτάκτου,
„ ἄναρχος ἐστὶ καὶ ἀτελεύτητος ἡ τάξις· καὶ αὐτὴ ἀγέννητος
„ ἐστὶ καὶ ἄφθαρτος. Ἀλλ. ἰδοὺ ἄλλο ἐστὶ κόσμος, ἡ τάξις.
„ Ἄρα κτ.

Ὁμολογοῦμεν (1) ἀεὶ βούλεσθαι τὸν Θεὸν μὴ εἶναι τὸ
„ πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως κινούμενον, ἀεί τε βούλεσθαι εἶναι
„ τὸ τεταγμένον, οὐ μὴν οὐχ ἅμα τῷ εἶναι αὐτὸν, καὶ τὸ
„ τεταγμένον εἶναι βούλεται, ὡς εἶναι αὐτῷ συναΐδιον...
„ εἰ γὰρ καὶ μόνῳ τῷ βούλεσθαι ὑφίστησιν ὁ Θεὸς ἅπαντα,
„ ἀλλ' ὅτε καὶ εἶναι αὐτὰ βούλεται· βούλεται δὲ, ὅτε ἀγα-
„ θὸν ἑκάστῳ τὸ εἶναι· ἀγαθὸν δὲ τὸ ὡς δύναται, καὶ πέ-
„ φυκεν ἕκαστον εἶναι· ἐπεὶ καὶ ἀεὶ βούλεται ὁ Θεὸς τὰς
„ λογικὰς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ ἔχεσθαι, καὶ μηδέποτε ἀποκλί-
„ νειν ἐπὶ τὰ χείρονα... Ἀλλὰ δὴ καὶ εἶναι πάντα τὰ ἀ-
„ γαθὰ βούλεται, φλαῦρον δὲ μηδὲν κατὰ δύναμιν... Καὶ
„ μὴν ἐστὶ τὰ κακὰ, οὐκ ἄρα πᾶν ὃ βούλεται εἶναι. τοῦτο
„ εὐθὺς, ἅμα τῷ εἶναι τὸν Θεὸν, καὶ αὐτὸ ἐστίν... Καὶ
„ τῶν μερικῶν δὲ ἕκαστον βούλεται γενέσθαι καὶ εἶναι ὁ Θεός.
„ Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ κατὰ Πλάτωνα ὁ τοῖς οὐρανίοις ἐν Τιμαίῳ
„ παρακελευόμενος, ἕπεσθαι ἐπὶ τὴν τῶν θνητῶν ζώων
„ δημιουργίαν, ἀλλὰ δηλονότι ὅτε δεῖ, καὶ πέφυκεν ἕκαστον
„ τῶν μερικῶν γίνεσθαι, τότε καὶ εἶναι αὐτὰ βούλεται· οὐ γὰρ
„ ὁ Σωκράτης πρὶν Σωφρονίσκον γενέσθαι, ἐπεφύκει γενέ-
„ σθαι. Ἀλλὰ καὶ πρὶν γενέσθαι Σωφρονίσκον ἐβούλετο ὁ Θεὸς
„ Σωκράτην γενέσθαι. Ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς γενέσθαι, ἢ ἀεὶ γε-
„ νέσθαι· ἀλλ' ὅτε γενέσθαι ἠδύνατο. Οὕτως οὖν καὶ πρὶν τὸ
„ τεταγμένον γενέσθαι ἐβούλετο εἶναι τὸ τεταγμένον· ἀλλ' ὅτε
„ εἶναι ἠδύνατο, γεννητόν γε ὄν· οὐδὲν δὲ τῶν γεννητῶν ἄναρ-
„ χον εἶναι δύναται. Οὐκ ἄρα καὶ ἀεὶ ἐβούλετο ὁ Θεὸς εἶ-

„ ναι

(1) Φιλόπ. πρὸς τοῦτ.

„ ναι τὸ τεταγμένον, ἤδη καὶ ἀΐδιον αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη. Μία
„ γάρ ἐστιν ἐν τῷ Θεῷ καὶ ἁπλῆ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ βούλησις, ἧς
„ τῶν ὄντων ἕκαστον μετέχει πάντως, ὡς πέφυκεν.... καὶ
„ ὥσπερ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια τῷ πλήθει τῶν προνοουμένων οὐ
„ συμπληθύνεται, οὐδὲ μὴν ἡ γνῶσις μέχρι τῶν ἀτομωτά-
„ των διήκουσα, οὔτε τῇ ποικιλίᾳ τῶν ὄντων, οὔτε τῷ μεριστῷ
„ τῆς οὐσίας αὐτῶν, συμποικίλλεταί τε, καὶ συνδιΐσταται, ἀλ-
„ λὰ τὰ μεριστὰ ἀμερῶς, καὶ τὰ ποικίλα ἑνοειδῶς γινώ-
„ σκει, καὶ τὰ ἐν χρόνῳ ἀχρόνως, οὕτω δὴ καὶ ἡ τοῦ εἶ-
„ ναι πάντα τοῦ Θεοῦ βούλησις, οὐ τῇ διαστάσει τοῦ χρόνου τῶν
„ εἰς τὸ εἶναι παραγομένων συνδιΐσταται. οὐ γὰρ ἐπειδὴ
„ ἄλλο ἐν ἄλλῳ χρόνῳ γίνεταί τε καὶ ἐστὶν, καὶ ἡ τοῦ εἶναι
„ αὐτοῦ βούλησις, ἄλλη ἐν ἄλλῳ χρόνῳ γίνεται. Ἀλλ' ὡς
„ τὸ μέλλον οἶδεν ἀεὶ, καὶ πάρεστιν αὐτοῦ τῇ προγνώσει τὸ
„ μήπω ὂν, οὔπω δήπου, καὶ τὸ εἶναι τὸ μέλλον βούλησιν ἀεὶ
„ ἔχει· εἰ δὲ ἡ τοῦ μέλλοντος ἐν τῷ Θεῷ νόησις ἀεὶ ἐστὶ,
„ καὶ οὐκ ἔχει τὸ ποτὲ, οὐδὲ ἡ τοῦ εἶναι ἄρα τὸ μέλλον βού-
„ λησις τὸ ποτὲ ἕξει· ὥστε οὐδὲ μία ἀνάγκη διὰ τὸ ἀεὶ βού-
„ λεσθαι τὸν Θεὸν εἶναι τὸ τεταγμένον, ἤδη καὶ αὐτὸ εἶναι ἀΐ-
„ διον.

(1) ΚΘ'. Πᾶν τὸ γεννητὸν καὶ φθαρτόν. Καὶ πᾶν τὸ ἀγέν-
„ νητον καὶ ἄφθαρτον, ὧν τὸ μὲν ὁ Πλάτων, ἐν Πολιτείᾳ
„ λέγει, τὸ δὲ ἐν Φαίδρῳ.... Ἐξ ἀνάγκης οὖν, εἰ ἄφθαρ-
„ τον τὸ πᾶν ἐστὶν (τῶν γὰρ ἀθανάτων φησὶν αὐτὸς δη-
„ μιουργός. Τὸ δὲ ἀθάνατον ἀνώλεθρον, ὡς ἐν Φαίδωνι λέ-
„ γεται.) καὶ ἀγέννητον· ὥστε καὶ ἀΐδιον.

(2) Τῷ κατὰ φύσιν ἀφθάρτῳ, καὶ οὐχὶ τῷ ἐπίκτητον τὴν
„ ἀφθαρσίαν ἔχοντι παρέπεταί τε εἶναι ἀγέννητον. Τῷ δὲ
κόσμῳ κἂν συγχωρήσωμεν ἄφθαρτον εἶναι, ἡ ἀφθαρσία
ἐπισκευάσει κατὰ Πλάτωνα, καὶ ἐκ θείας βουλήσεως. Ὅσον
„ γοῦν ἐκ τῆς Πλάτωνος λέξεως, ἔδει μᾶλλον ἐκ τοῦ γεννητὸν
„ λέγεσθαι τὸν κόσμον, συλλογίζεσθαι ὅτι οὐκ ἄφθαρτος,
„ ἀλ-

(1) Πρόκλ. Λόγ. ιζ'. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμου.
(2) Φιλόπον. αὐτ. τόπ.

„ ἀλλὰ φθαρτὸς, ἢ ἐκ τοῦ λέγειν μὴ φθείρεσθαι αὐτὸν τὸ
„ μηδὲ γεγονέναι συνάγειν. Ὁ μέν τοι Πλάτων σύμφωνος
„ ἑαυτῷ, καὶ τὸ γεννητὸν πᾶν φθαρτὸν εἶναι λέγων, καὶ κατὰ
„ τοῦτο καὶ τὸν κόσμον, ἐπεὶ γεννητός ἐστι, καὶ φθαρτὸν εἶναι.
Καὶ τὴν ἀθανασίαν αὐτοῦ οὐκ ἀπὸ φύσεως, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς
βουλήσεως τοῦ Θεοῦ καταδιδόμενος. Ταῦτα δὲ οὕτω λέγειν ἡμᾶς
„ τὴν Πλάτωνος διάνοιαν ἐξηγουμένους ἀνάγκη, εἰ μὴ τῷ ὄν-
„ τι εἰς ἀντίφασιν περιάγειν τὸν Πλάτωνα βουλοίμεθα.
„ Ἔφθη γὰρ εἰπὼν ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ, οὐδ᾽ ἄλυτοι
„ πάμπαν. Πῶς οὖν ἐγχωρεῖ λέγειν τοὺς αὐτοὺς, καὶ ἀθανά-
„ τους εἶναι, καὶ οὐκ ἀθανάτους, καὶ λυτοὺς, καὶ οὐ λυτοὺς, εἰ μὴ
„ τὸ μὲν τῇ φύσει, τὸ δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ βουλήσει παρεχόμενοι;

(1) Λ´. Τῷ Δημιουργῷ τὸ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως ἔ-
„ χειν προσήκει ἀεὶ, μηδέποτε δὲ ἄλλοτε ἄλλως· ὥστε μη-
„ δέποτε μὴ ποιεῖν, εἶτα ποιεῖν, μηδέποτε ποιεῖν, εἶτα
„ μὴ ποιεῖν· οὕτω δὲ ἔχοντι, ἢ ἀεὶ ποιεῖν, ἢ ἀεὶ μὴ
„ ποιεῖν ἀναγκαῖον. Ἀλλὰ μὴν τὸ ἀεὶ μὴ ποιεῖν δημιουργὸν
„ ὄντα, τὸν δημιουργὸν ἀμήχανον· τὸ ἀεὶ ἄρα δημιουργεῖν
„ ἀναγκαῖον· ὥστε καὶ ἀεὶ δημιουργούμενος ὁ κόσμος ἐστὶν αἰώ-
„ νιος.... Καὶ γὰρ οὕτως ἂν ἔχοι μίμημα τῆς τοῦ αἰῶνος
„ ἀϊδιότητος, ὁ κόσμος, καὶ σύμφωνος ἂν εἴη τῷ παραδείγ-
„ ματι.

Ταυτολογεῖ ἐν τούτοις ὁ Πρόκλος, τὰ προτεθέντα ἀνωτέρω περιττοῦς λίαν ἐπανακυκλῶν· διὸ οὐδὲ δευτέρων ἡμῖν δεήσει λόγων, ἀποχρήσει δὲ ἅττα ἐν Ἀριθμοῖς Ις´. Κ´. καὶ ΚΖ´. φθάσαντες πρὸς αὐτὰ ἀπηντήκαμεν. Ἀλλ᾽ ἄξιον ἂν εἴη, καὶ τὰ τοῦ Ἀβερρόη περὶ ἀϊδιότητος τοῦ κόσμου ἐπιχειρήματα τοῖς ἀνωτέρω παρασυνάψαι, καὶ τούτων τὰς ἀπαντήσεις παραθέσθαι, ἵν᾽ ὅσον τὸ κράτος τῆς ἀληθείας, καὶ ὑπὸ πλειόνων πολεμουμένης, μᾶλλον καταφανὲς ᾖ.

„ ΛΑ´. Ἐξ ἀνάγκης φησὶ τὸ κενὸν συγχωρητέον, εἰ ὁ
„ κόσμος ἀρχὴν εἴληφε τοῦ εἶναι· ὅπου γὰρ νῦν ἐστι, πρὶν
„ ἢ γενέσθαι, κενὸν ἦν.

Πρὸς

(1) Πρόκλου Λόγ. ιε. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμου.

Πρὸς τούτοις τῶν Ἰταλικῶν Φιλοσόφων, (1) τοῦ περιπατητικοῦ δόγματος ἀπρὶξ ἐχομένους, μὴ καθ' αὐτὸν ἐν τόπῳ τὸν κόσμον ὄντα, ἀλλ' ἢ κατὰ τὰ μέρη, μηδὲ τόπου καθ' αὐτὸν δεηθῆναι, φθάσας ἀπήντησεν, ἄτοπον ἄτοπον ἐκκρούσασθαι ἐπιχειρήσας. Αὐτοὶ δὲ τὸ περὶ τοῦ κενοῦ ἐν τοῖς ἑξῆς ὑπερτιθέμενοι, τοσοῦτον εἰς ἐπίλυσιν τῆς ἀπορίας, ἤδη φαμὲν, ὡς κενόν τινα τὸν ἐκ τοῦ κενοῦ φόβον ὀρρωδήσας ὁ Ἄραψ, ἐν ὑποκένῳ τῷ ὄντι θεμελίῳ τὴν τοῦ κόσμου ἀϊδιότητα ἐπήξατο. Εἰ γὰρ τὸ κενὸν διάστημα εἶναι θείη παντὸς σώματος ἄμοιρον, οὐδὲ πρὸ τοῦ κόσμου τὸ κενὸν ἕξει, ὡς οὐδὲ διάστημα ἦν· οὐδὲ γὰρ ἦν τότε τὰ διεστῶτα, οἷς αὖτι ἐναποληφθείη διάστημα. Εἰ δὲ παντελῆ ἀπουσίαν ὁρίσηται αὐτὸ τῆς σωματικῆς φύσεως, οὐ μόνον οὐδὲν ἄτοπον μὴ ὄντος τοῦ κόσμου ἀπεῖναι τὰ σώματα, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον.

„ ΛΒ. Οἱ ἐν χρόνῳ τὸν Κόσμον δημιουργοῦντες, οὐδὲ τὴν „ δημιουργὸν καὶ ἀναλλοίωτον φύσιν κατασκευάσαι ἔχουσιν ὅ- „ τι ἀπ' αἰῶνος ἐστὶ, καὶ πρὸ τοῦ Κόσμου σῶμα ἕτερον εἶ- „ ναι ὑφεστὼς ἀναγκάζονται ὁμολογεῖν. Τὸ μὲν, ὅτι ἀπὸ „ τοῦ ἀεὶ ὄντος, οὐκ ἂν γένοιτο τὸ ποτὲ, τὸ δὲ, ὅτι ἀπὸ τοῦ „ ἀσωμάτου, οὐκ ἂν ἀλλοιωθείη εἰς γένεσιν τὸ σωματικόν.

Τοὐναντίον μὲν οὖν οἱ αἰώνιον εἶναι τὸν κόσμον εἰσηγούμενοι, Θεὸν ἄντικρυς αὐτὸν ἀποφαίνοντες, τὸν ἐκ τῆς δημιουργίας λόγον οὐκ ἔχουσι, κράτιστον ὄντα, εἰς ἀπόδειξιν τῆς τοῦ δημιουργοῦ ὑπάρξεως· ἡμεῖς δὲ ἐκ τῆς τῶν ὁρωμένων ὑποστάσεως τὸ πανσθενὲς τοῦ Θεοῦ γεραίρομεν, καὶ ἀπειράγαθον, καὶ ἐκ τῆς καλλονῆς τε καὶ τάξεως, τὸ προνοητικὸν καὶ ἀπειροτέλειον. Οὐδ' ἐκ τοῦ ποτὲ καὶ ἐν χρόνῳ δημιουργεῖν ἀλλοίωσίν τινα τῷ ἀναλλοιώτῳ προστρίβομεν, ἐν ἀῤῥήτῳ δυνάμει, καὶ προαιωνίῳ τῷ νοήματι, κοσμοποιεῖν βουλομένῳ, ὥστε, καὶ ὅτε κάλλιον αὐτῷ ἔδοξε, καὶ τῇ φύσει τῶν γινομένων προσῆκον. Παραγομένου δὲ καθ' ἡμᾶς τοῦ κόσμου νοήματι παντουργικῷ ἐκ τοῦ μηδενὸς ἁπλῶς, οὐδὲ ἀλλοιώσεως χρεία τι-

(1) Βενέδικτος Περέριος ἐν ιε. Περὶ Ἀρχ. Παρὰ Γενέσ. Μεταφ. Μέρ. Γ΄.

τινὸς, ἣν αὖ ποιήσειεν σῶμα ἕτερον μεσολαβῆσαν, εἰς τὴν τοῦ προηγουμένου γένεσιν. Ἔνθα γὰρ ἐκ τοῦ μηδενὸς ἡ ὑπόστασις οὔτε τι τὸ ἀλλοιωθησόμενον ὕπεστιν, οὔτε τι τὸ ἀλλοιῶσον ἀλόγως εἰσάγεται.

„ ΛΓ. Οἱ λέγοντες τὸ α. αἴτιον δύνασθαι ἐκ μηδενὸς τι „ ποιεῖν, τὰ ἑαυτοῖς μαχόμενα λέγουσι· πῶς γὰρ, ἤτοι „ περὶ τὸ μηδὲν ἀναστρέφεσθαι, ἢ πρὸς τὸ μηδὲν περατοῦ- „ σθαι ἐνέργειά τις ὅλως δυνήσεται; ἢ πῶς ἂν εἴη τὸ ἐνερ- „ γοῦν ἄνευ τοῦ πάσχοντος; ταῦτα γὰρ τῶν πρὸς ἄλληλα ὄντα, „ καὶ ἅμα τῇ φύσει ἂν εἴη.

Ἀμέλει τοι τοῦτο ἐστὶν ἐκ τῶν αἰσθήσει ὑποπιπτόντων κρίνειν ἐθέλειν τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν. Ταῦτα ἐπὶ μυρίων αὖτις ἴδοι γινόμενα τὰ ἀπορήματα, τοῦ φανταστικοῦ τῆς ψυχῆς, τοῖς τῶν νοημάτων καθαρωτέροις ἀεί τοι προσισταμένου, καὶ τοῖς οἷς περ αὐτὸ εἰδοποιεῖται ὑπὸ τῶν σωμάτων, ἴχνη ζητοῦντος ἐν ἅπασι παραπλήσια· πῶς γὰρ ἂν τὸ ἀσώματον ἐν σώματι ἐνεργήσειε; πῶς δ᾽ αὖ ὑπὸ τοῦ ἀσωμάτου τὸ σῶμα πάθοι; πῶς δὲ καὶ ἀλλήλοις ἐπιβάλλει τὰ πάντη ἀσώματα; πῶς δ᾽ αὖ καὶ εἴη; ποῦ δ᾽ αὖ καὶ σταίη, μὴ ἐκτάσεως ἐν τόποις χώραν ἐχούσης, μὴ κινήσεως, μὴ θίξεως; ἀμήχανον φαντασθῆναι. Ἀλλ᾽ ὁ λόγος, ἐπὶ τῶν τοιούτων πάσης τε κατ᾽ αἴσθησιν, καὶ τὸ φανταστικὸν ἀντιλήψεις παραιτησάμενος, καὶ ἐν ἑαυτῷ ὅλος γινόμενος, ἐξ ὧν ἔχει σπερμάτων ἀληθείας φύσει ἐγκειμένων, κρίνει τὰ δέοντα. Ὁρᾷ καὶ γὰρ, πᾶσαν τὴν περὶ ἡμᾶς φύσιν ῥοπῇ τε καὶ ἀλλοιώσει διηνεκῶς κινουμένην καὶ μεταβάλλουσαν, καὶ αὐτὴ ἡ αἴσθησις μέγα κράζουσα μαρτυρεῖ· καὶ οὐδὲν τῶν ἐν τῷ παντὶ νοήσει ὑποπίπτον ἐν παντελεῖ τῇ ἀρρεψίᾳ τὸ εἶναι ἔχον γνωρίζεται. Ἐκ γὰρ μερῶν συγκροτούμενα τίς ἡ ἀνάγκη τοῦ μὴ καὶ εἰς μέρη λύεσθαι πεφυκέναι; ἢ μὴ ἐκ πλειόνων συγκεῖσθαι ἔχειν, ἢ μὴ ἐξ ἐλασσόνων; ἢ μὴ ἐξ ἄλλως κειμένων; ἢ μὴ ἐξ ἠρεμούντων τὰ κινούμενα; ἢ μὴ ἐκ κινουμένων τὰ ἠρεμοῦντα; σχημάτων δὲ διαμοιροῦντα, τί τὸ ἀναγκάζον, ὅσον ἐπὶ τῇ σωματικῇ φύσει, τὸ τοιάνδε, καὶ μὴ τοιάνδε, τὴν ἐκ τῶν ἐπιφανειῶν ἔχειν ἀποπεράτωσιν; θέσιν δὲ λαχόντα, ἀλλὰ ἄλλην, καὶ τάξιν πρὸς ἄλληλα, καὶ ἀποστάσεις τὰς ἀπ᾽ ἀλλήλων, τίς ὁ τῆς ἀντιφάσεως λόγος, τοῦ μὴ ἑτεροτρόπως ἁρμοσθῆναι ἔχειν, ἢ ἐγγυ-

ἐγγυτέρω γίνεσθαι; ἢ ἀπωτέρω; Ἀπόχρη ταῦτα. Εἰ γὰρ οὐσιωδῶς οὕτω τοῖς ἐξ ὧν ὁ κόσμος συναρμολόγηται σώμασι μικροῖς τε καὶ μείζοσι τὸ μεταβλητὰ εἶναι ἔνεστιν ἐμφαινόμενον, πῶς ἀναγκαῖον αὐτοῖς ἔσται τὸ εἶναι, τοῖς εἶναι, ἢ μὴ εἶναι οὕτω κατ' οὐσίαν τὴν ἐν αὐτοῖς δυναμένοις; Πῶς δ' οὐχ ἕξει ἔξωθεν αὐτὰ ἐπισκεδασθέντα καὶ ἐπακτὸν τὸ εἶναι, μὴ οἴκοθεν, ὑφ' ἑτέρου δέ, οὕτως ἔχειν, ἢ ἄλλως ὀρθωθησόμεθα, καὶ ἀναγκαζόμεθα; ἔχοντα δὲ ὑφ' ἑτέρου, μᾶλλον δὲ λαβόντα τὸ εἶναι πῶς ἂν εἴη αἰώνια, κἀκείνῳ τῷ ὑφ' οὗ ἔσχεν συναϊδιάζοντα; Ὁ μὲν οὖν λόγος ἐξ αὐτῆς αὐτῆς τῆς οὐσίας καὶ φύσεως, ἐπὶ τὴν ὑφ' ἑτέρου χορηγηθεῖσαν ὑπόστασιν τῶν ὄντων χειραγωγεῖ. Ἀλλ' ἡ κατὰ φαντασίαν κρίσις, ἐξ ὕλης ὑποκειμένης εἰωθυῖα τὰς κατὰ μέρος ἀεὶ ἐν τῇ φύσει γενέσεις ἰνδάλλεσθαι, τὸ ἐκ μηδενὸς οὐ συνίησιν. Ἔστω. Ἀλλ' ἡ φαντασία γνώμων τις ἐστὶν ἐπὶ τῶν οὕτως ἐχόντων οὐκ ἀστραβής, οὐδὲ δόκιμος. Πῶς γὰρ ὅ,τε ἐκ τοῦ νοῦ ἐνδιάθετος λόγος, μὴ πρότερον ὢν γίνεται, πῶς δὲ ἐκ μὴ ὄντος, καὶ τὸ τῆς βουλήσεως ὅρμημα; πότερον ὡς μέρη ὅλου ἀποτεμνόμενα, ὡς ἐκ σπερμάτων ἄνθη φυόμενα, ὡς ἐξ ἁπλουστέρων σύνθετα μιγνύμενα; οὐδεὶς ἂν εἴποι. πῶς οὖν; ὡς ἐνέργειαι ἐκ δυνάμεων. Τί δαί; ἐνῆσαν τῇ δυνάμει αἱ ἐνέργειαι ὑπολανθάνουσαι, εἶτ' ἐξέκυψαν; καὶ πῶς; ἐμοὶ γὰρ οὐδὲ ταῦτα ξυνετὰ πῶς μὴ ὄντα γίνεται, ἀλλ' οὐ περὶ τούτου, τὸ ὑφ' ἑτέρου εἶναι αὐτὰ ἀπαιτοῦμαι. Εἰ δὲ ταῦτα οὐκ οὐσίαι, ὡς τὰ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ οὐσιοποιούμενα, προσεκτέον γε μὲν ἂν εἴη καὶ τῇ ἐκείνου ἀπειρίᾳ· εὑρεθήσεται γὰρ πλέον ἢ τῆς αὐθυποστάτου οὐσίας, ἡ ἐνυπόστατος ἐνέργεια, τῆς ἀπείρου, ἡ πεπερασμένη ἀπέχουσα δύναμις. Ὥστε εἰ μὴ οὖσα ἡ ἐνέργεια ἐκ πεπερασμένης δυνάμεως γίνεται μὴ οὖσα καὶ ἡ κτιστὴ οὐσία ἐκ δυνάμεως ἀπείρου πολλῷ μᾶλλον γένοιτο ἄν, μηδέ μοι ἐκεῖνο, ὅτι περὶ τὸ μὴ ὂν οὐκ ἀναστραφείη ἐνέργεια, οὐδὲ πρὸς τὸ μὴ ὂν ἂν περατωθείη. τοὔμπαλιν γὰρ μηδεμίαν ἐνέργειαν ποιητικῶς περὶ τὸ πρὸ αὐτῆς ὂν ἀναστρέφεσθαί τε καὶ περατοῦσθαι εὐτόνως ἐξατειναίμην ἄν. οὐδὲν γὰρ ποιητικὸν ποιεῖ ὅπερ ἐστίν· ὃν γὰρ οὐ γίνεται. Καὶ αἱ μὲν τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων ἐνέργειαι, ποιοῦσι μὲν τὰ μὴ ὄντα καὶ αὐταί, οὐ μὴν δὲ καὶ τὰ ἀφ' ἑαυτῶν ὑποστατά, τὰ δ' ἐν ἄλλοις

ἐνυ-

ἐνυπάρχοντα πεπερασμένοι τε ὄσαι, καὶ τῶ ὑποδεξομένης αὐτῆς, ὡς ἐρείσματος χρήζουσαι, ἐ γὰρ ἐδ᾽ αὐταὶ ποιῦσι τὴν ὕλην ὑπῦσαν, τὸ δ᾽ ἐν αὐτῇ πρότερον μὴ ὄν, μηδὲ καθ᾽ αὐτὸ ὄν. Ἡ δὲ τῶ ἀπείρυ δημιυργῶ, καὶ τὴν ὕλην αὐτὴν παράγει μὴ ἐσαν, καὶ ἁπλῶς ὑφίςησιν ἐκ ἐξ ὕλης ὡς ἐδὲ ὕλης πρὸς τὸ εἶναι χρήζυσαν. Ταύτῃτοι καὶ πάσχον ἐςὶν ἐπὶ τῆς κατὰ δημιυργίαν ἐνεργείας αὐτὸ τὸ γινόμενον ἐ κατά τι εἰδοποιέμενον, ἀλλ᾽ ἁπλῶς ἐσιοποιύμενον. (Ὅρα καὶ τὰ εἰρημένα ἐν Ἀριθ. ΚΔ΄.)

„ ΛΔ΄. Οἱ νεωργῦντες τόγε ἐπ᾽ αὐτοῖς, τὸν Κόσμον, ἔσπιν τῇ ἀναλλοιώτῳ τῦ Θεῦ φύσει εἰσάγυσιν, ἐκ ἀεὶ „ ὡσαύτως ἐχέσῃ, ἄλλως δὲ ἀπ᾽ αἰῶνος, καὶ ἄλλως ὅτε τὸν „ κόσμον ἐδημιυργει.

Μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀεὶ ἐν τῷ Θεῷ προαιωνίαν βύλησιν, καὶ δύναμιν, τῦ ἐν χρόνῳ δημιυργῆσαι, τὸ ἔτω πεφυκὸς εἶναι λέγοντες, ἐδεμίαν ἔσπιν τινὰ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ θέλησιν. τὰ ἐκτὸς αὐτῦ ποιῦντι, ἐπάγυσιν. (ὅρα τὰ ἐν Ἀριθ. ΚΗ΄.

„ ΛΕ΄. Ὃν ἔχει λόγον ἡ κατὰ τὸ πρότερον βύλησις πρὸς „ τὴν κατὰ τὸ πρότερον ἐνέργειαν, τὸν αὐτὸν δήπυ καὶ πρὸς „ τὴν κατὰ τὸ ὕςερον ἐνέργειαν, ἡ κατὰ τὸ ὕςερον βύλησις ἔχει. „ Καὶ μεταθέσει ἄρα, ὡς ἡ κατὰ τὸ πρότερον βύλησις πρὸς „ τὴν κατὰ τὸ ὕςερον ἐνέργειαν, ἔτως ἡ κατὰ τὸ ὕςερον βύ- „ λησις, πρὸς τὴν κατὰ τὸ πρότερον ἐνέργειαν· καὶ ἀνάπα- „ λιν. Ἀλλ. ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ ὕςερον βυλήσεως, ἐνέργειαν „ τὴν κατὰ τὸ πρότερον προελθεῖν ἀδύνατον. Καὶ ἐκ τῆς „ κατὰ τὸ πρότερον ἄρα βυλήσεως, ἐνέργειαν προελθεῖν κα- „ τὰ τὸ ὕςερον τῶν ἀδυνάτων.

Σοφίζεται προδήλως ὁ Ἄραψ τὸ κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕςερον τῦ χρόνυ ἐπὶ τῶν βυλητῶν, καὶ ἐπὶ τῶν βυλήσεων ἀνάλογον εἶναι ὑποτιθέμενος· τῦτο δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ἀναγκαίων αἰτίων καὶ αἰτιατῶν ἀληθεῦον, ἐπὶ τῶν ἐλευθέρως ἐνεργύντων, καὶ πάνυ ἐςὶ ψευδόμενον· τῇ γὰρ ἐνεργείᾳ ἐπὶ τύτων, καὶ ὁ χρόνος συνάμα ἐςὶ βυλητὸν, καθ᾽ ὃν ἐκτελεσθήσεται ἡ ἐνέργεια. Καὶ πολλῶν μὲν τὰς διαπράξεις εἰς τὸ ὕςερον ὑπερτιθέμεθα, πολλὰ δὲ φθάνοντες διαπραττόμεθα, ἅπερ ὕςερον ἐνεθυμήθημέν τε καὶ ἐβυλήθημεν· ἐδὲ γὰρ ἐλέγχει ἀεὶ τὸ νεαρὸν τῆς ἐνεργείας, καὶ τὸ πρόσφατον τῆς βυλή-

σεως·

σεως· εἴγε τοὐναντίον ἐπὶ τῶν οὕνεκά τι ποιούντων, πρῶτον βουλητὸν ἐστὶ τὸ τέλος, ἔσχατον δὲ διαπρακτόν. Καὶ ὕστερον μὲν βουλητὰ τὰ πρὸς τὸ τέλος, πρῶτον δὲ εἰς ἔργον ἀγόμενα. Εἰ οὖν ταῦτα, πῶς οὐκ ἄλογον τὴν ἐκ προτέρας βουλήσεως ἐνέργειαν ἀδύνατον ἀποφαίνεσθαι, ἵν᾽ ἐντεῦθεν προαιωνίου τῆς ἐν τῷ Θεῷ βουλήσεως τοῦ κοσμοποιεῖν ὁμολογουμένης, ἡ ἐν χρόνῳ δημιουργία ἀπελεγχθῇ ὡς ἄρα ἀδύνατος; Κἀκεῖνο δὲ εἰς ἀτοπίαν οὐδὲν ἔλαττον, τὸ ἐκ τοῦ μὴ πεφυκέναι ἐξ ὑστέρας βουλήσεως προτέραν ἐνέργειαν τελεῖσθαι, μηδὲ ἐκ προτέρας βουλήσεως συνάγειν ἠρτῆσθαι ὑστέραν ἐνέργειαν· ἤτοι γὰρ περὶ ἐνεργείας θελητικῆς ὁ λόγος, ἢ περὶ ἀθελήτου. Ἀλλ᾽ εἰ μὲν περὶ ἀθελήτου, φανερὸν ὅτι πᾶσα ἐνέργεια ἀθέλητος οὖσα, ἐστὶ πρὸ θελήσεως. Εἰ δὲ περὶ θελητικῆς, πῶς ἂν γένοιτο πρὸ τῆς θελήσεως; τοὐναντίον δὲ, βουλήσεως ἀεὶ ἡγησαμένης, ἡ κατ᾽ αὐτὴν ἐνέργεια περαίνεται· ὥστε τίς ὁ λόγος τοῦ τὴν ὑστέραν τῆς βουλήσεως ἐνέργειαν ἀδύνατον φάσκειν, ἀλλὰ τὸ τὴν προτέραν εἶναι ἀδύνατον· τοῦτο γὰρ ἐστὶ κατὰ λόγον, ἐκεῖνο δὲ οὔ.

„ ΛϚ΄. Εἰ ἀπ᾽ αἰῶνος βουλόμενος ἐν χρόνῳ ὁ δημιουργὸς
„ κοσμοποιεῖ, ἢ κωλύματός τινος προσισταμένου, ἢ χρειώδους
„ τινὸς ἐλλείποντος τὴν κοσμοποιΐαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀνεβάλ-
„ λετο. Καὶ ἦν ἄρα ἐπάναγκες, ἤτοι τὸ χρειῶδες παρεῖ-
„ ναι, ἢ ἀπεῖναι τὸ ἐμποδών. Κινήσεως δ᾽ ἄνευ οὐδέτερον
„ τούτων γένοιτο ἄν· ὥστε καὶ πρὸ τοῦ κινουμένου ἦν τὸ κινούμε-
„ νον. Ἀλλὰ καὶ εἰ μηδὲν ἄλλο, τόγε τὸν ἅπαντα αἰῶνα,
„ τὴν δημιουργίαν ὑπερτιθέμενον τὸ νῦν ἐκεῖνο περιμένειν,
„ καθ᾽ ὃ δημιουργῆσαι προέθετο, τί ποτε ἄλλο, ἢ χρόνον καὶ
„ πρὸ τοῦ χρόνου αὐτοῦ ὑποτίθησιν;

Οὐδὲν ἂν γένοιτο ἐμποδὼν, οὐδ᾽ ἐλλεῖπον τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ. Καὶ λῆρος ἀτεχνῶς ἀράβειος ταῦτα, ὡς εἰ περὶ τέκτονος τινὸς, ἢ χυτρέως ἐλέγετο. Καί τοι καὶ χυτρεὺς, καὶ τῶν πρὸς τὸ ἔργον οὐδενὸς ἀπολειπόμενος, καὶ οὐδ᾽ ὑπὸ κωλύματός τινος ἀπειργόμενος, ἔχοι ἂν τῆς χυτροποιΐας ἀπέχεσθαι, ἐθελήσας, μηδενὸς ἀναγκάζοντος. Περὶ δὲ τῆς ἄχρι τῆς δημιουργίας ἐξ αἰῶνος παρατάσεως, ὅτι χρόνος οὐκ ἦν, φανερὸν τοῖς διαφορὰν χρόνου τε καὶ αἰῶνος εἰδόσιν. Ἀλλ᾽ ὅρα τὰ εἰρημένα ἐν Ἀριθμ. Γ΄. Δ΄.

„ ΛΖ΄.

„ ΛΖ΄. Ἤτοι πρὸ τοῦ Κόσμου χρόνος ἦν, ἀλλὰ πῶς ἐν-
„ δέχεται, τοῦ ἐν χρόνῳ μὴ ὄντος; ἢ ὁ χρόνος συνάμα τοῦ
„ κόσμου ἔχει τὴν γένεσιν· καὶ ὅτε ἄρα ἐγίνετο χρόνος ἦν,
„ ὥστε καὶ πρὸ τοῦ χρόνου χρόνος.

Συνυπόστη μὲν ὁ χρόνος τοῦ κόσμου, ἐν ἀκαρεῖ δὲ ὅτε Κόσμος ἐν χρόνῳ, καὶ ὁ χρόνος τοῦ κόσμου τὸ εἶναι ἔχει μὴ πεφυκὸς εἶναι θάτερον χωρὶς θατέρου. Ἀλλ᾽ ὅρα Λεμμ. Γ΄.

„ ΛΗ΄. Τὸ βουλόμενον ποιῆσαι, καὶ δυνάμενον, οὐ ποιεῖ,
„ ἢ διὰ τὸ προτιστάμενον, ἢ ὅτι τὸ μὴ ποιῆσαι ἄμεινον
„ εἶναι κρίνει. Ἀλλὰ γὰρ πρὸ τοῦ κόσμου οὐδὲν ἂν ἐμποδὼν
„ γένοιτο, οὐδὲ τὸ μηδὲν εἶναι, ἄμεινον ἢ τὸ εἶναι. Εἶτα
„ καὶ οὐδὲ εἰκὸς τὸν ἄπειρον πρὸ τοῦ χρόνον λέγειν ὡς ὁ
„ Θεὸς τὸ μηδὲν προείλετο. Καὶ ἐπὶ πᾶσι τῆς στερήσεως
„ φύσει ἡγεῖται ἡ ἕξις.

Τῷ θελήματι τοῦ δημιουργοῦ οὐδὲν ἀνθέστηκεν, ἀλλ᾽ ἐν χρόνῳ ἐβουλήθη παραγαγεῖν, τὸ πᾶν, μὴ πεφυκὸς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ εἶναι, οὐδ᾽ ἀπ᾽ αἰῶνος· οὐκοῦν ἄρα τὸ μηδὲν προείλετο, ἀλλὰ τὸ καθ᾽ αὐτὸ μηδὲν ὄν, εἰς τὸ εἶναι καλέσαι, ἅτε ἀγαθὸς ὤν, προέθετο. Τὸ δ᾽ ἔσχατον ὃ προστίθεται περὶ τῆς στερήσεως, ὅτι φύσει αὐτῆς ἡγεῖται ἡ ἕξις, πῶς λέγεται; Εἰ γὰρ ὡς τιμιώτερον, δώσομεν, καὶ οὐδὲν ἐκ τούτου κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπενεχθήσεται. Εἰ δ᾽ ὡς τοῦ χρόνου, τοὐναντίον μάλιστα ἀεὶ προτέρα ἡ στέρησις· γίνεται γὰρ ὃ οὐκ ἦν. τὸ δὲ ὂν πῶς ἂν γένοιτο, ἥπερ ἐστί; κατὰ γὰρ τὸ συνεστάναι τοσούτου γε δεῖ, ὅσῳ καὶ ἐκκρούεσθαι ταῦτα πέφυκε.

ΛΘ΄. Τὸ αἴτιον, καὶ τὸ αἰτιατὸν εἰσὶ τῶν πρός τι. Εἰ
„ γοῦν τοῦ αἰτιατοῦ συμβέβηκεν ἐν χρόνῳ αἰτιατοῦ εἶναι,
„ συμβέβηκεν ἄρα καὶ τοῦ αἰτίου (τουτέστι τοῦ Θεοῦ) αἰτίου
„ ἐν χρόνῳ εἶναι. Εἶτα πῶς ἀπ᾽ αἰῶνος δημιουργὸς εἶναι
„ ἐνεργείᾳ δυνάμενος, δυνάμει εἶναι προείλετο;

Ἐπὶ τοῦ δημιουργοῦ, τὸ αἴτιον εἶναι καθ᾽ ἕξιν, τουτέστι κατὰ τὴν αὐτῷ προσοῦσαν οὐσιωδῶς δημιουργικὴν τελειότητα, ἀεὶ προσήκει. Ὥστε εἰ καὶ ἐν χρόνῳ συμβαίνει τοῦ αἰτιατοῦ τυγχάνειν τοῦ εἶναι, οὐ παρ᾽ αὐτὸ καὶ τοῦ αἰτίου, τὸ ἐν χρόνῳ αἴτιον εἶναι. Ἀλλὰ τὸ μὲν χρονικῶς ὑπέστη, μὴ ὕφεσιν ὡς, μηδὲ φύσιν ἔχον ἀνάρχως εἶναι, τὸ δὲ ἀχρόνως, τὸ ἐν χρόνῳ ὑποστῆσαι εἶχε. Ταύτῃ τοι οὐδέτι δυνάμει ἦν κυρίως αὐτοῦ,

τῷ, ἐν ἕξει δημιουργῷ ὄντι· ὐδέτι ὕστερον προσεγένετο ὕστερον, ἵν τῷ τὸν κόσμον ὑποστῆναι, ὃ μὴ πρότερον εἶχε, μηδ' ἀεὶ εἶχεν.

„ Μ'. Εἰ ἐν χρόνῳ ὑπέστη ὅδε ὁ κόσμος, πρὸ τῦδε ὑ„ ποστῆναι εἶχεν ἕτερος, κ̀ πρὸ ἐκείνυ ἄλλος, κ̀ ἔτι. Καὶ „ δὴ ἡ ἄχρι τῦδε παράτασις μείζων αὖ ἦν τῆς ἄχρι τῦ „ πρὸ τῦδε, ἡ δὲ μείζων τῆς ἄχρι τῦ πρώτυ. Ἐγχωρή„ σειε δ' αὖ κ̀ ποσότης διαμονὴ μεταξὺ κόσμυ ὑποστάσεως, „ κ̀ κόσμυ ὑποστάσεως ἄλλυ· ὥστε καὶ χρόνος αὖ ἦν αὐτῦ „ τῦ ἐν χρόνῳ.

Τὸ μὲν τῆς παρατάσεως μεῖζον τε κ̀ ἔλαττον, ἐκ τῶν ἐν τοῖς ὑποτιθεμένοις κόσμοις κινήσεων ἔχει τὸ εὔλογον· ταῖς γὰρ ἐν τῷ πρώτῳ προσαθροιζόμεναι αἱ ἐν τῷ δευτέρῳ μείζονα τὴν εἰς τῦτον ἐλέγχυσι παράτασιν, ὥσπερ δὴ κ̀ τὰς ἐν τῷ δευτέρῳ, τῶν ἁπασῶν συλληφθεισῶν, ἦν τις ἀφέληται, τὰς ἐν τῷ πρώτῳ μόνας ἕξει, ὅθεν κ̀ τῆς παρατάσεως αὖ τεκμήραιτο τὔλαττον. Ἀλλ' ἐκ τύτυ ἄτοπον ὐδὲν ἑπόμενον ἐςί. Τὴν δὲ ἐν τοῖς διαλείμμασι μεταξὺ κόσμυ κ̀ κόσμυ διαμονὴν, χρόνον κενόν τινα εἶναι ἡγύμεθα· ὅθεν ὐδ' ἀντίφασις ὁπωσῦν παροπηδεῖ τῷ λόγῳ, χρόνον γὰρ, ὥπως εἰπεῖν, πλήρη αὐτῦ τῦ ἐν χρόνῳ εἶναι ἀμήχανον, κενὸν δὲ ὐδὲν ἀπεικὸς ἐννοῆσαι, ὥσπερ καὶ τόπον κενὸν αὐτῦ τῦ ἐν τόπῳ.

„ ΜΑ'. Τὸ δυνάμει τὸν κόσμον ὑποστῆναι, εἴπερ ἄναρ„ χον κ̀ ἀπελεύτητον. Ἀεὶ ὑν ὄν, ἀεὶ ἔςαι· ὥςε δύναται „ ὁ κόσμος δημιυργηθῆναι, ὐδὲ ἄρα δεδημιύργηται.

Ἀλλὰ τὸ μὲν ὄν, καὶ ἀνάρχως ὄν, ἐκεῖνο καὶ ἀπελευτήτως, τὸ δὲ μὴ ὄν, ὐχ ὕτως, οἷον τὸ δυνάμει. Ἀηδὴς ὖν ὁ Ἄραψ πειρᾶται ἡμᾶς σοφισματίοις ὡς παῖδας μορμολυττόμενος.

„ ΜΒ'. Τὸ δυνάμει προϋποτίθησί τι ὑποκείμενον, ᾧ ἐ„ νυφέςηκεν. Εἰ γῦν δυνάμει ὁ Κόσμος ἦν τὸ δημιυργη„ θῆναι δυνάμενον, προϋπέκειτο. Καὶ ἦν ἄρα τι καὶ πρὸ „ τῆς τῦ παντὸς ὑποστάσεως, προϋφεςός.

Διαιρετέον τὸ δυνάμει κατὰ τὸ εἶναι πῆ, προϋποτίθησί τι πάντως ὑποκείμενον, τὸ δὲ κατὰ τὸ ἁπλῶς εἶναι δυνάμει, ὐδὲν ὅλως προϋφεςὸς ἐννοεῖν συγχωρεῖ· ὁ δὲ κόσμος ὕ-

τως ἡμῖν τίθεται δυνάμει πρὸ τῆς δημιουργίας, οὐκ ἐκείνως· διὸ οὐδ' ἐκ προϋφεστῶτος ἐγένετο, ἐκ δὲ τοῦ μηδενὸς ὑπέστη. Καὶ ταῦτα δὲ καὶ τὰ Ἀβερρόους γενναῖα, οἷς ἐξ ἀϊδίου τὴν ῥευστὴν φύσιν ὑποστῆσαι ἐμηχανήσατο.

Θεώρημα Ζ'.

§. φ'. „Η κατὰ Δημιουργίαν ὑπόστασις ὄντος τινὸς ἀπ' αἰῶ-
„νος ἀδυνάτως ἔχει.

Τὸ γὰρ οὕτως ὑφεστάναι νοούμενον, ἐκ τοῦ μὴ εἶναι εἰς τὸ εἶναι παράγεσθαι τίθεται. Τοῦ γοῦν κατὰ τὴν δημιουργίαν λόγου τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι περιλαμβάνοντος, ἐπεὶ εἰς ταυτὸ συνελθεῖν οὐκ ἔνι ἑκάτερον κατὰ τὸ αὐτὸ (§. λ'.) τοῦ ἑτέρου τεθέντος ἀνάγκη ἀπεῖναι θάτερον· τοῦ μὲν εἶναι τὸ μὴ εἶναι, τοῦ δὲ μὴ εἶναι τὸ εἶναι· τοῦ ἄρα κατὰ δημιουργίαν ὑφεστάναι νοουμένου, ἄπεστι ποτὲ τὸ εἶναι· τοῦ δ' αἰωνίου οὐδέποτε τὸ εἶναι ἄπεστι· εἴρηται γὰρ παρὰ τὸ αἰεὶ εἶναι. Ἀδύνατον δὲ τοῦ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ καὶ ποτὲ ἀπεῖναι, καὶ μηδέποτε. (§. λ'.) Ἄρα τὸ κατὰ δημιουργίαν ὑφεστὸς ἀδύνατον εἶναι αἰώνιον. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. φα'. Τῶν παρὰ Λατίνοις Σχολαστικῶν, οἱ μὲν συμφώνως ἡμῖν συναποφαινόμενοι, ἀδύνατον εἶναι ὁμολογοῦσι δημιουργητὴν φύσιν ὑποστῆναι τινὰ ἀπ' αἰῶνος τὴν αὐτὴν, διὰ τὴν ἐγχωροῦσαν ἀντίφασιν. Οἱ δὲ τὸ πανσθενὲς τοῦ Δημιουργοῦ μεγαλύνοντες δῆθεν, δυνατὸν εἶναι ταύτῃ διατείνονται. Οἱ δὲ τὴν βασιλικὴν οἷον δοκοῦντες τέμνειν, τὰ μὲν κατὰ τὰ ἐν διαμονῇ ὄντα, οἷον οὐρανὸς, γῆ, ἄνθρωπος, κατανεύουσι, τὰ δὲ ἐν διαδοχῇ τὴν φύσιν ἔχοντα, οἷον γένεσις, φθορὰ, αὔξησις, μείωσις, ἀλλοίωσις, καὶ πᾶσα κίνησις, ἀπαναίνονται. Καὶ δὴ ἐκεῖνα μηδαμῶς ἀντιφάσκειν φασὶν ἐξ αἰῶνος δημιουργεῖσθαι. Οὐδὲ γὰρ ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐπεὶ τὸ κατεπεῖγον οὐδὲν, τοῦ κόσμου τὸ ποιητικὸν χρόνῳ προτε-

ρον

ρον εἶναι δεῖν· ἀπόχρη γὰρ εἰ μόνον φύσει. Οὐδ' ὡς ἐκ τοῦ δημιουργήματος, ἣν γὰρ αὖ αἰώνιον οὕτως οὐ φύσει, μεθέξει δέ. Οὐδ' ὡς ἐκ τοῦ τρόπου, ἢ δηλονότι ἐλευθέρως, καὶ μὴ ἀναγκαίως αὖ ἡ παραγωγὴ τελεσθείη· τοῦ Θεοῦ δηλονότι δυνηθέντος ἐθελῆσαι ἐλευθέρως καὶ ἀπ' αἰῶνος. Οὐδὲ μὴν οὖν ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς δημιουργίας τὸ τελευταῖον, καὶ κεφαλαιωδέστατον· οὐδὲ γὰρ ἐπάναγκες εἰς αὐτὴν φασὶ τὸ μηδὲν προηγεῖσθαι τῷ χρόνῳ, ἀρκεῖ δὲ φύσει. Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐν διαδοχῇ τὸ τῆς ἀντιφάσεως προὖπτον φασὶ καὶ ἄφυκτον. Πῶς γὰρ αὖ γένεσις ὑποσταίη, μὴ φθορᾶς, μὴ ἀλλοιώσεως, μὴ κινήσεως προηγησαμένων; καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Θωμιστὴς ἡμῖν Γουδῖνος (1) ἡγεμόνα τοῦ λόγου, ὡς ἔθος τὸν Ἀκινάτην συνεχῶς παριστάς, οὗ ταῖς δόξαις ὀμώμοκεν. Ἐγὼ δὲ πάντῃ πάντως ἀντιφάσκειν ἡγοῦμαι τὸ περὶ τοῦ κόσμου τοῦτο φρονεῖν, καὶ κτιστὸν ἅμα λέγειν καὶ αἰώνιον εἶναι δύνασθαι τὸν αὐτόν, καὶ πολλῷ ἀτοπώτερα τοῦ Ἀριστοτελικοῦ εἰσάγειν φρονήματος, καθ' ὃ τῷ αἰωνίῳ συνέζευκται τὸ ἀγέννητον. (2)

Ἀντιφάσκειν δὲ ἄρα Α'. φημὶ ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὸ συναϊδιάζειν τῷ κτίσματι, καὶ κοινὴν ἔχειν πρὸς τὸ καθ' αὑτὸ μηδέν, τὴν κατὰ τὸ αἰωνίζειν ταύτην, μεγίστην τε οὖσαν καὶ ἄπειρον, καὶ ὅλως θείαν τελειότητα. Κἂν γὰρ τοῦτο δοίημεν, μηδὲν ἐπείγειν, τὸ ποιητικὸν χρόνῳ πρότερον εἶναι τοῦ ὃ ποιεῖ, (ὃ πολλοῖς εἶναι δοκεῖ ἐπάναγκες (2) ἐπὶ τῶν κυρίως ποιητικῶν) μᾶλλον δὲ καὶ ἀδύνατον εἶναι φαίημεν τοῦ κόσμου τὸν χρόνον αὐτὸν πρότερον εἶναι, τό γε μὴν τῇ αἰωνιότητι τὸν δημιουργὸν προεῖναι τῆς δημιουργητῆς φύσεως, ὡς ἀναγκαῖον διατεινόμεθα. Ὁ μὲν γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ ὢν καὶ ἀεὶ ἐστί, τὴν δὲ ὑπ' ἐκείνου ἐκ τοῦ μὴ εἶναι ἐπὶ τὸ εἶναι ἀνακαλουμένην, οὐδεὶς ἂν ἀπαλλάξειε λόγος τοῦ ποτὲ μὴ εἶναι, καὶ ἐν χρόνῳ ἑπομένως τυγχάνειν τῆς ὑποστάσεως.

Ἀν-

(1) Φυσικ. β'. Μέρ. διαλ. μόν. Ζητήμ. α'. Ἄρθρ. γ'. καὶ δ'.

(2) Περὶ Οὐραν. ὑφ. ρκ'.

(3) Ὅρα Φιλόπον. ἐν ἐπιλύσ. α'. τῶν τοῦ Πρόκλ. ἐπιχειρ. περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμου.

Ἀντιφάσκειν δὲ Β΄. καὶ ὡς ἐκ τοῦ κόσμου τὸ τοιοῦτο φαμέν. Ἦν γὰρ αὖ οὕτω τὸ ἐν χρόνῳ πεφυκὸς εἶναι, οὐκ ἐν χρόνῳ, ἀλλ᾽ ἀπ᾽ αἰῶνος. Καὶ αἰώνιον δὲ τὸ αὐτὸ (ἐξ ὑποθ.) καὶ οὐδ᾽ αἰώνιον, ἅτε δὴ τὴν ὕπαρξιν ἐνδεχόμενον, καὶ οὐδ᾽ ἁπλοῦν τι, οὐδ᾽ ἅμα πᾶσαν τὴν ὕπαρξιν συμπεριειληφὸς τὴν αὐτοῦ, ὡς ἄρα φύσει παντοίαις ταῖς μεταβολαῖς, καὶ παραλλαγαῖς ὑποκείμενον. Τὸ γάρ τοι λέγειν, ὡς οὕτως αὖ ὁ κόσμος αἰώνιος ὑπῆρχεν οὐ φύσει, ἀλλὰ μεθέξει, οὐδὲν ὀνίνησιν, ἀσυστάτου οὔσης, τῆς τὰ ἀσύστατα συμμετεῖναι τῆς αὐτῆς παραβιαζομένης μεθέξεως.

Καὶ τὸ ὡς ἐκ τοῦ τρόπου δὲ, Γ΄. πειρᾶσθαι ἐκ μέσου ποιεῖν τὴν ἀντίφασιν ἀλυσιτελὲς, καὶ μάταιον. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ αἰωνίου Θεοῦ ἐλευθέρα βούλησις, καὶ αὐτὴ αἰώνιος. Τὸ δ᾽ ἐξ αὐτῆς καὶ δι᾽ αὐτὴν λαμβάνον τὴν ἀρχὴν, ὡς μὴ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὸ εἶναι ἔχον, μετέχον δὲ, καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι ἀνακαλούμενον, εἴη αὖ καὶ ταύτῃ χρονικὸν οὐσία, αἰώνιον δ᾽ οὔ· ἦπου γὰρ πᾶσα ἐνέργεια τῶν τοῦ Θεοῦ ἄκτιστος, καὶ ἁπλῆ, καὶ ἄπειρος, καὶ αἰωνία. Τὰ δὲ γινόμενα, καὶ κτιστὰ (ὅτι καὶ γίνεται.) καὶ μεριστὰ, καὶ πέρας ἔχοντα, καὶ ἐν χρόνῳ ὑφιστάμενα.

Καὶ τῆς Δ΄. δὲ, ὃ τῶν λοιπῶν ἔοικεν εἶναι τὸ κεφαλαιωδέστατον, λόγῳ καὶ αὐτοὶ τομωτέρῳ σιδήρου ἀντεμβαλοῦμεν. Οὐκοῦν ἐπάναγκες, φασὶ, τὸ μηδὲν χρόνῳ προτερεύειν. Ἀλλ᾽ οὐδὲ δυνατὸν ὅλως (κυρίως εἰπεῖν) αὐτοὶ ἀπαντήσομεν. Πῶς γὰρ αὖ ἐν χρόνῳ γένοιτο τὸ μηδὲν, εἴγε μηδέν; Ἀνάγκη δὲ πάντως εἶναι τὸ μηδὲν πρὸ τοῦ χρόνου, ὥσπερ καὶ τοῦ ἐν χρόνῳ· ὅτι καὶ ἀδιάστατα ταῦτα. Ἀντιβαίνει δ᾽ οὖν τῷ μηδενὶ τὸ παραχθὲν, καὶ τῷ πρὸ τοῦ χρόνου νοουμένῳ διαστήματι ὁ χρόνος. Τὸ ἄρα παραχθὲν καὶ ὁ χρόνος ἔσται δι᾽ ἴσου συνυφιστάμενα, καὶ θάτερον γενέσθαι παρὰ θάτερον μηδαμῶς φύσιν ἔχοντα. Ἀλλ᾽ εἰ καὶ μηδεὶς πρὸ τῆς δημιουργίας χρόνος ἐστὶν, ἔστιν ἀλλ᾽ οὖν ἡ κατὰ τὴν αἰωνιότητα ἀεὶ παρατείνουσα ἀνεκλείπτως διαμονὴ, ἡ τῷ ἀεὶ ὄντι προσήκουσα. Ἐπί γε μὴν τοῦ κατὰ τὴν δημιουργίαν λόγου, τὸ μηδὲν αὐτοὶ οὐ χρόνῳ, φύσει δὲ προηγεῖσθαι διδάσκουσι. Καὶ πῶς φύσει τὸ μηδὲν πρότερον τοῦ δημιουργήματος, εἴγε τὸ μὲν φύσει πρότερον συνεισάγεται, τὸ δὲ μηδὲν τοῦ δημιουργήματος εἰ-

σα-

παγομένου ἐκκρίνεται, καὶ ἀναιρεῖται; ὅτι φασὶν ἡ δημιουργητὴ φύσις, κἂν ὑποτεθῇ ἀεὶ οὖσα, ἐπεὶ μὴ ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἐστιν, ὑπὸ δὲ ἄλλου, καθ᾽ αὑτὴν οὐδὲν ἂν εἴη. Παρίστανται δὲ τούτου καὶ μάρτυρας Ἄνσελμον (1) καὶ Θωμᾶν (2). Ἀλλὰ γὰρ τούτου τί ποτ᾽ ἂν ῥηθείη ψυχρότερον; Δημιουργεῖται γὰρ δή, οὐχ ὅτι μὴ ὑφεστὸς ὑπόστασιν ὕστερον ἐπιδέχεται, ἀλλ᾽ ὅτι ἣν ἔχει αὐτὸ ὑπόστασιν, ἔχει παρ᾽ ἄλλου (τοῦτο γὰρ αὐτοῖς τὸ ἐκ τοῦ μηδενὸς φύσει δηλοῦν ἐκβιάζεται). Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑφεστὸς ἐξ ἄλλου ἔχει, καὶ ἐν ᾧ ὑφέστηκεν. Ἄρα καὶ ὑφεστὸς ὅμως δημιουργεῖται· ἢ ἄλλως σαφέστερον. Δημιουργία ἐστὶν ἡ τοῦ ὄντος ἐκ τοῦ μηδενὸς παραγωγή, ὡς οἱ παῖδες ἀποδιδόασιν ὁριζόμενοι. Ἀντίθετον ἄρα τὸ μηδὲν τῷ ὄντι. Ἀλλὰ μὴν τὸ ὂν ὃ δημιουργεῖται, οὐκ ἔστι τὸ αὐτόν, ἄρα οὐδὲ τὸ μὴ ὂν ἐξ οὗ δημιουργεῖται, τὸ μὴ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ὂν ἐστίν· νοεῖται δὲ ὂν τὸ ὑπόστασιν λαμβάνον, νοεῖται ἄρα καὶ μηδὲν τὸ ὑπόστασιν μὴ ἔχον· ἐξ ἀπουσίας ἄρα ὑπάρξεως, ἐπὶ τὴν μετουσίαν τὸ δημιουργούμενον μεθίσταται τῆς αὐτῆς, κἀπὶ τὴν ἕξιν ἐκ τῆς στερήσεως. Εἰ δὲ τοῦτο, ἀνάγκη ἄρα ἀνυπαρκτῆσαι ποτέ. Εἰ μὴ γὰρ οὐδ᾽ ἂν ἐδημιουργήθη. Ἀνυπαρκτῆσαι δέ ποτε, ταυτὸν εἰπεῖν, ἐν παντελεῖ στερήσει τοῦ εἶναι γεγονὸς τὸ δημιούργημα, πῶς ἂν εἴη αἰώνιον; Αὕτη δὴ πλησίσιον κεροπλοῦντα, ὡς ᾤετο, καταπέπωκεν ἡ δίνη τὸν Γοῦδινον, ἵνα τι καὶ Γοργιαῖον ψυχρεύσωμαι.

Τοῖς δὲ ἐκ παραβολῶν ἡμῖν ἀντεμβάλλουσι, καὶ τὴν μὲν σκιὰν τῷ καταυγαζομένῳ σώματι, τὸ δὲ φῶς τῷ ἡλίῳ, τῷ δ᾽ ἐπὶ ψάμμου βεβηκότι ποδὶ τὸ ἴχνος συναιωνίζειν, εἴγε ἀπ᾽ αἰῶνος εἶναι τεθῇ τὰ ὑφ᾽ ὧν αὐτά, προβαλλομένοις, κἀντεῦθεν τῷ ἴσῳ λόγῳ διατεινομένοις οὐκ ἂν ἀδυνάτως ἔχειν, ἐθελήσαντι τῷ αἰωνίῳ δημιουργῷ αἰωνίως συνυφίστασθαι τὴν δημιουργητὴν φύσιν, οὐ χαλεπὸν οὐδ᾽ αὐτοῖς ἀπαντῆσαι. Α΄. γὰρ ἐκεῖνο πρὸς αὐτούς, ὅτι τοῖς ἀναγκαίοις τουτοισὶ παρακολουθήμασι, τὸ ἐξ ἐλευθέρας τοῦ δημιουργοῦ βουλήσεως

(1) Μονολογ. Κεφ. η.
(2) Συγγράμμ. κζ΄.

σεως ἠρτημένον παραβάλλειν, οὐκ ἐκ τῶν ὁμοίων εἰσβάλλειν ἐςὶ τὰ ὅμοια, ἐκ τῶν ἀνομοίων δὲ καὶ ἀλλοτριωτάτων, καὶ ἐκκρούειν ἄλληλα, ἢ συνεισάγειν, φύσιν ἐχόντων. Οὐ γὰρ δηλονότι τῷ δημιουργῷ ἀχωρίςως ἑπόμενα ἐςὶ τὰ παρ᾽ αὐτοῦ, καὶ παρ᾽ αὐτὸν ὄντα, ὥσπερ δὴ κἀκείνων, σκιὰ μὲν παρασυμβαίνει τῷ φωτιζομένῳ σώματι εἴτι ἐξ ἀντιθέτου σῶμα ἕτερον ὑπαχθείη πρὸς τὴν γινομένην ἀντίφραξιν, τῷ ἡλίῳ δὲ τὸ σελασφόρον παρακολούθημα φύσεως ποδὶ δὲ, ψάμμῳ, ἢ πηλῷ ἀπαλωτέρῳ ἐρειδομένῳ, τὸ ἴχνος παρυφίςαται ἐξ ἀνάγκης· ἢ τῷ Ἀκανθονύμῳ ἐκείνῳ συνουσιοῦν ἐπιβέποντες τῷ ὑπερτάτῳ ὄντι, τὴν ῥᾳςὴν κτίσιν, παρὰ τὴν τῆς Ἀθεΐας, καὶ ἀλογίας δίκην ἐκφεύξονται, ἄκτιςον οὔπω τὸ κτίσμα πρεσβεύειν λανθάνοντες. Β᾽. δὲ καὶ τὴν θέλησιν τοῦ Δημιουργοῦ ἐξ αἰῶνος ὑποτιθεμένοις, αὐτὸ δὴ τὸ θελητὸν, ἢ δημιουργητὸν, ὑςερεῖν ἐπάναγκες καὶ αὐτῆς τῆς θελήσεως. Αὐτὴ γὰρ δὴ οὐσία τοῦ δημιουργίᾳ τὸ εἶναι λαμβάνοντος, τὸ ἐκ μὴ ὄντος, ἥκειν εἰς τὸ εἶναι ὑπὸ τοῦ διδόντος καλουμένον (§. φ᾽.) Γ᾽. Ἀεὶ τὸ ποιητικὸν πρότερον τῷ χρόνῳ τοῦ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐξ ἀνάγκης, καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν αὐτῶν γινομένων, ὧν οὐκ ἐκ τοῦ ἁπλῶς μὴ εἶναι ἡ γένεσις· ὥςε πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ μηδενὸς τὴν οὐσίωσιν ἔχειν ὑποτιθεμένων. Τὰ γὰρ εἰς δεῖγμα ληφθέντα, ἤτοι συμβεβηκότα παρεισάγει, ἢ πάθη, τῶν ὑποκειμένων ἀχώριςα· τὸ δὲ κυρίως ποιητὸν, καθ᾽ ἑαυτὸ, τοῦ ποιητικοῦ ἐκτὸς ὑφεςάναι δέον, ὡς παρ᾽ ἐκεῖνό τε καὶ παρ᾽ ἐκείνου, μὴ μετ᾽ ἐκεῖνο εἶναι ἀδύνατον. (1)

Ἡμῖν δὲ καὶ τὰ ἐφεξῆς παρασυναπτέον, οἷς ἀριδηλότερον ἡ τῶν Θωμιςῶν καταθριαμβεύεται λέξη. Ἐν γὰρ τῇ ὑποθέσει τῆς ἀπ᾽ αἰῶνος τοῦ κόσμου δημιουργίας, ἣν ἂν ἄπειρος παρρεύσας ἐνιαυτῶν ἀριθμὸς, καὶ δὴ καὶ μηνῶν, καὶ ἡμερῶν, κτ. ἀπείρου δὲ ἀπειρότερον οὐκ ἂν εἴη. (2) ὅ,τε κα-

(1) Μέτιθι Φιλοπόν. Ἀντίῤῥ. εἰς τὸν α΄. λόγ. τοῦ Πρόκλ. περὶ τῆς Κόσμου Ἀϊδιότ.

(2) Ὅρα τοὺς αὐτοὺς αὐτόθι.

καθ' ὃν παρήχθη ἐνιαυτὸς, καὶ μήν, κτ. καὶ ὁ καθ' ὃν νῦν ἐσμὲν, εἰεν ἂν τοῦ ἀπείρου τοῦδε ἀριθμοῦ τὰ πέρατα· καὶ περιςαίη ἂν αὐτοῖς οὕτως εἰς λαμπρὰν τὸ δόγμα ἀντίφασιν. Μὴ γάρ μοι τὸ οὐκ ἐν χρόνῳ, σωμάτα γὰρ τῇ ῥευστῇ φύσει, ἐδημιουργήθη ἂν καὶ ὁ χρόνος, καὶ συνυπέςη. Ἐφ' οἷς καὶ τὸ ἐνεργείᾳ ἄπειρον, δοθείη ἐπὶ τῶν λογικῶν ψυχῶν, ἃς αὐτοὶ ἀειδοιάςως ἀθανάτους, καλῶς ποιοῦντες, πρεσβεύουσιν· ἢ γοῦν τὸ πεπερασμένον, ἐν ἀπεραύτῳ διαμονῇ τὴν παράτασιν. Ἐῶ τὰ ἄλλα. Ταῦτα δὴ οὐν καὶ αὐτοῖς ἄτοπα εἶναι ὁμολογοῦσι (1), καὶ ὡς λόγοις, οἷς τῶν κατὰ διαδοχὴν, ἤ φασιν, ὄντων τὸ αἰώνιον ἐκσυνείπτεται προχρωμένοις, ἐντυγχάνοντες θαυμάσειεν ἄν· τὸ μὲν γὰρ ὑπέρχρονον τῆς δημιουργίας δυνατὸν ἀπισχυρίζόμενοι, ἀπὸ τῶν ἐν τῷ Κόσμῳ μεταβολῶν ἀποκρίνονται. Καὶ ὁμολογοῦσιν οὕτως αὐτοὶ ἑαυτοῖς οὐδαμῶς. Τί γὰρ, εἴτις αὐτοῖς προτείνοι τὴν τοῦ οὐρανοῦ κίνησιν; ἢ τὸν οὐρανὸν, θᾶττον ἢ τὸ δόγμα κινῆσαι, σήσουσιν ἀτρεμοῦντα, καὶ οὐδ' ἡμέραι οὕτως ἔσονται τοῦ κόσμου, οὐδ' ἐνιαυτῶν κύκλοι, οὐδὲ χρόνος ὅλως, οὐδὲ γενέσεις, οὐδὲ φθοραὶ, οὐκ αὐξήσεις, οὐ μειώσεις, οὐδ' ἀλλοιώσεις, οὐδ' οὐδὲν τῶν οἷς κοσμοποιεῖται τὸ ὑφεςὸς σύνταγμα. Ἡράκλεις τοῦ ἀκόσμου κόσμου! τί δαί; οὐδ' ἂν ἄνθρωποι εἶεν, ἐν αὐτῷ οἱ οἰκήσοντες; οὔσι δὲ, οὐκ ἂν αὐτοῖς ἐνείη πρὸς τοῖς ἄλλοις σπλάγχνοις καὶ καρδία; ἐνοῦσα δὲ, οὐκ ἂν ἐπάλλετο; οὐκ ἂν περιεςέλλετο; οὐκ ἂν ἐξ αὐτῆς δι' ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν ἔρρει τὸ αἷμα; οὐχί φασιν. Ἀλλὰ πεπήγει ἂν τῷ ὀργανικῷ σώματι τὰ πάντα, ὡς ἂν μὴ κίνησις δοθείη αἰώνιος. βαβαὶ τοῦ ἀπὸ δρυὸς, ἢ ἀπὸ πέτρης ἀνθρώπου! Ἀλλ' αὐτοῖς μὲν τὰ τοιαῦτα διαπλαττέσθω, ὅπως ἂν βούλοιντο· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ὅτι τῶν ἀπ' αἰῶνος δυνατὴν εἶναι τὴν τῆς κτιςῆς οὐσίας παραγωγὴν διατεινομένων, λαμπραῖς ταῖς ἀντιφάσεσιν ἐγκυβιςώντων, οἱ ἐξ ἡμισείας τοῦτο δοξάζοντες τοσούτῳ γελοιότεροι εἰσὶν, ὅσῳ πλείονας τὰς ἀτοπίας συνεπιπλέκουσι· δυνατὸν γὰρ ἅπαξ ὑποθέμενοι τὸ ἀδύνατον, εἰς τὸ ἀδύνατον αὖθις τὸ τέως ἐν ἀντιπαραλλάγουσι.

Θεώ-

(1) Γενδίλος ἔνθα αἰωτ. σελ. 67.

Θεώρημα Η΄.

§. φβ΄. „ Δυνατῶς ἔχει καὶ Κόσμος ἤτοι τῷ εἴδει ὅ-
„ μοιος, ἢ καὶ ἕτερος παρὰ τὸν ὑφεστῶτα.

Εἰ μὴ γὰρ, ἤτοι παρὰ τὸ ἀντίφασιν ἕπεσθαι, ἢ παρὰ τὸ μὴ ἔχειν, αἴτιον μηδὲν, παραγαγεῖν τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν.. Ταυτὸν εἰπεῖν, ἢ ὅτι ἐσωτερικῶς, ἢ ὅτι ἐξωτερικῶς ἀδύνατον τὸ τοιοῦτο. (§. ρξδ΄.) Ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο· τὸ γὰρ τὸν νῦν ὄντα ὑποστησάμενον, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἁπλῶς δύναται οὐσιοποιεῖν. (§. υγή. υγθ΄.) Οὐδὲ μὴν οὖν δι' ἐκεῖνο· οὐ γὰρ ἀντιφάσκειν τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς παραγωγὴν ἀπέδειξέ τις ποτέ. Ἄρα τὸ Α΄.

Ἕτερος δ' αὖ εἴη τῷ εἴδει διαφερούσης λαχὼν τῆς διακοσμήσεως. (§. υπθ΄.) Τοῦτο δὲ καὶ μάλα ἐστὶ νοητόν· καὶ δυνατὸν ἄρα. (§. ρξδ΄.) Ὃ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. φγ΄. Κατασκευάζει δὲ κἀκεῖνα ἡμῖν τὸ Θεώρημα, ὅτι τὸ μὴ ὑπάρχον οὐ παρ' αὐτὸ καὶ ἀδύνατον. (§. ρυζ.) Καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ εἶναι τι, πρὸς τὸ εἰκάσαι δυνατὸν εἶναι ὑφεστάναι, τοιοῦτον ἕτερον, ἤτοι παραπλήσιον, ὀρθῶς ἐναγόμεθα. (§. ργά.) Ἔδει δὲ μηδὲ ἐνδοιάζειν ὅλως περὶ τούτου, τοὺς δημιουργὸν τοῦ ὑφεστῶτος κόσμου τὸν Θεὸν ἐγνωκότας, καὶ ἄπειρον οὕτως αὐτοῦ τὴν δύναμιν (§. σξά.) ἐξυμνοῦντας. Εἰ γὰρ τοῦτον μόνον εἶχε παραγαγεῖν, οὗτος δὲ πεπερασμένος φύσει ἐστί. (§. τπθ΄. καὶ τυί. καὶ τγά. τγβ΄.) ἐξήντληται ἄρα, καὶ πέρας ἔχει αὐτοῦ ἡ δύναμις. Τὸν μὲν οὖν δυσώνυμον Σπινόζαν, τὸν τὴν κτίσιν τῷ κτίσῃ συνουσιώσαντα, οὕτω φροντιᾶν, καὶ μηδ' ἕτερον, μηδ' ἄλλῳ τρόπῳ ἢ τάξει, τὸν κόσμον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἶναι, τοῦτον δὲ καὶ τοιοῦτον καταναγκάσαντα δογματίζειν, οὐδὲν θαυμαστόν. Τὸ δὲ καὶ τὸν Γάλλον Καρτέσιον, καίτοι χριστιανίζοντα, καὶ νεύματι τοῦ ἀπειροσθενοῦς ἐλεύθερα, τὸν ὑφεστῶτα συστῆναι ὁμολογοῦντα, ἔπειτα ὅρον εἶσον τιθέναι τοῦτον τῆς τοῦ δημιουργοῦ δυνά-

μεως,

μεως, πῶς οὐ θαυμαστόν; Ἀλλ᾽ ἐξειλήφεισαι οὗτος ἐρεῖ τῷ πράγματι προφανῆ τὴν ἀντίφασιν, (1) ἧς ὑπολανθανούσης καθ᾽ ἑαυτὸ ἀδύνατον πᾶν ὁτιοῦν κινεῖται. (§. ροδ'. ροε'. ρος'. ροη'.) Τίς δ᾽ ἡ ἀντίφασις; ὅτι, φησίν, ἡ ὕλη ἐξ ἧς συνέστη τὸ ὑφεστὸς τουτὶ σύνταγμα, ὅλον προκατείληφεν, ὅσον δυνατὸν ἦν τὸ διάστημα· μᾶλλον δ᾽ αὐτὴ αὐτὸ τὸ διάστημα οὖσα ἐστίν. Ἔξω δὲ τοῦ νῦν ὄντος, οὐδὲν ἐστίν, οὐ ἂν κόσμος ἕτερος, παρὰ τοῦτον, τεθείη. Ἀλλὰ γὰρ πολλαχόθεν αὐτὴν τοῦ Γάλλου τὴν ἀτοπίαν ἐλέγξειε. Κἂν γὰρ ἐκεῖνό τις αὐτῷ συγχωρήσειεν ὡς αὐτόχρημα ἡ ὕλη ἐστὶ τὸ διάστημα (περὶ οὗ ὕστερον) Α'. γέμει ἄλογον τὸ ὑπολαβεῖν, ὅτι τὸ πᾶν ἄπειρον τῇ ἐκτάσει. (§. τπθ'. κξ'.) Τὸ γὰρ λέγειν ὅτι ἄπειρον μὲν οὐδαμῶς, ἀπέραντον δέ, γελοῖον. Β'. πεπερασμένου ὄντος τοῦ ὑφεστῶτος, ἔξω τούτου καὶ ἄλλος ἂν ὑποσταίη, μηδὲν ἀντιβαινούσης τῆς τοῦ τόπου ἐλλείψεως. Ὥσπερ γὰρ τῷ ὑφεστῶτι συνυπέστη καὶ τὸ διάστημα, ἤτοι ὁ τόπος, οὕτως ἂν κἀκείνῳ παραπλησίως συνυποσταίη, καὶ διάστημα ὃ ἂν καταλάβῃ. Γ'. ὅτι εἰ πεπέρασται ὁ ὅρος τῆς τοῦ δημιουργοῦ ἐνεργείας, καὶ οὐδὲν ἔχει πλέον, ὅ,τι δημιουργήσειε βουληθείς, πεπερασμένη ἄρα αὐτῷ συνάμα τῇ δυνάμει, καὶ ἡ οὐσία, τὸ βλασφημότατον. Δ'. δὲ ἐπεὶ καὶ κατ᾽ αὐτὸν ἐλευθέρως ὑπέστησε τὸ πᾶν, τῷ ἄρα νεύματι τοῦ ἐκείνου ὑπείκει, ὅσα τῇ δημιουργητῇ φύσει ἐπουσιωδῶς ἀνήκει· ἐπουσιῶδες δὲ τῇ ὕλῃ τοσήνδε εἶναι, ἢ τοσήνδε, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ οὕτως ἢ ἄλλως διαμορφοῦσθαι, καὶ διαπετάσθαι. Καὶ παρὰ τῷ δημιουργῷ ἦν ἄρα ὁμολογουμένως, τὸ μὴ τοιοῦτον ὑποστῆσαι τὸν κόσμον, ὅνπερ ὑπέστησε, μηδὲ τηλικοῦτον, μείζονα δὲ τυχόν, ἢ ἐλάσσονα. Ὥστε ἐνῆν αὐτῷ βουληθέντι, καὶ ἄλλον ποιῆσαι, καὶ ἔτι πάντως ἐπ᾽ ἄπειρον.

Θεώ-

---

(1) Β'. Μέρ. τῆς Ἀρχ. Ἄρ. κβ'.

Θεώρημα Θ΄.

§. φδ΄. „ Ὅτι δὴ κόσμος ἔπερος παρὰ τὸν νῦν ὄντα, ὁ-
„ λικῶς ληφθέντα, ὑφέςηκεν, δεῖξαι ἀδύνατον.
Πόθεν γάρ;

Σχόλιον.

§. φι. Μοναδικὸν εἶναι τὸν ὑφεςῶτα Κόσμον, καὶ τῶν Παλαιῶν συχνοὶ εἰσηγήσαντο, Θαλῆς, Πυθαγόρας, Εμπεδοκλῆς, Παρμενίδης, Ἡράκλειτος, Πλάτων, Ἀριςοτέλης, Ζήνων ὁ Στωϊκὸς, καὶ ἄλλοι. Ἐνάγει δὲ εἰς τὸ δόγμα πολλά. Α΄. ὅτι καὶ ὁ Δημιουργὸς εἷς. Β΄. ὅτι καὶ τὸ τέλος ἕν, εἰς ἔνδειξιν γὰρ τῆς ἀγαθότητος καὶ ἰσχύος τοῦ ποιητικοῦ, οὐδέν τι συμπλέσειαν οἱ πλείους ὑπὲρ τὸν ἕνα. Γ΄. ὅτι καὶ ἡ ἕνωσις ἀγαθὸν, ἥπερ ἡ διάςασις. Δ΄. Κατ᾽ Ἀριςοτέλην ὅτι καὶ ἐκ τῆς τῶν μερῶν τοῦ κόσμου εἰς ἓν συμπλοκῆς, τὸ ἑνιαῖον τῆς τοῦ Θεοῦ γνωρίζεται φύσεως. Ε΄. Καὶ κατὰ Πλάτωνα ὅτι πρὸς ἓν ἀρχέτυπον. Ἀλλὰ γὰρ τῶν ἐν τῷ δημιουργῷ λόγων ἀπείρων ὄντων, καὶ πολλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἀρχέτυπον ὑποςῆναι, οὐδὲν κωλύει. Ταύτητοι οὐδὲ τὸ ἀπαραίτητον ἐντεῦθεν εἰσβαλεῖν ἔνι, ὡς οὐδ᾽ ἐκ τῶν προχειρισθέντων ἄλλου τινὸς, ὑπὲρ τῆς τοῦ Κόσμου ἑνότητος. Ἐμμένειν δὲ τῷ δόγματι δίκαιον, διὰ τὸ τοῦ ἐναντίου ἀποκληρωτικόν· ὁποιακῶς γὰρ τὸ τοῦ Ἐπικουρείου Μητροδώρου ψυχρὸν, ἄτοπον εἰ-
„ ρηκότος (1) ἐν μεγάλῳ πεδίῳ ἕνα ςάχυν γεννηθῆναι, καὶ
„ ἕνα Κόσμον ἐν τῷ ἀπείρῳ· εἰμή τις ἀπείρους ἐν τῷ κενῷ τὰς ἀτόμους σπείρας ἐπιςήσειεν αὐταῖς τὸ αὐτόματον, κατὰ τοὺς περὶ Δημόκριτον, καὶ Λεύκιππον, καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι πολλῶν ἢ ἀπείρων Κόσμων γενέσθαι λέγονται εἰσηγήτορες, ὡς Ἀναξιμένης, καὶ Ἀναξίμανδρος, καὶ Ἀνάξαρχος.
Περὶ

(1) Πλούτ. περὶ Ἀρεσκ. βιβ. α. Κεφ. ε.

Περὶ ὧν καὶ εὖμοι δοκεῖ ὁ Νεύτωνος εἰκάσας εἰρηκέναι, (1) ὅτι οὐχ ὁλικῶς τὸ πᾶν ἐκδεχόμενοι, τὰ δὲ τούτου μέρη, οἷον τὰ τῶν πλανητῶν σώματα, κοσμοποιοῦντες, οἱ μὲν εἰς ἀριθμὸν, οἱ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀριθμὸν ἡμῖν τὸν ὄντα ἐπλήθυναν.

Θεώρημα Ι'.

§. φς'. „ Ἅπαν σύστημα κόσμου δυνατοῦ ὄντος ἐν τοῖς τοῦ „ Δημιουργοῦ ἱεροῖς ἐμπεριέχεται λόγοις. Τὸ δέ τοι ἔξω τοῦ „ δυνατοῦ καθεστάναι, καὶ ὑποστῆναι ὄντα, ἢ πλείους, τῆς ἐ- „ κείνου ἔργον παντελευθέρας βουλήσεως εἶναι τιθέμεθα.

Διὰ τοῦ §. σξς'. καὶ σξζ'. δείκνυται τὸ Α'. Ἐχρῆν δ' αὖ τοῦ μηδαμῇ μηδαμῶς εἶναι ταυτὸν εἰπεῖν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραχθεῖν Κόσμου τις τῶν δυνατῶν, ὑπὸ μόνου τοῦ Δημιουργοῦ, (§. σξα'. σξβ'.) τοῦ ὑπερουσίου τε καὶ ἀπειροσθενοῦς· οὐκ ἀναγκαίως δὲ, εἴγε δυνατὴ τούτου ὑποτίθεται ἡ ἀνυπαρξία. (§. σγ'.) Ὥστε παρ' αὐτοῦ τοῦ κοσμοποιοῦντι, τὸ τὸ δυνατὸν ὑποστῆναι· ὥστε τῆς ἐκείνου ἔργον ἐλευθέρας βουλήσεως. Ο. Η. τὸ Β'.

Θεώρημα Ι Α'.

§. φζ'. „ Ἅπας ὁ παγκόσμος ὃς αὖ ὑφεστηκὼς ᾖ, εἴη αὖ καὶ „ μεταφυσικῶς τέλειος ἐξ ἀνάγκης.

Δείκνυται ἐκ τοῦ υλέ.

Σχόλιον.

§. φη'. Πότερον δὲ ὁ ὑφεστὼς οὗτος Κόσμος παντὸς ἄλλου δυνατοῦ τελειότερος, εἰ καὶ τολμηρὸν ζητεῖν, ἐπεὶ μέν τι καὶ τοῦτο

(1) Φραγγ. Βούλ. Φυσ. Μέρ.

τῦτο παραπετόλμηται, ῥητέον. Οἱ μὲν ῦν ἐν Γερμανοῖς διακλεέσατοι, τύτῳ αἰωδοιάςως ἀπονέμυσι τὰ πρεσβεῖα, διὰ τὸ ἀεί ποτε καὶ ἐν ἅπασι τὸ Θεῖον (ὡς ὁ ἐκείνων λόγος, αἱρεῖσθαι τὸ ἄρισον. Εἰ μὲν γὰρ δυνατὸς ὁ κρείττων, τὸν χείρονα φασὶν εἵλετο. Εἰ δὲ ὁ ἰσοπλήςῃ τε καὶ ὅμοιος τί τύτῳ, ἢ ἐκείνῳ ηὐδόκησεν. Ἔοικε δὲ καὶ τοῖς περὶ Πλάτωνα ἀραρέναι τὸ δόγμα πρὸς ἓν ἀρχέτυπον κοσμοποιῦσι, καὶ Θεὸν τὸν κόσμον ἀποκαλῦσιν εὐδαίμονα, καὶ ὅλον ἐξ ὅλων, καὶ τέλειον ἐκ τελείων γινόμενον. (1) Ἕτεροι δὲ παῦθ' ὅσα δυνατὰ ἐςὶ κόσμυ συςήματα, ἐπίσης τέλεια οἴδασιν, ὡς ἄρα καὶ τοῖς ἀρχετύποις λόγοις ἐπίσης σύμφωνα. (2) Οἱ δὲ πως καὶ τύτυ δυνατὸν ὑποςῆναι τὸν κρείττονα περὶ Θεῦ ὁμόλογον ἔχυσι, κἀκείνυ ἔτι τὸν πλεώτερον, καὶ ἔτι ἐπ' ἄπειρον, τὸ ἀπειροσθενὲς τῷ Δημιυργῷ, ὡς εἰκὸς ἐξυμνῦντες, καὶ ἀπειρόσοφον. (3) Ἡμῖν δὲ θαυμάζειν ἔπεισι τῶν πρώτων, τῶν μέζον οἱονεὶ καὶ ὅρον καταθρασυνομένων ἐπιτιθέναι, τοῖς τῦ Δημιυργῦ βυλήμασι, καὶ τὺς λόγυς ἀνιχνεύειν, δι' ὓς τὸν ὑφεςῶτα κόσμον ἑλέσθαι πρὸ παντὸς ἄλλυ ἔδοξε τῷ Παντεξυσίῳ. Τὸ δὲ, κατὰ τὴν β'. δόξαν, τῶν δυνατῶν ἁπάντων συςημάτων, ἐπίσης τέλειον διασκοπυμένοις, ὡς μὲν ἐκ τῆς πρὸς τὺς ἀρχετύπυς λόγυς συμφωνίας, ὐκ ἀλόγως πρεσβεύεσθαι δοκεῖ· ὕτω γάρ τοι ἐπίσης ἂν τεθείη ἅπαντα τέλεια, ὅτι καὶ ἀληθῆ ἐν ἴσῳ λόγῳ, καὶ τοῖς δημιυργικοῖς λόγοις σύμφωνα. Ὡς δ' ἐκ τῆς τῶν ἰδιαζυσῶν ἑκάςῳ δυνάμεών τε καὶ ἐνεργειῶν, αἷς ἂν διακρίνοιντο γνωριζόμενα, ὐκέτι δή· γένοιτο γὰρ ἂν ὥσπερ ὐσία ὐσίας τελεωτέρα, τῆς μυὸς φέρε, ἡ κατ' ἄνθρωπον, ὕτω τοι καὶ διακόσμυ διάκοσμος. Τί δὲ περὶ τῶν ἄλλων ἂν εἴποι τις, τῶν συνεχθέειν οἰομένων τῇ ἀπείρῳ τῦ ποιητικῦ δυνάμει, τὰς τῶν δυναμένων ὑποςῆναι τελειότητας, κατὰ τὸ ἀεὶ κρείττονας καὶ ὑπερεχύσας πέρατος αὐτῶ, ὑπ' ἐκείνυ ἔχειν ὐσιοποιεῖσθαι;

(1) Ὅρα Πρόκλ. ἐν τοῖς περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμ. Λόγ. ή. καὶ θ'.
(2) Ὅρα Γενυήν. Μεταφ. Μέρ. α'. Ἐν Σχολ. Πρετ. μ α'.
(3) Φιλόπον. ἐν τοῖς Ἀντιρρητ. πρὸς Πρόκλ.

θαι; ἢ ὅτι πρέποιτα μὲν Θεῷ ὑπολαμβάνουσιν ἄπει, προσήκοντα δὲ καὶ τῷ Κόσμῳ, εἴγε τὸν μὲν, πεπεράνθαι (ὅς τις ποτ' ἂν ᾖ) τὰς παρούσας οἱ κρίνουσι πλειότητας, τὸν δὲ ἀεὶ παράγειν εἰς ἄπειρον δύνασθαι πλειότερον.

Θεώρημα ΙΒ'.

§. φθ'. „ Δυοῖν προκειμένων Κόσμων, τὸν κρείττονα τῆς „ πλειότητας ἐξειπεῖν, ἀνθρώποις ἀμήχανον.

Φανερὸν ἐκ τοῦ §. υλϛ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ Ἐκτάσεως πλήρους τε καὶ κενῆς· ἔνθα καὶ περὶ Τόπου, καὶ περὶ Διαμονῆς, καὶ Κινήσεως.

§. φί. Ἔστιν ἄττα τῆς περὶ τοῦ Κόσμου ἐν φύσει Θεωρίας, ἣν πραγματευόμεθα, οὕτως ἀπαραιτήτως ἐστὶν ἐχόμενα, ὡς οὐδεμιᾷ μηχανῇ παρελθόντας αὐτὰ, ἐπὶ τὴν ἀκρίβωσιν τοῦ προκειμένου ἐξεῖναι ἱκέσθαι· ὧν γὰρ τὰ πράγματα εἶναι χωρὶς οὐ πεφύκασι, τούτων οἱ λόγοι παραιρεῖσθαι τὴν εἰσήγησιν οὐκ ἐθέλουσιν. Ἔστι δὲ ταῦτα τὰ τοῦ συνεχοῦς μάλιστα πέσου εἴδη, τό,τε τοῦ διαμένοντος, καὶ τὸ τοῦ μή· ὧν τῷ μὲν προσεικάζουσα ἔοικεν ἡ ἔκτασις, τάσις τις οἷον οὖσα μερῶν ἐκτὸς μερῶν, τῶν ἀλλήλοις τε συνημμένων, καὶ ἅμα παρόντων· ἢ βέλτιον ἴσως (οὐ γὰρ ἐγκέκριταί τισι (1) παρὰ τὸ διάλληλον ὁ ἀποδοθεὶς ὁρισμὸς, ὡς ἄρα καὶ τῶν μερῶν αὐτῶν ἐκτάσεως μετειληχότων, καὶ τῆς ἐκτάσεως οὕτω διὰ τῆς ἐκτάσεως γνωριζομένης.) πολλῶν ἅμα τε καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ συνύπαρξις, ἀλλήλοις ἐπικειμένων, μηδὲ δι' ἀλλήλων χωρούντων.

(1) Μουσχεμβρόικιος. Φυσ. §. 24.

των. Τῷ δὲ ἐπιλέγεται ἡ παράτασις, ἡ τῶν συνημμένων μὲν, μὴ συνυπαρχόντων δὲ, ἄλλων δὲ μετ' ἄλλα γινομένων διαδοχή. Ἡ τοίνυν ἔκτασις (εἰμὴ ἐξ ἀφαιρέσεώς τις ἀπ' ἀλλήλων διαςήσῃ τὰς διαςάσεις) ἐςὶ τὸ τειχῇ διαςατόν. Τὸ δὲ ἤτοι πλῆρες, καὶ θετικὸν ὂν τυγχάνει, οἷον τὸ ἔνυλον σῶμα, ἢ γοῦν μὴ πλῆρες, καὶ ἀποφατικὸν ἄντικρυς· οἷον τὸ κενόν. Πρὸς ὃ δὴ ἀνάγειν εἰώθασι καὶ τὸν τόπον. Παρατάσεως δὲ εἴδη χρόνος, καὶ κίνησις, περὶ ὧν ὕςερον.

§. φια. Ἔςιν οὖν ἡ μὲν ὕλη τὸ ἔκτασιν ἔχον, καὶ ταύτην πλήρη, φύσει ςερεὰν, καὶ ἀντέχουσαν, ἀδιαχώρητον, διαιρετὴν, μεζητὴν, κινητὴν, καὶ πλειόνων ἄλλων παθῶν δεκτικήν. Καὶ ἔκτασιν μὲν ἔχον, οὐκ ἔκτασις δέ. πάθος γὰρ τοῦτο, καὶ οὐσιώδης ἐςὶ τῆς ὕλης χαρακτὴρ, οὐχὶ δὲ ἡ ὕλη αὐτόχρημα. Ἔκτασιν δὲ, οὐ ψιλήν τινα, οὐδ' ἀμυδρὰν, πλήρη δὲ, τουτέςι τὸ εἶναι αὐτὸ μετ' ἐκτάσεως· φύσει δὲ ςερεὰν, καὶ ἀντέχουσαν, καὶ ἀδιαχώρητον. Τοιαύτην γὰρ, οἵαν οὐσιωδῶς παχύτητα τινὰ πεφυκυῖαν, ἀντίβασιν ἔχειν πρὸς παραπλησίαν τὴν παχύτητα, μηδ' ἐνδέχεσθαι, μηδεμιᾷ τῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων, σὺν ἄλλῃ ἅμα τε καὶ ὁμοῦ ἐντοπί„ ζεσθαι. Συνελόντι γὰρ, αὐτὸ τυγχάνειν τὸ τειχῇ δια„ ςατὸν μετ' ἀντιτυπίας, ἢ ὠγκωμένον. (1) Διαιρετὴν δὲ, τῇ γοῦν ἐπινοίᾳ, καὶ μεζητὴν ὡσαύτως, καὶ κινητὴν, καὶ ἠρεμητὴν, ἅτε δὴ καὶ ἐντοπιςὴν, καὶ σχημάτων δὲ παντοίων ἀντιληπτικήν. Παρὰ μὲν οὖν τοῖς Ἀρχαίοις, ἀνείδεος κομιδῇ καὶ ἄμορφος, καὶ πάμπαν ἄδειςος, οἱονεὶ ςοιχεῖόν τι πρώτιςον, εἰς σύςασιν τὴν τῶν συνθέτων προϋποκειμένον, ἐννοουμένη, τοὔνομα τῆς ὕλης κατεῖχε τῆς πρώτης. Κατ' εἶδος δέ τι, καὶ σχῆμα, καὶ μέζον, ἤ τινας τῶν ἄλλων, ὧν περ ἐν μεθέξει γίνεται διαθέσεων διορίζομένη, εἰς τὴν τοῦ σώματος ἐπωνυμίαν μετέπιπτεν. Διὸ καὶ τὴν ὕλην διαιωνίζειν ὑπολαβόντες, τὴν ἐν χρόνῳ σύςασιν παρεῖχον τοῖς σώμασιν.

§. φιβ. Τὸ δὲ κενὸν, ὃ συνυποςῆσαι τῇ ὕλῃ ἐκ πάσης

---

(1) Πορφύρ. Ὑπομν. β'. εἰς τὸν Τίμ. §. φιβ'.

σης ἀνάγκης δεῖν ἔγνωσαν, οἵ τε περὶ Δημόκριτον, καὶ Ἐπίκουρον πάλαι, καὶ συχνοὶ τῶν Νεωτέρων ὕστερον, ὀρθῶς αὖ ὁρίσειας ψιλὴν ἔκτασιν εἶναι, μετὰ παντελοῦς ἀπουσίας σώματος· ἢ γοῦν, εἴτι ἐπιβάλλω, ἀκριβῶς αὖ τῆς τοῦ κενοῦ φύσεως ἅψαιο, περάτων θέσιν ὑπογράψας, ἐν ἄρσει τῶν κατὰ τὸ μέσον. Εἰ γὰρ ὅ τινές φασιν, ἁφῇ τε καὶ ὁράσει τὸ πλῆρες κρίνομεν, (1) ἢ ἁφῇ μάλιστα, ὡς ἄλλοι, (2) τὸ τῶν σωματικῶν οὐσιῶν ἀδιαχώρητον, καὶ ἀσύμβατον οὕτω ταῖς τῶν αἰσθήσεων ἀναλήψεσι διδασκόμενοι, καὶ τοὺς ἀσυμπτώτους πάντως τῶν τοῦ σώματος ὅρων, τῆς ἐκείνου φύσεως, τῇ γοῦν ἐπινοίᾳ, ἐκ μέσου ἀρθείσης, τὸ κενὸν διάστημα φανταζόμεθα.

§. φιγ΄. Εἶναι γοῦν, οὕτως ἔχον τὸ κενὸν, ἥπερ εἴρηται, αὐτὸν τὸν τόπον ἐν ᾧ τὰ σώματα, διατείνονται οἱ εἰσάγοντες· (3) τοὺς δὲ ἄλλως πως περὶ τόπου ἀποφαινομένους, καὶ τοῦτον εἶναι λέγοντας τὴν τοῦ περιέχοντος ἐπιφάνειαν, ὡς μόνον οὐκ ἀδύνατα ὑποτιθεμένους, περὶ τὸ τὰς ἐκτάσεως ἀμοιρούσας οὐσίας, ὑπάρξεως μὲν ἀξιοῦν, οὐδαμοῦ δ' εἶναι ἀναγκάζεσθαι λέγειν, ἅτε μὴ πέρασι περιγράφεσθαι φύσιν ἐχούσας, Οὐδαμίτας παρονομάζειν σκοπτικώτερον χαίρουσιν.

Θεώρημα ΙΓ΄.

§. φιδ΄. „ Δύω τινὰ ἐκτάσεως ἄμοιρα, ἔκτασιν συνι„ στᾶν οὐ πεφύκασι.

Οὐ γὰρ οὐδὲ δύω ἐκτάσεις, ἐκ τῶν δυοῖν, ἑτέραν ἐξ ἑτέρου ὑπονοήσειέ τις συνισταμένας, καθ' ὅ,τι ἑκάτερόν τε ἀνέκτατον ὑποτίθεται ὄν, καὶ ἓν, ἡ δὲ ἔκτασις οὐκ ἐξ ἑνὸς, ἀλλ' ἐκ πλειόνων συνυπαρχόντων. (§. φί.) Οὐδ' ἐξ ἀμφοῖν μίαν εἰς ἓν συνιόντων. Ἐὰν γὰρ συναφθῇ, ἤτοι δι' ὅλου

(1) Λώκκις. Βιβλ. β΄. Κεφ. δ΄. καὶ κγ΄.
(2) Γενιέυσ. Μεταφ. Μέρ. α΄. Ὁρ. νζ΄.
(3) Γραβεζαίδ. Μουσχιμβρ. καὶ τῶν πολλὰ Νεῶτ. οἱ πλείους.

ὅλυ ἑνωσις ἔςαι ἢ κατὰ μέρος. Ἀλλ᾽ εἴπερ ἐκεῖνο, δι᾽ ἀλλήλων κεχωρηκότα, ἐκτὸς ἀλλήλων ἐκ ἔςαι, καὶ ἐδ᾽ ἔκτασιν δώσει. (§. φί.) Ἔςαι δὲ ἐκ τῶν δύω ἓν αὖθις, οἷον καὶ πρὶν, ἀνέκτατον δηλονότι. Εἰ δὲ τῦτο, μέρος ἕξει μέρυς ἐκτὸς, καθ᾽ ὃ ἡ συνάφεια. Καὶ ἔκτασιν ἄρα ἑκάτερον. Τὸ δὲ τὴν ὑπόθεσιν αἰαιρεῖ. Ἄρα κτ.

Πόρισμα.

§. φιέ. Οὐκ ἄρα ἡ τὴν ἔκτασιν ἐσιωδῶς πλυτῦσα ὕλη, (§. φιά.) ἐξ ἀνεκτάτων σημείων συςαίη αὖ ποτε, ἀλλ᾽ ἐξ ἐκτεταμένων, καί τοι ἀπλυςάτων πεφυκότων, καὶ ταῖς ἐν τῇ φύσει δυνάμεσιν ἀδιαιρέτων. (§. υθ΄. υί.)

Σχόλιον.

§. φις΄. Ὃ τὰ μεγέθη εἰς ἀεὶ διαιρετὰ δογματίσας (1) Ἀριςοτέλης, καὶ πρὸ δὴ τύτυ Θαλῆς τε, καὶ Πυθαγόρας (2), καὶ πάντες δὲ μονονυχὶ οἱ καθ᾽ ἡμᾶς, προςίθενται τῇ δόξῃ, τῶν ἀδυνάτων ὅλως ἡγύμενοι, ἐξ όποσωνῦν ἀμοίρων ἐκτάσεως προσαθροιζομένων, ἔκτασιν συςῆναι τινὰ, καὶ τὴν τυχῦσαν· τῶν Παλαιῶν δὲ Ζήνωνα φερόμενον ἴσμεν, τὸν ἐκ σημείων ἀνεκτάτων τε καὶ ἀδιαιρέτων, τὺς τῶν ἐνύλων τε καὶ σωματικῶν μεγεθῶν, πρῶτον συμπηγνύναι τολμήσαντα ὄγκυς· ὃ τὸ δόγμα ἀπαραλλάκτως μὲν εἰσπεποίηκεν ὁ Νεώτερος Συεδεμβέργιος (3), μετά τινος δὲ διαφορᾶς ἠσπάσαντο καὶ οἱ περὶ Λειβνίτιον, καὶ Οὐόλφιον. Αἱ μὲν τῶν κατ᾽ ἐκείνυς μονάδες, ἀκριβῆ τὴν πρὸς ἀλλήλας ἐμφέρειαν διασώζυσιν, αἱ δὲ κατὰ τύτυς, τὐναντίον, ἐπίσημον ἔχυσι

τὴν

(1) Βιβλ. ά. Περὶ Οὐραν. ἐδ. β΄.
(2) Ἀρεσκόντ. Βιβλ. ά. Κεφ. ις΄.
(3) Περὶ Ἀρχ. Φυσ. §. β΄. Ἀριθ. ζ΄.

τὴν διαφοράν· ἀδύνατον ὂν, ὡς ὁ αὐτῶν λόγος, ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι τὰ πάντῃ ὅμοια. Ταύτῃ τοι καὶ ἀγνοοῦσι μὲν ἐκεῖναι εἰς ἐκτάσεως παραγωγὴν, διὰ τὴν ὁμοιότητα, εὖ μάλα δὲ, ὑπεργοῦσιν αὐταὶ, ὅπερ Οὔολφιος οἴεται, πρὸς αὐτὸ τοῦτο, κατεχούσης οὐδὲν ἐκτὸς ἀλλήλων αὐτὰς τῆς ἀνομοιότητος, μηδ' εἰς ἓν ἐλθεῖν ἐπιτρεπούσης, καὶ τὴν ἔκτασιν οὕτω συνιστώσης. Ἀλλ' ὅτι μὲν ἐξ ἀδιαστάτων ὁποσωνοῦν, ὅπως ἂν ἔχοι καὶ πρὸς ἄλληλα ὁμοιότητος ἢ διαφορᾶς, ἔκτασιν συναποπλεῖσθαι ἀμήχανον, μετ' ἀκριβοῦς οἶμαι τῆς ἀποδείξεως πίσωθεν κεῖται διωρισμένον. (§. φιδ'.) ὅτι δὲ καὶ ψυχρά ἄττα ἐκεῖνοι εἰσὶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας προβαλλόμενοι δόξης, καί τι γλίσχρα πάνυ εἰδόμενοι, ἐντεῦθεν συνιδεῖν ῥᾴδιον. Δεῖν γὰρ, φασὶ (1) τὰς σωματικὰς μονάδας ἐκτάσεως εἶναι καθαρευούσας, εἰ μέλλοι τις ἐξ αὐτῶν οὕτως ἐχουσῶν, λόγον ἀποδώσειν, τῆς τῶν σωμάτων ἐκτάσεως. Τὸ γὰρ λέγειν, ὡς ἐκτεταμένα ταῦτα ἐστὶ, διότι ἐξ ἐχόντων ἔκτασιν, τὸ ἐν ἀρχῇ προφανῶς ἐστὶν αἰτεῖσθαι, μηδὲν λόγου ἄξιον ἐπιφέροντα. Πρὸς ἅπερ ἡμεῖς, γνώρισμα οὐσιῶδες τῇ ἐνύλῳ φύσει (§. φιά.) τὴν ἔκτασιν εἶναι διατεινόμεθα, ὥσπερ οὖν καὶ τῇ ἀΰλῳ τὴν νόησιν· λόγος τε ἀπεχῶν ἐπ' ἀμφοῖν, δι' ὃν οὕτως ἔχει, ἐσωτερικῶς μὲν τὸ ἀπολύτως εἶναι δυνατὸν, παρὰ τὸ μηδὲν ἀντιφάσκειν. (§. ρξή.) ἐξωτερικῶς δὲ τὸ κατὰ σχέσιν, διὰ τὸ ἀπειροδεὲς τοῦ ποιητικοῦ. (§. ροά.) ἐπειδὴ εἰ πάθος οὐσιῶδες τῇ ὕλῃ τὸ ἔχειν ἔκτασιν, τῶν δὲ τοιούτων παθῶν λόγος ἀρχικώτατος ἡ οὐσία, ἧς ἐπὶ ἑκάστου πρῶτον οὐδὲν, τίνα λόγον ἔχει τὸ λόγον ζητεῖν, δι' ὃν ἡ ὕλη ἐκτέταται, παρὰ τὴν οὐσίαν τὴν ἑαυτῆς καθ' ἣν οὐσίωται; ἢ καὶ αὐτοὶ λεγέτωσαν τίς ὁ λόγος, δι' ὃν αἱ κατ' αὐτοὺς μονάδες ἐδυναμώθησαν; ἢ οὐχὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν ὡς λόγον ἀναγκαιότατον ἀποδώσουσιν; Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ παντὸς, ὃ ἂν μόριον ὁποσονοῦν ἢ τῆς ὕλης, καὶ ἡ κατὰ τὴν ὕλην οὐσία παρέσαι, καὶ τὸ κατὰ τὴν ἐκτα-

(1) Ὅρα τὰς Φυσιολογ. Εἰσηγήσ. τῆς Φιλοσοφ. Φιλοσόφου Κασιλλὶτ Κεφ. ζ'. §. 120. κ.ξ.

ἔκτασιν οὐσιῶδες πάθος· οὐ γὰρ τὰ μέρη συνιόντα τὴν πρώτην οὐσίαν τοῦ ὅλου χαρίζεται, τὴν ὁλοκληρίαν δὲ εἰ τύχοι, καὶ τὸ μεῖζόν τε καὶ ὑπερέχον τῆς ἐκτάσεως, οὐχὶ τὴν ἔκτασιν. Ἀλλὰ γὰρ τὸ ἐκ μὴ ταύτην ἐχόντων, ὡς ἐκ μερῶν συνιστᾶν ἐθέλειν τὰ ἔχοντα, οὐδὲν ἐστὶν ἀλλ' ἢ συστατικὰ ἡγεῖσθαι τῶν ὄντων τὰ τούτων ἀναιρετικά, οἷον τῶν σωματικῶν τὰ ἀσώματα· ὃ γὰρ β. προστιθέασιν (1) οὐδὲν τοῦ πρώτου εὐλογώτερον, τὸ λέγειν δηλονότι, ὅτι καὶ ἐκ μονάδων τὰ πλήθη. Οὐ γὰρ τὸ ἀδιάστατον πρὸς τὸ ἐκτεταμένον, κατὰ τὴν μονάδα πρὸς τὸν ἀριθμὸν ἀντίκειται· ἡ γὰρ μονὰς συνίστησι τὸν ἀριθμὸν ἐπαναληφθεῖσα, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ συνεισάγεται. (§. τξδ.) τὸ δέ τοι ἔκτασιν ἔχον καὶ τὸ μή, καὶ τὸ σωματικόν, καὶ τὸ μή, ἀναιρετικὰ ἀλλήλων γινόμενα πάντη ἀσύστατα. Ταύτητοι καὶ ἐκ μονάδων μὲν ὁ ἀριθμός, „ἐξ „ἀμερῶν δὲ οὐδὲ σῶμα, οὐδὲ μέγεθος ἂν γένοιτο. (2) Γ. δὲ οὐδὲ τὸ ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας τῶν μονάδων ἐνεργήσεώς τε καὶ ἀντενεργήσεως αὐτὸ τὸ χρῆμα τῆς ἐκτάσεως συνιστᾶν εὔλογον, ἢ ὅλως πιθανόν. (3) Τὸ γὰρ ἐνεργεῖν β. τοῦ εἶναι, διὸ καί τοι τούτου, αὐτοῦ ἐκείνου, ὄντος, εἶεν ἂν τὰ σώματα ἐκτάσεως ἄμοιρα, καὶ τοῦ κατ' οὐσίαν αὐτοῖς προσήκοντος πάθους ἐστερημένα· τῷ ὄντι δὲ εἰ τὸ ἐπενεργεῖν τε καὶ ἀντενεργεῖν ἀμοιβαδὸν ἀλλήλοις συστατικὸν ἦν τῆς ἐν τῇ ὕλῃ ἐκτάσεως, ἔδει δήπου ἐκείνων μὲν ἐνεργείᾳ ὄντων, ἀεὶ καὶ ταύτην παρεῖναι, ἀπόντων δὲ ἀπεῖναι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην· νῦν δὲ τοῦτο συμβαίνει μὲν οὐδαμῶς, γίνεται δὲ τοὐναντίον. Σωμάτων γὰρ φέρε ποδιαίων δυοῖν κατὰ τὸ συνεχὲς συνημμένων, καὶ μηδὲ τὸ σύνολον ἀλλήλοις ἐπενεργούντων, πλέον δὲ ἠρεμεῖν νομιζομένων, διποδιαία οὐδὲν ἧττον συστήσεται ἔκτασις· τοὐναντίον δὲ πραγμάτων δυοῖν, καὶ πλειόνων, τῆς κατὰ τὴν ὕλην φύσει καθαρευόντων ἐκτάσεως, καὶ ἀλλήλοις κατ' ἐνέργειαν ἐπεμβαινόντων, οὐδὲν οὐδὲ τὸ τυχὸν ἀνακύψει ἐκ-

τα-

(1) Ἡ Φιλόσοφος Κασιλὲτ ἔνθα ἀνωτ.

(2) Πλωτίνου περὶ ψυχ. παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγ. Προπαρ. Βιβλ. ιε. Κεφ. κβ'.

(3) Οὐόλφ. Κοσμολ. Τμήμ. β'. Κεφ. γ'.

ταμιεῖον. Ἀλλ' ἐπιεικῶς ταῦτα τὸ δόγμα ὅλην ἄρδην ἀναιρεῖ τὴν σωματοειδῆ φύσιν, καὶ τοιαῦτα πλάττει ἃ παρὰ τὴν κοινήν τῶν πάντων ἐστὶν ἐνάργειαν.

Θεώρημα ΙΔ'.

§. φιζ'. „Οὐκ ἐν τῇ τριχῇ διαστατῷ, ὡς ἐν εἰδοποιῷ „ὁλοσχερεῖ διαφορᾷ, ἡ πᾶσα οὐσία κεῖται τῆς ὕλης.

Ἔδει γὰρ εἴπερ τῆς τριττῆς ἀεὶ κειμένης διαστάσεως, ἢ νοουμένης, καὶ τὴν ὕλην αὐτὴν εὐθὺς ὑφίστασθαι, ἢ νοεῖσθαι, εἴπερ αὕτη ἐκείνης οὐσιωδῶς ἐξήρτηται. (§. σλα'. σλγ'.) Ἤδη δέ, εἰ καὶ μὴ πράγματι ὑφεστώς, τῷ γοῦν λόγῳ, καὶ ὕλης οἷα τοῦ κενὸν ἐνὶ νοεῖν τὸ [illegible] τῆς διαστάσεως· ὡς δῆλον μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸ παντὶ ἐπιστήσαντι, ἑξῆς δὲ καὶ δειχθήσεται. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. φιη'. Τῇ ἐνύλῳ τε καὶ σωματικῇ φύσει, ἰδιάζον προσεῖναι πάθος τὸ τῆς ἐκτάσεως, πᾶσιν ὁμόλογον φέρεται (εἰ μή τις τοὺς περὶ Λειβνίτιον ἐξαιροίη, οἳ ἐκ τῶν ἀδιαστάτων μονάδων συμπλάττειν τὰ σώματα χαίροντες (§. φις'.) οὐκ οὖσαν τῷ ὄντι, ἐπιπλαστήν τινα δέ, καὶ μόναις ταῖς κατὰ φαντασίαν εἰκόσι ἐμμεμορφωμένην, τὴν ἐν αὐτοῖς ἔκτασιν [illegible].) (1) Τοῦτό γε γὰρ πάλαι κοινὸν τὸ πάθημα προσαπονέμουσι τῇ ὕλῃ φανερόν· (2) καὶ παρὰ τοῖς ἀκριβέσι δὲ τούτοις, καὶ πάντας τοὺς ὕστερον. Ἀλλὰ γὰρ ὁ Γάλλος Καρτέσιος πέραν τοῦ δέοντος τὸ δόγμα προήγαγε, τὸ πρῶτον, καὶ μόνον, καὶ αὐταρκὲς καθ' ἑαυτὸ εἰς εἰδοποίησιν

---

(1) Ἡ Φιλόσοφος [illegible] §. 131.

(2) Πλάτων. βιβλ. α'. περὶ Ἀρετ. Κεφ. ιβ'. Καὶ Ἀριστ. βιβλ. γ'. Φυσ. Ἐδαφ. μγ'. Καὶ βιβλ. γ'. Μεταφ. Κεφ. δ'. Καὶ βιβλ. α'. περὶ Ου. Ἐδ. κε.

σιν τῆς σωματικῆς οὐσίας, τουτὶ τὸ πάθος τυγχάνειν εἰσηγησάμενος, οὗ τεθέντος ἐκ τοῦ συνεγγὺς παρακολουθεῖ, οὗπερ ἀφαιρεθέντος, ἄρδην ἡ τῆς ὕλης περιτρέπεται φύσις. (1) Ἐνθένδε δὲ ὡς ἀπὸ ἀρχῆς ὁρμησάμενος ἀδιασείστου, καὶ τὴν παντὸς σώματος κενὴν διάστασιν, ἐν τοῖς ἁπλῶς ἀδυνάτοις ἔθετο, καὶ ἀπερινοήτοις, ἀντιφάσκον τόγε ἐκείνῳ δοκεῖν, ἔκτασιν εἶναι τῆς ἐνύλου παχύτητος πάντη χηρεύουσαν. Λόγος δὲ ᾧ κατοχυροῦν τὴν περὶ τούτου οἴεται δόξαν, οὗτος μάλιστα „ ὅτι, φησὶν, ἀντιφάσκει τοῦ μηδενὸς ἔκτασιν εἶναι· (2) τῇ γὰρ ἐκτάσει κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ οὐσία ἡ τοῦ σώματος συνεπινοηθήσεται ἐξ ἀνάγκης. Ἀλλ᾽ ἔστω δὴ ταῦτα ἤδη, ὅπως καὶ λέγεται, οὔπω περὶ ἐκτάσεως κενῆς εἰπεῖν προκειμένου· τί δέ τις, εἴπερ ἀπαιτήσας τὸν αὐτὸν ὑποβάλοι λόγον, καὶ περὶ τῆς παχύτητος, καὶ τῆς βαρύτητος, καὶ τῶν ἄλλων, τῶν ἐξ ἀνάγκης τῇ ὕλῃ παρεπομένων, οἷς τεθεῖσιν ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἡ ἔνυλος οὐσία συνεισάγεται; Ἀλλ᾽ εἰ καὶ ταῦτα, φησὶ, πάντα ἀφέλῃς, ἑνὶ καὶ μόνῳ ἐκείνῳ τῷ γνωρίσματι τῆς ἐκτάσεως ἡ ὕλη συνυπολειφθήσεται, ἀνάπαλιν δ᾽ οὔ. (3) τί γοῦν ἄλλο λοιπὸν ἐκείνων ἐκ μέσου γινομένων. ἢ ἀβαρής τις, καὶ ἀπαχὴς, καὶ πάντη ἀμυδρὰ ἔκτασις, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν ἡ κούφη τε καὶ πάντῃ διάκενος, ἣν οὐδὲ νοητὴν εἶναι βούλεται, ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ. Εἰ δ᾽ οὕτω καὶ δοίημεν, ἥπερ ἐκείνῳ δοκεῖ, οὐμὴν ἀλλ᾽ οὐκ ἀσφαλὲς, τῇ ἀφαιρέσει τῶν ἑνί τινι ὁποιωνοῦν παθημάτων, ἐφ᾽ ἕν τι ἥκοντας, ἐπ᾽ ἐκείνῳ τὴν ὅλην φύσιν ἡγεῖσθαι σαλεύειν τοῦ πράγματος. Εἴη γὰρ ἂν καὶ ἄλλως, σιδηρᾶν φέρε σφαῖραν χειρὶ λαβόντας, καὶ ὀφθαλμοὺς μύσαντας, μηδενί τε περὶ μηδενὸς τῶν αὐτῇ προσόντων, οὐδ᾽ αὐτῆς τῆς ἐκτάσεως, ἐννοήσαντας, μόνης τε, τῆς ἣν τὸ βρῖθος θλίψιν ἐμποιεῖ τῇ χειρὶ ἠσθημένους, ταύτῃ μόνῃ λοιπὸν τῇ διαφορᾷ ἐπιγνωρίζειν τε καὶ εἰδοποιεῖν τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος. (4) Ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι ταῦτα.

(1) Ἀριστοτέλ. Μέρ. β΄. περὶ Ἀρχ. Ἀριθμ. δ΄. καὶ ια΄.
(2) Αὐτ. Ἀριθμ. ις΄.
(3) Αὐτ. Ἀριθμ. ια΄.
(4) Μουσχεμβροέκ. Φυσιολ. §. 18.

τα. Οὐ γὰρ ἐν ἑνί τινὶ καὶ μόνῳ γνωρίσματι, κεῖσθαι νομιστέον τὴν ὅλην φύσιν τοῦ ἔχοντος, εἰ μήτι τῶν κατ᾽ ἀφαίρεσιν καθ᾽ ἑαυτὸ χωρὶς νοουμένων τοῦ ὑποκειμένου τύχοι, οἷον γνώρισμα μᾶλλον εἶναι, ἢ γνωριζόμενον.

Θεώρημα ΙΕ'.

§. φιθ'. „ Η μετ᾽ παχύτητος ἔκτασις, ἀποχῶν εἰς ἔννοιαν τῆς ἐνύλου φύσεως ἐστὶ γνώρισμα, οὐμὴν δὲ καὶ τοιοῦτον, οἷον γνῶσιν πλήρη τε καὶ ἀπηκριβωμένην ἡμῖν παρέχειν τῆς κατὰ τὴν ὕλην φύσεως.

Τοιοῦτο γὰρ τὸ γνώρισμα, ᾧ παντὸς ἄλλου τὸ νοητὸν διακρίνεται. (ὡς ἐν τῇ Λογ.) Ἡ δὲ δὴ μετ᾽ παχύτητος ἔκτασις, οἷασοῦν ἄλλης φύσεως, ἥτις μὴ ἔνυλος ᾖ, τὴν ὕλην διακρίνει τε, καὶ χωρὶς ἵστησι· τῆς τε γὰρ αὔλου, ὡς ἀπαχοῦς (ἐξ ὑποθ.) καὶ τῆς κενῆς διαστάσεως. (§. φιβ'.) οὐδὲν ἧττον. Ἄρα κτ. Ο. Η. τὸ Α'.

Εἰ δὲ τοιοῦτον ἦν τὸ προτεθὲν γνώρισμα ὡς τὴν ὅλην φύσιν τῆς ὕλης δι᾽ αὐτοῦ ἀνελλιπῶς ἀκριβοῦσθαι, πάντα ἂν τὰ λοιπὰ, ὅσα αὐτῇ πρόσεστι δῆλα ὑπῆρχε τὰ λοιπὰ, ἐξ ἐκείνου προεγνωσμένου ἐπιφερόμενα, ὡς δὴ καὶ ἐκ τεθέντος, τῷ τοῦτο εἶναι ἑπόμενα· οἷον ἡ κίνησις, ἡ καλουμένη τῆς ὕλης ἀδρανία, ἡ βαρύτης, ἡ δύναμις ἡ ἐφελκυστικὴ, καὶ ὅσ᾽ ἄλλα αὐτῇ παρεπηδεῖν ἔγνωσται· καθάπερ δὴ κακ τῆς τοῦ κύκλου φύσεως, καὶ τῆς τοῦ τριγώνου, τὰ τοῖς εἴδεσι τούτοις προσόντα πάθη γνωρίζεται, καὶ ἐκ τῶν προτέρων κατασκευάζεται. Ἀλλ᾽ οὐκ ἔστιν, ὡς δῆλον ἐξ αὐτῆς τῆς περὶ αὐτὰ ἐνασχολουμένης ἐπιστήμης. (1) Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχό-

(1) Ὅρα Μουσχεμβροέκ. Φυσ. §. 19.

Σχόλιον.

§. φκ'. Ἐκεῖνο ἄρα ἡμῖν ὡς πρῶτόν τι καὶ εἰδοποιὸν εἰδόσι τῶν ἐν τῇ ὕλῃ, γνώρισμα οἷον ὂν αὐτῆς ἐπισημότατον, τὸ τῆς θετικῆς τε καὶ πλήρους ἐκτάσεως (1) ταὐτὸν εἰπεῖν, „ τὸ τριχῇ διαστατὸν τὸ μετ' ἀντιτυπίας, καὶ ὠγκωμένον, (2) ποῦ δὲ ἴσως πολλὰ οἷς αὐτὴ συνουσίωται ἀγνοοῦσι, τὸ βραχὺ ὅπως, ἧς ἔχομεν γνώσεως, καταστέλλον τὸ οἴεσθαι, φρενηματίαις εἶναί τισιν ἥκιστα ἐπιτρέψει. Εἰ γὰρ οὐδὲ τοῦ σώματος, καί τοι ταῖς αἰσθήσεσι διαδεχόμενοι, τὸ ἀκριβὲς τῆς οὐσίας καταπτεύειν οὐκ ἐξισχύομεν, πῶς ἂν τὴν ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν ἀνενδοιάστως κατατολμῷμεν; Τῶν γὰρ ἐξ ἐπιπολῆς ἐπιτρεχόντων τῇ ὕλῃ μόνων ἁπτόμεθα, καὶ τούτων οὐδὲ πάντων ἀλλὰ τινῶν, τῶν δὲ εἰς βάθος τὴν ἐκείνης οὐσίαν συγκροτούντων ἐπίπαν ἀπολειπόμεθα. Καὶ ὅτι μὲν ἐκτέταται, ὅτι δ' ἀντέχει, καὶ νωθής τις φύσει καθ' ἑαυτήν, καὶ κινήσεως ἐστὶν ἐπιδεκτική, καὶ ἠρεμίας, καὶ σχήματος, βαρύτητός τε οὐκ ἄμοιρος, καί τινος πρὸς ὁλκὴν δυνάμεως, καί τινων παρὰ ταῦτα ἐπουσιωδεστέρων ἄλλων παθῶν ἐν μετουσίᾳ καθίσταται, οἷον στεγανότητος, ὑγρότητος, ἐλατηρίου, τραχύτητος, ἁπαλότητος, καὶ τῶν τοιούτων, περὶ ὧν τοῖς ἰχνηλάταις τῆς φύσεως ὁ πολὺς γίνεται λόγος, ὁπωσοῦν εἰδέναι οὐκ ἂν ἔξαρνοι εἴημεν. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτα καὶ ἄλλων ἡ τῆς ὕλης οὐσία μετέχει, καὶ τί δήποτε ἄρα ἐστὶ τὸ ταῖς τοιαύταις ἰδιότησιν οἷον ὑποστορνύμενον, ἐπιεικῶς ἀγνοοῦμεν. Διό μοι καὶ ἐναντίαν κινεῖ ὡς εἰκός, ὁ ἐπὶ τῶν μεταφυσικῶν θεωρειῶν κλειζόμενος Λώκιος, ἐν οἷς μονονουχὶ, τὴν ὑπὲρ τοῦ τῆς ὕλης ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργίαν ὑποσχεδιάζων τοῦ λόγου, εἰ μόνον, φησὶν, διακεχωρισμένοις τοῦ διαστήματος μέρεσι, τὴν πρὸς ἀντοχὴν ὁ δημιουργὸς ἀπεκλήρου δύναμιν, ὑπέστη ἂν οὕτως ἡμῖν τῆς ὕλης τὸ σχῆμα. Τί γὰρ πρὸς τῆς ἀληθείας,

---

(1) Ἀρισ. Μεταφ. Β. Κεφ. δ'. καὶ Ἀλλ.
(2) Πορφύρ. Β'. Τῶν εἰς τὸν Τίμαι. Ὑπομνημ.

θείας, τῶν τοιούτων λέγοιτ' ἂν ἀηδέστερον; τί δὲ θρασύτερον; τὸ γὰρ ἀντέχειν διὰ παχύτητα, ψιλῶς ἔτω καθ' ἑαυτὸ εἰσαγόμενον, ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἀδιαιρέτῳ τε καὶ ἀκινήτῳ καὶ ἀβαρεῖ σχήματι, καὶ τῶν λοιπῶν γυμνῷ οἷς ἡ ἔνυλος πεπλούτισται φύσις, ὧν τε ἐν γνώσει, καὶ ὧν αὐτοὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἐσμὲν παθῶν ἁπάντων πῶς ἂν ὅλως, ἢ πόθεν, χορηγὸν γένοιτο; Εἰ γὰρ τῶν λοιπῶν ἁπάντων παραίτιος ἦν ὁ ὄγκος, συνηρτύετο ἂν τῇ τοῦ αἰτίου φύσει καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἀκόλουθα, οἷον τὸ πέρας ἐπιδέχεσθαι, τὸ σχῆμα, τὸ μέτρον, τὸ διαίρεσιν, τὸ θέσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα. τὸ δὲ ἐλατήριον πόθεν; τὸ δὲ τοῦ βάρους; τὸ δὲ τῆς ὁλκῆς; καὶ ὅσ' ἄλλα ἐπὶ τούτοις ἤτοι δῆλα, ἢ καὶ λανθάνοντα, πῶς ἂν σὺν αὐτῇ παραχθείη, τῇ πρὸς ἀντιχὴν δυνάμει, εἰ μὴ καὶ ἐξ αὐτῆς ἠρτημένα δειχθείη τρόπον; Ἀλλὰ τοῦτο δὴ τὸ συμβαῖνον τοῖς ἐν τῷ φιλοσοφεῖν τολμηροτέροις, τοῖς ἐξ ἑνὸς τυχὸν ἢ καὶ δευτέρου πάθους ἃ συνιδεῖν ἔχον, αὐτὴν, ὅ φασιν, ἐξῃρηκέναι τὴν πιτυαν οἰομένοις τοῦ πράγματος.

Θεώρημα Ιϛ΄.

§. φκά. „ Πόρρον τῇ νοερᾷ φύσει, ἔκτασίς τις προσήκουσα ἐστὶν, ἢ μὴ, ἔμοιγε ἄδηλον. Εἰ δὲ καὶ προσήκουσα πέθῃ, ὁ τῆς τοιαύτης ἐκτάσεως τρόπος πάμπαν ἀπερινόητος.

Πόρρον γὰρ, σημεῖον ἐστὶν, οἷον τὸ Γεωμετρικὸν πᾶσα νοερὰ φύσις; ἢ, ὅτι διὰ τῆς σωματικῆς οὐσίας γινομένη, ἐν τῷ ταύτην εἰδοποιεῖν, φέρει καί τι ἑαυτῇ προσῆκον, παρ' ὃ φανταζεσθαι πεφύκαμεν, εἶδος ἐκτάσεως; Παροῦσα γὰρ τοῖς σώμασι, καὶ διὰ σωμάτων τὰς κινήσεις περαίνουσα, πότερόν ποτε τῷ ὅλῳ, ἢ τῷ μέρει, ἢ τῷ ἀμερεῖ τῶν κατὰ τὸ σῶμα πάρεστιν; οὐκ ἔχω ὅ,τι καὶ εἴπω. Εἰ μὲν γὰρ τῷ ὅλῳ, καὶ τούτῳ ἄρα πως συνεκτέταται. Εἰ δὲ τῷ μέρει, οὐδὲ τούτου ἀμεροῦς ὄντος, καὶ ταύτῃ ἀπεστάτω, (§. φιέ. φιϛ΄.) ἔοικεν ὡσαύτως κἀκείνη μετιέναι ποιᾶς ἐκτάσεως. Ἀλλὰ τῷ ἀμερεῖ τοῦ σώματος παρέσται, οὐκοῦν οὐδὲ παρέσται πράγματι· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ σῶμα ἀμερές; οὐδὲ τῶν ἐξ ὧν τὸ σῶμα

μα ὐδέν. (§. Αὐτ.) Ὥστε εἴγε πάρεστι, καὶ ἐκτέταται ἢ δοκεῖ. Ἀλλὰ γὰρ εἰ τοῦτο πάθῃ, καὶ πολλὰ τὰ συμπαρόντα αὐτῇ ἔσται, ἐξ ὧν αὐτή· τοῦτο γὰρ εἶναι βούλεται ἡ ἔκτασις. (§. φί.) Καὶ πῶς ἔπειτα τὴν σύνθεσιν παραιτήσεται τὴν ἐκ μερῶν, ἡ φύσις ἡ ἁπλουστάτη, καὶ ἀσώματος; τοῦτο ἐκεῖνο, ἔμπροσθεν κρημνὸς, κόπισθε ῥεῦμα. Ο. Η. τὸ Α'.

Εἰ δὲ καὶ ἐκτάσεως ἀμοιροῦσα τεθείη, μακρῷ πάντως διαφέρουσα ἔσται τῆς τῶν σωμάτων, ἡ κατ' ἐκείνην, οἱονεὶ ἔκχυσις· ἧς γὰρ καὶ ἡ διαίρεσις πόρρω ἐλήλαται, καὶ ἡ μερῶν ἐκτὸς ἀλλήλων καὶ ἐπ' ἄλληλα θέσις, καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, ἡ ἐκ πολλῶν τινων συγκρότησις, ἥτε καὶ τὰ σώματα ὑπὸ τοῦ περιέχοντος περιγραφὴ, καὶ ὁ ἐντοπισμὸς, ἀπερινόητον ἡμῖν ἐκτάσεως εἶδος τὸ τοιοῦτον ἐστὶν, εἰς ἀντιφάσεις προφανεῖς τὸν νοῦν συνωθοῦν, καὶ συνελχθῆναι οἷ οὐδαμοῦ ἐπιτρέπον. Ἄρα τὸ Β'.

Θεώρημα ΙΖ'.

§. φκβ'. „ Εἰ μηδὲν ἄλλο παρῇ, ἀλλὰ τὸ τῆς ὕλης „ φύσει ἀδιαχώρητον, καθ' ἑαυτὸ, ἤρκεσεν ἂν νοηθὲν εἰς „ κατασκευὴν τοῦ ἡμᾶς τε αὐτοὺς σωματικοὺς τυγχάνειν, καὶ „ τὰς περὶ ἡμᾶς ἐνύλους οὐσίας ὑφεστάναι, ἀναμφισβητή„ τως.

Ἐὰν γὰρ τὰς ἰδέας μόνον τις λέγῃ τὰς τῶν σωμάτων, καὶ τὸ γνωστικὸν ἡμῶν τῆς ψυχῆς παρεῖναι, σῶμα δὲ οὐδὲν καθ' αὑτὸ, οὔτε τὸ ἡμῶν αὐτῶν, οὔτε τὰ τῶν παρ' ἡμᾶς ὑφεστάναι, σχολῇ γ' ἂν ἡμῖν ἰδεᾶσθαι ἀδιαχώρητα παρείη τὰ σώματα· οὐ γὰρ δηλονότι οὐδ' ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν, ἃ δῆθεν, κατὰ τοὺς θαυμαστοὺς ἰδεΐτας, ἐστὶν ἀνύπαρκτα· τὸ γὰρ μὴ ὂν οὐκ ἄν τινος εἴη ποιητικὸν (§. ρε.) οὐδ' ἐξ αὐτῆς δὴ τῆς ψυχῆς, τῆς καθ' ἑαυτὴν εἰδολοποιουμένης τὰ φάσματα· τοῦ γάρ τοι κατ' αὐτὴν γνωστικοῦ, τοῖς πᾶσιν ἐξ ἐναργείας αὐτόπιστον ἴδιον ἐστὶ, τὰς μὲν διαφορὰν ἐχούσας τῶν ἰδεῶν, διϊστᾶν ἀπ' ἀλλήλων τε καὶ ἀπάγειν, μηδ' ἂν πάνυ πολὺ ἐθέλῃ, ἐφ' ἓν συνάπτουσαν· τὰς δέ τινα οἰκειότητα, συνάπτειν

καθ' ὅ,τι οἰκείωνται. τὰς δὲ μηδὲν μὲν ὅλως διαφερούσας, πάντῃ δὲ ὁμοιοπάτας ἐπ' ἀκριβὲς ταυτίζειν, ἑνοειδῶς ἐνδαλλομένην αὐτὰς καὶ ἀδιαστάτως, καὶ ἐν μοναδικῷ οὕτως εἰπεῖν τῷ νοήματι. Ἀλλὰ γὰρ ἔκτασις ἐκτάσεως, ταύτῃ γε ᾗ ἐκτάσεις νοούμεναι, κἂν πλάττειν τις ἕλοιτο, οὐδεμίαν ἔχει διαφοράν. Ἦν ἄρα τοῦ γνωστικοῦ, μηδαμῶς ἐκτὸς ἀλλήλων τὰς ἐκτάσεις, ᾗ ἐκτάσεις ποιεῖν, δι' ἀλλήλων δὲ χωρούσας, ὡς ὑπὸ μιᾷ ἰδέᾳ φαντάζεσθαι αὐτὰς, καὶ τὰ ὅλα, καὶ τὰ μέρη, καὶ ἐκ τοῦ ἀκολούθου μηδὲ ἔκτασιν ὅλως νοεῖν, μηδέ τι κατ' ἔκτασιν, τὰ δὲ πάντα ἀδιαστάτως τε, καὶ ἀμερῶς, καὶ κατὰ σημεῖα. Τὸ δὲ ἥκιστα συμβαίνει. Τοὐναντίον μὲν γὰρ ὑπό τε ἡμῶν αὐτῶν, κἀπὶ τῶν παρ' ἡμᾶς, ἔκτασίν τινα ὁμοειδῆ ἐμφαντάζεσθαι ἀναγκαζόμεθα καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες. Ἐπεὶ ἄρα τοῦτο οὐ κατὰ τὴν τοῦ γνωστικοῦ φύσιν ἐστὶν, οὐκ ἄρα αὐτουργεῖ καθ' ἑαυτὴν τὰς τῶν σωματικῶν ὄντων ἰδέας, ἡ τοῦ νοεῖν δύναμις. Ἀλλ' οὐδ' ἐξ ἄλλου τοῦ νοῦ γνωστικῶς ἐπενεργοῦντος ποριζεται αὐτὰς, διὰ γὰρ τὸ ἀποκληρωτικὸν εἶναι ὃ λέγεται, καὶ παντὸς ἐστὶ νοῦ τὸ ἀπ' ἀλλήλων μὲν διιστᾶν ταῖς ἐννοίαις τὰ διαφέροντα, ἑνοειδῶς δὲ συνειλοχέναι τὰ μή· ἐν τούτῳ γὰρ ἡ γνῶσις ἡ οὐκ ἄνευ κρίσεως. Λείπεται τοίνυν, ἔκτινος ὃ μὴ γνωστικὸν ᾖ, πεφυκὸς δὲ ἐκτὸς ἀλλήλων ἔχειν τὰ ὅμοια (ὅπως αὖ τοῦτο καὶ γίγνοιτο) τὴν ψυχὴν ἀποφέρεσθαι τὸ εἶδος τὸ κατὰ τὴν ἀδιαχώρητον ἔκτασιν. Τοιοῦτο δὲ ἡ σωματικὴ φύσις καὶ ἔνυλος (§. φια.) τὸ δέ πως ἐνεργοῦν, καὶ ὑπάρχει. (§. νε.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. φκγ'. Καινόντι τοῦτο, καὶ κομιδῇ ἐν ταῖς τῶν φιλοσοφούντων διατριβαῖς ἀνήκουσον, τὸ περὶ τοῦ σωματοειδοῦς Κόσμου, εἰ τῷ ὄντι ὑφέστηκεν, ὃ καθ' ἡμᾶς ζητεῖν ἐτόλμησε χρόνος, τοῦ φιλοκαίνου ὡς οἶμαι Καρτεσίου, εἰς τοῦτο πρώτου κινήσαντος, τῷ περὶ πάντων ἅπαξ γοῦν χρῆναι ἀμφισβητεῖν παραινέσαι, οὐδ' αὐταῖς πειθομένους ταῖς ἐναργεστάταις τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεσιν. Ἐντεῦθεν γὰρ, ὡς εἶχεν ὀξέως πρὸς φαντασίαν ὁ Μαλεβράγχιος ἐκεῖνος ὁρμησάμενος, αὐ-

πὸς

τὸς τι παίζοντι φασὶ καὶ σπουδάζων, ἐν ἀμφιβόλοις τὴν τῶν σωμάτων ὕπαρξιν εὐθὺς ἔθετο, καὶ πλείους ἢ αὖτις πιςεύσειε, συμφαντιᾶν ἑαυτῷ συνανέπεισε. Καὶ εἰσὶν ἄρα οἱ τοῦ δόγματος ἀμφοῖν ταῖν χεῤῥοῖν λαβόμενοι πάνυ πολλοὶ, οἷς ἀναπόδεικτον ὅλως δοκεῖ, καὶ πάντη ἄδηλον εἴτι σῶμα ὑφεςηκὸς ἐν τοῖς οὖσιν ἐςίν. Οὐδὲ γὰρ αἰσθήσει τοῦτο φανερὸν εἶναι φασὶν, οὔτε διανοίᾳ ληπτόν. Καὶ αἰσθήσει μὲν οὐχὶ, ὅτι δι' αὐτῶν μόνην τὴν τῶν αἰσθημάτων, ἤτοι τὴν τῶν ἰδεῶν καρπούμεθα γνῶσιν, ἀνατυπούμενοι μὲν γνωςικῶς νοερὰς οἷόν τινας εἰκόνας, εἰδέναι δ' οὐκ ἔχοντες, εἰ καὶ ἐκτὸς ἡμῶν ὑφεςῶτα ἐςὶ τὰ τῶν τοιούτων ἀνατυπωμάτων, οἷον ἀρχέτυπα. Ἀλλ' οὐδὲ κατὰ διάνοιαν καὶ συλλογιςικῶς, ἐκ τῶν αἰσθημάτων δὴ τούτων, τὴν σωματικὴν οὐσίαν ὑφεςάναι, τοῦ νοῦ εἰσβάλλοντος. Καὶ γὰρ καὶ οἱ ὑλῖται αὐτοὶ (οὕτω γὰρ καλεῖν χαίρουσι, τοὺς μὴ κατ' αὐτοὺς ἀνυπόςατον ἡγουμένους τὴν οὐσίαν τὴν ἔνυλον.) πῶς τὸ σῶμα ἐπενεργεῖν οἷον ἐςὶ τῇ φύσει τῇ ἀσωμάτῳ, εἰπεῖν οὐκ ἔχουσι, καὶ τούτων εἶναι μεταξὺ ἀναγκαίως ἐμφιλοχωροῦσαν τινὰ σχέσιν τε καὶ συμφυΐαν ἀγνοεῖν ὁμολογοῦσι. Ἐπεὶ καὶ ἐν ὕπνοις, καὶ ἐν παραφροσύναις, καὶ μανίαις, καὶ ἐκςάσεσι, καὶ τοῖς παραπλησίοις συμπτώμασι, πολλαὶ μὲν αἱ κατὰ τὸν νοῦν παριςάμεναι ἰδέαι, οὐδὲν δὲ ὑφεςὸς τοιοῦτον ὁμολογουμένως ἐκείνων ἐςὶ παραίτιον. Καὶ δυνατῆς ἄρα οὔσης τῆς τῶν ὄντων φαντασίας καὶ χωρὶς τῆς αὐτῶν πραγματιώδους ὑπάρξεως, οὐκ ἀναγκαῖον ἐςὶ ταῦτα ὑφεςάναι λέγειν, ὡς ἂν ἐκ τούτων, καὶ αἱ ἰδέαι συςῶσιν ἃς φέρομεν. (1) Καὶ ἄλλως δὲ ἐξ ἁπλῶν ἐπιβολῶν, ἡ τῶν σωμάτων ὕπαρξις ἀναμφιλέκτως οὐ συνάγεται· οὐ γὰρ ὅτι νοῶ τρίγωνον φέρ' εἰπεῖν, ἢ κύκλον, κατ' αὐτὸ καὶ ὑπάρχει. Ἐντεῦθεν γὰρ ὅτι δυνατὸν, καὶ πλέον οὐδὲν, τὸ νοούμενον. Ἀλλ' οὐθ' ὅτι δικάσειέ τις τυχὸν ἀποφηνάμενος τὶ περί τε. Οὐδ' εἰ συλλογισμῷ ἐκ κειμένων, ποικίλα περὶ σωμάτων ἀποδεικνύοι, εὐθὺς καὶ ταῦτα ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι ἐπάναγκες. Ἐπεὶ καὶ πάντα τὰ ὑπὸ τῶν μαθηματικῶν,

καὶ

---

(1) Ὅρα Βερκελέϋν, περὶ Ἀρχ. τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως.

καί τι ἐν ἀκριβέσι καὶ ἀναντιρρήτοις ἐπιφοραῖς, καὶ ἀπαραίτητον τὴν συγκατάθεσιν ἀπαιτούσαις, κατασκευαζόμενα, καὶ ἀποδεικνύμενα, οὐκ ἐκ τοῦ ἀκολούθου καὶ ὕπαρξιν κατηγορεῖ καθ' ὧν ἀποδείκνυται. Μόνη ἄρα, ἡ καθ' ἣν νοεῖν πεφύκαμεν δύναμις, καθ' ἑαυτὴν οὐχ οἷα τε ἐστίν, ὅτι ὑπάρχει τὰ σώματα ἀναδιδάξαι καὶ πεῖσαι. Κἂν γὰρ τοῦτο δοίημεν, ἔμφυτον ἡμῖν ἐκ φύσεως ἐνεῖναι τὴν τοῦ σώματος ἔννοιαν, τί μὲν ἐστὶ τὸ σῶμα ἴσως νοήσομεν, ὅτι δὲ καὶ ἐστὶν οὐκ ἐντεῦθεν εἰσόμεθα. Κείσθω γὰρ δὴ νοῦς τὴν ἔννοιαν ταύτην πλουτῶν τὴν τοῦ σώματος, καὶ μηδὲν ἕτερον παρὰ τοῦτον ὑποτιθέσθω. Καὶ πολλὰ μὲν οὗτος περὶ τῆς τοῦ σώματος φύσεως, καὶ τῶν παρεπομένων αὐτῇ παθῶν ἀποφαινέσθω, πολλὰ δὲ καὶ διανοητικῶς περὶ αὐτῶν συλλογιζέσθω· τί δῆτα; γνώσεται μὲν ἀσφαλῶς ὁ τεθεὶς νοῦς τὰ νοούμενα, καὶ ἐξ αὐτῶν, καὶ περὶ αὐτὰ συλλογιεῖται ἀπταίστως, οὐμὴν ἀλλ' οὐκ ἂν εἰσβάλλοι ποθὲν καὶ τῶν νοουμένων τὴν ὕπαρξιν, εἰ μὴ λάθοι παραλογιζόμενος καὶ τὰ μὴ ὄντα ὀντοποιεῖν. Ἁπλοῦς ὁ μῦθος φασίν. Αὐτὰ δή, περὶ ὧν ζητοῦμεν, τὰ σώματα, ὑπ' οὐδενὸς ἀναγκαίως τῶν ὅσα ἴσμεν συνίσταται, ἐπεὶ καὶ εἴπερ εἶναι τεθῇ, ἐνδεχομένως τὸ εἶναι ἕξει, εἶναί τε καὶ μή, ἐπίσης δυνάμενα. Καὶ μάταιοι ἄρα, οἱ τὰ μηδὲ καθ' ἑαυτὰ ἀναγκαίως ὄντα, μηδ' ὑπό του ἀναγκαίως εἰσαγόμενα, γνώσει ἀδιαπταίστῳ κατὰ τὸ ὅτι ἐστὶν εἰδέναι κομπάζοντες. Καὶ αὕτη μὲν ἡμῖν ἡ τῆς τῶν ἰδεϊστῶν τούτων δόξης συνηγορία. Ἔστι δὲ πρὸς αὐτὰ ἐκεῖνο πρῶτον ἀπαντῶντας εἰπεῖν, ὡς οὐδ' ἐκ τοῦ ἀναγκαίως ὑφεστάναι τὰ σώματα (οὐ γὰρ πρὸς ἡμῶν τοῦτο, τῶν ἐνδεχομένην αὐτῶν εἰδότων τε καὶ διατεινομένων τὴν ὕπαρξιν.) οὐδ' ἐκ τοῦ ἁπλῶς νοεῖσθαι, καὶ ποικίλας περὶ αὐτῶν ἤτοι κρίσεις, ἢ συλλογισμοὺς ἀποδίδοσθαι, ἐντεῦθεν καὶ ὑπάρχειν αὐτὰ φαμέν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐν τῶν ἐνεργημάτων ὧν τὰς προσλήψεις φέρομεν, ὡς οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ἐκ δὲ τῶν σωμάτων ὡς παραιτίων ἂν εἴη, ὑφεστάναι ταῦτα λέγειν ἀναγκαζόμεθα. Οἷον (ὡς ἐν τῷ Θεωρήματι) ἀδιαχώρητα οἶδα ὄντα τὰ σώματα, τὸ δὲ ἰδεᾶσθαι τὸ δυεῖν ὁμογενῶν ἐκτάσεων ἀδιαχώρητον, οὐδ' ἐκ τῆς ψυχῆς ἂν εἴη, οὐδ' ἐκ τοῦ μηδενός, οὐδ' ἐξ ἄλλου του, ὃ ἂν ἁπλῶς γνωστικὸν ᾖ, ἐξ ἄρα ἐκείνων αὐτῶν, ἅπερ ἐστὶ φύ-

σει

σει τοιαῦτα, ταυτὸν εἰπεῖν σώματα. Ἀλλὰ γὰρ ἄνωθεν ληπτέον τὸν λόγον, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν αἰσθημάτων διασκεπτέον· τοῦτο γὰρ οὐδ᾽ ἂν εἰ βούλοιτό τις ἐπιεικῶς οὐ κατανεύσει, μὴ οὐχὶ πολλὰς τοῖς αὐτοῦ αἰσθητηρίοις προσβολὰς ἐμποιεῖσθαι, καθ᾽ ἃς αἱ ποικίλαι ἀντιλήψεις ἐκτάσεων, σχημάτων, κινήσεων, χρωμάτων, ἤχων, ὀσμῶν, καὶ παντοίων ἄλλων διαθέσεων, κατὰ νοῦν αὐτῷ ἐπεγείρονται. Τὰς δέ τοι ἀνατυπώσεις ταύτας, ὧν οὐδείς ἐστι καθ᾽ ἑαυτὸν ὃς οὐκ αἴσθεται, πᾶσα ἐστὶν ἀνάγκη ἔκτινος αἰτίου γίνεσθαι (§. ιέ.) καὶ ἤτοι ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, οἴκοθεν ἐκ τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς γνωστικοῦ, δύνασθαι, ἢ γοῦν ἔκ τινος τῶν παρ᾽ ἡμᾶς, ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἐνεισάγεσθαι. Ἀλλ᾽ ἡμῶν ἡ ψυχὴ τῶν τοιούτων οὐκ ἂν εἴη παραίτιος. Α΄. ὅτι τοῖς πεπηρωμένοις ἓν ὁποιονοῦν τῶν αἰσθητηρίων, τὰς κατ᾽ ἐκεῖνο γινομένας ἰδέας, ἐχρῆν οὐδὲν ἧττον παρεῖναι, τῆς ψυχῆς ἀκμαζούσης, οἷον τυφλοῖς μὲν τὰς τῶν χρωμάτων, κωφοῖς δὲ τὰς τῶν ἤχων, ϗτ. Β΄. ὅτι τῶν αἰσθήσεσι ποτὲ προσπεσόντων φέρομεν τὰς ἐμφάσεις, τῶν δὲ μὴ, οὐχὶ, καὶ τῶν μὲν ἀρτίως καὶ πολλάκις νεαρὰς καὶ ζωηροτέρας, τῶν δὲ πρὸ χρόνου, καὶ σπανιάκις, ἀμυδροτέρας, τῶν δὲ ἐνεργείᾳ προσπιπτόντων ἀκμαιοτάτας, καὶ σφοδροτάτας. Γ΄. ὅτι καὶ πάνυ πολλὰς ἰδέας, αἳ θορυβοῦσι τὴν ψυχὴν, καὶ ταράττουσι, καὶ ἀηδῶς διατιθέασι, καὶ ἀλγεῖν ποιοῦσιν, ἀποσκεδάσασθαι οὐκ ἔχομεν, ἀλλ᾽ ἡμῶν καὶ ἄκον τὸ γνωστικὸν φέρει, ὑφ᾽ ὧν ἂν λυπηθείη, καὶ κακῶς πάθοι· τοὐναντίον δὲ ἄλλων τινῶν ἀντιλαμβάνεσθαι ἡ ψυχὴ, σφόδρα ἐφιεμένη, οἷον ἐσθίειν μὲν, ὅτε πεινῶμεν, πίνειν δὲ, ὅτε συνεχόμεθα δίψει, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως, ἀδυνατεῖ. Δ΄. ὅτι καὶ αἱ μνῆμαι καὶ φαντασίαι, καὶ μὲν δὴ καὶ αἱ κατὰ τοὺς ὕπνους ὀνειροπολήσεις, καὶ αἱ τῶν παραπαιόντων μανικαὶ ἐκστάσεις, οὐ καινάς τινας ἰδέας ἐκφέρουσι περὶ ἃ δὲ, καὶ ἐξ ὧν αἱ προλαβοῦσαι αἰσθήσεις ἀνεστρέφονται· τὰ ἐγκαταλείμματα δηλονότι, ὁποῖα ποτ᾽ ἂν ᾖ, κινοῦσαί τε, καὶ διαμορφάζουσαι. Καὶ οὐδεὶς δέ ἐστιν ὃς οὐκ ἐπιγινώσκει, ὅσον μνήμης τε καὶ αἰσθήσεως τῆς κατ᾽ ἐνέργειαν τὸ διάφορον. Ταῦτ᾽ οὖν καὶ ὅσα τούτοις ἐοικότα, ἀναντιρρήτως κατασκευάζει, μὴ τὴν ψυχὴν αὐτὴν, ἄλλο δέ τι παρ᾽ αὐτὴν εἶναι τῶν ἰδεῶν τούτων τὸ αἴτιον. Τὸ δὲ καὶ ἐξ ἀνάγ-

κης

κης ὑφεστηκὸς ἂν εἴη, εἰ τὸ μὴ ὄν, ὐδὲ ἐνεργεῖν ὅλως οἷόν ἐστι. (§. νέ.) Δεῖ δὲ τὸ αἴτιον τῦτο μὴ ὂν τυγχάνειν ἀσώματον, ὐδὲ οἷος ὁ ἐν ἡμῖν νῦς, τῦτο μόνον δηλ. νοεῖν τε καὶ βόλεσθαι πεφυκὼς καὶ δυνάμενος· ἤτοι γὰρ ὐδ᾽ ἐκεῖνος, ἢ καὶ ὁ ἐν ἡμῖν ὗτος εἰς τὸ ταυτὰ ποιεῖν, ἤρκεσεν ὁ ἡμέτερος, ὅτι καὶ τῶν αἰτιατῶν τῦ αὐτῦ γένους, τὰ αὐτὰ εἰσὶν αἴτια (1). Ἀλλὰ μή ποτε δυνάμεώς τινος τὰ τοιαῦτα, ὡς αὖτις εἴποι, κρείττονος ἢ καθ᾽ ἡμᾶς παιδιᾶς, τοῖς ἀνυπάρκτοις δὴ τύτοις, ὡσανεὶ φάσμασιν ἐξαπατᾷν ἡμᾶς εἰς τὸ διηνεκὲς χαιρύσης, καὶ παιζόμεθα ἄρα οἱ δείλαιοι, ἀεὶ τῶν παντὴ ἀνυποστάτων, τοιαῦτ᾽ ἄττα πάσχειν δοκῦντες; Ἀλλ᾽ ὁ λόγος ὗτω πρέπων τῇ ἀγαθῷ δημιυργῷ ἀναθήσει τὴν πρατείαν, καὶ τῇ παναληθεῖ προσρίψει τὴν ἐξαπάτην εἴτε αὐτῦ ἀμέσως, εἴτ᾽ ὖν καὶ διά τινος τῶν ὑπ᾽ αὐτῷ, τὰ καθ᾽ ἡμᾶς οἷον ὑποκρινομένων καὶ παίζοντι. „ Θεὸς δὲ ἁ- „ πλῦν τε καὶ ἀληθὲς ὄν, ὐθ᾽ ἑαυτὸν, ὔτ᾽ ἄλλυς ἐξαπατᾷν „ οἷός τε ἐστὶν ὐθ᾽ ὕπαρ, ὐδ᾽ ὄναρ. Καὶ εἰ μὴ ἄρα περὶ τὰς αἰσθητικὰς τῶν ἀντιλήψεων ἀπατώμεθα, (τῦτο γὰρ περὶ τῦ ἀγαθῦ δημιυργῦ ὑπονοεῖν ἅμα τὸ βλάσφημον εἶναι, καὶ ἀλογίας μεστόν.) ὑφ᾽ ὅτου μηδενός, τῆς ψυχῆς ἀυτυργεῖν τὰς ἰδέας ταυτας (ὡς δέδεικται) ἀδυνατύσης, λειπόμενον ἐστὶν ὑφεστάναι ἐξ ἀνάγκης τὰς σωματικάς τε καὶ ἐνύλυς τῶν ὐσιῶν, ὑφ᾽ ὧν, ἔνυλοί τε καὶ σωματικοὶ, τόγε μέρος, καὶ αὐτοὶ πεφυκότες, διὰ σώματος μεσιτεύοντος παντοίως κινύμεθα, καὶ τῶν προσπιπτόντων τύτων κινημάτων ἐν ἐπιγνώσει γινόμενοι, αἰσθητικοὶ καὶ ἐσμὲν καὶ λεγόμεθα.

Θεώρημα ΙΗ΄.

§. ϱκδ΄. „ Τὸ κενὸν διάστημα καὶ πάνυ δυνατὸν εἶναι ἀ- „ ποφαινόμεθα.

Δυ-

(1) Νέμεσ. ὅπως φέρεται παρὰ τῷ Νεύτωνι ἐν τοῖς ὅσοι „ τῷ ἡμε- „ τέρῳ αἰτιατῷ, αἴτια εἶναι τὰ αὐτά.

Δυνατὸν γὰρ σώματα δύω ἀλλήλων ἀφεστάναι, καὶ χωρὶς κείμενα, εἴγε θατέρου θάτερον κατὰ τὸ εἶναι οὐδαμῶς ἤρτηται. (§. σβ'. σϟβ'.) Δυνατὸν δὲ καὶ τρίτου οὐδενὸς παρεμπεσόντος αὐτοῖς προσεῖναι τὴν ὕπαρξιν, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. φκί. Τίποτε οὖν πρὸς ταῦτα οἱ ἀμφὶ τὸν Καρτέσιον φήσουσιν; ἢ ὅτι σῶμα, εἰ καὶ διάστημα, καὶ οὐδὲ σῶμα εἴγε κενὸν, ἵν' οὕτω συρράπτοντες τ' ἀντιπίπτοντα, ἀδύνατον δείξωσιν; Ἀλλ' ἡμῖν τὴν τῆς ὕλης φύσιν, μὴ ἁπλῶς ἐν τῷ τριχῇ διαστατῷ κεῖσθαι, ἐκ πολλοῦ τοῦ παρελθόντος ἀποδειχθὲν, (§. φιζ. φιη.) τὸ κενὸν, τοῦ κατὰ τὸ σῶμα πλήρους διαστήματος τῷ παντὶ διέσταλται. Εἶτα καὶ εἰ ἀδύνατον, οὐδὲ νοητὸν ἄρα· ὥστε δυνατὸν, ἐπεὶ καὶ νοητόν. Νοητὸν δὲ οὕτω. Παριστάσθω δὴ τῇ ἐπινοίᾳ σημεῖον τὸ Α, καὶ τούτου ἀπέχον τὸ Β. Καὶ μηδενὸς τούτων μεταξὺ νοουμένου, πάρεστι δὴ διάστασις πρώτη καὶ ἁπλουστάτη ἡ κατὰ μῆκος. Καὶ ἄλλη δὲ διάστασις ταύτῃ παραπλησία, ἐξ ἀντιθέτου κείσθω παραλλήλως νοουμένη, καὶ μηδενὸς παρεμπίπτοντος, ἀνακύψει δὴ ἡ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος διάστασις δευτέρα. Ἀντιπαραχείσθω δὲ καὶ ταύτῃ ὁμοία, καὶ τὸ τριχῇ διαστατὸν οὕτω συλληφθήσεται. Οὐδὲν δὲ οὐδαμοῦ ταῖς διαστάσεσι ταύταις σῶμα συμπροσειλήφθη. Πάρεστι ἄρα νοηθεῖσα ψιλὴ ἡ τριττὴ διάστασις ἄνευ σώματος, ἣν κενὸν ὀνομάζομεν. (1) Καὶ πραγματικώτερον δ' αὖτις οὐχ ἧττον ἢ κατ' ἰδέαν, δυνατὸν εἶναι τὸ κενὸν διάστημα, κατασκευάσειεν ἂν ὧδε· ὅτι παρὰ τὸν ὑφεστῶτα τόνδε κόσμον, καὶ ἕτερον ὑποστῆναι δυνατὸν, οὐδ' ἂν Θρασύμαχός τις, πρὸς τὸ πανσθενὲς τοῦ ἀπείρου δημιουργοῦ ἀπιδὼν, ἔξαρνος ἂν γένοιτο. (§. φβ'. φγ'.) Νοείσθω τοίνυν, καὶ ἕτερος Κόσμος ὑφεστὼς σφαιροειδὴς κατὰ τύπον. Σφαῖραι δὲ οὖσαι κἂν

τε

(1) Μυσχεμβροέκ. περὶ Κενοῦ Κεφ. γ'. §. 67. κτ.

τε προσεχεῖς καὶ ἁπτόμεναι, κἂν τ' ἐπιποσὸν ἀλλήλων ἀφιστάμεναι, διάστημα δώσουσιν τὸ ἐναπειλημμένον, σώματος παντὸς ἄμοιρον· ἢ κείσθω δὴ σφαῖρα, καὶ ἐν αὐτῇ ἅπαν σῶμα, καὶ ταύτης ἐκτὸς μηδὲν εἶναι· μέρος δὲ ὁποσονοῦν τῶν ἐν αὐτῇ σωμάτων εἰς τὸ μηκέτ' εἶναι τρεπέσθω. Καὶ ὑποστήσεται οὕτω τὸ κενὸν ἐκ πάσης ἀνάγκης. Ἢ πῶς, ὁ ἐν τῷ δε τῷ καταγωγίῳ ἀὴρ εἰς τὸ μηδὲν οἰχέσθω, καὶ οὐδὲν ἕτερον σῶμα ἀντ' αὐτοῦ εἰσαγέσθω, οὐχὶ καὶ οὕτω κενὸν ἀκριβῶς καταλειφθήσεται τὸ δωμάτιον; Ἢ ἐπανάγκες δεῖ συνιζῆσαι ἀλλήλοις μηδενὸς παρεγχωροῦντος τὰ σώματα; ἢ καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι εἰ τύχοι καὶ θάτερον, θατέρου ἀφανισθέντος, χωρεῖσθαι; Ἀλλ' ἀναιδῶς οὕτω λόγου ἄνευ, τὰ μηδαμῶς ἀντιφάσκοντα ὁμολογεῖν παραιτούμενοι, ἄδην ἐπισπῶσι τὰς ἀλογίας. τί γὰρ δὴ καὶ συνιζήσει ὑπὸ μηδενὸς ἐπειγόμενα; ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος ὁ τὸ μεταξὺ ἀφαιρῶν, καὶ τὸ ἑκατέρωθεν καταρράζον καθέξει, καὶ ἀποστήσεται· τί δὲ καὶ θάτερον θατέρῳ συνεξαρθήσεται, εἰ μὴ καὶ θάτερον εἰς ὕπαρξιν ἀναγκαῖον φήσωσι τοῦ ἑτέρου; Ἐκεῖνο δὲ πάλιν ὅτι καὶ εἰ διάστασίς τις μεταξὺ δυοῖν σωμάτων τεθῇ, σῶμα καὶ αὐτὴ ἔσται, τὸ κατὰ τοῦ κενοῦ τῷ ὄντι κενόφθεγκτον, διαφερόντως ἄτοπον. Πόθεν γὰρ αὐτοῖς τὸ σῶμα ὑπὸ μηδενὸς γινόμενον; (§. ιη. ιθ'.) Αὐτοὺς δὲ καὶ τοῦτο λανθάνει ὅτι μὴ δ' αἰθάλην ὑπεῦσαν φεύγοντες, ἐπὶ τὴν ἀνθρακιὰν περιπίπτουσιν· οἷς γὰρ τὴν διάστασιν ὀρρωδοῦσιν (ὡς τοὺς Σχολαστικοὺς αὐτοὶ τὴν φύσιν λέγοντας ἐν χλεύῃ τιθέασι.) τὸ μηδὲν ἄτοπον, σῶμα ἔπειτα τὸ ἀνούσιόν τε καὶ ἀνυπόστατον, ὃ τῆς ἐσχάτης ἀτοπίας ἐστὶν, οὐ δειμαίνουσιν. Ἀπόστασιν μὲν γὰρ τὴν δυοῖν τινων ἀπ' ἀλλήλων, τρίτου μηδενὸς παρεμβεβληκότος, καὶ νοεῖσθαι καὶ εἶναι δυνατόν. Σῶμα δὲ, τὴν τοῦ ὄντος ψιλὴν ἀπουσίαν, τὴν μεταξὺ τῶν χωρὶς ἀλλήλων ὑφεστώτων, καὶ τοῦτο ἀπαχές, ἀβαρὲς, καὶ πάντη κοῦφόν τε καὶ διάκενον, καὶ οὐδ' ὅθεν εἰπεῖν ἔχοντες παρηγμένον, καὶ πλάττειν γελοῖον, καὶ φαντασίᾳ ἐξεικονίζειν ἀμήχανον.

Θεώ-

Θεώρημα ΙΘ΄.

§. φκϛ΄. „ Η κατὰ τὸ κενὸν ψιλὴ λεγομένη ἔκτασις, „ κυρίως ἔκτασις ὐκ ἔςι, τῶν δὲ μὴ συνεχῶς, ἢ προσεχῶς συνημμένων διάςασις.

Ἡ γὰρ κυρίως ἔκτασις πολλῶν ἅμα τε, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ συνύπαρξις ἐςίν. (§. φί.) Ἡ δὲ ψιλὴ ἔκτασις ὐκ ὐσία τις ἐςὶν, ὐσίας δὲ ἀπυσία. (§. φιβ΄.) Ἄρα τὸ Α΄.

Διάςασις δὲ ἐςὶν, ἡ τῷ παρεμπεσεῖν τι μεταξὺ τινῶν ὡς ὅρων δεξιότης· ἢ (ὃ ταὐτὸν ἐςὶν) τὸ τινῶν ὡς ὅρων ἀπεχόντων ἀσύμπτωτον, καὶ ἀσύμβατον. (ἐξ ὑποθ.) Ἀλλ. τοιαύτη ἡμῖν ὀρθῶς παρίςαται ἡ κατὰ τὸ κενὸν ψιλὴ ἔκτασις. (§. φιβ.) Ἄρα κτ. Ο΄ τὸ Β΄.

Πορίσματα.

§. φκζ΄. Α΄. Ἐπὶ ἄρα τῷ κενῷ διαςήματος, τὸ μέν τι θετικῶς ὂν ἐπιθεωρεῖται, καὶ τῦτο τὰ περατῦντα καὶ ὁρίζοντα σώματα· τὸ δέ τι ἀποφατικῶς, καὶ τῦτο ἡ, ἐκείνων μεταξὺ, τῷ σωματικῷ ὄντος ἀπυσία. (§. φιβ.)

§. φκη. Β΄. Οὕτω δέ τοι περιτρέπεται καὶ ὁ τῶν ἀμφὶ Καρτέσιον ἀσάλευτος (ὡς οἴονται) λόγος. Ἐπεὶ γὰρ ὐκ ἄκρατον ἐπὶ τῷ κενῷ ὑποτίθεται τὸ μηδὲν, (§. φκζ΄.) μετά τινων δὲ θετικῶν οἷς παρέπεται τὸ τῆς διαςάσεως, ὐκέτι πρὸς ἡμᾶς ἡ δοκῦσα ἀντίφασις, (1) τῷ τῷ μηδενὶ προσεῖναί τι πάθος. Οὐ μόνον γὰρ ὐδὲν θετικὸν ἡ καθ᾽ ἡμᾶς αὕτη διάςασις φέρει, ψιλή τις ὖσα συναφείας ςέρησις, ἀλλὰ καὶ θετικόν τι εἶναι λεγομένη, ὐχὶ τῷ μηδενὶ, τοῖς δὲ περατῦσιν, ἅτινα ἐςὶ τὰ διεςῶτα, ἔςαι προσήκυσα.

§. φκθ΄. Γ΄. Οὐδ᾽ ἄρα τὸ Κενὸν, ὐσία τις ὖσα ἐςὶ παρὰ τὰ σώματα, τὰ ἀλλήλων ἀφεςῶτα μηδενὸς παρεμπίπτον-

---

(1) Μέρ. β΄. περὶ Ἀρχ. Ἀριθμ. ιϛ΄.

πτοντος. Εἴτι γὰρ ἐστὶν ἐν αὐτῷ θετικὸν, ταῦτα ἐστὶν, ἡ περατῶντα καὶ διορίζοντα. Εἴτι δ' ἀποφατικὸν, ἀπουσία οὐσίας. (§. φκζ'.)

§. φλ'. Δ'. Ἐπεί τε δυνατὸν πληθύνεσθαι τοὺς ὅρους τῶν ἀποστάσεων, οὐδὲ ἐν τὸ κενὸν ἐξ ἀνάγκης, ὅτι μὴ εἴδει.

§. φλα. Ε'. Διότι δὲ ἐξ ὅρων τε, καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀποστάσεως, οὐδ' ἁπλοῦν ἔσαι.

§. φλβ'. ς'. Κινητῶν δὲ τῶν ὅρων ὄντων, καὶ ἐγγίον ἢ απώτερον ἀλλήλων γίνεσθαι δυναμένων, τῷ ἐκείνων λόγῳ οὐδὲ τὸ κενὸν ἀκίνητον ἐσὶν οὐδ' ἀδιαίρετον.

§. φλγ'. Ζ'. Καὶ σώματος ἄρα οὐδενὸς ὑφεστῶτος οἷον πρὸ καταβολῆς ὄντων, κενὸν οὐδὲν ἦν. (§. φκς'. φκζ'.) Ταύτῃ δέ τοι οὐδὲ αἰώνιον τὸ κενὸν, οἵ τε Παλαιοὶ ταῖς ἀτόμοις σπουδῇ συνίζον ὑποτιθέμενοι, σύμφωνα κατεψεύδοντο. Καὶ οὐδ' αὐθύπαρκτον δηλονότι, οὐδὲ καθ' ἑαυτὸ ὑφιστάμενον, εἴγε ἐκ τῶν συνισώντων περάτων ἤρτηται, καὶ οὐδ' ἀναγκαῖον, οὐδ' ἄφθαρτον, οὐδ' ἄπειρον, οὐδ' οὐδὲν, τῶν οἷς θειότερόν τι οἱονεὶ χῆμα ὑπὸ τῶν Νεωτέρων ὑπερσεμνύνεται.

Σχόλιον.

§. φλδ'. Καὶ οὕτως ἄρα ἐκ βάθρων αὐτῶν ἡμῖν ἀνέσκαπται, καὶ ἡ τοῦ διαβεβοημένη καθ' ἡμᾶς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην διασήματος δόξα, ἡ τοσοῦτον θροῦν διεγείρασα. Ἧς Μόρος τε, καὶ Νεύτων, καὶ Κλάρκιος, καὶ Ῥαφσώνιος, καὶ οἱ πολλοὶ τῶν παρ' Ἄγγλοις φιλοσοφούντων προέστησαν. Οὓς, καί τοι μεγαλονοίᾳ τε καὶ λόγων δυνάμει πολὺ διαφέροντας, ἐν πολλοῖς ἂν εὕροις φαντιῶντας δεινῶς, καὶ διὰ θράσους περιουσίαν, ἐπὶ τὰ ἀτοπώτατα ἐκτραχηλιζομένους. Οἷον δὴ καὶ περὶ τὸ κενὸν πεπόνθασιν· ὃ παρὰ τῶν πάλαι Ἐπικουρείων δεξάμενοί τε καὶ εἰσποιησάμενοι, οὐκ ἐπὶ τὸν ἀμείνονα λόγον ἐρρύθμισαν, ἀλλ' ἐπὶ τὸν χείρω, καὶ ἀλογίας μεστὸν, οὐκ ἔσιν εἰπεῖν ὅσης, καὶ ἀσεβείας, μετήνεγκαν, παραδόξως ὑπερθειάσαντες, καὶ Θεὸν ἄντικρυς τὸ κενὸν τοῦτο διάστημα ἀναδείξαντες. Τοιάδε γοῦν ἡμῖν περὶ τούτου ὁ πολὺς τὸ κλέος ὑπέ-

ὑπέθετο Νάθαν. (1) „ Ὁ Θεὸς, φησὶν, αἰώνιος ἐςὶ, καὶ
„ ἄπειρος. Πάντα μὲν εἰδὼς, καὶ πάντα δυνάμενος, διαμέ-
„ νων δὲ ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα, καὶ παρὼν ἐξ ἀπείρου εἰς
„ ἄπειρον. Πάντα ἰθύνων, πάντα γινώσκων, τὰ γινόμε-
„ να, καὶ τὰ γνωσθῆναι δυνάμενα. Οὐκ ἔςιν αἰωνιότης, ἡ
„ ἀπειρία, οὐκ ἔςι διαμονὴ, ἢ διάςημα, διαμένει δὲ καὶ πά-
„ ρεςι. Διαμένει μὲν ἀεὶ, πάρεςι δὲ πανταχοῦ, καὶ ἀεὶ μὲν
„ ὢν, καὶ πανταχοῦ, τήν τε διαμονὴν, καὶ τὸ διάςημα, τήν τε
„ αἰωνιότητα, καὶ τὸ ἄπειρον συνίςησι. Πῶς οὖν συνίςησιν;
εἰ γὰρ ὅτι συμπαράγει αἰώνιος μὲν αὐτὸς ὢν, τὸν χρόνον
τοῖς κατὰ χρόνον. πανταχοῦ δὲ παρὼν, τὸν τόπον τοῖς κατὰ
τόπον. εὖ ἂν ἔχοι. Εἰ δ' ὅτι ἀπότμημά πως, οὕτω φάναι,
τῆς μὲν κατὰ τὸν Ὕψιςον αἰωνιότητος, τὸν χρόνον, τῆς δὲ κα-
τ' αὐτὸν ἀπειρίας τὸν τόπον νοητέον ἐςὶν, οὕτω συνίςησιν,
ἀτοπώτερα τούτων οὐκ ἂν ἔχοι λέγειν ὁ ἐπὶ Σοφίᾳ θρυλλού-
μενος. Τοῦτο δὲ μόνον μετριώτερα δόξειεν ἀσεβεῖν, ὅτι οὐκ
ἀναφανδὸν, κατὰ τὸν Μόρον οὗτος ἀσεβῶν ἐλέγχεται, τὸν τὰ
ἀπονεμόμενα τῷ ὑπερτάτῳ καὶ ὑπερτελεῖ Ὄντι ὑπὸ τῶν Με-
ταφυσικῶν, οἷον τὸ ἓν καὶ μοναδικὸν, τὸ ἁπλοῦν, τὸ ἀκίνη-
τον, τὸ αἰώνιον, τὸ ἄλλου μηδενὸς ἐξηρτημένον, τὸ ἀφ' ἑαυ-
τοῦ εἶναι, τὸ καθ' αὑτὸ ὑφίςασθαι, τὸ ἀναλλοίωτον, καὶ ἄφ-
θαρτον, τὸ ἀναγκαῖον, τὸ ἄπειρον, τὸ ἄκτιςον, τὸ ἀπερί-
γραπτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ πανταχοῦ παρεῖναι, τὸ ἀσώ-
ματον, τὸ διὰ πάντων διήκειν, καὶ πάντα συνέχειν, τὸ εἶ-
ναι ὂν κατ' οὐσίαν, ὂν ἐνεργείᾳ, ἄκρατον ἐντελέχειαν, ἅ-
παντα τῷ ἀπείρῳ τῷδε διαςήματι, ὡς κυριώτατα προσή-
κοντα περιάψαι ἀποτολμήσαντα. (2) Καὶ ἀτελεςέραν εἶναι
τινὰ ταύτην ὑπογραφὴν τῆς ἀῤῥήτου οὐσίας εἰπόντα, ἣ τὰς
ζωτικὰς μόνας τῶν ἐνεργειῶν προςεθεῖναι εἰς πλήρωμα λεί-
πεται. (3) Τούτοις οὖν, καὶ Κλάρκιον ἀδελφὰ ἰδεῖν ἔςαι ἀ-
ποφαινόμενον. (4) Τὰ γε μὴν κατὰ Μουχεμβρόεκιον πολὺ με-
τριώ-

(1) Περὶ Ἀρχ. ἐν τῷ κατὰ γένος Σχολίῳ.
(2) Ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ Μ' ρ. α. Κεφ. η. §. η.
(3) §. ιε.
(4) Περὶ ὑπάρξ. Θεοῦ καὶ προσόντ. αὐτῆς. πρὸς Λεϊβνίτ.

ζιώτερα, τῶν μὲν θειοτέρων ἐκείνων αὐτὸ ἀπογυμνώσαντα, μόνῃ δὲ τῇ ἀπειρίᾳ καταπλουτίσαντα (1). Ἀλλ' αὐτοὶ καὶ τὸ κενὸν κατασκευάζοντες, τὰς ἐκ τοῦ κενοῦ ἀτοπίας ἀποσκευαζόμεθα, ἰδίαν τε δόξαν ἡμῶν περὶ ἐκείνου, ἣν παρ' οὐδενὶ εὕρομεν, στήσαντες, καὶ οὐδὲ τοῖς ὑπὲρ ἐκείνου ἁπλῶς, οὐδὲ τοῖς κατ' ἐκείνου φερομένοις πεισάμενοι. καθ' ἑκατέρου τοῦ κόμματος τὸν ἀγῶνα ἀποδυσάμενοι ἀνειλήμμεθα, τῶν τε φιλοκενων τύπον, σὺν Θεῷ, τὴν τερατείαν ἐπίσης, καὶ τῶν ἐκ διαμέτρου μισοκενων τὸ κοῦφον, λόγοις, ἢ δοκοῦμεν, κρατίστοις ἐλέγξαντες.

Περὶ Τόπου.

§. φλέ. Καὶ περὶ τόπου δὲ διαφορώτατα αὖτις εὕροι τῶν φιλοσοφησάντων τούς τε πάλαι, καὶ τοὺς ὕστερον ἀποφαινομένους. Πλάτωνι καὶ γὰρ (2) „ τὴν ὕλην, καὶ τὴν χώραν ταὐτὸν εἶ„ ναι λέγοντι, τὸ μεταληπτικὸν τῶν εἰδῶν ὁ τόπος ἐστίν. Ἄλλῳ δέ τῳ δόξειεν ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ (3) τὸ εἶδος καὶ „ τὴν μορφὴν ἑκάστου τὸν τόπον εἶναι, ᾧ ὁρίζεται τὸ μέ„ γεθος, καὶ ἡ ὕλη τοῦ μεγέθους. Αὐτῷ δὲ (4) ὁ τόπος ἐστὶ, τὸ πέρας τοῦ περιέχοντος σώματος, ἀκίνητον πρῶτον· οἷον ἂν εἴποιμεν τὸ ὕδωρ, καθ' ἣν τοὺς ἐν αὐτῷ ἰχθῦς περιέχει ἐπιφάνειαν πρώτην, τόπον εἶναι τῶν ἰχθύων, καθάπερ οὖν καὶ ἡ τοῦ περιέχοντος ἀέρος, τόπος ἐστὶ τῶν ἐν αὐτῷ σωμάτων, καὶ τὸ κοῖλον τοῦ ἀμφορέως, ὁ τόπος τοῦ ἐν αὐτῷ οἴνου. Οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Καρτέσιον περὶ τόπου τῷ Σταγειρίτῃ συμπνέουσιν, αὐτὰς εἶναι φρονοῦντες καὶ αὐτοὶ τὰς τοῦ περιορίζοντος καὶ περιγράφοντος σώματος ἐγγύτητας, τὸν ἐκτὸς, καὶ ἀληθῆ παρ' αὐτοῖς ἀκούοντα τόπον· ὡς ὅγε ἐσωτερικὸς, ἤ φασιν, ὅσπερ τὸ ὑπὸ τοῦ σώματος τυγχάνει κατει-

(1) Περὶ Κενοῦ Κεφ. γ'. §. 89. 90.
(2) Ἐν Τιμαίῳ.
(3) Φυσικ. βιβλ. δ'. Κεφ. β'.
(4) Αὐτ. Κεφ. δ'.

τειλημμένον διάστημα (φιγ΄.) ἐκ ἂν κυρίως τόπος εἶναι λέγοιτο κατ᾽ αὐτὰς, αὐτόσχημα τὸ σῶμα ὂν τὸ ἐν τόπῳ, ἀσώματον οἰομένες (§. φιή. φκέ.) καὶ εἶναι καὶ νοεῖσθαι διάστημα σώματος ἄμοιρον. Τὰς δὲ περὶ Λειβνίτιον, καὶ αὐτὴν τὴν ἔκτασιν τὴν σωματικὴν, ὄν εἶναί τι τῶν κατ᾽ ἐπίνοιαν εἰσηγεμένες (§. φιή.) πολλῷ δὴ μᾶλλον τοιᾶτον ὑπολαμβάνειν τὸν τόπον εἰκός. Ἔνθεντοι καὶ ἡ κατ᾽ αὐτὰς τᾶ τόπε ἀπόδοσις „ λόγον εἶναι ὡρισμένον τᾶ συ„ νυπάρχειν τι τῶν ὄντων τοῖς λοιποῖς· οἷον ἡ ὡρισμένη θέσις, ἣν ἔχει ἡ τράπεζα φέρε, πρὸς τὰ ἄλλα τὰ ἐν τῷ οἰκήματι, τᾶτο αὐτοῖς ὁ τόπος. Ἐπὶ ταύταις ἡ δόξα καταλεγέσθω, τῶν οἰομένων τόπον εἶναι τὸ διάστημα τὸ κενόν. Εἴποις δ᾽ ἂν ἀρχαίαν εἶναι τὴν αὐτὴν καὶ νέαν. Τὸ μὲν, ἀπὸ Λευκίππῳ, Δημοκρίτῳ, Ἐπικέρῳ, καὶ τοῖς Στωϊκοῖς, τὸ δὲ Γασσένδῳ, Μαγνιαίῳ, Νεύθωνι, καὶ πᾶσι μικρᾶ τοῖς Ἄγγλοις καὶ Βαταβοῖς καθ᾽ ἡμᾶς πρεσβευομένην. Καὶ γὰρ καὶ οἱ Νεώτεροι ἔτοι, συμφώνως τοῖς Ἐπικερείοις „ Κενὸν „ ἄμεσον ἐνδεχόμενον (τετέστι δεκτικὸν) σωμάτων, καὶ ἄ„ νευ τέτων, τὸν τόπον ἀπέδωκαν. Καὶ κατὰ τὰς Στωϊκὰς, „ τὸ ἐχόμενον ὑπὸ τᾶ σώματος. Καὶ κατὰ Πρόκλον „ σῶ„ μα (ὅπερ ἐστὶ διάστημα) καθαρώτατον, ἀκίνητον, ἀδιαί„ ρετον, ἀμέτοχον ὕλης, τῶν ὑλικῶν σωμάτων δεκτικόν.

§. φλς΄. Τέτων ἡ δόξα, καθ᾽ ἣν ὑπεθέμεθα τᾶ κενᾶ σημασίαν (§. φκς΄. κξ.) καὶ ἡμῖν ἐγκριτέα δοκεῖ, ὡς τάς τε κατὰ τὰς ἄλλας ἐκκλίνεσα ἀτοπίας, καὶ παρ᾽ ἑαυτῆς ἐδὲν ὅλως χορδὴν ἄδειν ὑπαγορεύεσα, καὶ μὴν, καὶ ὅσα δήποτε περὶ τὸν τόπον ἀπαραιτήτως νοεῖται, κυρᾶσα καὶ διασώζεσα. Ἔστι δὲ ταῦτα. Α΄. τὸν τόπον ἕτερόν τι εἶναι παρὰ τὸ ἐν τόπῳ, καὶ τέτε χωριστόν. Β΄. τὸ μὴ συγκινεῖσθαι τέτῳ ἐκεῖνον, μηδὲ συμμεθίστασθαι. Γ΄. τὸ μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι τόπον ἅμα σωμάτων δυεῖν, ὡς ἐδὲ τόπες κατὰ τὸ αὐτὸ πλείονας τᾶ αὐτᾶ σώματος. Δ΄. τὸ συνεξισᾶσθαι τῷ ἐντοπιζομένῳ τὸν τόπον, καὶ τᾶ μὲν μείζονος εἶναι μείζονα, τᾶ δ᾽ ἐλάσσονος ἐλάσσονα. Ε΄. τὸ παντὸς σώματος εἶναι τόπον. ς΄. τὸ τᾶ τόπε μὴ εἶναι τόπον. Ζ΄. τὸ τᾶ μὲν ὅλε, εἶναι τὸν ὅλον τόπον, τᾶ δὲ μέρες τὸ μέρος, ὅπερ ἐκ τᾶ Δ΄. καὶ τᾶ Ε΄. ἐστὶ συμφανές.

Θεώ-

Θεώρημα Κ'.

§. φλζ'. „ Οὔθ' ἡ ὕλη τόπος ἐςὶν, ὔτε τὸ εἶδος.

Ἐαν γαρ ἡ ὕλη ὁ τόπος εἶναι τεθῇ, ἐπεὶ καὶ τὸ ἐν τόπῳ ὕλη τις ἐςὶν, ἔςαι δὴ τὸ αὐτὸ ἐν τόπῳ ἅμα κ̀ τόπος, κατὰ τῦ Α'. τῶν τεθέντων. (§. φλς'.) κ̀ χωρὶς δὲ τύτυ, κ̀ τῦ τόπυ τόπος, κατὰ τῦ ς'. Οὐκ ἔςι δέ. Ἄρα κτ. Ο. Η. τὸ Α'.

Ἐαν δὲ τὸ εἶδος, ἐπεὶ τὸ εἶδος συνυσίωται τῷ ἔχοντι, ἤτοι τῷ ἐξ αὐτῦ εἰδοπεποιημένῳ, ἐκείνῳ κ̀ συγκινηθήσεται κινυμένῳ, καὶ μεθιςαμένῳ συμμεταςήσεται. Κατὰ τῦ Α', κ̀ τῦ Β'. Ἄτοπον δέ. Ἄρα κ̀ τὸ Β'.

Ἄλλως. Παντὸς σώματος ἐςὶ τόπος ἐν ᾧ· διὰ τὸ Ε'. Σῶμα δὲ τὸ ἐξ ὕλης κ̀ εἴδυς. (ἐξ ὑποθ.) Τῆς ἄρα ὕλης καὶ τῦ εἴδυς συνάμα τόπος ἐςὶ παρ' αὐτά· διὰ τὸ Α'. Καὶ ὔτε ἄρα ἡ ὕλη τόπος, ὔτε τὸ εἶδος. Ὃ τὸ Α'. κ̀ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. φλή. Καὶ εὐλόγως τοίνυν ἄμφω τὰς δόξας ὁ ἐκ Σταγείρων ἀποσκευάζεται· (1) „ τὸ μὲν γὰρ εἶδος κ̀ ἡ ὕ- „ λη, φησὶν, ὐ χωρίζεται τῦ πράγματος (νόει μοι τῦ σώ- „ ματος τῦ ἐν τόπῳ ὄντος) τὸν δὲ τόπον ἐνδέχεται. Ἀλλ' ἀπορήσειέ τις, πῶς ὁ Πλάτων εἰς τῦτο δόξης ἐγένετο, ὡς τὸν τόπον αὐτὸν τὴν ὕλην εἶναι ὑπολαβεῖν; Ἢ ἐξ ἀναλόγυ πως αὐτῷ, καὶ καθ' ὁμοίωσίν τινα, τὸ λεχθὲν ἂν ἀποδωθείη κατὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνα σχέσιν, χώραν τε καὶ δεξαμένην τῶν εἰδῶν, ὡς πεφυκυῖαν ὑποδέχεσθαι αὐτὰ, τὴν ὕλην ἀποκαλῦντι. Μαρτυρεῖ γὰρ κ̀ Πλύταρχος (2) „ ὅτι τὸ „ μεταληπτικὸν τῶν εἰδῶν, μεταφορικῶς τὴν ὕλην ὁ Πλά- „ των

---

(1) Φυσικ. βιβλ. δ'. Κεφ. θ'.
(2) Περὶ Ἀρεσκ. Βιβ. α. Κεφ. ιθ'.

„ των εἴρηκε, καθάπέρ τινα τιθήνην κ̀ δεξαμένην· ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ τόπῳ τὸ ἐν αὐτῷ, ὕτω πως καὶ ἐν τῇ ὕλῃ τὸ εἶδος. Ἐπίσης τε ὁ μὲν σωμάτων, η δὲ εἰδῶν δεκτικὴ ἐςί· καὶ τῷ γε τόπῳ, τῷ νιῦ μὲν ὑπὸ τῦδε, νυῦ δ' ὑπὸ ἄλλυ σώματος κατειλημμένῳ, ὐκ αλόγως ἔοικεν ἀπεικασθεῖσα ἡ ὕλη, ἥτις ἄλλοτε ὑπὸ ἄλλυ εἴδυς καὶ αὐτὴ κρατεῖται πλειυμένη, κ̀ μορφυμένη καλλύνεται.

Θεώρημα ΚΑ΄.

§. φλθ΄. „ Οὐκ ἔςιν ὁ τόπος τὸ πέρας τῦ περιέχοντος.

Α΄. Εἰ γὰρ τόπος ἡ περατῦσα κ̀ περιέχυσα ἐπιφάνεια, ἐν τόπῳ πάντως ἔςαι ἡ περιεχομένη. Δεῖ γὰρ τῦ μὲν τόπυ λέγειν εἶναι τὸ περιέχειν, τῦ δὲ ἐν τόπῳ τὸ περιέχεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ ὐχὶ τὸ σῶμα ἡ ἐπιφάνεια ἐςίν. Οὐκ ἄρα τὸ σῶμα ἐν τόπῳ. Ὅ κατὰ τῦ Ε΄. ἐςί. (§. φλς΄.)

Εἰ δ' εἴποι ὡς τῷ λόγῳ τῆς περιεχομένης ἐπιφανείας, κ̀ τῷ πράγματι ἐκείνης ἀδιάςατον σῶμα ἐν τόπῳ ἐςίν· ἀπαντητέον ἄρα δι' ἴσυ, καὶ τῷ λόγῳ τῆς περιεχύσης, τῷ κἀκείνης πράγματι ἀδιάςατον σῶμα, τὸν τόπον εἶναι. Διὰ γὰρ τῶν ἐπιφανειῶν ἄμφω, τὸ μὲν περιέχει, τὸ δὲ περιέχεται. Καὶ ὁ τόπος ἡμῖν ὕτως ἔςαι τὸ σῶμα, καθάπερ κ̀ τὸ ἐν τόπῳ. Ταῦτα δὲ τῶν κειμένων (§. φλς΄.) τό,τε Α΄. ἀναιρεῖ, κ̀ τὸ ς΄.

Β΄. Ἤτοι φυσικῶς ἐκληπτέον τὴν ἐπιφάνειαν, ἢ γεωμετρικῶς. Ἀλλ' ἐκείνως μὲν, ἤτοι σῶμα ὁ τόπος, ἢ ὐδὲν ἐςίν. Οὕτω δέ τοι ἄμφω αἱ ἐπιφάνειαι (τὴν τῦ περιεχομένυ φημὶ κ̀ τῦ περιέχοντος) μία ἔσονται. Καθάπερ γὰρ σημεῖον σημείῳ ἐφαρμοσθὲν, ἀδιάςατον αὖθις σημεῖον συνίςησιν, ὕτω τοι κ̀ εἰ γραμμὴ γραμμῇ ἐφαρμοσθείη, γραμμὴν συςήσει, καὶ ἐπιφάνεια ἐπιφανείᾳ ἐπιφάνειαν. Καὶ ἡ αὐτὴ ἄρα συςῶσα τῇ συνεφαρμόσει ἐπιφάνεια, ἔνθεν μὲν θάτερον, ἔνθεν δὲ θάτερον, ταὐτὸν εἰπεῖν ἑκάτερον περιέξει· τόπος τε ἔςαι ὁ αὐτὸς σωμάτων δυοῖν. Ἄτοπον δὲ, διὰ τὸ Γ΄. Ἄρα... κ̀τ.

Γ΄. Ἡ

Γ'. Ἡ περιεχομένη ἐπιφάνεια ἤτοι τόπος ἐςὶν, ἢ ἐν τόπῳ, ἢ ὀυδέτερον, ἢ ἑκάτερον. Ἀλλὰ γὰρ ἑκάτερον ὀυκ ἂν εἴη, (διὰ τὸ Α'.), ὀυδὲ μὲν ὀυν ὀυδέτερον, ὀυδαμοῦ γὰρ ἔςαι. Ἢ τὸ ἕτερον ἔςαι δήθεν. Οὔκουν δὲ ὁ τόπος (τοῦτο γὰρ ἡ περιέχουσα.) ἐν τόπῳ ἄρα. Εἰ δὲ τοῦτο, καὶ σῶμα· τῆς γὰρ σωματικῆς φύσεως τὸ ἐν τόπῳ εἶναι. (διὰ τὸ Ε'.)

Πρὸς ταῦτα οὐκ ἐν τόπῳ μὲν πάντως ἐρεῖ καθ᾽ αὑτὴν, ἀλλὰ τῷ λόγῳ τοῦ σώματος, ὃ δὴ καὶ κινεῖσθαι φύσιν ἔχει, καὶ τέμνεσθαι. Ἢ, ὡς ἄμεινον αὐτῷ ἔδοξεν ἀπαντῆσαι τῷ Ἀριςοτέλει, ἔςι μὲν πȣ καὶ ἡ ἐπιφάνεια, ὥσπερ καὶ τὸ σημεῖον (ὀυδὲ γὰρ ὀυδαμοῦ.) Ἀλλ᾽ ὡς πέρας ἐν τῷ περατουμένῳ. Ἀλλ᾽ εἰ ὡς πέρας, καὶ τόπος ἄρα ἐςὶ τῷ σώματι ἡ ἐπιφάνεια ἡ αὐτοῦ. Εἰ δ᾽ οὐχὶ τοῦτο, διὰ τὸ βούλεσθαι τὸν τόπον χωριςὸν εἶναι, ἤτοι πάντως ἔςαι διαςὰ τὰ πέρατα τοῦ ἐν τόπῳ, τὰ μὲν χωριςὰ, τὰ δ᾽ ἀχώριςα (ὅπερ ἄτοπον) ἢ τῶν περάτων πέρατα ἔςαι τῶν ἀχωρίςων τὰ χωριςά. Καὶ οὕτως αὖθις ἡ ἀχώριςος ἐπιφάνεια, ὡς ὑπὸ τῆς χωριςῆς περιεχομένη, εἰς τόπον ἐγκυλισθήσεται. Καὶ σῶμα ἔς.., διὰ τὸ Ε'.

Δ'. Καὶ εἰ τόπος ἡ περιέχουσα ἐπιφάνειά ἐςιν, ὁ Κόσμος οὐκ ἔςιν ἐν τόπῳ. Οὐδὲν γὰρ ἐςὶ δηλονότι (ἢ καὶ αὐτῷ δοκεῖ) σῶμα τῆς ἐξωτάτω σφαίρας ἐκτὸς, ὃ αὖ τὸ πέρας ἐκείνου περιέχοι. Ἀλλὰ τὸ μηδαμῶς ἐν τόπῳ λέγειν εἶναι τὸν ὅλον Κόσμον, μὴ καὶ καταγέλαςον ἢ (διὰ τὸ Ε'.) Ἄρα κτ.

Ἐκκλίνει δὲ τὴν ἀπορίαν οὐδαμῶς, ἐπάγων Ἀριςοτέλης (1) „ ὅτι οὐ πᾶν τὸ ὂν ἐν τόπῳ, ἀλλὰ τὸ κινητὸν σῶ„ μα. Ἔςι γὰρ δήπου καὶ κατ᾽ αὐτὸν τὸ σῶμα ἐν τόπῳ (οἷον ὁλικῶς ἡ γῆ) καὶ μὴ κινούμενον, ὅτι ἐν τῷ περιέχοντι. Διαφέρει γὰρ τῷ παντὶ, τὸ εἶναι ἐν τόπῳ, τοῦ διὰ τόπου φέρεσθαι. Καὶ εἰ μή πȣ ὁ οὐρανὸς, οὐδαμοῦ ἄρα, καὶ οὐδὲ ἔςαι ὅλως, καὶ οὕτω τὰ τῶν Ουδαμιτῶν ἐκείνων (§. φιγ'.) πολ-

(1) Φυσ. Δ. Κεφ. Ε'.

πολλῷ φορητότερα. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶ λέγειν λόγου ἐχόμενον, ὅτι ὡς ὅλον ἐστὶν ἐν τοῖς μέρεσιν· οὐδὲ γὰρ τόπος ἐστὶ τὰ μέρη τοῦ ὅλου· καὶ οὐδὲ ἕτερον ἐκείνων τοῦτο· δεῖ δὲ τὸν τόπον τοῦ ἐν τόπῳ ἕτερον εἶναι. (διὰ τὸ Α΄.) Καὶ εἰ τὰ μέρη ἐν τόπῳ, καὶ τὸ ὅλον ἄρα. Ἔστι γοῦν οὕτω παρὰ τὴν κοινὴν ἐνάργειαν τὸ εἰς ἀναίρεσιν τῆς ἀπαντώσης ἀπορίας προχειριζόμενον, ὡς μηδὲ δεῖσθαι πολλῶν τὸν ἐξ Ἀφροδισιάδος, πρὸς τὸ ἡμᾶς πεῖσαι, ὅτι ἡ δόξα ἡ περὶ τῶν οὐρανίων ὅτι „ οὐκ ἔστιν ἐν τόπῳ, οὐδενὸς ἄλλου τῶν πρὸ Ἀριστοτέλους ἐ„στὶν, ἀλλ' αὐτὸς αὐτὴν πρῶτος εἰσηγήσατο. (1) Πρῶτος γὰρ δηλονότι καὶ μόνος, κατακολουθῶν τοῖς περὶ τόπου αὐτῷ τεθεῖσιν, ἐκτοπίσαι τὴν σωματικὴν φύσιν, παρ' ὃ φύσιν ἔχει, ἠνάγκασται.

Ε΄. Ἡ τοῦ περιέχοντος ἐπιφάνεια ἴση ἐστὶ τῇ τοῦ περιεχομένου· τὰ γὰρ ἐφαρμόζοντα ἴσα ἐστί. Ἐὰν οὖν τεθῇ σώματα δύω ἰσομεγέθη μὲν, ἀνομοιοσχήμονα δὲ, ἀνίσους δὲ ἐκ τοῦ ἀκολούθου καὶ τὰς ἐπιφανείας (ὡς ἐν τοῖς Γεωμετρικοῖς δείκνυται) ἔχοντα, αἱ περιέχουσαι αὐτὰ ἐπιφάνειαι, ὡς δὴ ταῖς περιεχομέναις ἀνίσοις οὔσαις, ἑτέρα τῇ ἑτέρᾳ συνεξισούμεναι, ἄνισοι ἔσονται καὶ αὗται. Εἰσὶ δὲ αὗται κατ' Ἀριστοτέλην οἱ τόποι, ἄνισοι ἄρα τῶν ἰσομεγεθῶν σωμάτων, ἤτοι τῶν ἐν τόπῳ οἱ τόποι. Ἀλλ' οὐκ ἐστὶ τοῦτο (διὰ τὸ Δ΄.), οὐδ' Ἀριστοτέλει δοκεῖ „ τὸν α. τόπον μήτε μείζω, „ μήτε ἐλάσσω τοῦ ἐν τόπῳ ἀξιοῦντι τυγχάνειν. (1)

Ἢ ἔσω μὲν ἄνισα τὰ ἐν τόπῳ τοὺς ὄγκους, ἴσα δὲ τὰς ἐπιφανείας, ἀνομοιοσχήμονα ὄντα. Καὶ τῶν ἀνίσων αὖθις τοῦ μὲν μείζονος, τοῦ δ' ἐλάσσονος, ἴσοι ἔσονται οἱ τόποι.

Ἢ καὶ τῶν σωμάτων τοὺς ὄγκους βραχυνομένων, ταῖς κατὰ λόγον αὐξομέναις ἐπιφανείαις, συναυξηθήσονται καὶ οἱ τόποι. Καὶ τοῦ αὐτοῦ ἄρα οἱ τῶν δύω ἡμιτόμων τόποι ἅμα, μείζονες ἔσονται, ἢ ὁ τοῦ ἐκ τῶν ἡμιτόμων ὅλου. Οἱ δὲ τῶν β. τεταρτημορίων, ἔτι μείζονες, καὶ ἐπ' ἄπειρον. Τὰ δ' ἐπίλυσον, καὶ χρυσοῦς ὀλυμπιάσι, φασὶ, στάθητι.

ϛ΄. Εἰ

(1) Παρ' Ἀμμων. ἐν τῷ περὶ ψυχ. βιβλ. α΄.
(2) Φυσικ. Δ. Κεφ. δ΄.

ϛ'. Εἰ δεῖ τὸ πέρας τοῦτο εἶναι ἀκίνητον „ βούλεται γὰρ, „ φησὶν (1) ἀκίνητος εἶναι ὁ τόπος. Σῶμα ἄρα τὸ ἐν ποταμῷ καταδεδυκὸς, περιρρεόντων αὐτὸ ἐνδελεχὲς τῶν ὑδάτων, ἤτοι ἐν τόπῳ οὐκ ἔσαι, ἢ γοῦν ἀεὶ κινηθήσεται, εἰ καὶ τῷ ὄντι ἀκινητοῦν, διὰ τὸ διηνεκὲς τῆς τοῦ περιέχοντος μεταςάσεως.

Ὃ γὰρ φασὶν ἀπαντᾶν οἰόμενοι (2), ὡς ἄρα μεταβάλλει οὕτω κινούμενον τὸ περιέχον ὑλικῶς ἢ ὂν, οὐκ εἰδικῶς ἤ γε περιέχον, κἂν γέλωτα κινήσειεν. Οὐ γὰρ οὐδ᾽ ἐπὶ τῶν κινουμένων αὐτῶν, καὶ ἐκ τόπου εἰς τόπον κυρίως μεθισαμένων ἡ μεταβολὴ εἰδικῶς συμβαίνει, τοῦ τόπου οὐχ ἥκιςα ἀμειβομένου. Αὐτὸ δὲ τοῦτο, καὶ πρὸς τοὺς οἰομένους ἐκκλίνειν τὴν ἀπορίαν, τῷ λέγειν ὅτι τὰ ἐν ποταμοῖς οὕτω κείμενα, τὸν μὲν φυσικὸν ἀμείβει, τὸν δὲ μαθηματικὸν οὐδαμῶς. (3) Πρὸς οὓς καὶ τοῦτο αὖτις προσθείη, ὡς οὕτω μαθηματικῶς μὲν, τουτέςι τῇ ἐπινοίᾳ, οὐ κινηθήσεται, φυσικῶς δὲ, ὅπερ ἐςὶ πράγματι κινηθήσεται τὰ τῷ ὄντι ἀκίνητα.

Ζ'. Καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει δὲ μέρη τοῦ σώματος οὐκ ἔσαι ἐν τόπῳ, ὃ κατὰ τοῦ Ζ'. τῶν πθέντων (§. φλϛ'.) ἐςίν. Εἰ μὴ δέοι λέγειν, ὡς αὐτὸ τῶν μερῶν αὐτοῦ, τουτέςιν αὐτὸ ἑαυτοῦ, τὸ ὅλον σῶμα τόπος ἐςὶν, ὅπερ αὖθις κατὰ τοῦ Α'. φέρεται, καὶ τοῦ Β'. τῶν ἅπερ ὡμολόγηται ἀναγκαιότατα εἶναι τοῦ τόπου γνωρίσματα.

Θεώρημα ΚΒ'.

§. φμ'. „ Ὁ κατὰ τοὺς Γερμανοὺς ὡρισμένος λεγόμενος „ λόγος, τοῦ πλείω τινὰ συνυπάρχειν τόπος οὐκ ἔςι.

Τὸ μὲν γὰρ συνυπάρχειν ἐπισυμβέβηκεν ἐνδεχομένως

τοῖς

(1) Φυσ. Δ. Κεφ. Ε'.
(2) Γαυδῖνος Φυσ. Μέρ. α'. Διαλέξ. γ'. Ζητ. δ'. Ἄρθρ. α'.
(3) Περχέτ. περὶ τόπου φυσ.

τοῖς πλείοσι, δυνατὸν γὰρ εἶναι αὐτὰ καὶ χωρὶς ἀλλήλων. Τὸ δὲ ἐν τόπῳ εἶναι ἐξ ἀνάγκης τῇ σωματικῇ φύσει προσῆκον ἐςὶ, διὰ τὸ Ε΄. (§. φλϛ΄.) Ἄρα κτ.

Β΄. Καὶ σῶμα δέ τι καθ᾽ ἑαυτὸ ἐν ὑποθέσει, ἐκ ἂν εἴη ἐν τόπῳ. (κατὰ τὸ Ε΄.)

Ἀλλ᾽ εἴη ἂν ἐρῦσιν ὅτι καὶ ἐπὶ ἑνὸς καὶ μόνου σώματος, εἴη ἂν πλείω τὰ συνυπάρχοντα, καὶ τὴν ὡρισμένην θέσιν πρὸς ἄλληλα ἔχοντα, οἷαι αἱ μονάδες. Οὐκοῦν (αὐτοὶ) εἰ θέσιν ἔχει ἑκάςη καθ᾽ ἑαυτὴν, τὴν πρὸς τὰς ἄλλας, καὶ κείσεταί πη, καὶ ἐν τόπῳ ἔςαι. Καὶ δὴ καὶ σῶμα· τῶν σωμάτων γὰρ τὸ ἐν τόπῳ εἶναι κατὰ τὰ σώματα. (διὰ τὸ Ε΄.) Ἄλλως τε καὶ τὰς ἀδιαςάτους ταύτας μονάδας ἐξ ὧν τὰ σώματα, πλασματώδεις τε εἶναι, καὶ λόγῳ μηδενὶ ςερρῷ βεβαιείας, φθάσαντες (§. φιδ΄. φιέ. κτ.) ἀπιδείξαμεν. Καὶ τῶν μονάδων δὲ ὅτως εἶναί τε καὶ ἐν τόπῳ μένειν συγχωρουμένων, αὗται μὲν ὡς τὴν θέσιν ἔχουσαι καὶ ἐν τόπῳ ἔσονται, τὸ δ᾽ ἐξ αὐτῶν σῶμα ὡς ἐν καθ᾽ ἑαυτὸ, ὄ.

Γ΄. Τὸ θέσιν ἔχειν ὡρισμένην ὐδὲν ἄλλο ἐλέγχει, ἢ τὸ ὧδε εἶναι, ἢ ὧδε τὸ ἔχον, πρὸς ἄλλα παρατιθέμενον, καὶ ἤτοι ἄνω εἶναι, ἢ κάτω, ἢ ἔμπροσθεν, ἢ ὄπισθεν, ἢ κατὰ τὰς ἄλλας τοῦ τόπου διαφοράς. Ὥςε ἐπεὶ τὸ γένος τοῦ εἴδους φύσει πρότερον (§. ιζ.), καὶ τὸ ἄσχετον τοῦ κατὰ σχέσιν, προτερεύει ἄρα φύσει ὁ τόπος, τῆς κατ᾽ αὐτὸν ὡρισμένης τε, καὶ κατὰ σχέσιν θέσεως.

Δ΄. Ἡ δὲ σχέσις αὕτη, καὶ πάντη ποσοῦ ἀνεπίδεκτος· ὁ δὲ τόπος ποσόν τι ἂν εἴη, αὐτῷ γὰρ τὸ ἴσον παρακολουθεῖ, καὶ τὸ μή. Καὶ τὸ μεῖζον, καὶ τὸ ἔλαττον. (διὰ τὸ Δ΄.)

Ε΄. Ὅ,τε Κόσμος ὁλικῶς ληφθεὶς θέσιν ὐκ ἔχει, πρὸς τίνα γὰρ ἕτερον ἕξει; καὶ ὐδ᾽ ἐν τόπῳ ἔςαι. (κατὰ τὸ Ε.)

Εἰ δὲ φαῖεν ὅτι τὰ μέρη ἐξ ὧν συναρμολογεῖται θέσιν ἔχει πρὸς ἄλληλα· ἀπαντήσομεν ὅτι καὶ ταῦτα ἐν τόπῳ ἔςαι ἐκ τοῦ ἀκολούθου, τὸ δὲ ὅλον ὄ. Παρ᾽ ὃ καὶ ὅσα κατὰ τοῦ Ἀριςοτέλους ἀνωτέρω ἠνέχθη (§. φλθ. ἐν Ἀριθμ. Δ΄.) καὶ τούτους αὐτοὺς περιΐςαται.

ϛ΄. Καὶ δυνάμεις δὲ ἀσώματοι, καὶ σημεῖα τῶν πάντη ἀδιαςάτων, οἷα τὰ Γεωμετρικὰ, θέσιν ἔχειν πρὸς ἄλληλα ὑπο-

ὑποτίθεται, καὶ συνυπάρχοντα εἶναι. Ὥστε καὶ ἐν τόπῳ εἰσὶ κατὰ τὰ σώματα. (κατὰ τὸ Ε'.)

Ζ'. Καὶ ἑνός τινος ἄρα τῶν συνυπαρχόντων καθ' ὑπόθεσιν εἰς τὸ μηδὲν ῥαπέντος ἐπεὶ τὴν πρὸς αὐτὸ τὰ λοιπὰ θέσιν, ἣν εἶχον ἀπέθεντο, καὶ τὸν τόπον αὐτῇ συναπέθεντο, ἢ γοῦν μετέβαλον, ὡς οὐκ ἔτι ἔχοντα θέσιν οἵαν καὶ πρότερον. Ἡ δὲ μεταβολὴ τοῦ τόπου τῶν κινουμένων, οὐ τῶν ἀκινητούντων.

Ἢ καὶ τῶν ἄλλων κινουμένων, ἑνὸς δέ τινος μένοντος κατὰ χώραν, ἐπεὶ οὐδὲν μᾶλλον ἐκεῖνα τὴν πρὸς τοῦτο, ἢ τὴν πρὸς ἐκεῖνα τοῦτο, θέσιν τοιῷδε λόγῳ ἀμείβεται, ἐξ ἴσου συνεκποπιθήσεται τοῖς κινουμένοις, καὶ τὰ μὴ κινούμενα.

Θεώρημα ΚΓ'.

§. φμά. „ Τόπος ἐστὶ τὸ διάστημα τὸ ὑπὸ τοῦ σώματος „ ἐπεχόμενον.

Οὕτω γὰρ καὶ τοῦ ἐν τόπῳ ὁ τόπος ἕτερον ἐστί. Κατὰ τὸ Α'. (§. φλς'.) τὸ μὲν γὰρ ἔκτασις ὕλῃ πλήρης· (§. φιά. φιθ'.) ἡ δὲ ψιλή τις ἐστὶ καθ' ἑαυτὴν διάστασις. (§. φιβ'. φκς'.) Καὶ οὐδὲ ἐκείνῳ οὕτως συμμεταστήσεται. (κατὰ τὸ Β'.) Τῶν γὰρ περατούντων τὸ διάστημα κατὰ χώραν μενόντων, καὶ συνακινητούσης οὕτως αὐτοῖς, καὶ τῆς μεταξὺ διαστάσεως, δυνατὸν ἐκστῆναι τὸ μεταξὺ, καὶ ἀλλαχῇ πῃ ἐντοπισθῆναι, διάστασιν ἄλλην καταλαβόν. (§. φλβ'.) Καὶ ἀδύνατον δὲ τὸ αὐτὸ διάστημα ὑπὸ δυοῖν σωμάτων ἐπέχεσθαι κατὰ τὸ αὐτὸ (ὅπερ ἦν τὸ Γ'.) τῆς σωματικῆς οὐσίας φύσει ἀδιαχωρήτου ὁμολογουμένης. (§. φια.) Καὶ συνίσταται δὲ οὕτως ἀκριβῶς ἀεὶ καὶ τοῦ ἐν τόπῳ ὁ τόπος, καὶ μείζων μὲν ἐστὶν ὁ τοῦ μείζονος, ἐλάσσων δὲ ὁ τοῦ ἐλάσσονος. (κατὰ τὸ Δ'.) Καὶ ἅπαν δὲ σῶμα ἐξ ἀνάγκης οὕτω τόπον ἐπέχει, καὶ αὐτὸ τὸ πᾶν. (κατὰ τὸ Ε.) οὐδὲν γὰρ σῶμα ἀδιάστατον. Καὶ οὐδὲ τοῦ τόπου τόπος ἔσται (κατὰ τὸ ς'.) Μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ ὑπολειπομένη ψιλὴ διάστασις, τοῦ ἐν αὐτῇ ὄντος σώματος, ἤδη μετακεχωρηκότος. Καὶ οὐδὲ τὰ μέρη

ἐν

ἐν τῷ ὅλῳ αὐτῷ ὡς ἐν τόπῳ (κατὰ τὸ ζ'.) ἀλλὰ τοῦ μὲν ὅλου ὁ ὅλος τόπος, τοῦ δὲ μέρους τὸ μέρος. Ἄρα κτ.

Σχόλιον Α'.

§. φμβ'. Οὐδὲν ὅ,τι καὶ λόγου ἄξιον, κατὰ τοῦ οὕτως ὑποτεθέντος τόπου, ὁ Ἀριστοτέλης ἔχει ἐπαπορῆσαι, εἰμὴ δύω τινὰ, οἷς ῥᾶστα αὖ καὶ ὁ τυχὼν ἀπαντήσειε. „ Τὸ μὲν, ὡς „ εἴπερ ἐστί τι τὸ διάστημα τὸ πεφυκὸς, καὶ μένον ἐν τῷ αὐ„ τῷ τόπῳ, ἄπειροι ἂν ἦσαν οἱ τόποι. Τὸ δὲ, ὅτι καὶ ὁ „ τόπος ἔσται μεταβάλλων, καὶ ὡς ἔσται καὶ τοῦ τόπου ἄλλος „ τόπος· καὶ πολλοὶ τόποι ἅμα ἔσονται. (1) Οὐδὲν οὖν ἐκ τούτων ἀποφῆσασι τὸ διάστημα ἐν τόπῳ εἶναι, ὅπερ αὐτὸς ὑποτίθησι. Πῶς γὰρ ἐν τόπῳ, εἴπερ ὁ τόπος αὐτός; πῶς δ' εἰ μὴ σῶμα, τῶν δὲ σωμάτων χωρητικὸν λέγεται; μὴ ὂν τοιγαροῦν ἐν τόπῳ τὸ διάστημα, οὐδ' ἂν τῷ αὐτῷ μένει τόπῳ, οὐδὲ τόπον μεταβαλεῖν κυρίως εἰπεῖν (ἢ τῷ λόγῳ τῶν περιοριζόντων σωμάτων τοῖς ἐφ' ἑαυτοῖς πέρασιν, ὡς εἴρηται (§. φλβ'.) ἤτε τῶν τόπων ἀπειρία, ἢ ἐκ τοῦ ἐν τόπῳ ὑποτίθεσθαι τὸ διάστημα, ἄτοπος τῷ ὄντι ἐλέγχεται. Οὐδὲν γὰρ ἀπέοικε τὸ σόφισμα τοῦτο, τοῦ ὑποθεμένους τὸν χρόνον εἶναι ποτὲ, κἀντεῦθεν τοῦ χρόνου χρόνον εἶναι εἰσβάλλοντας, ἐντεῦθεν πολλοὺς χρόνους κατὰ τὸ αὐτὸ ἄλλον ἄλλῳ συνείρειν ἐπ' ἄπειρον.

Σχόλιον Β'.

§. φμγ'. Διαιρεῖν οὖν καὶ ἡμῖν ἔσται τὸν τόπον εἰς τὸν μὲν ἀπόλυτον, τὸν δὲ σχετικόν. Καὶ ἀπόλυτος μὲν ἐστὶν, αὐτὸ, ὅπερ αὖ ἐπέχοι τι σῶμα τὸ διάστημα (§. φμα'.) θεωρούμενον καθ' αὐτὸ, σχετικὸς δὲ ἐστὶν, ἡ τοῦ σώματος,

περι-

(1) Φυσικ. Δ. Κεφ. δ'.

παραθέσει τῇ πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ἐν τῷ παντὶ, σχέσις· τούτων δὲ τὸν μὲν ἀπόλυτον, τὸν καὶ μάλιστα τόπον ὄντα τε καὶ λεγόμενον, ἐξ ἀνάγκης παντὸς σώματος ἀπαιτοῦντος (κατὰ τὸ Ε'. τῶν ἐν §. φλς'.) τοῦ κατὰ σχέσιν, καταχρηστικώτερον λεγομένου τόπου, ἀμοιρεῖν τὸ σῶμα ἐνδέχεται· οἷον δὴ τὸ πᾶν ἐν τόπῳ μὲν εἶναι φαμὲν ἀπολύτως, ἅτε δὴ τοσαύτην πληροῦν διάστασιν, ὅσην ἂν ἰσομέγεθες ἕτερον, εἴγε παρείη, ὑποχωρήσειέ τε τὸ ἤδη ἐπέχον, κατάσχοι· ἐν τόπῳ δὲ σχετικῷ οὐχὶ, ὡς οὐδὲν πρὸς ἕτερον θέσιν κεκτημένον τινά. Σχετικοῦ δὲ τόπου δοθέντος, ἐὰν τὸ ἐν τόπῳ παραβάλληται πρὸς ἀκίνητα κινούμενον, ἅμα τῷ ἀπολύτῳ συμμεταβαλεῖγε καὶ τόπον τὸν σχετικόν. Ἐὰν δὲ πρὸς κινούμενα κινούμενον, ἐνδέχεται τὸν μὲν σχετικὸν σώζειν τὸν αὐτὸν, τὸν δὲ ἀπόλυτον ἕξει ἕτερον. Ἐὰν δὲ πρὸς κινούμενα ἀκίνητον, τὸν μὲν ἀπόλυτον οὐκ ἀμείψει, μεταβαλεῖ δέ γε τὸν σχετικόν. Ἡ δὲ κίνησις ἀπαραιτήτως, τῇ κατὰ τὸν ἀπόλυτον μεταβολῇ τοῦ ἐν τόπῳ συνῆπται. Ταύτῃ τοι καὶ ὁ ἐπιβάτης ἐν τῇ νηῒ πλεούσῃ καθήμενος, τὸν μὲν ἄσχετον ἐστὶ μεταμείβων, τὸν δὲ κατὰ σχέσιν, πρὸς μὲν τὴν ναῦν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ μὴ κινούμενα οὐδαμῶς· συγκινεῖται γὰρ αὐτῷ καὶ ταῦτα, καὶ θέσιν τὴν αὐτὴν τῇ συμπαραφορᾷ διασώζει. Πρὸς δὲ τὰ στερεὰ λεγόμενα τῶν ἐν τῷ παντὶ σημείων, οἷαι λέγονται αἱ ἰσημεριναὶ ἀνατολαὶ καὶ δυσμαὶ, καὶ τὰ κατὰ τοὺς πόλους, φανερὸν ὅτι, ἀμειβομένης τῆς θέσεως μεταβάλλει. Ἀλλὰ καὶ περὶ Τόπου τοσαῦτα.

Περὶ Διαμονῆς, ἔνθα καὶ περὶ Χρόνου.

§. φμδ'. Διαμονή ἐστὶν ἡ κατὰ τὸ συνεχὲς παράτασις τῆς τοῦ ὄντος ὑπάρξεως. Τὸ γὰρ ὑπάρχον ταύτῃ καὶ διαμένει, ἢ παρατείνει τὴν ὕπαρξιν, ἤτοι ταῖς ἑαυτοῦ, ἢ καὶ ταῖς ἄλλων τινῶν παρ' αὐτὸ ὄντων κατὰ διαδοχὴν κινήσεσιν, ἢ καὶ πλείοσιν ἐννοίαις τοῦ περὶ αὐτοῦ εἰ τύχοι, ἢ ἄλλου τοῦ διασκεπτομένου, ἀντιστοιχούσαις πως καὶ συμπαραθεούσαις. Διὸ καὶ τὴν διαμονὴν ὀρθῶς, καθ' αὐτὴν μὲν, ἡ διάρκειά τις ἐστὶ

τοῦ

τοῦ ὑπάρχοντος ἀΐδιον προσεῖπον, χρονικὴν δέ, ἣν κατὰ παράθεσιν πρὸς ἄλλα τινά, διαμένοντα καὶ αὐτά, ἀναλογιζόμεθα. Ἡ ἀΐδιος μὲν ἡ διαμονή ἐστιν ἡ παρεποῦσα τῷ διαμένοντι, μετὰ χρόνου δὲ ἡ ληπτή πως ἡμῖν γινομένη, πρὸς τὰ συνυπάρχοντά τε καὶ συνδιαμένοντα ἀφορῶσι. Καλεῖται δὲ ἡ μὲν ἀΐδιος καὶ ἀληθής, καὶ μαθηματική, ἐπίσης τε καὶ δίχα ἀνωμαλίας προβαίνουσα, ἐξεικάσαι τῇ τοῦ σημείου ῥοῇ τῇ συνεχεῖ τε καὶ ἁπλουστάτῃ, τῇ μήτ' ἐπιταχυνομένῃ, μήτ' ἐπιβραδυνομένῃ, καὶ τὴν κατ' ἐπίνοιαν εἰς ἄπειρον τομὴν ὑποδεχομένῃ. Σημεῖον δ' ἐπὶ ταύτης νοεῖται τὸ ἀμερὲς νῦν· ὥσπερ γὰρ ἡ τοῦ γεωμετρικοῦ σημείου ῥύσις, τὴν γραμμήν, οὕτως ἡ τοῦ νῦν, τὴν διαμονὴν συνίστησιν. Ἡ δὲ κατὰ χρόνον λέγεται καὶ φαινομένη, ἡ κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν αἷς ἡ παράθεσις γίνεται ἐννοιῶν, εἴτ' οὖν ἐπιστασιῶν, πολὺ παραπεφυρμένον ἔχουσα τὸ ἀνώμαλον.

§. φμε'. Καθ' αὑτὴν οὖν ἡ διαμονὴ ἐκληφθεῖσα, ἥτις ἀρχῆς ἐστιν ἅμα καὶ τέλους ἐπέκεινα, καὶ αἰωνιότης καλεῖται, ἡ μόνῳ τῷ Ὄντι τῷ καθ' ὕπαρξιν ἀναγκαίῳ προσήκουσα. Ἡ γοῦν ἀρχὴν εἰληφυῖα τέλος οὐχ ἕξει, καὶ ἀϊδιότης ἀκούει (καίτοι ἀδιαφόρως πολλάκις τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐκλαμβάνεσθαι εἴωθεν) καὶ τὰ κατ' αὐτὴν διαμένοντα ἀΐδια· οἷον τὰ ἀμιγῆ ὕλης εἴδη γεραίρεται. Ἡ πως κατ' ἀρχήν τε καὶ τέλος ἑκατέρωθεν πεπερατωμένη, χρόνος ὀνομάζεται, ἐν ᾧ πάντα τὰ ἐν γενέσει τε καὶ φθορᾷ τὸ εἶναι ἔχοντα τέτακται.

§. φμϛ'. Ἕτεροί γε μὴν ἄλλως πως γνωρίζειν χαίρουσι τὸ αἰώνιον, καὶ τὸ ἀΐδιον, καὶ τὸ ἐν χρόνῳ ἀντιδιαστέλλειν. Ἐκείνη γάρ φασιν ἡ διαμονὴ ἅμα πᾶσα, καὶ οὐδὲ κατὰ τὸ πρότερον, καὶ ὕστερον τὸ διάρχειν ἔχουσα· τῇ δὲ ἐν χρόνῳ κατὰ διαδοχήν, καί πως ἐν ῥύσει τινὶ τῆς καθ' ὕπαρξιν παραστάσεως. Εἰσὶν ἄλλ' οὖν οἱ μηδὲ τὸ ἐν Αἰωνιότητι ἱδρυμένον, διαδοχῆς οἱασοῦν ἀπαλλάττειν ἀξιοῦντες· οὐ γὰρ δὴ τῆς μεταφυσικῶς νοουμένης, τῆς πολλαῖς μὲν νοήσεσι, πολλαῖς δὲ κινήσεσι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκ μεταβάσεως γινομέναις οἷον εἰπεῖν ἀντιστοιχούσης τε καὶ συμπαραθεούσης· μόνης δὲ τῆς φύσει, φασίν, ἥτις τὰ οὕτως ἔχοντα μεταβάλλειν διηνεκῶς παραίτιος γίνεται, μὴ ἀεὶ ὡσαύτως πεφυκότα. Ἐκεῖνο δὲ

παν-

πάντῃ πάντως μεταβολῆς ὑπερίδρυται. „ Ἰδιότης γὰρ αἰῶνος
„ τὸ ἀρχαῖον καὶ ἀναλλοίωτον.' (1)

§. φμζ'. Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχοι τὸ περὶ τούτου, ἐκεῖνο πάντῃ φανερὸν, ὡς ἐπὶ τοῦ αἰῶνος, τὸ ἐν ἀμερίστῳ πᾶν τὸ εἶναι συνειληχέναι, κατανοεῖν αὐτοὶ δύναμιν οὐκ ἔχοντες, μετά τινος διαδοχῆς μερῶν κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον οἷον ἀλληλουχουμένων, καὶ τὴν κατὰ τὸ ἀεὶ ὂν παράτασιν, ᾗ δὴ καὶ τὴν χρονικὴν πεφύκαμεν, ἐννοεῖν πως ἀναγκαζόμεθα. Ὅτι γὰρ δὴ, τῇ ὡς ἡμῖν τυγχάνει ληπτῇ, καὶ ἐν σχέσει, καθάπερ εἴρηται, διαμονῇ, διαδοχή τις ἑνουμένη, παρακολουθεῖ ἐκ τοῦ συνεγγὺς, πᾶς τις ἂν οἶμαι τῇ κατ' αὐτὴν ἐπιστήσας ἐννοίᾳ ῥᾷστα ὁμολογήσειε. Τὸ γάρ τι διαμένειν, τουτέστι τὸ διαρκεῖν εἰς τὸ εἶναι, οὐκ ἄλλως περισκοποῦμεν, ἢ μόνῃ τῇ προόδῳ τε καὶ παρατάσει τῶν ἀλληλοδιαδόχως ἡμῖν κατὰ νοῦν γινομένων προσέχοντες. Ἐὰν γὰρ σύν τινι τῷ τυχόντι τὸν λογισμὸν προσερείσας, καὶ τούτου τῇ οὐσίᾳ, ἢ τοῖς παθήμασιν, ἀτενεῖ τε καὶ ἀρρεμβάστῳ τῇ θεωρίᾳ, ἐπὶ ποσὸν ἐμβατεύσας, οὐδὲ βραχὺ γοῦν ἐπιστήσω, ὅτι μεταβαλέ πως, καὶ ἐξηλλοίωται, οὐθ' ὅτι αὐτὸ, οὐθ' ὅτι ἕτερον, οὐθ' ὅτι τοδὶ μετὰ τόδε ἐγένετο, καὶ εἰσέτι διαρκεῖ τε, καὶ διαμένει, οὐδ' εἴσομαι ὅλως, ὅτι χρόνος τις ἐν μέσῳ παρήλασε. Χαλεπὸν δὲ τοῦτο, διὰ τὸ τοῦ νοῦ ἀπερίστατον. Οἷς δ' ἂν πρὸς βραχὺ συμβῇ, τούτοις καὶ τὸ μεταξὺ τῆς διαμονῆς ἀνεπίχειτον. ὃ καὶ Λωκίῳ τῷ Νεωτέρῳ (2) καὶ πολὺ πρότερον Ἀριστοτέλει παρατετήρηται. (3) „ Ὅταν γὰρ αὐτοὶ μηθὲν
„ μεταβάλλωμεν τὴν διάνοιαν, ἢ λάθοιμεν μεταβάλλοντες,
„ οὐ δοκεῖ ἡμῖν γεγονέναι ὁ χρόνος.... Συνάπτομεν γὰρ τὸ
„ πρότερον νῦν, τῷ ὑστέρῳ νῦν, καὶ ἓν ποιοῦμεν ἐξαιροῦντες,
„ διὰ τὴν ἀναισθησίαν τὸ μεταξύ. Ὡς εἴγε τῇ κατὰ τὸ εἶναι πλειόνων διαδοχῇ ἐπιβάλλοιμι, ἐνθυμηθεὶς ὅτι τὸ β μετὰ τὸ α, καὶ μετὰ τὸ β τὸ γ, μεθ' ὃ τὸ δ ἑξῆς, μηδ' ὁτιοῦν ἐπι-

(1) Ἀρεοπαγ. Διον. περὶ θείων ὀνομ. Κεφ. ί.
(2) Βιβλ. β'. Περὶ Νοῦ Ἀνθρ. Κεφ. ιδ'. §. 3. 4.
(3) Φυσικ. Βιβλ. δ'.

ἕτερον περὶ αὐτῶν ἀνασκέψωμαι, ἢ ὅτι θάτερον μετὰ θάτερον, ἔννοιαν οὕτως ἀποίσομαι προόδου τινὸς, ὁ χρόνος καλεῖται ἀρχήν τε καὶ τελευτὴν ἔχουσα. (§. φμέ.)

§. φμς. Εἰώθασι δὲ τὸν χρόνον διαιρεῖν εἰς ἀόριστον, καὶ ὡρισμένον. Καὶ ἀόριστος μὲν ἔσαι, τοῖς μόνην τὴν τοῦ ὑπάρχειν παράτασιν ἐπί τινος καθ' ἑαυτὴν διενθυμουμένοις, μηδέ τινι ἄλλῃ παρατάσει αὐτὴν, ἤτοι ἴσῃ, ἢ μείζονι, ἢ ἐλάττονι παρατιθεμένοις. Ἀλλ' ὅτι τόδε μετὰ τόδε, καὶ πλέον οὐδὲν ἐφισᾶσιν. Ὡρισμένος δὲ ἔσαι, τοῖς παράτασιν παρατάσει παρατάττουσί τε καὶ ἀντεξετάζουσι, καὶ ἴσην, ἢ μείζονα, ἢ ἐλάσσονα κατὰ λόγον ὡρισμένον διορίζουσιν. Ἡ δὲ παραληφθεῖσα ἄλλη παράτασις, εἰ μὲν ἀόριστος τύχοι καὶ αὐτὴ οὖσα, ἐναλλὰξ ὑπὸ τῆς αὐτῇ διοριζομένης διορισθήσεται, ἄλλοθεν δὲ τοῦ διορισμοῦ πρὸς ἄλλην λαχοῦσα, καὶ ἐλάσσων οὖσα, ὡς ἐπανειλημμένως ποσάκις λαμβανομένη τῇ προκειμένῃ πῶς συνεξισοῦσθαι, καὶ ταύτην καταμετρεῖν, μέτρον κληθήσεται.

Θεώρημα ΚΔ΄.

§. φμθ΄. „ Οὐδέν τι ἐστὶν ἡ διαμονὴ πράγματι διακε-
„ κριμένον τοῦ διαμένοντος.

Διαμονὴ γάρ ἐστιν ἡ συνεχὴς τῆς ὑπάρξεως παράτασις. (§. φμδ.) Διαμένει δὲ τὸ ἐν παρατάσει ὑπάρχον. (§. Αὐτ.) ὑπάρχον δὲ ἐστὶ τὸ ἐνεργείᾳ σύμμοιρον τοῦ εἶναι· ἡ γὰρ ὕπαρξις αὐτὴ τοῦ εἶναι ἐστὶν ἡ ἐντελέχεια. (§. ρπδ΄.) Ὥσπερ οὖν τοῦ ὑπάρχοντος ἡ ὕπαρξις οὐδαμῶς διακρίνεται, οὕτως οὐδὲ ἡ διαμονὴ τοῦ διαμένοντος. Ο. Ε. Δ.

Ἄλλως. Καὶ εἰ πράγματι τοῦ διαμένοντος ἡ διαμονὴ διεκρίνετο, ἦν ἂν καὶ διαμονή τις αὐτὸ τοῦ διαμένοντος τὴν ὑπόστασιν ἔχουσα, καὶ τὸ διαμένον τῆς διαμονῆς αὐτό. (§. συβ΄.) Οὐ τί ἂν λέγοιτο ἀτοπώτερον; Ἄρα κτ. (§. λ΄.)

Ἄλλως. Διακεκρίσθω εἰ δυνατὸν τοῦ διαμένοντος πράγματι ἡ διαμονὴ, καὶ ἐφιστάσθω καθ' ἑαυτὴν, οὐκοῦν οὕτω καὶ διαμένον τι ἔσαι ἡ διαμονὴ, καὶ μὴ διαμένον, ὡς ἄρα διακεκριμένη τοῦ διαμένοντος, ὅπερ ἀντίφασις κατὰ τὴν αἰώπερω σαφής.

φῆς. (§. λ'.) Εἰ δέ τι διαμένον αὐτὴ, καὶ τῆς διαμονῆς διαμονὴ ἔσαι ἐπ' ἄπειρον. Ἄρα κτ.

Πόρισμα.

§. φν'. Οὐκ ἄρα ἔθ' ἡ αἰωνιότης τῆ προαιωνίε Θεῦ, πράγματι διακρίνεται, ἔθ' ἡ ἀϊδιότης τῶν ἀϊδιαζεσῶν φύσεων, ἔθ' ὁ χρόνος αὐτὸς τῶν ἐν χρόνῳ πράγματι ἕτερος. (§. φμέ.) Ἀλλ' ἡ μὲν αὐτὸς ἐσὶν ὁ Θεὸς ὁ ἀεὶ ὢν, ἀρχῆς τε καὶ τέλες ἐπέκεινα, καὶ μεταβολῆς οἱασῦν ὑπέρτερος· ἡ δὲ αὐτὰ δὴ τὰ ἀΐδια, ἢ τῶν φυσικῶν ἀλλοιώσεων καὶ φθορῶν τίθεται κρείττονα. Ὁ δὲ χρόνος αὐτὰ τὰ ἐν διηνεκεῖ ῥοῇ μεταβάλλοντα, ἀρχὴν τε εἰληφότα τῦ εἶναι, καὶ τέλος ἕξοντα.

Σχόλιον.

§. φνα'. „ Ἄρισα καὶ Ἀριστοτέλης μηδὲν εἶναι καθ' ἑαυ- „ τὸν ἀπέδειξε τὸν χρόνον, οἷς ἀνάγκη τῆς κινήσεώς τι αὐ- „ τὸν εἶναι ἔφθη κατασκευάσας. (1) Εἰ γὰρ μηδ' ἡ κίνησις αὐτὴ, ἧς ἐσί τι ὁ χρόνος, καθ' ἑαυτὴν χωρὶς τῦ κινεμένε γένοιτο, χολῇ γ' ἄντις ὑπολειφθείη λόγος, ὅς τις ἂν τὴν κατὰ τὸν χρόνον διαμονὴν καθ' ἑαυτὴν χωρὶς τῦ διαμένοντος ὑποσήσειεν. Ἀλλ' εἰ καὶ τῶν ἐν χρόνῳ ἐκ ἔσιν ὁ χρόνος πράγματι ἕτερον (ταυτὸ δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῆς διαμονῆς εἰδῶν) ἔσι πως ἀλλ' ἐν τῷ λόγῳ διαφέρον. Καὶ καθάπερ τὸν ἀριθμὸν, κατ' ἀφαίρεσιν ἀπὸ τῶν ἀριθμητῶν ἀναλογιζόμεθα, καίτοι τῦτον αὐτὰ τὰ ἀριθμητὰ εἰδότες, τυγχάνοντα, ἢ ἅμα ἤθροισαι. Καὶ τὸ ποσὸν δὲ τῶν οἷς πρόσεσι, καίτοι καὶ αὐτὸ ταῦτα ὂν, ἥπερ ἐπὶ τοσῦτον φέρε, ἢ τοσῦτον ἐκτέταται. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν κενὴν διάσασιν

(1) Φυσικ. Βιβλ. Δ.

σιν οὐδὲν εἶναι φαμὲν, ἀλλ' ἢ τὰ σώματα αὐτὰ, ἥπερ ἀλλήλων διέστηκε, μηδενὸς παρεμπίπτοντος (§. φκθ'.) μεταξὺ σώματος, οὕτω τοι καὶ τὸν χρόνον τῷ λόγῳ χωρὶς τῶν ἐν χρόνῳ ἔπεστι θεωρεῖν, καί τοι αὐτὰ ταῦτα ὄντα, ᾗ συνεχῶς παρατείνει ἣν ἔχει ὕπαρξιν. Ὥστε οὐδὲ χρόνος ἂν εἴη μηδενὸς ὑφεστῶτος τῶν κατὰ χρόνον, καὶ οὐδὲ ἦν τις ὅλως πρὸ τῆς τῶν δημιουργημάτων συστάσεως. Διό μοι οὐδὲ ὀρθῶς ἔχειν δοκεῖ, ὅπερ ἐρέσθαι φέρεται τὸν Λεϊβνίτιον ὁ Κλάρκιος. „ Τί μὴ τὸ Θεῖον πρὸ ἑξακισχιλίων ἐνιαυτῶν, τὸν „ κόσμον ὑπέστησεν; οὐ γὰρ ἦν δηλονότι χρόνος τοῦ παντὸς ἀρχαιότερος. (1) Ἀλλὰ τίνι δή ποτε λόγῳ καὶ ὁ Πρόκλος „ ἀπεφήνατο πάντων μὲν τῶν αἰωνίων προϋπάρχειν τὸν „ αἰῶνα, πάντων δὲ τῶν κατὰ χρόνον προϋφεστάναι τὸν χρό- „ νον; (2) ἢ τοὺς κατ' ἰδέαν καὶ κατ' εἶδος, (ἅτε δὴ Πλατωνικὸς) προόντας αἰῶνά τε καὶ χρόνον, τοὺς μετεχομένους τε καὶ ἀμεθέκτους, πρὸ τῶν μετεχόντων εἶναι εἰσηγούμενος. „ Εἰ γὰρ „ πανταχοῦ φησὶ πρὸ τῶν μετεχόντων ἐστὶ τὰ μετεχόμενα, „ καὶ πρὸ τῶν μετεχομένων τὰ ἀμέθεκτα, δῆλον ὅτι ἄλλο „ μὲν τὸ αἰώνιον, ἄλλο δὲ ὁ ἐν τῷ αἰωνίῳ αἰών. ἄλλο δὲ „ ὁ καθ' αὑτὸ αἰών, τὸ μὲν ὡς μετέχον, τὸ δὲ ὡς μετε- „ χόμενον, ὁ δὲ ὡς ἀμέθεκτος. Καὶ τὸ ἐν χρόνῳ ἄλλο „ μετέχον γὰρ, καὶ ὁ ἐν τούτῳ χρόνος ἄλλος, μετεχόμενος „ γὰρ, καὶ ὁ πρὸ τούτου χρόνος ἀμέθεκτος ὤν. Εἰκὸς δ' ἂν εἴη ἐνταῦθα τὸ προϋπάρχειν ἀντὶ τοῦ φύσει πρότερον εἶναι ἐκδέξασθαι, πῶς γὰρ ἐνδέχεται τοῦ αἰωνίου τὸν αἰῶνα πρότερον ὑπάρχειν, καὶ πρό γε τοῦ ἐν χρόνῳ τὸν χρόνον; ὅπου γε καὶ ὁ „ αὐτὸς ἐν ἄλλοις (3) διαρρήδην ἀξιοῖ, ὅτι ἅμα ὁ οὐρανὸς „ χρόνῳ, καὶ οὐρανῷ χρόνος, μέτρον γὰρ ἐστὶ τῆς τοῦ οὐρανοῦ „ κινήσεως, ὡς ὁ αἰὼν τῆς τοῦ αὐτοζώου ζωῆς.

Θεώ-

(1) Ἐν Ἐπιστολ.
(2) Θεολογικ. Εἰσηγ. νγ'.
(3) Πρόκλ. Λογ. Ε'. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμου.

Θεώρημα ΚΕ'.

§. φνβ'. „ Ἡ διαμονὴ κατὰ διαδοχὴν νοουμένη, τοῦ μᾶλ-
„ λον καὶ ἧττον πάμπαν ἐστὶν ἀνεπίδεκτος.

Ἐφ' ὧν γὰρ πλείους ἢ ἐλάσσονες μοῖραι ἅμα τε καὶ ὁμοῦ τῆς ἑκάστης τελειότητος πεφύκασιν εἶναι, ἐπιτάσεώς τε καὶ ἀνέσεως τὰ τοιαῦτα, ταυτὸν εἰπεῖν τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον τυγχάνειν ἀνωμολόγηνται ἐπιδεκτικά. (ἐξ ὑποθ.) ἐπὶ δὲ τῆς διαμονῆς ἐν διαδοχῇ νοουμένης τῆς καθ' ὕπαρξιν παρατάσεως, οὐκ αὖ ἐν τῷ αὐτῷ πλείους γένοιντο τοῦ εἶναι μοῖραι, ἢ ἐλάσσονες· οὐ γὰρ ἐν ταυτῷ θάτερον τοῦ εἶναι μέρος ἐν θατέρῳ, ἀλλ' ἐκτὸς θατέρου, ἤτοι παρὰ θάτερον. (τοῦτο γὰρ ἡ παράτασις ἔννοιαν δίδωσι) καὶ μετὰ θάτερον. (τοῦτο γὰρ ἡ διαδοχή.) (§. φμζ'.) Ἄρα κτ.

Πόρισμα Α'.

§. φνγ'. Ἀπὸ τοίνυν τῆς αἰωνιότητος, τῆς διαδοχῆς, ἥτισι δοκεῖ (§. φμς'.) κομιδῇ ἀρθείσης, ἐπεὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἅπαν τὸ εἶναι αὐτῇ, ὡς ἐν ἀπεράντῳ τινὶ σημείῳ, οὕτως εἰπεῖν, συμφορεῖται, ἡ κατ' ἐπίτασιν τὴν ἀκροτάτην, διαμονὴ πρόσεστι, ἡ κυριώτατα καὶ μάλιστα διαμονή, καὶ αὐτὸ συνελόντι φάναι τοῦ εἶναι τὸ πλήρωμα. Ταύτῃ γὰρ δὴ
„ τὴν αἰωνιότητα ἀπεράντου ζωῆς ὅλην ἅμα, καὶ ὑπερπλῆ ἀπέδωκαν ἕξιν. (1) ὡς ἅτε δὴ ἠθροισμένον πως ἔχουσαν τὸ
„ εἶναι, καὶ ὁμοῦ πᾶν, καὶ ὅλην καθ' ἑαυτὴν οὖσαν. (2) καὶ τοῦ προτέρου τε καὶ ὑστέρου ἁπλῶς ἀνεπίδεκτον.

Πό-

(1) Βοέτιος ἐν παραμυθ. τῆς Φιλοσοφ. Προτ. ς'.
(2) Πρόκλ. ὁ Διαδ. ἐν Εἰσηγήσ. Θεολογ. ν ϛ.

Πόρισμα Β΄.

§. φνδ΄. Της δὲ κατὰ διαδοχὴν γουμβαίνης διαμονῆς καὶ τὸ τάχιον, ἢ βράδιον ἰέναι ἀπέοικεν, ὥσπερ εἴρηται. (§.φμδ΄.) Τὸ μὲν γὰρ μοιρῶν πλειόνων τῆ παρατεινομένῃ ἐμφαίνει παρέλευσιν, τὸ δ' ἐλασσόνων. (ἐξ ὑποθ.) Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ, τυπέσιν ἅμα πλείονας, ἢ ἐλάσσονας ἐπενθυμεῖσθαι μοίρας τῶ εἶναι, ἐπὶ τῆς ἐν διαδοχῇ ὑπάρξεως, ἐν ᾗ τῶ εἶναι θάτερον μέρος μετὰ θάτερον, (§. φμζ΄.) τῶν ἀδυνάτων ἐςίν. Ἄρα κτ.

Θεώρημα Κϛ΄.

§. φνέ. „ Η κατὰ τὴν αἰωνιότητα διαμονὴ τὸ μεῖζον καὶ „ ἔλαττον ὐ προσίεται· αἱ δὲ κατὰ τὰ λοιπὰ εἴδη, καὶ μάλα. Ἄπειρος γὰρ ἐκείνη, ἀρχῆς ἐπέκεινα ὖσα καὶ τελευτῆς. (§. φμέ.) Τὸ δ' ἄπειρον ἀναύξητόν τε καὶ ἀμείωτον ὄν. (§. τπζ΄.) πῶς ὅλως τὸ μεῖζον εἶναι προσήσεται, ἢ τὸ ἔλαττον; Ἄρα ἡ κατὰ τὴν αἰωνιότητα διαμονὴ κτ. Ο. Η. τὸ Α΄.

Τῶν δὲ ἡ μὲν ἑτέρωθεν πεπέρανται, ἡ δὲ καὶ ἑκατέρωθεν. (§. φμέ.) Διὸ καὶ τῇ μὲν ἑτέρωθεν αὖ τὰ τῆς μειωξήσεως ἐπιγένοιτο, τῇ δ' ἑκατέρωθεν. Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. φνϛ΄. „ Ορθῶς ὖν τὸ μὲν αἰώνιον ἀνελαττώτως ἔ- „ χειν καὶ ἀνεπιτάτως, τῷ Πρόκλῳ (1) εἴρηται. Τὸ δὲ παρέλλειψιν τελευτῆς ἀϊδιάζον, πρεσβύτερον καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς θεσπεσίοις Πατράσιν (2) ἐπιλέλεκται. Των δὲ ὑπὸ χρόνον

(1) Θεολογ. Εἰσηγήσ. ιβ΄. (2) Βασίλ. Ἑξαημ.

νον τὰ μὲν μακροχρονιώτερα, τὰ δὲ βραχυχρονιώτερα οἱ πάντες φασί.

Θεώρημα ΚΖ'.

§. φνζ'. „ Η κατὰ τὴν αἰωνιότητα διαμονὴ τῆς μὲν „ κατὰ φύσιν διαδοχῆς πάντη πάντως ὑπεξίδρυται. Εἰ δὲ „ καὶ τῆς μεταφυσικῆς λεγομένης, τοῦτο λείπεται λέγειν, ὅ- „ τι τὸ χρῆμα οὐ καταληπτόν.

Ἐκείνη μὲν γὰρ μεταβολὴν εἰσάγει, καὶ ἑτεροίωσιν ἐν τῷ διαμένοντι. (§. φμς'.) Ἄπειρος δὲ οὖσα ἡ αἰωνιότης, ὡς ἀρχῆς τε καὶ τέλους ἐκτός. (§. φμε.) „ πᾶσα γὰρ ἀϊδιό- „ της ἀπειρία τις ἐστίν (1). Εἴη ἂν ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἀμετά-βλητός τε καὶ πάντη ἀνετεροίωτος. (§. τγζ'.) „ Ἰδιότης γὰρ „ αἰῶνος τὸ ἀρχαῖον καὶ ἀναλλοίωτον (2). Ἄρα τὸ Α'.

Ἄλλως. Τὸ καθ' ὕπαρξιν ἀναγκαῖον αὐτὸ τοῦτο ἄτρεπτόν τε εἶναι θέλει καὶ αἰώνιον. (§. σιε. κξ'.) ὥστε ἴδιον τῆς αἰωνιότητος, τὸ οἱασοῦν ἑτεροιώσεως κρείττονα ἀναδεικνυμένην, καὶ τῆς κατὰ φύσιν εἰρημένης διαδοχῆς τυγχάνειν ἀνένδεκτον. Ὃ τὸ Α'.

Ἐπεὶ δ' οὐκ ἄλλως οἷόν τε διαμονῆς λαβεῖν ἔννοιαν, εἰμὴ διὰ τοῦ προτέρου καὶ τοῦ ὑστέρου. (§. φμζ'.) Εἴγε καὶ τῆς μεταφυσικῆς ταύτης λεγομένης διαδοχῆς, (§. φμς'.) ἡ κατὰ τὴν αἰωνιότητα διαμονὴ ὑπέρκειται, εὔδηλον ὅτι τὸ χρῆμα τῆς αἰωνιότητος ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἐστὶ κατάληψιν. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. φνη. Τὴν κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον τοῦ εἶναι μετάβα-

(1) Πρόκλ. Θεολογ. Εἰσαγ. ϙδ'.
(2) Ἀρεοπαγ. Περὶ Θείων Ὀνομ. Κεφ. ί.

βασιν, Πλάτων τε αὐτὸς, (1) καὶ ὅσοι κατ' ἐκεῖνον φιλοσο-
φεῖν εἵλοντο, τοῦ αἰωνίου ἀπεσκεδάσαντο. „ Πᾶν γὰρ τὸ αἰώ-
„ νιον ὅλον ἅμα ἐστὶ, φασίν. (2) Εἴτε τὴν οὐσίαν ἔχει
„ αἰώνιον, ὅλην ἅμα παροῦσαν αὐτὴν ἔχον, καὶ οὐ τὸ μὲν
„ αὐτῆς ὑποστὰν ἤδη, τὸ δὲ εἰσαῦθις ὑποστησόμενον, ὃ μή-
„ πω ἐστίν. Ἀλλ' ὁπόσον εἶναι δύναται τοσοῦτον ὅλον κεκ-
„ τημένον ἀνελαττώτως, καὶ ἀνεπιτάτως. Εἴτε τὴν ἐνέργειαν
„ πρὸς τὴν οὐσίαν, καὶ ταύτην ἀθρόαν ἔχον ἐν τῷ αὐτῷ
„ μέτρῳ τῆς πληρότητος ἑστηκυῖαν, καὶ οἷον παγεῖσαν κα-
„ θ' ἕνα τὸν αὐτὸν ὅρον ἀκινήτως, καὶ ἀμεταβάτως. Καὶ
„ διττή τις ἡ ἀϊδιότης (ἀϊδιότητα τὴν διαμονὴν καθόλου ἀ-
ποκαλοῦντος (3). Αἰώνιος μὲν ἄλλη, κατὰ χρόνον δὲ ἄλλη.
„ Ἡ μὲν ἑστῶσα ἀϊδιότης, ἡ δὲ γινομένη. Καὶ ἡ μὲν ἠ-
„ θροισμένον ἔχουσα τὸ εἶναι, καὶ ὁμοῦ πᾶν, ἡ δὲ ἐκχυ-
„ θεῖσα, καὶ ἐξαπλωθεῖσα κατὰ τὴν χρονικὴν παράτασιν.
„ Καὶ ἡ μὲν ὅλη καθ' αὑτὴν, ἡ δὲ ἐκ μερῶν, ὧν ἕκαστον
„ χωρὶς ἐστὶ κατὰ τὸ πρότερον, καὶ ὕστερον. Κατὰ γὰρ ταῦτα
καὶ τὸ ἀξιούμενον, ὡς ἐν τῷ αἰῶνι οὔτε παρελήλυθεν οὐδὲν,
„ οὔτε μέλλει, ἀλλὰ μόνον ὑφέστηκεν. (4) Ἐδοκίμασαν δὲ
καὶ οἱ παρ' ἡμῖν Θεοφόρητοι Ἄνδρες τὸ δόγμα, καὶ ὡς ὀρ-
θὸν ἠσπάσαντο, τό,τε μέλλειν, καὶ τὸ παρωχηκέναι, ὡς
πορρωτάτω τῆς ὑπερτάτης οὐσίας στησάμενοι, καὶ τὸ ἦν καὶ ἔ-
σαι, τοῦ καθ' ἡμᾶς εἶναι χρόνου τμήματα, καὶ τῆς ῥεούσης ἀ-
ποφηνάμενοι φύσεως. (5) Τούτων ἀλλ' οὖν, οὐδὲν ἧττον, τα-
ναντία ἐστὶν οἷς τῶν Νεωτέρων κρατιστεύειν δοκεῖ· οὐχ ὅτι γὰρ
πρὸς τὴν μεταφυσικὴν ἀκοῦσαν διαδοχὴν, οὐκ ἀποπέφυκε,
φασὶ, τὸ αἰώνιον, (§. φμϛ'.) ἀλλὰ καὶ οἰκειοῦσθαι αὐτὴν
διατείνονται ἐξ ἀνάγκης, εἰ μέλλοι τις καὶ αὐτὸ διαμονὴ εἶ-
ναι.

---

(1) Ἐν Τιμαίῳ.
(2) Πρόκλ. Θεολογ. Εἰσηγ. νβ'.
(3) Αὐτ. νε'.
(4) Φίλων Βιβλ. Περὶ Κόσμου.
(5) Νύσσ. εἰς ψαλμ. Κεφ. ια'. Ναζιανζ. Λόγ. λη'. Καὶ Αὐγουσ. Βιβλ. θ'. τῶν Ἐξομολογήσ. Κεφ. ί.

ναι· (1) ὧν δή τις καὶ ἰταμώτερον τῶν ἄλλων πρὸς τὴν κατὰ τὰς Πλατωνικὰς ἐννοίας τοῦ αἰωνίου φερόμενος, μηδενὶ λόγῳ παγιουμένην κατειληφέναι φησίν (2). Οὐ γὰρ δηλονότι τὸ λεγόμενον, ὡς εἰ κατὰ διαδοχήν τινα εἶναι τεθῇ ἡ αἰωνιότης, καὶ ἀρχὴν ἕξει, συνεστάναι οἷος ἐστί. πόθεν γάρ; οὐκ ἐξικνοῦμαι φησὶ τ᾽ ἀκόλουθον. Ἀλλ᾽ ἐξικνουμένῳ δὴ ἔοικεν ὁ Πρόκλος, εἰ μὴ κατ᾽ ὀρθὴν ἐπιφορὰν, ἐξ ἀπαγωγῆς γεμὴν τῆς εἰς ἄτοπον. „ Εἰ γὰρ αἰώνιον, ὡς καὶ τοὔνομα ἐμφαί-
„ νει, τὸ ἀεὶ ὄν. Τὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ γίνεσθαι ἕτερον τοῦ ἀεὶ
„ ὄντος, οὐ δεῖ τὸ μὲν πρότερον εἶναι, τὸ δ᾽ ὕστερον. Γένε-
„ σις γὰρ ἔσται, καὶ οὐκ ὄν. ὅπου δὲ μήτε τὸ πρότερον καὶ τὸ
„ ὕστερον. μήτε τὸ ἦν καὶ τὸ ἔσται, ἀλλὰ τὸ εἶναι μόνον ὃ
„ ἐστὶν ὅλον, ἅμα ἐστὶν ἕκαστον, ὅ ἐστιν. (3) ὥστε ἐνέσται συμπεραίναι σὺν Ἰωάννῃ τῷ Σκυθοπολίτῃ (4) „ ὡς αἰὼν
„ ἐστὶν ὅτι αἰεὶ ὤν· ὅπερ γὰρ μήτε ἦν μήτε ἔσται, ἀλλ᾽ ἔ-
„ στι μόνον, τοῦτο ἑστὼς ἔχει τὸ εἶναι. Ἀλλὰ γὰρ κἂν οὔπω δοίημεν ἔχειν, ἣ ταῦτα λέγεται, ἐπὶ τῆς αἰωνιότητος, τὸν γεμὴν νοηματώδη λόγον, ὃν αὐτῆς ἔχομεν, μὴ πάσης ἐξῃρῆσθαι διαδοχῆς τῆς κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον, παντὶ οἶμαι συμφανὲς τῷ ταῖς αὐτοῦ ἐπινοίαις προσέχοντι. Τὸ γὰρ ἀπέραντον ἐκεῖνο νῦν, καὶ ὅλον ἑστὼς, ὅλον τε ἅμα, ὑπὲρ νοῦν εἶναι ἡγούμεθα τὸν ἡμέτερον, ἀμήχανον ὂν ἡμῖν, μὴ ῥύσιν τινὰ καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ νοήσαντας, ὅπως συνεκθέει τε τῷ τοῦ χρόνου ῥοῦ, καὶ ὑπὲρ τὸν χρόνον γίνεται, ὡς πρό γε τούτου, καὶ μετὰ τοῦτον, διενθυμηθῆναι. Διό μοι δοκεῖ καὶ ὁ πολὺς τὴν θύραθεν οὐδὲν ἧττον, ἢ τὴν ἔσω σοφίαν, (τὸν ἐκ Ναζιανζοῦ λέγω) Γρηγόριος „ τὸν αἰῶνα μήτε χρόνον, μήτε
„ χρόνου τι μέρος, οὐδὲ γὰρ μετρητὸν, ἀποφηνάμενος, οὐκ ἔχων, ὅπερ ἡμῖν νοητὸς καθίσταται, τὸν ἀτρεμῆ τε καὶ πάγιον καθ᾽ ἑαυτὸν αἰῶνα ἔξω οἱασοῦν διαστατικῆς θέσθαι κινήσεως, ἀλλὰ τῷ χρόνῳ οἷον συμπαρεικάσας, ὡς αὖ ἡμῖν τοῖς οὔπω

δι

(1) Γενουένσ. Μεταφ. Βιβλ. α΄. Προτ. ϟή.
(2) Αὐτ. Αὐτ. ἐν τῷ Σχολίῳ.
(3) Πρόκλ. Θεολογ. Εἰσηγήσ. νβ΄.
(4) Περὶ Θείων Ὀνομάτ. Κεφ. Ε΄.

δι' ἀσθένειαν πεφυκόσι νοεῖν, δῆλος ὁπωσῦν γένηται, αὐτοῦ τύτω κ̀ συνεκίνησε, προθεὶς „ ὡς ὅπερ ἡμῖν ὁ χρό„ νος ἡλίε φορᾷ μετρύμενος, τῦτο τοῖς ἀϊδίοις αἰὼν, τὸ „ συμπαρεκτεινόμενον τοῖς ἔσιν, οἷόν τι χρονικὸν κίνημα κ̀ „ διάςημα. (1)

Πόρισμα.

§. φνθ'. Αἰ μεταβάτως καὶ διαδοχῆς παντείας ἐκτὸς ληφθείσης τῆς αἰωνιότητος, ἡ διαμονὴ ἐχ ὡς γένος εἰς εἴδη, τὴν διαίρεσιν ἔξει τὰ ἀνώτερω. (§. φμε.) Ἀλλ' ὁμωνύμως κατ' ἐκείνων ῥηθήσεται, τῦ αὐτῦ λόγε μὴ σωζομένε. Ἔνθεν τοι κ̀ διαμονὴ μὲν ἔςαι μάλιςά τε κ̀ κυριώτατα, ἡ ἅμα πᾶσα τῦ εἶναι σύλληψις, αἱ δὲ τῶν δημιεργημάτων ἐν ἀςάτῳ ῥοῇ σαλδέυσαι τῶν ὑπάρξεων παρατάσεις καταχρηςικώτερον διαμοναὶ λέγοιντο ἄν. Ταύτῃ τοι κ̀ τὸ μὲν κατ' ἐκείνην διαμένον, κυρίως ὂν, τὰ δὲ κατ' ταύτας, κατ' λόγον ὑφειμένον, κ̀ ἐ συνωνύμως ἐκείνῳ, τῆς ὀντότητος ἐν μετεσίᾳ τυγχάνειν, ἀλλαχῦ (§. ρνζ'.) ἡμῖν εἴρηται.

Θεώρημα ΚΗ'.

§. φξ'. „ Τῶν διαμενόντων ἐκ ἔςιν ἐκ διαλειμμάτων τὰ „ τῆς διαμονῆς.

Εἰ γὰρ κατὰ τὸ συνεχὲς αὐτοῖς παρατείνει τὸ εἶναι (§. φμδ'.) φανερὸν ὅτι κ̀ ἀδιαλείπτως.

Ἄλλως. Κείσθω ἡ διαμονὴ ἔνθα μὲν λήγει α, ὅθεν δ' ἂυ ἀρχὴν λαμβάνει β, ὥςε τὸ μεταξὺ α κ̀ β ἐγχωρεῖν διάλειμμα. Ἤτοι γῦν κατὰ τὸ διάλειμμα τόδε, ἐξάπτει εἰς τὸ μὴ εἶναι ἁπλῶς τὸ διαμένον, ἢ ἔτι περίεσιν. Ἀλλ' εἰ μὲν ἐκεῖνο ἐδ' ἔςαι ὅλως τὸ διαμένον, ἐθ' ὑπέςη οὔπω τὴν

(1) Ναζιανζ. Λόγ. λη'.

τὴν διάλειψιν ἢ τούτου διαμονὴ, τοῦ δὲ τοῦ εἶναι ἐκπεσόντι συνδιεξέλιπεν. Εἰ δὲ τοῦτο, ἤτοι πάντως ἐκείνου προϊόντος πράγματι, ἡ διαμονὴ ἀπεγένετο, ἢ οὐχί. Τὸ δὲ Α'. ἀδύνατον (§. φμθ'.) τὸ Β'. ἄρα. Ἐπεὶ δὲ ταύτῃ καὶ ἀπὸ τοῦ α ἕως τοῦ β τὰ τῆς διαμονῆς σώζεται, οὐκ ἄρα διακέκοπται. Ἄρα Ο. Ε. Δ.

Θεώρημα ΚΘ'.

§. φξα'. „ Δυνατός ἐστι χρόνος κενὸς ἐκ διαλείμματος „ τοῦ ἐν χρόνῳ παρυφισαμένου.

Δυνατὸν γὰρ τὸ ἐν χρόνῳ, εἰς τὸ μὴ ὂν τραπὲν, ἀρχὴν αὖθις λήψεσθαι ὑποστάσεως, (§. φμε'.) ἤτοι αὐτὸ, ἢ ἐξ ὑπαρχῆς ἕτερον. οὕτω δὲ, ὡς μὴ κατὰ τὸ συνεχὲς παρ' αὐτὸ τῆς ἐξουδενώσεως, προσυφίστασθαι τῷ παυομένῳ τοῦ εἶναι, τὸ μεταλαγχάνον, διαλείπειν δὲ, ὅσον ἂν ἀποχρήσειεν, εἰς τὴν ἄλλου του, μεταξὺ, εἴγε παραχθείη (καί τι μὴ παραγομένου) διάρκειαν. Τὸ τοίνυν τῆς μεταξὺ τοῦ ὑφεστῶτος μὲν, ἀπολήξαντος δὲ, καὶ τοῦ ὑποστησομένου μὲν, οὔπω δὲ, οὕτως εἰπεῖν ἀνυποστασίας διάλειμμα, ὅτι μὲν παράτασίς τις ἐστὶ, ἢ διάρκεια, ἀρχήν τε καὶ τέλος ἔχουσα, χρόνος ἂν εἰκότως ῥηθείη (§. φμε'.) ὅτι δὲ τοῦ μηδενὸς, χρόνος κενός. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. φξβ'. Θαυμαζέτω δῆτα μηδεὶς, καὶ χρόνον κενὸν ἡμῶν ἀκούων εἰσηγουμένων, τὸν παρ' οὐδενὶ τυχὸν ἄλλῳ, οὔτε τὸ πρὶν, οὔτε τὸ ὕστερον, ἀκουόμενον. Οὐδ' ὡς καινοτόμοις ἡμῖν, καὶ ὥσπερ δὴ κενοτόποις, οὕτω τοι καὶ κενοχρόνους τινὰς ἐν τῷ φιλοσοφεῖν ὡς δυνατοὺς παρεισάγουσιν ἐπιμεμφέσθω. Εἰ γὰρ ἀκριβεῖ νοῦ πλάστιγγι ταλαντεύσειέ τις ἐθελήσειε τὰ λεγόμενα, συνεπινεύσει τάχα ἡμῖν, ὡς οὐδὲν ἀδύνατον ὑποτιθεμένοις, καὶ τῆς οὐκ ἀλόγου συμπροστήσεται δοξασίας. Τί γάρ ἐστιν ὃ φαμέν; Εἰ τόδε τὸ πᾶν εἰς τὸ μὴ ὂν ἐν

ὑπο-

ὑποθέσει ἐκ ἀσυςάτῳ (§. σγ΄. σκγ΄. σξγ΄. σξδ΄. σξι. υγς΄. υγζ΄. υγη. υγθ΄.) ξαπείη, (καὶ δέος ὐδὲν τοῖς ὑποτιθεμένοις, μή τοί γε σκιαὶ αἴξωσι, περὶ δυνατῦ γὰρ ὁ λόγος) μηδὲν δ᾽ ἐκ τῦ συνεχῦς τὸ παραυτίκα, ἀντεισενεχθείη ἕτερον σύνταγμα. Διαρκύντων δὲ μεταξὺ τῶν ἀΰλων ἀϊδίων εἰδῶν, μετὰ πάροδιν ὁποσηνῦν τῆς τύτων αὐτῶν διαρκείας, κόσμος ἕτερος, παρὰ τῦ δῦναι δυναμένυ, τύχοι ὑπάρξεως, (ἢ ταῦτα τῆς ὑγιῦς ἀπάδοντα ἐρῦσι Φιλοσοφίας, ἀλλ᾽ ὅπως αὖ τοῖς ἐν χρόνῳ τὸ ἀναγκαῖον καθ᾽ ὕπαρξιν πρυτανεύσειεν, αἰώνια ἀντὶ ἐγχρόνων αὐτὰ ἀναδείξαντες. (§. σβ΄.) Τὸ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν μεταξὺ τῆς τῦ Α΄. καὶ τῦ Β΄. Κόσμυ ὑποςάσεως διάλειμμα χρόνος πάντως τις κενὸς, τὸ μὲν διὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, καὶ τὴν ἐν τύτοις παράτασιν τῦ διαλείμματος, τὸ δὲ παρὰ τὴν ἀπυσίαν τῦ ἐν χρόνῳ, καὶ πάνυ εἰκότι λόγῳ νοοῖτ᾽ αὖ καὶ λέγοιτο. Καὶ δύω ἄρα ταῦτα ἡμῖν ὑποκείσθω πολὺ τὸ ἐμφερὲς ἔχοντα, τόπος τε καὶ χρόνος· ἄμφω τε ἐπὶ τὸ γένος τῦ συνεχῦς ποσῦ (εἰ καὶ τὸ μὲν κατὰ διαμονὴν, τὸ δὲ κατὰ διαδοχὴν) ἀναγόμενα, καὶ τῦ μὲν μᾶλλον καὶ ἧττον ὐχὶ, τῦ δὲ μεῖζον τε καὶ ἔλαττον δεκτικὰ, καὶ ἤτοι πλήρη ὄντα, ἢ κενὰ πάντῃ νοούμενα. ἑκάτερά τε τοῖς ὖσιν (ὁπώς ποτ᾽ αὖ ἔχῃ) παρυφιςάμενα. Καὶ εἰ μὲν πλήρη ᾖ ταυτιζόμενα τοῖς ἐπέχυσι σώμασι, καὶ ἑνιζόμενα, εἰδ᾽ ὖν κενὰ, τύτοις αὐτοῖς περατύμενά τε καὶ διοριζόμενα. Καὶ ὁ μὲν πλήρης τόπος λεγέσθω ἔκτασις, ὁ δὲ κενὸς διάςημα. Ἐξ ἴσυ τε ὁ μὲν πλήρης χρόνος παράτασις καλείσθω, ὁ δὲ κενὸς διάλειμμα. Τί γὰρ τὸ ἐν τόπῳ εἶναι, ἀλλ᾽ ἧπερ ἡ ἔκτασις τῆς ἐνύλυ ὐσίας, καθ᾽ ἣν διάςημά τι ἴσον ἐπέχυσα, ἐκτὸς τῦ μηδαμῦ εἶναι νοεῖται καὶ λέγεται; ᾗ γὰρ κεῖται πυ. τὸ ἐκτεταμένον ἐςὶν ἐν τόπῳ. Τί δὲ τὸ ἐν χρόνῳ; ἀλλ᾽ ἡ παράτασις τῆς ῥεύσης φύσεως, καθ᾽ ἣν διάλειμμά τι ἴσον πληρῦσα, ἔξω τῦ μηδέποτε εἶναι νοεῖται καὶ λέγεται; ᾗ γὰρ ἐςί ποτε τὸ ὕτω διαμένον, ἐςὶν ἐν χρόνῳ. Ἀλλ᾽ ὥσπερ δὴ τὸ πῦ χωριςὸν νοεῖται τῦ ὧδε ἐκτεταμένυ, καθ᾽ ὅτι γε καὶ τύτυ μεθιςαμένυ διὰ κινήσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ πῦ, τὴν ἔκτασιν ἔχειν δυνήσεται τὴν αὐτῦ, ἄλλο τι τῶν σωματικῶν, ὕτω τοι τὸ ποτὲ χωριςὸν καὶ αὐτὸ νοεῖται τῦ

ἤδη

ἤδη ὑπάρχοντος, καθ᾽ ὅτι γε καὶ τούτου παρῃρημένου τὸ εἶναι, κατὰ τὸ αὐτὸ ποτὲ τὴν ἰδίαν παράτασιν ἔχειν δυνήσεται, ἕτερόν τι τῶν χρονικῶν. Μηδὲν ἔνυλον ἔσω, οὐδὲ τόπος ἔσται. Παρήχθω δὴ τῶν ἐκτεταμένων καὶ ἅμα ἐφέξει τόπον. Ἐν ἀδιαιρέτῳ τὶ ἐχέτω τὸ εἶναι, οἷον σημεῖον, καὶ ἐν τόπῳ οὐκ ἔσται. οὐ γὰρ τὸ ἀδιάστατον οὐδὲ τόπον, οὐδὲ τόπου τι μέρος καθέξει. Προεκτεινέσθωσαν εἰ δυνατὸν τινὲς αἱ διαστάσεις, ἢ γοῦν συσταλέσθωσαν, τῇ μὲν κατὰ τὸ μεῖζον χωροῦσαι, τῇ δὲ κατ᾽ ἔλαττον, ἔσαι δὴ μείζων, ἢ ἐλάσσων, καὶ ὁ κατ᾽ αὐτὸ, ὃν ἐπέχει τόπος. Ἐκ παραλλήλου μηδὲν ὑπαρχέτω, καὶ οὐδὲ χρόνος ἔσαι. Ἀρξάσθω τι τοῦ εἶναι, καὶ ἅμα ἄρξεται καὶ ὁ κατ᾽ αὐτὸ χρόνος. Ἐν ἀκαρεῖ παραχθὲν, εἰς τὸ μὴ ὂν ἐπεσέσθω, οὐκ ἔχει χρόνον. Τὸ γὰρ νῦν οὐδὲ χρόνος, οὐδὲ χρόνου τι μέρος. Παρατεινέσθω ἐπὶ ποσὸν, ἢ μειούσθω, ἡ τούτου ὕπαρξις, τῇ μὲν κατὰ τὸ μεῖζον, τῇ δὲ κατ᾽ ἔλαττον, καὶ πολὺς ἔσαι, ἢ βραχὺς ὁ χρόνος. Ἀλλ᾽ ἐκκείσθω διῃρημένα ἀλλήλων σώματα, καὶ χωρὶς κείμενα, μηδέν τε τούτοις μεταξὺ παρεγχωρείτω σῶμα ἕτερον. Τὰ μὲν ἐπεχόμενα ἐκείνοις διαστήματα πλήρη, τὸ δὲ μεταξὺ, καὶ μὴ, κενὸν· ἢ, ὅπερ εἰς ταυτὸ φέρει, τὰ μὲν τόποι εἰσὶν ἐνεργείᾳ, οἱ δὲ τόποι δυνάμει. Ὡσαύτως δέ τι ὑπαρχέτω ἐκ διαλειμμάτων, ἐναλλὰξ τοῦ εἶναι τυγχάνον τε καὶ στερούμενον, καὶ τὸ μεταξὺ τῆς τε Α΄. καὶ τῆς Β΄. τούτου ὑπάρξεως, μηδέν. Οἱ μὲν καθ᾽ οὓς ἂν ὑπάρχοι, χρόνοι ἔσονται πλήρεις, οἱ δὲ καθ᾽ οὓς ἂν ἀνύπαρκτοι ἢ κενοί· ἢ γοῦν, ὃ εἰς ταυτὸ τείνει, οἱ μὲν χρόνοι ἐνεργείᾳ, οἱ δὲ δυνάμει. Τὸ τοίνυν παράλληλον ἐν ἀμφοῖν ταῖς ὑποθέσεσιν οὕτως ἀκριβῶς διασώζεται. Πλὴν ὅσον δύω μὲν ὁμοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐντοπίζεσθαι οὐ πεφύκασι, διὰ τὸ τῆς ὕλης ἀδιαχώρητον, δύω δὲ, καὶ πολλὰ ἅμα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον παρεῖναι, οὐδὲν κωλύει. Ἐκεῖνο δὲ τοῖς εἰρημένοις δοκεῖ προσίσασθαι, ὅτι χρόνον τινὰ αὐτοῦ τοῦ ἐν χρόνῳ ὄντος, οὕτως εἰσάγειν ἐοίκαμεν, οἱ ἀνωτέρω τὴν διαμονὴν μηδενὶ πράγματι τοῦ διαμένοντος διακρινόμενον ἀποδεῖξαι φθάσαντες. (§. φμθ΄.) Καὶ πρὸς δὴ τούτῳ, ὅτι τῆς διαμονῆς τὰ διαλείμματα ἀπελάσαντες ὡς μηδὲν προσήκοντα, (§. φξ΄.) ταῦτα ἐπὶ τῆς αὐτῆς εἰσάγοντες αὖθις λανθά-

θανόμεθα. Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἀντίξουν οὐδέν, οὐδ᾽ ἀντιπίπτον εἰσηγούμεθα, συνιδεῖν ἐπιστήσασι ῥᾴδιον. Πρὸς μὲν γὰρ τὸ α. φαμέν, τὴν θετικήν τε καὶ πλήρη διαμονήν, ἀδιάστατον εἶναι τοῦ διαμένοντος. (§. φμθ΄.) καὶ τὸν πλήρη δὲ χρόνον τοῦ ἐν χρόνῳ, ἡμῶν δὲ καὶ τὴν κενὴν διαμονήν, καὶ κατὰ διάλειμμα, ἣν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐν χρόνῳ διαμένοντος, οὐκ ἀλόγοις ὑποπίπτειν ἐπινοίαις ἐνταῦθα (§. φξα΄.) διατεινόμεθα· ὃ καὶ ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως οὐδὲν ἧττον ἐπαληθεύει, καὶ τῆς ψιλῆς διαστάσεως, ὧν ἡ μὲν τοῦ σώματος ἀδιάζευκτος ἐστίν, ἡ δὲ καὶ μάλα. Πρὸς δὲ τὸ β. ἀπαντήσομεν, ὅτι παρόντος τοῦ διαμένοντος, τὰ τῆς διαμονῆς ἐστὶν ἀδιάλειπτα, ἐκείνῳ δὲ διαλείποντι, καὶ ταύτην συνδιαλείπειν δικαιότατον (§. φξ΄.) Αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ ταῖς ἐκτεταμέναις τῶν οὐσιῶν παρασυμβαῖνον ἔπεστιν ἰδεῖν, αἷς συνεχιζομέναις μέν, καὶ τὰ τῆς ἐκτάσεως συνεχῆ, διεστηκυίαις δὲ ἀπ᾽ ἀλλήλων, συνδιακέκοπταί πως καὶ αὐτή, καὶ συνδιέστηκεν, οἷον διαχαίνουσα. Ταύτῃ τοι καὶ τῇ ἐκτάσει τῆς παρατάσεως τὰ ἴσα παρεχούσης, τῇ μὲν τὰ διαστήματα, ταὐτὸν εἰπεῖν τοὺς κενοὺς τόπους, τῇ δὲ τὰ διαλείμματα, ἤτοι τοὺς κενοὺς χρόνους, συμπαρυφίστασθαι οὐδὲν ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ πάνυ εὔλογον.

Θεώρημα Λ΄.

§. φξγ΄. „ Οὔθ᾽ ἡ αἰωνιότης μέγεθός τι ἐστίν, οὔθ᾽ ἡ ἀϊ-
„ διότης.

Ἡ μὲν γὰρ ἀρχῆς καὶ τέλους ἐστὶν ἐπέκεινα, ἡ δὲ τέλους. (§. φμε΄.) Διὸ ἡ μὲν ἑκατέρωθεν, ἡ δὲ ἑτέρωθεν περάτων ὑπερεκπίπτουσα. Τὸ δὲ μέγεθος ὡρισμένον· ἴσον γὰρ τῷ μέτρῳ πλεονάκις, δεήσειν, ἐφαρμοσθέντι. Τό,τε μέτρον ἐξ ἀνάγκης ὥρισται. (§. φμη΄.) Ἄρα οὔθ᾽ ἡ αἰωνιότης, κτ.

Σχόλιον.

§. φξδ΄. Οὐδὲν ἄλλο καὶ τῷ μεγάλῳ Γρηγορίῳ εἴρηται.
„ (1)

„ (1) τὸν αἰῶνα μήτε χρόνον, μήτε χρόνυ τι μέρος, ὡς
„ ὐδὲ μετρητὸν φιλοσοφήσαντι.

Θεώρημα ΛΑ'.

§. φξέ. „ Μετρητὸν ὁ χρόνος.

Χρόνος γὰρ ἡ κατὰ τὸ συνεχὲς παράτασις τῆς ὑπάρξεως (§. φμδ'.) ἡ ἀρχήν τε καὶ τέλος ἔχυσα. (§. φμέ.) Καὶ ποσῦ τοίνυν εἶδος ὁ χρόνος τυγχάνων ἀνωμολόγηται. (2) Τὸ δὲ ποσὸν πεπερασμένον. Τὸ δὲ πεπερασμένον μετρητὸν, ἅτε δὴ ἐλάσσονι ὡρισμένῳ ὄντι ποσῷ, ὅσον ἐςὶν, ὁριζόμενον. Μέτρον γὰρ τὸ ὡρισμένον ὂν, καὶ ὁρίζον. (§. φμή.) Ἄρα κτ.

Θεώρημα ΛΒ'.

§. φξς'. „ Μέτρον χρόνυ εἰδικῶς μὲν ἐςὶν ὁ χρόνος,
„ ὑλικῶς δὲ, ἡ πλειόνων τινῶν μεταπιπτόντων εἰς ἄλληλα,
„ ἀλληπάλληλος διαδοχή.

Εἰδικὸν μέτρον ἐςὶν (ἐξ ὑποθ.) τὸ ὁμοειδὲς ὂν τῷ μετρητῷ. Ὅτι καὶ λόγος τις ἐςὶ μεταξὺ τύπον ὁ κατὰ πηλικότητα, ὃν σὺν Εὐκλείδῃ ὁριζόμεθα τῶν ὁμογενῶν, τυπέςι τῶν ὁμοφυῶν τινα σχέσιν. Μέτρον δὲ παρατάσεως παράτασις ἐςὶ τῆς ἀορίςυ ἡ ἄλλοθεν ὡρισμένη, τῆς μείζονος ἡ ἐλάσσων. (§. φμή.) Ἡ δὲ παράτασις ἥτε ὡρισμένη, καὶ ἡ διορισζομένη (§. φμή.) ἑκατέρα χρόνος. Μέτρον ἄρα εἰδικῶς ἐςὶ χρόνυ χρόνος. Ο. Η. τὸ Α'.

Ὑλικῶς δὲ μέτρον χρόνυ, τὸ τὸν μετρῦντα χρόνον, ὡρισμένον τε καὶ δῆλον ἡμῖν καθιςῶν. Τῦτο δὲ ἐδὲν ἀλλ' ἢ ἡ πλειόνων τινῶν εἰς ἄλληλα μεταπιπτόντων, ἀλληπάλληλος ἂν εἴη διαδοχή. Ἄρα ὅ τὸ Β'.

Πο-

(1) Ναζιανζ. Λογ. λή.
(2) Ἀρις. Περὶ Κατηγ. Ποσ.

Πόρισμα.

§. φξζ'. Οἱ τοίνυν τὸ τοῦ χρόνου μέτρον, τοῦ χρόνου αὐτοῦ, ἢ χρόνος ἀντιδιαστέλλοντες, τὸ ὑλικῶς ὑπάρχειν εἰς μέτρον νοεῖν ἐοίκασιν.

Σχόλιον.

§. φξη'. Τὸν σχετικόν τε καὶ φαινόμενον, καὶ κοινῇ λεγόμενον χρόνον (§. φμδ'.) αὐτὸ εἶναι τὸ ὑλικῶς ἡμῖν εἰρημένον μέτρον τοῦ χρόνου, ὁ Ὀλλανδὸς Μουσχεμβροέκιος (1) ἐγνωμάτευσεν. Εἶναι γὰρ ἐκεῖνον ὡρίσατο τὸ αἰσθήσει ληπτὸν, καὶ ἐξωτερικὸν, ὁποῖον δήποτε τῆς διαμονῆς διὰ κινήσεως μέτρον. Εἶναι δὲ μέτρον καταχρηστικώτατα λεγόμενον τὸ τοιοῦτο, ἅτε δὴ καὶ τῆς διαμονῆς αὐτῆς διαφορώτατον. Τοῦτο γοῦν τῶν ὁμολογουμένων εἶναι δοκεῖ, ἀεὶ τὸ μέτρον τῆς αὐτῆς εἶναι δεῖν τοῖς καταμετρουμένοις, κατὰ τὸ ποσὸν, φύσεως· ἢ καὶ γελοῖον ἂν εἴη, ἤτοι τὸ συνεχὲς ὡρισμένῳ καταμετρεῖν πειρᾶσθαι, ἢ καὶ ἀνάπαλιν· ἢ καὶ βάρους μέγεθος εἰς μέτρον ταχύτητος λαβεῖν τῆς κατὰ κίνησιν, ἢ τοὐναντίον. Ὅμοιον γὰρ εἰ καὶ ὁράσει τὰ τῶν ἤχων ἐκρίνετο, καὶ ἀκοῇ τὰ χρώματα, καὶ τὰ ἑτεροειδῆ εἰς ἐπίγνωσιν τῶν ἑτεροειδῶν παρεβάλλετο· ὡς μὲν γὰρ ἀνώνυτος ἡ ἐγχείρησις, φανερὸν, ὅτι οὐδὲ τὰ πάνυ ἐγγὺς γινόμενα, εἰς τὸν ἀλλήλων κατὰ μέτρον διορισμὸν ἐξήρκεσεν, εἰμὴ κατ' εἶδος συμφωνοίη αὐτὸ ἐκεῖνο, οὗ μάλιστα ζητεῖται ἡ καταμέτρησις. Ἐπεὶ οὐδὲ γραμμαῖς ἁπλῶς ἐπιφάνειαι, οὐδ' ἐπιφανείαις τὰ στερεὰ φύσιν ἔχει καταμετρεῖσθαι, οὐδ' ἀνάπαλιν, καίτοι κοινὸν ἐν τούτοις τό,τε συνεχὲς, καὶ τὸ κατὰ διαμονὴν τοῦ ποσοῦ. Ὅ,τι ἂν ἄρα εἰς μέτρον χρόνου ὑποτεθῇ, κἂν ἐνθυμήσεών τινων πρόοδοι, καὶ ἐννοιῶν, κἂν μεταβολαί τινες ἄλλαι τῶν φυσικωτέρων, κἂν ψό-

(1) Φυσικ. §. 97.

ψόφοι ἐκ διαδοχῆς ἠχῦντες, κἂν κίνησις ἡ τοπικὴ τὸ κοινότατον, ἀεὶ τῷ λόγῳ τῆς παρατάσεως θεωρέμενον τῶν ἀπηριθμημένων ἕκαστον, καταμετρεῖν οἷον ἐστὶν ἄλλω παρατάσιν, καὶ τῇ ἐπ' αὐτῷ διαμονῇ τὴν ἐν ἄλλῳ γνωρίζειν, καὶ ὐδὲν καθ' αὐτὸ θεωρέμενον. Δῆλον δὲ ἐπὶ τοῖς ἀκριβῦσι τῶν τοιύτων τὰς φύσεις, οἵπερ ὅλοι τῶ πράγματος τῇ προσοχῇ τῶν λογισμῶν γεγονότες, ὐδὲ χρόνυ ἤσθοντο παρελάσαντος, ὥσπερ εἴρηται. (§. φμζ.) Παραπλησίως τοῖς ἐν
„ Σαρδοῖ μυθολογεμένοις καθεύδειν παρὰ τοῖς ἥρωσιν, ὡς
„ Ἀριστοτέλης φησὶν (1), οἳ ὅταν ἐγερθῶσι συνάπτυσι τὸ
„ πρότερον νυῦ τῷ ὕστερον νυῦ, καὶ ἓν ποιῦσιν, ἐξαιρῦντες
„ διὰ τὴν ἀναισθησίαν τὸ μεταξύ. Εἰ δὲ ποτ' ἐξ αὐτῶν τινος ἐκεῖνοι τὴν διαμονὴν ἔςησαν, ὐχ ἧ αὐτὰ, δι' αὐτῶν δὲ, ἢ ταῖς κατ' αὐτὰ συμβαινύσαις μεταβολαῖς, παράτασίν τινα ἐννοεῖν παρεχόμενα, εἰς γνῶσιν ἧκον ἴσης ἄλλης, ἢ ἀνίσυ τινὸς παρατάσεως. Ὥςε εἶναι μὲν καὶ ὕπο τῶ χρόνυ χρόνον ἄλλον, εἰδικῶς τε καὶ κυρίως εἰπεῖν τὸ μέτρον, εἶναι δὲ τὴν κίνησιν, ἢ τὴν ἄλλην μεταβολὴν, ὑλικῶς τε καὶ καταχρηςικῶς. Οὕτω γὰρ κἂν τοῖς Γεωμετρικοῖς, ποδιαίαις τισὶν, ἢ πηχυαίαις ἐκτάσεσιν, ὡς μέτροις τῶν μειζόνων ἐκτάσεων χρῆσθαι οἰόμεθα. τὴν ὕλην ἐφ' ἧς ἐκεῖναι, οἷον τὸ ἀνθρώπυ μέλος, ἢ τὸ ξύλον εἰ τύχοι, ἢ τὸν σίδηρον, ἐν ὐδενὶ λόγῳ τιθέμενοι.

Θεώρημα ΛΓ'.

§. φξθ'. „ Εἰ καὶ μὴ μόνη, ἢ γεμὴν αἰσθητὴ, καὶ μὴ
„ ἀνωμάλως χωρῦσα κίνησις, εἰς ὑλικὸν χρόνυ μέτρον,
„ ὡς προσφυῶς ἔχυσα κοινῇ δεδοκίμασαι.

Ὑλικῶς γὰρ χρόνυ μέτρον ἐτέθη, ὁποιαδήποτε ἀλλεπαλλήλως πλειόνων μεταβαλλόντων διαδοχὴ, ἡ τὸν μετρῦντα χρόνον ὡρισμένον τε καὶ δῆλον ἡμῖν καθιςῶσα. (§. φξς'. φξζ.)

(1) Ἀρις. Φυσ. Ἀκρ. βιβλ. Δ'.

φξζ΄.) Πλεῖσται δὲ ἐπὶ τῶν ὄντων αἱ κατὰ διαδοχὴν μεταβολαί, καὶ ἑτεροιώσεις εἰς τοῦτο συμπλοῦσιν. Οὐκ ἄρα μόνη, ὃ τὸ Α΄.

Προσφυεστέρα δ' ἂν εἴη ὥς γε εἰκὸς ἐπὶ τούτῳ ἡ μεταβολή. ἡ προδηλότερον καθιστῶσα τὸν μετροῦντα χρόνον. Τοιαύτη δὲ ἡ αἰσθητή, καὶ τοῖς πᾶσι κατάδηλος, καὶ ὁμαλὴ προβαίνουσα κίνησις. Ἄρα κτ. Ο. Η. τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. φό. Καὶ περὶ τούτων αὖθις συχνῶς φασὶ κεκινήκαμεν. Οὕτω πολλοί εἰσι καὶ τῶν πάλαι καὶ τῶν ὕστερον οἱ περιβομβοῦντες ἡμᾶς, καὶ τἀναντία ὧν ἐθέμεθα κράζοντες. Πλάτων μὲν γάρ, χρόνου οὐσίαν τὴν τοῦ οὐρανοῦ βούλεται κίνησιν. Οἵ τε πλείους τῶν Στωϊκῶν, καὶ Ἀναξιμένης, αὐτὴν τὴν κίνησιν, Ἐρατοσθένης δὲ τὴν ἡλίου πορείαν. Τοιοῦτο δέ τι ὑπαινιττόμενος ἐῴκει καὶ Πυθαγόρας, τὴν τοῦ παντὸς σφαῖραν, ἢ περιδινουμένην δηλονότι, χρόνον τιθέμενος. (1) Ἀλλ' ὅσον τοῦ ἀληθοῦς ἐστὶν ἀπᾶδον, χρόνον εἶναι λέγειν τὴν κίνησιν, κἂν ἐκ τούτου δῆλον εἴη, ὅτι τῇ μὲν κινήσει τὸ τάχιόν τε καὶ βράδιον ἐφέπεται, τῷ δὲ χρόνῳ οὐχί. (§. φμδ΄. φνδ΄.) Καὶ ὅτι κινήσεις ἴσαι ἐν ἀνίσοις χρόνοις ἐκπεραίνονται. Καὶ ἀνάπαλιν ἄνισοι ἐν ἴσοις. Καὶ ὅτι καὶ τῶν ἀκινητούντων χρόνος ἐστίν, οὐδὲν ἧττον, ἢ τῶν κινουμένων, μὴ ἐξὸν αὐτοῖς χρόνου τοῖς ἐν χρόνῳ ὑφεστᾶσι. (§. φμθ΄. φν΄.) Καὶ εὐ-
„ καίρως δή τις τῶν ἱερῶν (2) τοῦ περασείου ἐμνήσθη, καὶ ἔστη
„ μὲν ὁ ἥλιος, ἔφη, ὁ δὲ χρόνος ἐχώρει, ἕτερόν τι τὸν χρόνον εἶναι ἐπιφέρων παρὰ τὴν κίνησιν. Διὸ καὶ Ἀριστοτέλης (3) ὀρθῶς τὴν μὲν κίνησιν οὐδαμῶς „ εἶναι δέ τι κινή-
„ σεως τὸν χρόνον ἀπέδωκεν. Ἐν οἷς καὶ τὸν νῦν αὐτὸς τὸν

αὐτοῦ

---

(1) Παρὰ Πλουτάρχ. Ἀρεσκ. Βιβλ. Α΄. Κεφ. κα΄. καὶ κβ΄.
(2) Αὐγουσ. Ἐξομολογ. Ἀριθμ. λ΄. καὶ λα΄.
(3) Ἀρισ. Φυσικ. Δ΄.

αὐτοῦ λευκότερον προβαλλόμενος,, ἀριθμὸν εἶναι τοῦτον καὶ μέ- ,, τρον κινήσεως εἴρηκε κατὰ τὸ πρότερον, καὶ τὸ ὕστερον. Ἀφεκτέον γεμὴν ἐνταῦθα, τοῦ τὸν ἀριθμὸν ἐνεργητικῶς ἐκδέξασθαι, ὃ καὶ αὐτὸς παρῄνεσε, προθεὶς ὡς ,, ὁ χρόνος ἐστὶ ,, τὸ ἀριθμούμενον, οὐχ ᾧ ἀριθμοῦμεν. Τοῦτο γάρ ἐστι τὴν μὲν κίνησιν εἶναι τὸν ἀριθμὸν τὸν ἀριθμοῦντα τὸν χρόνον, καὶ τὸ μέτρον ᾧ αὐτὸν εἰώθαμεν καταμετρεῖν, τὸν δὲ χρόνον τὸν ἀριθμὸν εἶναι τὸν ἀριθμητόν, καὶ αὐτὸ τὸ μετρούμενον διὰ τῆς κινήσεως. (1) Τῷ ὄντι δὲ εἰ τὸ μέτρον προδηλότερον ἀεὶ εἶναι ἐθέλει τοῦ μετρουμένου, προδηλοτέρα δὲ τῆς τῶν πραγμάτων διαμονῆς, ἡ κίνησις, ἅτε δὴ καὶ αἰσθήσει ληπτή, πῶς οὐκ εἰκὸς τὴν κίνησιν τοῦ χρόνου ἀποφαίνεσθαι μέτρον, ἢ τὸν χρόνον τῆς κινήσεως; Ἐκεῖνο γοῦν, καί τις τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ἔθετο, ἀνὴρ οὐδὲν ἧττον τοῦ Ἀριστοτέλους τὴν τῶν ὄντων φύσιν ἠκριβωκώς. (2) Ὃς ,, μέτρον ἐστί, φησιν, ὡ- ,, ρῶν, ἡμερῶν καὶ παντὸς τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς χρόνου τὸ φῶς. (δῆλον δὲ ὅτι κινούμενον.) Καὶ τὰ ἐντεῦθεν θειότερα μὲν καὶ μᾶλλον ἀπόρρητα, ἀλλὰ τῷ περὶ χρόνου δόγματι ἐκ τοῦ ἀκολούθου, φῶς ἐπιχέοντα. ,, Αὐτὸ γάρ ἐστι, φησί, τὸ φῶς ,, εἰ καὶ τότε ἀσχημάτιστον ἦν, ὅπερ ὁ θεῖος ἔφη Μωσῆς καὶ ,, αὐτὴν ἐκείνην ὁρίσαι τὴν πρώτην τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ἡμερῶν ,, τριάδα. Τὸ μὲν οὖν μέτρον εἶναι τὴν κίνησιν τοῦ χρόνου Ἀριστοτέλης ὑποτιθέμενος πάντας ἂν ἔχοι ὁμοδόξους καὶ ὁμογνώμονας. Τὸ δέ τοι τοῦτο μόνον, καὶ παρ᾽ αὐτὸ εἰς καταμέτρησιν τοῦ παριππεύοντος χρόνου μηδὲν ἕτερον εὐχρηστεῖν ὑπολαμβάνοντι, ἧπερ ἔοικεν, οὐ συναινέσομεν. Παρὰ γὰρ τὴν κίνησιν καὶ μέτρα ἄλλα χρόνου ληφθείη οὐκ ἄχρηστα. Καὶ εἰ γὰρ ἀτρεμὴς ὑπὲρ κεφαλῆς ἡμῖν ἱστάμενος ὁ φωστήρ, ἐκ διαλειμμάτων εἴη νῦν μὲν σβεννύμενος, νῦν δ᾽ αὖθις ἀνεξαπτόμενος ἐναλλάξ. ἦν ἂν ἐκ τῶν γινομένων τούτων ἀποσβέσεών τε καὶ ἀνεξάψεων, τὴν τῶν χρόνων, ταὐτὸν εἰπεῖν τῆς τῶν ὄντων διαμονῆς, τὴν παρέκτασιν οὐδὲν ἧττον τεκμαίρε-

(1) Φιλόπον. ὑπομν. εἰς τὸ Δ. τῶν Φυσ. Ἀριστοτέλους.
(2) Διονύσ. Ἀρεοπαγ. Περὶ θείων Ὀνομ. Κεφ. δ'.

ρεσθαι. Ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος ὁ μεταξὺ ἀκινητοῦντος ἐμοῦ παραρ-ρέων, τῇ τῶν ἐμῶν ἐννοιῶν κατὰ διαδοχὴν προόδῳ προσαπη-μειούμενος ὁπωσοῦν ἂν καταμετροῖτο. Οἷον δὴ ἐπῆλθέ μοι ποτὲ καὶ νῦν ἀπομνημονεῦσαι τῶν γραμμάτων τὰ κδ΄. στοι-χεῖα. Εἰ γοῦν καὶ νυνὶ τῇ ἐπινοίᾳ ταῦτα διέλθοιμι, ἴσως εὔδηλον ὅτι ὁ κατ' ἐκεῖνο χρόνος τοῦ νυνὶ εἰρήσεται, εἰς μεῖ-ζον ὑλικὸν προπαραληφθείσης τῆς τῶν ἐννοιῶν τάξεως. Καὶ συμπαρατείνειν ἄρα ὁμολογητέον τὸν χρόνον οὐδὲν μᾶλλον τοῖς κινουμένοις, ἢ τοῖς ἠρεμοῦσιν, οὐδὲν ἀλλ' ἢ τὴν διαμο-νὴν, τουτέστι τὴν κατὰ τὸ εἶναι παράτασιν αὐτῶν ὄντα (§ φμθ΄.) ὅπως ἂν ἤτοι κινήσεως ἔχοιεν, ἢ ἠρεμίας. Συνεμφαίνεσθαι δὲ δοτέον μᾶλλον τῇ κινήσει, ἢ τῇ ἠρεμίᾳ τὸν χρόνον, κἀ-κείνην διὰ τοῦτο εἰς μεῖζον αὐτοῦ ἐπισημότατον πρὸ τῶν ἄλ-λων παραλαμβάνεσθαι. (§. φξθ΄.) νικᾷ γὰρ ὁ λόγος ἀεὶ τὰ δῆλα εἰς διορισμὸν τῶν ἀδήλων αἱρούμενος, καὶ ταῖς ἐπισυμβαινούσαις ἐν τῷ κινεῖσθαι τινὰ μεταβολαῖς, τοῦ νῷ παρέχων τὰς κατὰ τὴν διαμονὴν τῶν ὄντων ἀδηλοτέρας παρό-δους ἀναλογίζεσθαι τὸ ἄλλως ἀτέκμαρτον. Ἀλλ' ἐπὶ τούτοις, ἐφ' ᾧ δὴ καὶ πρὸς τοὺς νεωτέρους τρέψαι τὸν λόγον, οὐδ' οἱ περὶ τὸν Γερμανὸν Οὔλφιον, εὐτυχῶς μοι δοκοῦσι τοῖς τοῦ χρόνου ἅψασθαι φύσεως. Ἐν οἷς τάξιν εἶναι τῶν ἄλληλα διαδεχομένων ἐν συνεχεῖ προόδῳ τὸν χρόνον ὡρίσαντο. (1) Ἡ γὰρ πρόοδος αὕτη τῶν ἤτοι συνεχῶς κινουμένων, ἢ καὶ ἐναλλὰξ ἀπὸ κινήσεως εἰς ἠρεμίαν μεταπιπτόντων, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν ἑτεροιουμένων, ἢ πῶς κἂν τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν τύχοι τάξις οὖσα, τῶν ἀλλήλαις ἑφεπομένων, ὑλικὸν ἐστὶ μέτρον τοῦ χρόνου, καὶ οὐχὶ χρόνος. Ἐπιστητέον δὲ καὶ τοῦτο, ὡς τὰ εἰς μέτρον χρόνου παραλαμβανόμενα, ἐπισφαλῆ τὰ πολλὰ τυγχάνει διὰ τὸ τοῦ συνεχισμοῦ ἀνώμαλον. Ἔστι γὰρ κί-νησις ἴση τε καὶ ἄνισος, καὶ ταχυτέρα, καὶ βραδυτέρα. Καὶ τὰς κατὰ ψυχὴν δὲ ἐννοίας, ὁτὲ μὲν τάχιον διαδέχεσθαι ἀλ-λήλας συμβαίνει, ὁτὲ δὲ βράδιον. Διὸ εἰκότως ὁ σχετικὸς τοῦ ἀχέτου ἀντιδιαστελλόμενος χρόνος, ἀνώμαλος ἐστί τε καὶ λε-γε-

(1) Ὀντολογ. §. 572.

γεται. Ταύτη δέ τοι καὶ τοῖς ἐναχολουμένοις περὶ τὴν Ἀστρονομίαν, διὰ σπουδῆς ἀεὶ ἐγένετο, ἡ ὁμαλῆς τινος, καὶ δι' ἴσου περαινομένης κινήσεως εὕρεσις, δι' ἧς αὖ ἔχοιεν ἀκριβῶς τῶν χρονικῶν τμημάτων λαμβάνειν τὴν ἀληθῆ καὶ ἄπταιστον καταμέτρησιν. Οὗ δὴ πράγματος πρὸ τῶν ἄλλων ἐγγὺς ἔδοξε γεγονέναι ὁ κλεινὸς Οὐγένιος, ὁ τὰ λικνικά, ἢ καλεῖται, ἐπὶ τούτῳ ὡρολόγια προσδραμών.

Περὶ Κινήσεως.

§. φοά. Κίνησις ἐν γένει ἐστὶν ἡ τῆς οὐσίας ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ μεταβολή. Ἢ ὡς Ἀριστοτέλης (1) „ ἡ τοῦ δυνάμει ὄντος ἐντελέχεια ᾗ τοιοῦτον, κίνησις ἐστίν. Ὁ μὲν οὖν ὁρισμὸς αἴνιγμα ἄντικρυς. Οἱ δὲ περὶ Ἀριστοτέλην ἐκ μυχῶν ἀσαφείας αὐτὸν ἀνασπώμενοι, τὸ, καθ' ἣν ἔχει τι τελειότητα (τοῦτο γὰρ ἡ ἐντελέχεια ἔοικεν ὑπαινίττεσθαι.) ὑφειμένως καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι, εἰς τὴν κατ' ἐπίτασιν, καὶ ἐν τῷ γεγενῆσθαι, ἤ φασιν, ἐπείγεσθαι τελειότητα ἧς ἐστέρηται (τοῦτο γὰρ τὸ δυνάμει εἶναι, ᾗ τοιοῦτο.) τοῦτο κίνησιν εἶναι βούλονται. Ὡς γὰρ αὐτὸς ἁβρότερον ἑαυτὸν ἀναπτύσσων (2) εἰσηγεῖται „ τὰ μὲν δυνάμει μόνον „ εἰσίν, οἷον πηγετὸς πρὸς θέρμανσιν. Τὰ δὲ ἐντελεχείᾳ „ μόνον, ὡς τὸ ὕδωρ ἤδη θερμὸν ὄν. Τὰ δὲ δυνάμει καὶ „ ἐντελεχείᾳ, τὸ μὲν τόδε τι (ἤτοι τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας) „ τὸ δὲ τοσόνδε (ἤτοι κατὰ τὸ ποσὸν) τὸ δὲ τοιόνδε. (κατὰ τὸ ποιὸν δηλονότι.) Ταῦτα δὲ τὰ καὶ δυνάμει ὄντα καὶ ἐντελεχείᾳ, πρὸς ὃ ἐστί, καὶ κινεῖσθαι λέγεται. Ἐπιθεωρηθείη δ' ἂν τοῦτο πρὸς πᾶσαν ἀλλοίωσιν, καὶ πρὸς αὐτὰ δὴ τὰ μὲν σωματικά, ἃ καταφανέστερον καὶ αὐτὰ ἀλλοιοῦσθαι, διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ μεταβάλλειν, λέγεται. Οὐχ ὅπως γὰρ ὕδωρ χλιαρὸν ὄν, καὶ ἤδη πρὸς θερμό-

---

(1) Φυσικ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. α'.

(2) Αὐτ. Αὐτ.

μότητα ἀποκλῖνον, δυνάμει τε καὶ ἐντελεχείᾳ ἁπλῶς μὲν ὐδέτερον πῇ δ' ἑκάτερον ἐςὶ πρὸς αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ τοῖς δ τοῖς διδασκομένοις προσέχων ἔςι μὲν πως δυνάμει πρὸς τὴν ἀκρότητα τῆς ἕξεως, ἔςι δέ πως ἐνεργείᾳ, ᾗ ταύτην ματιθέμενος, καὶ κατά γε τῦτο αὐτὸ καὶ κινύμενος.

§. φοβ'. Ὅροι δὲ κινήσεως δύω, ὅ,τε ἀφ' ὗ καὶ ὁ πρὸς „ ὅν. Ἐπεὶ γὰρ πᾶσα μεταβολὴ, φησὶν, ἐςὶν ἔκτινος „ εἴςτι. (1) (δηλοῖ δὲ καὶ τὔνομα. μετ' ἄλλο γάρ τι.) „ Καὶ τὸ μὲν πρότερον, τὸ δ' ὕςερον· μεταβάλλοι ἂν τὸ με„ ταβάλλον τετραχῶς· ἢ γὰρ ἐξ ὑποκειμένυ εἰς ὑποκεί„ μενον· ἢ ἐξ ὐχ ὑποκειμένυ εἰς ὐχ ὑποκείμενον· ἢ μὴ „ ἐξ ὑποκειμένυ εἰς ὑποκείμενον· ἢ ἐξ ὑποκειμένυ εἰς μὴ „ ὑποκείμενον. Ἀλλ' ἡ ἐκ μὴ ὑποκειμένυ εἰς μὴ ὑποκεί„ μενον ὐκ ἔςι μεταβολὴ, διὰ τὸ μὴ εἶναι κατ' ἀντίθε„ σιν· ὔτε γὰρ ἐναντία, ὔτε ἀντίφασις ἐςί. Τῶν δὲ λοιπῶν, ἡ μὲν ἐξ ὐχ ὑποκειμένυ εἰς ὑποκείμενον μεταβολὴ κατ' ἀντίφασιν, γένεσις ἐςίν· „ ἡ μὲν ἁπλῆ, ἡ δὲ „ τίς τινός· ἤτοι ἡ μὲν ὐσιώδης, ἡ δὲ κατ' ἀλλοίωσιν, ἢ ἄλλη τη. Ἡ δὲ ἐξ ὑποκειμένυ εἰς ὐχ ὑποκείμενον, φθορὰ ἤτοι ἁπλῶς καὶ αὐτὴ, ἢ κατά τι. Ἐπεὶ δὲ, ὡς αὐτῷ δοκεῖ „ αἱ κατὰ γένεσιν καὶ φθορὰν ὐκ εἰσὶ κυρίως κινήσεις, „ ἀνάγκη δὴ τὴν ἐξ ὑποκειμένυ εἰς ὑποκείμενον μεταβολὴν, κίνησιν εἶναι μόνον ὡς ἄρα τὺς ὅρυς ἀμφοτέρυς πραγματιώδεις τε καὶ θετικὺς ἔχυσαν.

§. φογ'. Ἡ μὲν ὖν κίνησις ἡ ἐξ ὑποκειμένυ εἰς ὑποκείμενον, κατὰ ποιὸν, καὶ ποσὸν, καὶ τόπον ἐςί. Καὶ κατὰ „ μὲν ποιὸν, ἀλλοίωσις φησὶν ἔςω. (2) (ἣ δὴ ἐν τῇ μεβολῇ τῶν ἐξ ὧν τὸ σῶμα μορίων, κατὰ σχῆμα, καὶ θέσιν, καὶ κίνησιν, ἢ ἠρεμίαν κεῖται.) „ Τῆς δὲ κατὰ τὸ ποσὸν, „ τὸ μὲν κοινὸν ἀνώνυμον, καθ' ἑκάτερον δὲ αὔξησις καὶ „ φθίσις· ἡ μὲν εἰς τὸ τέλειον μέγεθος αὔξησις, ἡ δὲ „ ἐκ τύτυ φθίσις. Ἡ δὲ κατὰ τόπον, καὶ τὸ ἴδιον, καὶ τὸ κοι-

„ νὸν

---

(1) Φυσικ. Βιβλ. Ε'. Κεφ. α'. καὶ β'.
(2) Αὐτ. Αὐτόθι.

η νῦν ἀνώνυμος. Ἔστω δὲ φορὰ καλουμένη τὸ κοινόν. Ἀλλὰ μήποτε οὐδὲ τῆς κατὰ τόπον φορᾶς τῶν μορίων τῶν ἐν τοῖς ἀλλοιουμένοις, καὶ αὐξομένοις, καὶ φθίνουσιν, οὐδ᾽ ἀλλοίωσιν, οὐδ᾽ αὔξησιν, οὐδὲ φθίσιν γενέσθαι δυνατόν; ἔοικε. Τί οὖν Ἀριστοτέλης ταύτας ἐκείνης ἀντιδιέστειλεν; οὐκ ὀρθῶς δηλονότι. Κινήσει καὶ γὰρ (ἥτις μία ἐστὶ μάλιστά γε καὶ κυριώτατα ἡ κατὰ φοράν.) τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει περαίνεται. Ἀλλὰ γὰρ τὰ περὶ τούτου, τοῖς τὸ φυσικὸν εἶδος ἀκριβοῦσι, μελέτω πλεώτερον ἐπεξεργάζεσθαι.

§. φοδ΄. Πᾶσαι δὲ αἱ τῇ αὐτῇ κατηγορίᾳ βεβηκυῖαι κινήσεις κατ᾽ αὐτὸν (1) ὁμογενεῖς εἰσίν. Αἱ δὲ ἐφ᾽ ἓν εἶδος τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος ἀναγόμεναι, οἷον δύο λευκάνσεις, ὁμοειδεῖς. Μία δὲ τὸν ἀριθμὸν φορά, ἡ αὐτὴ ἀδιαίρετος τοῦ αὐτοῦ ἐν ἑνὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ κίνησις. Ἀλλὰ γὰρ τίς ἂν εἴη ὁ αὐτὸς τῷ ἀριθμῷ τόπος, καὶ ὁ χρόνος ὁμοίως διορίσαι οὐκ εὔπετες, τῇ δὲ κινήσει, ἡ κίνησις ἑτέρα ἀντίκειται, καὶ οὐ μόνη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἠρεμία, φησὶ (2), κατὰ στέρησιν. Στέρησις γάρ, ἧπερ αὐτῷ δοκεῖ ἡ ἠρεμία τῆς κινήσεως. Τῇ μὲν οὖν κατὰ τὰ ἄνω φορᾷ ἀντίκειται ἡ ἐπὶ τὰ κάτω· ἡ δὲ ἔμπροσθεν τῇ ὄπισθεν. Καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν ἐξ Ἀριστοτέλους.

§. φοέ. Ἐνταῦθα δὲ τῆς κατὰ τόπον κινήσεως μάλιστα θεωρουμένης, ἧς οὐδ᾽ ἄλλο τι τῶν ὄντων, οὐδέ τις τῶν ἄλλων κινήσεων ἐξήρτηται (ἧ γὰρ Πλάτων φησὶ „ (3) τὸ πᾶν „ κίνησις ἐστί, καὶ παρὰ τὴν κίνησιν οὐδέν.) (§. φογ΄.) ὁρισμὸς προκείσθω ὁ τοῖς πᾶσι δοκιμαζόμενος, ὅτι ἐστὶν ἔκστασις ἐκ τόπου, καὶ εἰς τόπον ἄλλον μετάβασις, δι᾽ ἐνεργείας ποιητικοῦ τινος γινομένη. Διῃρήσθω δὲ ἡ κίνησις εἰς τὴν καθ᾽ αὑτό, καὶ τὴν καθ᾽ ἕτερον, ἤτοι τὴν κατὰ συμβεβηκός. Καὶ καθ᾽ αὑτὸ μέν, καθ᾽ ἥν τι αὐτὸ ἐν τῇ ἰδίᾳ οὐσίᾳ, τοῦ τόπου ἐξίσταται ὃν ἐπέχει, καὶ εἰς ἕτερον μεταχωρεῖ.

---

(1) Φυσικ. Ε΄. Κεφ. δ΄.
(2) Αὐτόθι Κεφ. ς΄.
(3) Ἐν Τιμαίῳ.

ρεῖ. „ Καθ' ἕτερον δὲ, ὅσα κινεῖται τῷ ἐν κινουμένῳ εἶναι, „ οἷον οἱ πλωτῆρες. (1) Ἠρεμία δὲ ἔσω ἡ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον τῷ ἐν τόπῳ μονή. Περὶ γοῦν τούτων τῆς ἀκριβεστέρας τῇ φυσιολογίᾳ ἀνατεθείσης, ἃ τῆς παρούσης ὡ κομιδῆ ἔξορα πραγματείας ἐστὶ θεωρεῖσθαι ταῦτα.

Θεώρημα ΛΔ΄.

§. φος΄. „ Η μὲν κίνησις θετικόν τι ἐστὶν, ἡ δ' ἠρεμία „ ψιλή τις κινήσεως στέρησις.

Θετικὸν γὰρ πᾶν ὃ οὔτε μηδέν ἐστιν, οὔτε εἴδους τινὸς ἀπουσία. (ἐξ ὑποθ.) Οὐκ ἔστι δὲ μηδὲν, τὸ ὑπὸ ποιητικοῦ ἐνεργοῦντος παραγόμενον. (§. νδ΄.) Καὶ ὅπερ οὐδ' εἴδους ἐστὶν οὐδενὸς ἀπουσία. Ἡ δὲ κίνησις, καὶ ὑπὸ ἐνεργείας ποιητικοῦ τινὸς ἐστὶ γινομένη, (§. φοε.) καὶ οὐδὲ ἀπουσία εἴδους ἐστὶν, εἴπερ ἐντελέχειά τις καὶ αὐτὴ, καὶ ἐπὶ τὸ ἐντελεχείᾳ εἶναι μεταβολή. (§. φοα.) Ἄρα τὸ Α΄.

Ἡ δ' ἠρεμία ἐνεργείας οὐδεμιᾶς τινος προσδεῖται ποιητικοῦ, ὑφ' ἧς ἂν γένηται. Ἀρκεῖ γὰρ παντὶ ὑπὸ μηδενὸς κινηθῆναι, ἐφ' ᾧ ἠρεμῆσαι καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον μεῖναι. Ἄρα τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. φοζ΄. Καὶ περὶ τούτου δὲ, εἴπερ τινος καὶ ἄλλου, οἱ φιλοσοφοῦντες πρὸς ἀλλήλους διαστασιάζουσιν. Ἐγένοντο γὰρ καὶ οἱ θετικὸν εἶναί τι παραπλησίως τῇ κινήσει, καὶ τὴν ἠρεμίαν ἀποφηνάμενοι. (2) ὡς δὴ καὶ εἰς τοῦτο τῆς δόξης παραχθῆναι λέγεται, παρὰ τὸ δύναμίν τινα ἐνορᾶν τῇ ὕλῃ δόξαι, καθ' ἣν καὶ ἐν ἠρεμίᾳ τεθεῖσα ἐμμένειν, καὶ τοῖς μετακι-

---

(1) Ἀρις. Περὶ ψυχ. Βιβλ. α΄.
(2) Καρτέσιος Περὶ Ἀρχ. Μέρ. β΄. Ἄρθρ. 43.

τακινεῖν πειρωμένοις ἀντέχειν πέφυκε, δι᾽ ἣν ὥστε καὶ βάρη εἰ τύχοι ὑπέρογκα φασὶν ἐπὶ πλάστιγγος, οὐ ῥᾳδίως ἀποτίθεται τὸ ἀντίρροπον. (1) Οὗτοι γοῦν καὶ τῇ δόξῃ ἑπόμενα παρασυνάπτοντες, καὶ τὴν κίνησιν ἠρεμίας κατάπαυσιν ἀποκαλεῖν χαίρουσιν, οὐδὲν ἧττον ἢ κινήσεως τὴν ἠρεμίαν. (2) Οἱ γε μὴν πλεῖστοι τοὐναντίον ὑπολαμβάνοντες (3), ἐν μὲν τῇ κινήσει θετικόν τι εἶναι τὴν πρὸς μετάβασιν ἔπειξίν τε καὶ ὁρμὴν εἰσηγοῦνται, ἐν δὲ τῇ ἠρεμίᾳ οὐδέν, ἢ ψιλὴν ἐννοεῖν ἔχουσι στέρησιν. Διὸ καὶ τὴν μὲν εἶναί τι γνωματεύουσι, τὴν δ᾽ ἠρεμίαν ἐρημίαν κινήσεως ἄντικρυς, καὶ πλέον οὐδέν. Εἰ γάρ τι ἐν τοῖς οὖσι τεθῇ, καὶ ἠρεμοῦν ἔσται ἅμα προδήλως, ἣν μὴ περαιτέρω καὶ κινήσεως μετάσχῃ ὑπό τινος· ἠρεμίας δὲ μεταλαβεῖν οὐ προσδεηθήσεται. Διὸ οὐδ᾽ ἄλις ἔχει τὴν κίνησιν ἠρεμίας ἀποκαλεῖν ἐθέλειν κατάπαυσιν, ἀπαραιτήτου ὄντος τοῦ αὐτὴν ἐμποιήσοντος. Ἐκείνη γὰρ ὑπὸ ποιητικῆς ἐνεργούσης παραγομένη, ἔσται τι ἐκ πάσης ἀνάγκης, ἡ δὲ κατ᾽ ἀπουσίαν τὴν ἐκείνης αὐτόθεν παροπηδεῖ, ὃ κοινόν ἐστι πάσαις ταῖς στερήσεσι. Καὶ ἄλλως δὲ κινήσεων καὶ μεγέθη ἐστί, καὶ εἴδη παντοῖα, τῶν μὲν ταχυτέρων οὐσῶν, τῶν δὲ βραδυτέρων. καὶ τῶν μὲν ἁπλῶν, τῶν δὲ συνθέτων, ἃ δὴ τὸ κατὰ θέσιν εἶναι τῇ κινήσει προσμαρτυρεῖ, καὶ ὧν καθάπαξ ἡ ἠρεμία, ὡς μηδὲν οὖσα, ἠμοίρησεν. Οὐδὲ γὰρ ὅ φασιν, τὸ ἔχεσθαί πως δοκεῖν τῆς ἠρεμίας τὰ σώματα, καὶ ἀντέχειν πρὸς τὰ κινεῖν ἐπειγόμενα, τὸ θετικὸν ἐκείνης οἷόν τυγχάνει πιστώσασθαι, τῆς ἀντοχῆς, ἥπου δῆλον, πρὸς μὲν τὴν ἠρεμίαν οὐχί, πρὸς δὲ τὸ μέγεθος τῆς ὕλης ἐχούσης ἀνάλογον, καὶ οὐδὲ ἐπίσης ἀντεχόντων, καίτοι ἐπίσης ἠρεμούντων, ὧν ἂν εἶεν οἱ ὄγκοι ἄνισοι. Καὶ μηδὲ τῶν ἐν ἠρεμίᾳ ὄντων μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν κινήσει οὐδὲν ἧττον, τῆς ὁμοίας πρὸς τὸ ἀντέχειν τοῖς ἐπιφερομένοις ἀμοιρούντων δυνάμεως.

Θεώ-

(1) Περραυλτιος Φυσικ. Τόμ. α′. Σελ. 92.

(2) Ῥήγιος Φυσικ. Βιβλ. α′. μέρ. β′. Κεφ. ι′.

(3) Λεις. Φυσικ. Βιβλ. ι′. Κεφ. ς′. Μαλεβράγχ. περὶ ἐξετάσ. ἀληθ. βιβλ. ς′. Κεφ. θ′. Ἰωάνν. Κλερικος Φυσικ. Βιβλ. ι′. Μουχεμβροέκ. Φυσικ. Κεφ. δ′. §. 107.

Θεώρημα ΛΕ'.

§. φοη'. „ Λανθάνειν ἐμοὶ δοκεῖ τοὺς φιλοσοφοῦντας, τὸν „ ἀκριβῆ λόγον, καθ' ὃν σῶμα σώματι κινήσεως μεταδί- „ δωσι.

Τίποτε γάρ ἐστι τὸ ἀπὸ τοῦ κινοῦντος μεταβαῖνον ἐπὶ τὸ κινούμενον; πότερον οὐσία τις, ἢ συμβεβηκός; ἀλλ' εἰ μὲν ἐκεῖνο, ὁποία τις; τίς δ' ὁ λόγος τῆς μεταστάσεως; τίς δ' ὁ τῆς παρεγχωρήσεως; τίς δ' ὁ τῆς γεννήσεως; τίς δ' ὁ τῆς φθορᾶς; πῶς δὲ καὶ οὐσία ἡ τοῖς πᾶσιν ὁμολογουμένη ἐνέργεια; πῶς δ' ἐξουσιοῦται τὸ κινοῦν; πῶς δὲ μετουσιοῦται τὸ κινούμενον; ὅ,τι ποτ' ἂν εἴποις, οὐδὲν εἰρηκὼς ἔσῃ ὅ,τι μὴ ἄτοπον. Εἰ δὲ συμβεβηκός, πῶς ἄρα τελεῖται ἡ τούτου μετάβασις, πῶς δ' ἐξ ὑποκειμένου γίνεται; πῶς δ' εἰς ὑποκείμενον; πῶς δὲ διχάζεται, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν ἀποτέμνεται; πῶς δὲ συγκεράννυται, καὶ συντίθεται; Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. φοθ'. Καὶ ἡ παρὰ τοῖς φιλοσοφοῦσι δὲ περὶ τοῦ χρήματος στάσις, καὶ τῶν δεξασιῶν τὸ διάφορον, λαμπρότατον εἰσὶ τῆς περὶ αὐτὸ ἀγνοίας μαρτύριον. Οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸν Γάλλον Καρτέσιον ἐπὶ τὸν Δημιουργὸν καταφεύγουσιν, ὃν ἀπερινοήτῳ τινὶ λόγῳ φασὶ (1) μέξον κινήσεως πεπαγμένον τοῖς σώμασιν ἐνιέντα, διηνεκὲς αὐτὸ ἐνδιασώζειν, οὔτ' αὖξον, οὔτ' ἐκμειούμενον. Καὶ δὴ αὐτὸν εἶναι, τὸν ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐν τοῖς σώμασι γινομένων συμπτώσεών τε, καὶ συγκρούσεων, καὶ μὴν καὶ νεύματι τῆς ψυχῆς, κατὰ τὰς τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων τοπικὰς μεταβάσεις, κινοῦντα ἀμέσως ἕκαστα, ἐν διαφέρουσι τοῖς τόποις κατὰ διαδοχὴν συντηροῦντά τε καὶ συνέχοντα. (2) Οἱ δὲ περὶ τὸν Γερμανὸν Λειβνίτιον, ὁρμὴν

(1) Ῥοαύλτιος Φυσικ. Κεφ. ι'. Ἀειθ. ιβ'.
(2) Περχότ. Φυσικ. μέρ. α'. Τμῆμ. δ'. Κεφ. ζ'.

μίαν τινὰ πρὸς ἅπαν μέρος, ταῖς κατ' αὐτὰς μονάσιν οὐσιώδη ἐνασπείραντες, ταῖς τῶν σωμάτων συμβολαῖς, εἰς τὸ ποικίλον τῶν κινήσεων διορίζουσιν (1). Οἱ δὲ πλεῖστοι, οἷον δὴ ὁ Ὀλλανδὸς Μουσχεμβροέκιος (2) δύναμιν οὐκ οἶδ' ἥντινα, τοῖς σώμασιν ἐνοικίσαντες, ἀφ' ἑνὸς ἐφ' ἕτερον ἔπειτα οὐ δυσχερῶς μετοικίζουσιν. Ἐξ οὗ καὶ ὅσον αὐτῆς θάτερον ἀπέθετο, τὸ μετεκδὸν, τοσοῦτον θατέρῳ τῷ μεταλαχόντι ἐμφιλοχωρῆσαι συμβαίνειν φασίν. Ἡ δὲ δύναμις αὕτη ἐπὶ τῶν κατὰ προαίρεσιν κινημάτων, ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ προϊοῦσα ἐπὶ τὰ νεῦρα, κἀντεῦθεν ἐπὶ τὰ μυάρια, τὰ ἐν τοῖς ὀργανικοῖς μέλεσι μεταβαίνουσα, ἐκ τούτων ἐπὶ τὰ ἐκτὸς ἡμῶν τέως, ἅττα ἂν κινῆσαι ἐπιχειρήσαιμεν, μὴ ὑπὲρ τὴν ἐν σφίσι τυγχάνοντα δύναμιν, προχωρεῖ. Ταύτῃ τοι καὶ πρὸς τοὺς πόνους ἀπαυδᾶν πεφύκαμεν, τῆς τοιαύτης ὑποφθινούσης δυνάμεως, καὶ οἷον ἀποδαπανωμένης. Ἀλλ' ἐπιεικῶς ἡ πολυδοξία τὴν στάσιν οὐκ ἔστησεν, οὐδὲ τὴν ἀπορίαν ἐκ μέσου ἦρεν, οὐδὲν γὰρ λέγεται πρὸς ὅ αὖτις ἀπαρασαλεύτως ἔχοι τοῖς λογισμοῖς ἐφησυχάσαι. Αὐτίκα γὰρ οἱ πρῶτοι ὑπερφυᾶ τινα τὸν τρόπον ἡμῖν ὑποβάλλοντες, ἀσθένειαν κατηγοροῦσι τῆς φύσεως, ἣν εἰκὸς τὸν δημιουργήσαντα παντοίαις πεπλουτικέναι δυνάμεσι, καὶ πολύ γε πρότερον ἢ τοῦ ἀπορεῖν, τοῦ φιλοσοφεῖν ἡμᾶς ἀπαλλάττουσιν. „Εἰ μὴ ἄρα „δὴ, ὥσπερ οἱ τραγῳδοποιοὶ ἐπειδάν τι ἀπορῶσιν, ἐπὶ „τὰς μηχανὰς καταφεύγουσι Θεοὺς αἴροντες, καὶ ἡμεῖς οὕτως „εἰπόντες ἀπαλλαγῶμεν, ὡς ὁ ἐν Κρατύλῳ Σωκράτης φη„σίν. (3) Ἀλλ' οὔθ' οἱ δεύτεροι, οὔθ' οἱ τρίτοι τὴν ἐπιπολάζουσαν ἀχλὺν ἀποσκεδάζουσι τοῦ ζητήματος. Τίς γάρ ποτε ἡ δύναμις ἐκείνη, καὶ πῶς ἡ ἀφ' ἑτέρου ταύτης ἐφ' ἕτερον συμβαίνει μετάβασις; πῶς δὲ οὗ μὲν ἀπὸν ἐπιγίνεται, οὗ δὲ παρὸν ἀπογίνεται; ἢ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ληπτὴ οὖσα, ὅσῳ γοῦν αἰσθήσει τεκμήρασθαι πολλάκις προκύπτει, ἢ, καὶ ἤ-

δη

(1) Ἡ Φιλόσοφος τοῦ Κασιλλὲτ Φυσικ.
(2) Φυσικ. Κεφ. δ'. §. 110. κζ'.
(3) Παρὰ Πλάτωνι.

δὴ προϊοῦσα κατὰ βραχὺ ἀπομαραίνεταί πως, καὶ τελευτῶσα ἐκλείπει, καὶ ἀποσβέννυται; Διὰ δὴ ταῦτα συντίθεμαί τε τῷ εἰπόντι, καὶ ἀποδέχομαι „ὡς οὐδεὶς τῶν πάντων συνιδεῖν „ἔχει ἀκραιφνῶς, οὐδὲ φάναι ὅπως τὸ σῶμα, καὶ πάντα „τὰ μέρη, τὰ ἐν αὐτῷ κινουμένῳ διάκειται, καὶ τίνι δήποτε „λόγῳ ἢ κατὰ τὴν κίνησιν ἐνέργεια ἐκ σώματος εἰς σῶμα „μεταχωροῦσα μεθίσταται. (1)

Θεώρημα Λϛ'.

§. φπ'. „Η ἐν ἀδιαιρέτῳ τοῦ χρόνου κίνησις τῶν φύσει „ἀδυνάτων ἐστὶ τοῖς σώμασι.

Οὐ γὰρ ἂν ἐπίχοι ποτὲ ἅμα τε καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ, τόπους πλείονας φύσει τῶν σωμάτων οὐδέν. (§. φλϛ'.) Ἐπίχοι δ' ἂν εἴπερ ἐν ἀδιαιρέτῳ τοῦ χρόνου εἶχεν ἀνύειν τὴν κίνησιν. Τοῦτο γὰρ κίνησις, ἡ ἐκ τόπου εἰς τόπον μετάστασις. (§. φοί.) Ὥστε διὰ τὴν ἀντίφασιν ἀδύνατον.

Θεώρημα ΛΖ'.

§. φπά. „Τὴν τῆς φορᾶς ταχύτητα αὔξειν μὲν ἐς ἄ„πειρον, δυνατὸν, ἄπειρον δὲ εἶναι τῶν ἀδυνάτων.

Αὔξει μὲν γὰρ ἡ ταχύτης ἐς ἄπειρον ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἐπιδιδοῦσα ἀεὶ τέρματος αὐτῆς. (ἐξ ὑποθ.) καὶ §. πζ'. Ἐπιδιδόναι δὲ ἀεὶ τὴν ταχύτητα δυνατὸν, πλείονος μὲν ἐπιχορηγουμένης τῷ κινουμένῳ ὑπὸ τοῦ κινοῦντος ὁρμῆς, δι' ἧς ἂν πλεῖον ἀεὶ καὶ πλεῖον διάστημα διατρέχοι ἐν ἴσῳ χρόνῳ, ἢ ἴσον ἐν χρόνῳ ἐλάσσονι, καὶ ἐλάσσονι, τῆς δὲ προστεθείσης ὁρμῆς ὑπὸ μηδενὸς διακοπτομένης. Ἄρα ὃ τὸ Α'.

Ἄπειρον δὲ ταχύτητα φαμὲν, ἧπερ ἂν τάχος οὐκ ἂν εἴη περαιτέρω προσθεῖναι. (ἐξ ὑποθ. καὶ §. πζ'.) Ἀλλὰ γὰρ

τοῦτο

(1) Γεννάδ. Ὁμολογ. Κεφ. ζ'. Ὁρ. ξέ.

τοῦτο ἐς ἀεὶ δυνατὸν (διὰ τὸ α. μέρ.) ἐκεῖνο ἄρα ἀδύνατον, ὃ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. φπβ'. Οὕτως ἡμῖν ἐπιλύσιμον εἶναι δοκεῖ τὸ πρόβλημα, ἐπιλύσει πάντη καθαρευούσῃ ὑποθέσεως ἀδυνάτου. Φιλόσοφός δέ τις ἐν νεωτέροις τῶν οὐκ ἀσήμων, (1) ἀπειρόντι προϋποστησάμενος τὸ διάστημα, ὡς ἂν δυνατὴν εἶναι δείξῃ τὴν ἐς ἄπειρον τῆς κινήσεως ἐπιτάχυνσιν, διττὰ μοι δοκεῖ ἁμαρτάνειν, τὸ μὲν ὅτι τοῦ ἀδυνάτου τοῦ ἀπείρου διαστήματος (§. τπθ'. τγ.), τὸ δυνατὸν τοῦ ἐς ἄπειρον προϊόντος τάχους ἐπικεραννύς, καὶ αὐτὸ τοῦτο σὺν ἐκείνῳ κατασκευάζει ἀδύνατον. Τὸ δὲ, ὅτι οὐ συνιδεῖν ἔοικεν, ὡς καὶ ἐπὶ περιδινήσει σώματος, ἐφ' ἧς ἡ ἐς ἄπειρον χωροῦσα διαίρεσις τοῦ ποσοῦ μόνη προσαπαιτεῖται, καὶ αὐτὸ τοῦ ἀπείρου διαστήματος, ἐπιταχυνθείη ἂν τὰ τῆς φορᾶς, οὐδὲν ἧττον ἐπ' ἄπειρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ σωμάτων συνθέσεως, τουτέστι περὶ Ἀρχῶν, ἐξ ὧν πρωτίστων τὰ ἐν τῷ παντὶ σώματα συγκεκρότηται.

§. φπγ'. Τῶν ἐξ ὧν τὰ σώματα τὴν σύνθεσιν λέγεται ἔχειν ἀρχῶν, αἱ μὲν πρῶται εἰσὶν αἱ μὴ ἐξ ἄλλων, οὐδ' ἐξ ἀλλήλων. Αἱ δὲ δεύτεραι, αἱ ἐξ ἄλλων ἁπλουστέρων. Καὶ αἱ μὲν μεταφυσικαὶ ἀκούουσαι, αἱ κατὰ μόνην ἀφαίρεσιν νοούμεναι, καὶ οὐδ' αἰσθήσει, οὐδὲ φαντασίᾳ ληπταί. Αἱ δὲ μηχα-

(1) Γενούσ. Ὀτπλ:γ. Πρωτ. 4 θ'.

μηχανικαὶ, καὶ οὐκ αἰσθήσει, φαντασίᾳ δέ. Αἱ δὲ αἰσθηταὶ, αἱ καὶ τῇ αἰσθήσει αὐτῇ, ὡς δηλοῖ καὶ τοὔνομα, ὑποπίπτουσαι.

§. φπδ'. Τὰ τὴν φύσιν τε καὶ οὐσίαν σώματος ἑκάστου χαρακτηρίζειν τε καὶ γνωρίζειν νοούμενα, καὶ παντὸς ἄλλου, ὃ μὴ τοιοῦτον ᾖ διακρίνειν τε, καὶ διαστέλλειν, εἶδος λέγεσθαι. (§. ρλγ'.) Τὸ δὲ δὴ τούτων δεκτικὸν, καὶ ὑπ' αὐτῶν γνωριζόμενόν τε, καὶ διοριζόμενον, ὑποκείμενον, (§. ρί.) καὶ ὕλη.

§. φπέ. Φύσει μεταβάλλειν λέγεται, τὸ οὕτω μεταβάλλον, ὡς μηδὲν αὐτῷ κατὰ τὴν μεταβολὴν ἐναπολείπεσθαι, ὧν ἐκείνου μόνῳ τῷ εἴδει ἐνεωρᾶτο προσήκοντα, ἕτερα δὲ προσεγγίνεσθαι. Διὸ καὶ Ἀριστοτέλης τὴν οὐσιώδη ταύτην μεταβολὴν ὁριζόμενος „ μεταβολὴν ἀποδίδου τοῦ ὅλου εἰς ὅ-„ λον, ἥκιστα μένοντος τοῦ αὐτοῦ αἰσθητοῦ ὑποκειμένου (1). Μεταβάλλειν δὲ κατὰ συμβεβηκὸς φαμὲν, τὸ καὶ μετὰ τὴν μεταβολὴν διασῶζον, τῶν αὐτοῦ προσηκόντων τῷ εἴδει τὰ πλείονα.

§. φπς'. Πολλὰ δὲ εἶναι ἐν τῷ παντὶ συντάγματι καθ' ἑκάτερον μεταβάλλοντα τῶν εἰρημένων τρόπων καὶ τῆς αἰσθήσεως αὐτῆς ἐπιμαρτυρούσης, καὶ ἣν τοῦ διακόσμου φέρομεν, ἡ ἔννοια (§. υπζ'. καὶ υπή.) ἐναργῶς παρίστησιν.

Θεώρημα ΛΗ'.

§. φπζ'. „ Ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος καθ' αὑτὰ, ἀρχαὶ εἰσὶ „ μεταφυσικαὶ, καὶ πρῶται.

Μεταφυσικαὶ γὰρ ἀρχαὶ προσείρηνται, αἱ κατὰ μόνην ἀφαίρεσιν νοούμεναι (§. φπγ'.) οὕτω δέ πη ἔχουσιν ἥτε ὕλη καὶ τὸ εἶδος, καθ' αὑτὰ χωρὶς ἀλλήλων ὑποστῆναι μὴ ἔχοντα. (§. ριγ'. ρμγ'.) Ἄρα τὸ Α'.

„ Ἀρχαὶ δὲ πρῶται εἰσὶν, αἱ μήτε ἐξ ἄλλων, μήτε „ ἐξ

---

(1) Βιβλ. Α'. Περὶ Γεν. καὶ Φθορ. Κεφ. δ'.

„ ἐξ ἀλλήλων, ἀλλ' ἐξ ὧν πάντα, ὡς Ἀριστοτέλης ἀπέ-
„ δωκε. (1) (§. φπγ'.) Ἡ δὲ ὕλη μεταφυσικῶς τε καὶ καθόλε ληφθεῖσα καθ' ἑαυτὴν, ἐκ ἐξ ἄλλης ὕλης. ἐξ ἑαυτῆς γὰρ ἂν εἴη. Τῦτο δ' ἐκ ἂν εἴη σιώθεσις. Οὐδὲ μὲν ἐν ἐξ εἴδυς. (§. ρμ'.) ὑποτίθεται γὰρ ἡ ὕλη καθ' ἑαυτὴν ἀειδής. Ὡσαύτως δὲ ἐδὲ τὸ εἶδος καθ' αὐτὸ ἐξ ἄλλου εἴδυς, ἐξ ἑαυτῦ γὰρ ἂν ἔχοι τὰ τῆς σιωθέσεως. ἐδὲ ἐξ ὕλης· (§. ρλή.) ὑποτίθεται γὰρ ἀφῃρημένον τῆς ὕλης. Ἄλλως τε ἐδὲ φύσιν ἔχει αὐτὰ μεταβάλλειν εἰς ἄλληλα. (§. ρμά.) Ἄρ' ἐτ' ἐξ ἄλλων, ἔτε ἐξ ἀλλήλων. Ὅτι δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν ἅπαντα τὰ σώματα φανερόν. ἐκ γὰρ τῦ ά. ὑλικῦ, καὶ τῶν σωμάτων τὰ ἁπλῦστατα· (§. ρκά.) καὶ τὰ μικτά· (§. ρκγ'.) ἐκεῖνο δὲ καθ' ἑαυτὸ αὐδὲ τῦ εἴδυς ἀνυπόστατον. (§. ρμγ'.) Ἄρα καὶ ἐξ αὐτῶν τὰ πάντα. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. φπή. Μεταφυσικῶς ἔπω τὰς τῶν σωμάτων ἀρχὰς ὑπέθεντο Πυθαγόρας, καὶ Πλάτων, καὶ οἱ Στωϊκοὶ, καὶ ὁ περὶ αὐτῶν, ἀκριβέστερον ἁπάντων πραγματευσάμενος Ἀριστοτέλης. Πυθαγόρας μὲν γὰρ (2) ἐξ ὑποκειμένε καὶ ἀριθμῶν τὰ ἐν τῇ φύσει ἅπαντα σιωεκρότει, καὶ τῇ μὲν μονάδι τὸ ποιητικὸν ὑπηνίσσετο· τῇ δ' ἀορίστῳ δυάδι τὸ ὑλικὸν
„ καὶ παθητικόν· ὧν τὸ μὲν ἐστὶν ὁ νῦς Ὁ ΘΕΟΣ, τὸ δὲ
„ ὁ κόσμος ὁ ὁρώμενος. (3) Τοῖς δὲ ἐντεῦθεν ἀριθμοῖς τὰ εἴδη. (4) Ἀλλὰ γὰρ τῷ τρόπῳ ἐκ τῶν ἀριθμῶν σιωίςασθαι τὰ ὄντα ἔτος αἰνίζων ἐφιλοσόφει, ἐ πάντη σύμφωνος τοῖς πολυπραγμονήσασι φέρεται δόξα. Ὁ μὲν γάρ τις ἀντὶ τῶν ἀριθμῶν ἐξεδέξατο (αὐτὸ τῦτο τὸ εἰρημένον) τὰ εἴδη,

(1) Φυσικ. βιβλ. ά.
(2) Παρ' Αρις. βιβλ. ά. Μεταφ. Κεφ. ς'. καὶ ἀλλ.
(3) Πλετ. Α'. Αρισκ. Κεφ. γ'.
(4) Αὐτ. αὐτ.

εἴδη, τὰ ἀπὸ τῆς μονάδος, ἤτοι τοῦ νοῦ κοσμηθέντα (1). ὁ δὲ τὰς ἰδέας, καθ᾽ ἃς ἕκαστα δημιουργεῖται, ἃς εἰσῆγεν ὁ Πλάτων ὕστερον. (2) Ὁ δέ τις πως καὶ αὐτὰς τὰς ἀτόμους. (3) Πλάτων δὲ ὁ ἐκ τῶν Πυθαγορείων ναμάτων, τῶν αὐτοῦ δογμάτων τὰ πλείω ἐξαρυσάμενος, ὅ,τε Σωκράτης (αἱ αὐταὶ γὰρ ἑκατέρου περὶ τοῦ παντὸς φέρονται δόξαι. (4) τρεῖς ἀρχὰς ὑπετίθεντο, τὸν Θεόν, τὴν ὕλην, τὴν ἰδέαν· „ ἔστι δὲ ὁ Θεὸς νοῦς. Ὕλη δὲ τὸ ὑποκείμενον, πρῶτον γε-„ νέσει καὶ φθορᾷ. Ἰδέα δὲ οὐσία ἀσώματος ἐν τοῖς νοή-„ μασι καὶ ταῖς φαντασίαις τοῦ Θεοῦ. (5) Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἦν αὐτοῖς ἡ ἰδέα, ὅ,τι μὴ νόησις τοῦ Θεοῦ, καθ᾽ ἣν ἡ ὕλη „ ἄμετρος οὖσα κατὰ τὸν ἑαυτῆς λόγον, ὡς κατὰ μέτρον ἄυλον „ καταπίπτεται. (6) Ἐπάναγκες γὰρ ἦν κατὰ τοὺς Πλατωνικοὺς ταῦτα τὰ τρία θέσθαι ὅτι ὁ κόσμος μὴ ἐκ ταυτομάτου τοιοῦ-„ τος ὤν, οὐ μόνον ἔκ τινος ἐστὶ γεγονώς, ἀλλὰ καὶ ὑπό τι-„ νος, καὶ πρός τι. (7) Καὶ οἱ Στωϊκοὶ δὲ οἱ ἀπὸ Ζήνωνος τοῦ Κιττιέως, τὴν μέν τινα ἀρχὴν ἐνεργητικὴν εἰσῆγον, ὃς ἦν αὐτοῖς Θεός, τὴν δὲ παθητικήν, ἥτις ἡ ὕλη. Καὶ ἡ μὲν δραστήριος οἷά τις ψυχὴ τοῦ κόσμου αὐτοῖς ἐπρεσβεύετο, πῦρ καθαρώτατον, διὰ πάντων δηλονότι τῶν σωματικῶν ὄντων διήκουσα, πᾶσι τε τὴν κίνησιν, καὶ τὴν δύναμιν παρεχομένη, ἀφ᾽ ἧς δὴ παγκοσμίου, καὶ ἡ τὸν ἄνθρωπον εἰδοποιοῦσα ψυχή, ἀπορρώξ τις οἷον ἀποτέμνεται, καὶ οὐ μόνη, καθόλου δὲ καὶ πᾶν ὅ,τι εἰδοποιόν ἐστιν ἐπὶ παντὸς σώματος. „ Διὸ καὶ πῦρ τεχνικὸν ἡ φύσις, ἤτοι τὸ καθόλου τοῦτο καὶ θεῖον εἶδος, τοῖς περὶ Ζήνωνα ὥρισται, πρὸς τὸ γεννᾶν. Ἡ δὲ κατὰ τοὺς αὐτοὺς παθητικὴ ὕλη, ἁπλῆ τε ἦν, καὶ ἀμορ-

(1) Βουρνέτιος ἐν Ἀρχαιολογ. βιβλ. Α΄. Κεφ. θ΄.

(2) Ἰάκωβος ὁ Βρουκέρος ἐν τῇ Συμφων. τῶν Ἀειθμ. τοῦ Πυθαγόρου, καὶ τῶν ἰδίων τοῦ Πλατ.

(3) Κυδδόρτιος ἐν τῷ Νοερῷ Συστήματι.

(4) Πλούταρχ. Ἀρεσκ. βιβλ. Α΄. Κεφ. γ΄.

(5) Αὐτ.

(6) Ἀλκινόου Εἰσαγ. Κεφ. θ΄.

(7) Πλούταρχ. Ἀρεσκ. Βιβλ. Α΄. Κεφ. ζ΄.

μορφος, καὶ ἀκίνητος, καὶ αἰωνία, ὑπὸ τῆς θειοτέρας ἐκείνης
καὶ δραστηρίου ἀρχῆς, κατὰ λόγους ἀναγκαίους τινὰς (ὕπεστι δὲ
τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ θεῖον, τὸ δι' ἁπάσης τῆς ὕλης διῆκον,
τῇ εἱμαρμένῃ) ἐκμορφουμένη τε καὶ κινουμένη. Κεῖται δὲ ἡ
δόξα παρὰ Πλουτάρχῳ. (1) „ Οἱ γὰρ Στωϊκοὶ κοινότερον
„ Θεὸν ἀποφαίνονται πῦρ τεχνικὸν ὁδῷ βαδίζον, ἐπὶ γε-
„ νέσει κόσμου ἐμπεριειληφότα πάντας τοὺς σπερματικοὺς
„ λόγους, καθ' οὓς ἕκαστα καθ' εἱμαρμένην γίνεται. Καὶ
„ πνεῦμα μὲν διῆκον δι' ὅλου τοῦ Κόσμου, τὰς δὲ προσηγο-
„ ρίας μεταλαμβάνον δι' ὅλης τῆς ὕλης, δι' ἧς κεχώρηκε
„ παραλλάξει. Θεὸν δὲ καὶ τὸν Κόσμον, καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ
„ τὴν γῆν. Τὸν δ' ἀνωτάτω πάντων νοῦν ἐν αἰθέρι. Ἐπὶ
τούτοις δὲ Ἀριστοτέλης αἰνιγμάτων τε καὶ ἀλληγοριῶν ἀπεχό-
μενος, σαφεστέραν ἡμῖν τὴν περὶ τῶν Μεταφυσικῶν Ἀρχῶν,
εἰσήγησιν, ὡς εἶχε δόξης, προβάλλεται, τρεῖς ἀρχὰς ὑπο-
τιθέμενος, τὴν ὕλην, καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὴν στέρησιν. Καὶ
„ ὕλη μὲν αὐτοῦ ἡ μηδέτι. μήτε ποσόν, μήτε ποιόν. μη-
„ δέ τι τῶν οἷς τὸ ὂν διορίζεται. (2) Θετικῶς δὲ ἀποδιδόν-
„ τι, τὸ Α'. ἐστὶν ὑποκείμενον ἐξ οὗ ἐνυπάρχοντος, κα-
„ θ' αὑτό, καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς γίνεταί τι, καὶ εἰς ὃ ἔ-
„ σχατον ἀναλύεται. (3) Τὸ δὲ εἶδος, θεῖόν τι ἀγαθόν,
„ καὶ ἐφετὸν ἐστὶν αὐτοῦ. (4) καὶ λόγος ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι.
„ (5) Καὶ ἐντελέχεια πρώτη, ἀρχὴ οὖσα τῆς δευτέρας ἐν-
„ τελεχείας. (6) Καὶ τούτων τῶν ἀρχῶν, ἥ φασι, κει-
μένων τῶν κατὰ σύνθεσιν, ἐπὶ πάντων (τὰ γὰρ πάντα
„ φησὶν ἐξ ὑποκειμένου καὶ εἴδους (7)), φέρεταί τις καὶ τρί-
τη κατ' αὐτὸν ἀρχὴ ἐφ' ἑκάστης θεωρουμένη γενέσεως, ἡ στέ-
ρησις. Ἔστι γὰρ ἡ γένεσις μεταβολή τις ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι
ἐπὶ τὸ εἶναι· ἐν ἑκάστῃ δὲ μεταβολῇ, καὶ τὸ μεταβάλλον ἐ-
στί, καὶ τὸ ἀφ' οὗ, καὶ τὸ εἰς ὃ μεταβάλλει. Καὶ μεταβάλλον
μέν, τὸ ὑποκείμενον. Ἀφ' οὗ δὲ ἡ στέρησις. Εἰς ὃ δὲ τὸ
εἶ-

---

(1) Πλούταρχ. Ἀρεσκ. Βιβλ. Α'. Κεφ. ζ'.
(2) Μεταφ. Ζ. (3) Φυσικ. Α'. Κεφ. θ'.
(4) Αὐτ. (5) Β. Φυσικ. Α'.
(6) Β. Περὶ ψυχ. Κεφ. α'. (7) Α. Φυσικ. Κεφ. η'.

εἶδος. Μεταβάλλει δὲ τὸ μεταβάλλον ἤτοι κατὰ πάχυνσιν, οἷον σχῆμα ἀμεῖβον, ἢ κατὰ ἀλλοίωσίν τινα φυσικωτέραν, τῶν ἐνυπαρχόντων αὐτῷ συμβεβηκότων τινὰ μὲν ἀποτιθέμενον, τινὰ δὲ καὶ τῶν μὴ προσόντων προσαφοριζόμενον· ἢ κατ' οὐσίαν, τῶν, ὧν περ πρότερον ἐπῆν αὐτῷ ἐπαισθέσθαι ὡς εἰδοποιῶν συνιδεῖν παρεχόμενον οὐδέν, ἔτι μόλις. Διὸ καὶ μεταβολὴ ἡ μὲν ἄκυσε κατὰ πάχυνσιν, ἡ δὲ κατ' ἀλλοίωσιν, καὶ ἑκατέρα ἐπουσιώδης. Ἡ δὲ κατὰ φύσιν καὶ οὐσιώδης, μέχρι τῆς πρωτίστης ὕλης, κατὰ ταύτην τῆς ἀναλύσεως χωρούσης, οὗ χάριν „ καὶ μεταβολὴ τοῦ ὅλου εἰς ὅλον ὁρίζεται. (1)

Θεώρημα ΛΘ΄.

§. φπθ΄. „ Παντὶ σώματι, ὅπερ αὖ ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς „ οὖσι δυνάμεων, φύσει τε καὶ οὐσίᾳ μεταβάλλειν δύναται, „ διτταί τινες ἐξ ἀνάγκης ἔνεισιν ἀρχαὶ ἐξ ὧν σύγκειται, „ ἡ μὲν εἰδοποιοῦσά τε, καὶ διορίζουσα, ἡ δὲ εἰδοποιουμένη „ τε καὶ διοριζομένη.

Μεταβάλλειν γὰρ δὴ πεφυκός, ὧν μὲν ἐπ' αὐτῷ πρότερον ἦν ἐπαισθέσθαι, οἴχεσθαι αὐτὰ δύναται, ὧν δὲ μή, προσεγγίνεσθαι. (§. φπέ.) Ὥστε προσεῖναι μὲν αὐτῷ ἅττα αὖ ἀποσβοίτο, προσιέναι δὲ εἰ τύχοι, καὶ ἃ αὖ ἐπιγένοιτο. Ταῦτα δὲ τῆς προτέρας καταστάσεως τὴν ἑτέραν διαχείνει τε καὶ διίστησιν, ὡς δῆλον ἐστιν. Ἄρα ἐπὶ τοῦ οὕτω πεφυκότος μεταβάλλειν τό,τε διαχεῖνον καὶ διαστέλλον, τό,τε διαχεινόμενον, καὶ διοριζόμενον, ὅπερ ἦν τὸ Α΄. καὶ τὸ Β.

Ἄλλως. Μετάβασίς τις ἡ τοιαύτη μεταβολὴ ὡμολόγηται οὖσα. Καὶ ἐστιν ἄρα τὸ μεταβαῖνον κατ' αὐτήν, καὶ τὸ ἀφ' οὗ, καὶ τὸ εἰς ὅ. Ἀλλαμὴν ταῦτα (τὸ ἀφ' οὗ λέγω, καὶ τὸ εἰς ὅ.) ὡς ἀντικείμενα καὶ διορίζοντα ἐστί. (§. τοά.) Τὸ δὲ διορίζον συνεισάγειν οἷον ἐστί, τὸ διοριζόμενον. (§.τπ΄.) Ἄρα κτ.

Ἀλ-

---

(1) Α. Περὶ Γεν. καὶ Φθορ. Κεφ. Δ΄.

Ἄλλως. Ἐξ ἀναλογίας ἀπὸ τῆς κατὰ τέχνην, καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ φύσιν, αὐτὰ δὴ ταῦτα, τὸ διορίζοντε καὶ τὸ διοριζόμενον, κατασκευάζειν εἰώθασι.

Πορίσματα.

§. φϟ΄. Α΄. Παντὶ ἄρα τῷ ὄντι μεταβάλλοντι, ἔνεστιν ὕλη καὶ εἶδος. (§. φπδ΄.) ἐξ ὧν αὐτῷ ἡ σύνθεσις ὡς ἀρχῶν.

Β΄. Ἐπεὶ δὲ πολλὰ ἐν τῷ παντὶ οὕτω μεταβάλλει, (§. φπϛ΄.) Ἀρχαὶ ἄρα εἰσὶν ἡ ὕλ. καὶ τὸ εἶδος, τῆς τῶν ἐν τῷ παντὶ σωμάτων συνθέσεως.

Γ΄. Ἐπεὶ δὲ ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος ἀρχαὶ ἀπεδείχθησαν οὖσαι μεταφυσικαί τε καὶ πρῶται· (§. φπζ΄.) αἱ ἀρχαὶ ἄρα αἱ μεταφυσικαί τε καὶ πρῶται λεγόμεναι, οὐ κενά τινα ἐπινοίας ἐστὶν ἀναπλάσματα, ἀλλ᾽ αὐτοῖς τοῖς σώμασι φύσει ἐνυπάρχουσαι εἰσί, τὸ μὲν φύσει ἐξ αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς οὐσίας, κατὰ συνυπόστασιν ἔχουσαι, (§. ρμε΄. καὶ ρμϛ΄. ρμζ΄.) τὸ δὲ μεταφυσικῶς, ἐξ αὐτῆς τῆς κατὰ τὸν νοῦν ἀφαιρέσεως (§. φπζ΄.) κατὰ τὴν ἀπ᾽ ἀλλήλων τῇ ἐπινοίᾳ γινομένην διαίρεσιν.

Θεώρημα Μ΄.

§. φϟα΄. „ Κἂν σώματα ἐν τῷ παντὶ τοιαῦτα τινὰ ὑ-
„ ποτεθῇ, οἷς αἱ ἐν τῇ φύσει δυνάμεις, οὐδεμίαν μεταβο-
„ λὴν ἐμποιῆσαι οἷαί τε εἰσί, τὰς αὐτὰς οὐδὲν ἧττον ἔχοι
„ ἂν καὶ ταῦτα ἀρχὰς τῆς ἰδίας ἑαυτῶν συστάσεως, ὕλην
„ τε φημὶ καὶ εἶδος, τὰς μεταφυσικὰς, καὶ πρωτίστας.

Σῶμα γὰρ, ὕλη ἐστὶ μετὰ διορισμοῦ τεθεῖσα, τοῦ κατ᾽ εἶδος, καὶ σχήματος, καὶ μεγέθους, καὶ τῶν λοιπῶν. (§. φια΄.) Ἦν ἂν ἄρα, κἀν τοῖς ὑποτιθεμένοις σώμασι, καίτοι φύσει ἀπαθέσιν, ἑκάτερον, τό,τε διορίζον φημὶ, καὶ τὸ διοριζόμενον. Οὐκοῦν καὶ ἡ ὕλη, καὶ τὸ εἶδος. (§. φπδ΄.) Ἄρα κτ.

Ὅρα καὶ §. ρκα΄. καὶ ρκβ΄.

Πορίσματα.

§. φυβ'. Α'. Καὶ ἡ Ε'. τοίνυν, καὶ αἰθερεία καλουμένη ὕλη, τῇ αὐτῇ διμοιρήσει τουτωνὶ γενικωτάτων ἀρχῶν, ὕλης τέ φημι καὶ εἴδους, σῶμα οὖσα καὶ αὐτή, κἂν ὅτι ἀπλούστατον.

Β'. Καὶ κοινὴ ἄρα ἐπὶ πάντων τῶν τε ὑπὸ σελήνην, καὶ τῶν ὑπὲρ τὴν σελήνην οὐδὲν ἧττον σωμάτων, ἡ α. μεταφυσικὴ ὕλη· ἡ αὐτὴ ἐνοῦσα τοῖς πᾶσι καὶ ὁμογενής. Ταύτῃ τοι καὶ ἡ Ε'. λέγεται ἐπ' ἐκείνων, ὡς ὕλη δευτέρα τοῦτο δεόντως ἀκούσεται, καὶ κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰς ὑπὸ σελήνην δευτέρας τέσσαρας, τουτέστι τὰ στοιχεῖα, οὐμὴν δέ, καὶ ἡ τῆς α. ἀντιδιήρηται.

Θεώρημα ΜΑ'.

§. φυγ'. „ Ὑποκεῖσθαι δὴ οὐσίας σωματικὰς φύσει ἀτό- „ μους ἐν τῷ παντὶ ἀποφαινόμεθα.

Καὶ γὰρ εἰμὴ τινὰ εἶναι πάθη ἐν τῷ παντὶ σώματα φύσει ἄτομα, οὐκ ἔσται ἐν τῇ φύσει τὰ μέρη μὲν ὄντα, ὅλα δ' οὐχί. Ἀλλ' ἔστι δὴ (§. υθ'. υί.) Ἄρα κτ.

Ὅρα καὶ ἐν §. υκϛ'. καὶ υκζ',

Σχόλιον.

§. φυδ'. Ὑφίσασθαι μὲν οὖν ἐν τοῖς σώμασι τὰς φυσικὰς ταύτας ἀτόμους, κομιδῇ ἀποδεδειγμένον οἴεται ὁ νεώτερος Οὐολτέριος. (1) Ἢν γὰρ ὑποθείημεν κύβον, φησί, τοσαύτην ἔχοντα τὴν ὕλην, ὁπόσους τοὺς πόρους (ὡς γὰρ ὁμόλογον αὐτοῦ λαμβάνεται, ἐπὶ παντὸς σώματος προέττουσιν τούτους ὑπὲρ ἐκείνην, εἴγε καὶ τὸ δεκάκις ἐννάκις τοῦ τῶν σωμά-

(1) Οὐολτέριος ἐν τοῖς Στοιχείοις τῆς Φιλοσοφ. τοῦ Νεύτωνος Κεφ. ί.

μάτων ἁπάντων ὑπερβεβλιθεσάτε χρυσῦ, κυφότερον ὕδωρ, διὰ τῶν πόρων ἐκείνυ θλιβόμενον διηθεῖσθαι, διὰ πείρας σαφῶς πάντες ἴσασι.) φανερὸν ὡς ὁ κύβος, τῆς φαινομένης ὕλης πράγματι ἕξει τὸ ἥμισυ. Ἢν δὲ διχαθῇ τὸ τεταρτημόριον. Ἢν δ' αὖθις ὑποδιχαθῇ ὀκτημόριον. Ἐπ' ἄπειρον ἄρα τεμνόμενος ὁ κύβος, εἰς τὸ μηδὲν ὅλως ὕλης ἔχειν τελευτῶν ἀπολήξει. Καὶ στήσεται ἄρα, ἵνα μὴ τὸ ἄτοπον ἕψηται, τὰ τῆς διαιρέσεως, ἐπί τι μόριον, ὃ ἀνάγκη ὁλόπληρες εἶναι καὶ ταύτῃ ἄπορον. Ἄλλως τε καὶ δυοῖν πόρων μεταξὺ φησὶν, ἤτοι σῶμα εὑρήσομεν, ἢ οὐχί. Ἀλλ' εἰ μὴ, οὐδ' ὕλη ἄρα παρῆν, καὶ ὁ πόρος εἷς. Εἰ δὲ τοὐναντίον, τὸ ἄρα ἐμπίπτον σωμάτιον πόρων ἀμοιροῦν, οὐδεμιᾷ διαιρέσει ὑπείκει, καὶ ἄτομον ἐστὶν, ὡς ὑπ' οὐδεμιᾶς τῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων τμηθῆναι δυνάμενον. Ἔχει δὲ οὕτως εἴτις ἀκριβῶς σκοποίη, καθ' ὁποῖον γὰρ αὖ ἧς ἔχει ἐκτάσεως μέρος τὸ ἄπορον αὐτὸ, τὴν τομὴν ὑποσταίη; ἤτοι γὰρ δήπου κατὰ πάντα, ἢ κατὰ μὴ πάντα, ἢ κατὰ μηδέν. Ἀλλὰ κατὰ μὲν πάντα οὐκ αὖ ἔχοι, μὴ ἐξὸν τὴν ἔκτασιν εἰς ἅπαντα αὐτῆς τὰ μέρη ἐνεργείᾳ τμηθῆναι, δυναμένην ἐπ' ἄπειρον διαιρεῖσθαι, ᾗπερ αὐτοῖς δοκεῖ. Ἀλλ' οὐδὲ κατὰ μὴ πάντα, τινὰ δὲ, ὑποτιθεμένυ γὰρ τῦ διαιρετικῦ ὅλη ἐπιχειρεῖν τῷ ἀτόμῳ, ἀποκληρωτικὸν αὖ εἴη, τὸ τάδε μὲν ἐπ' αὐτῆς διαιρεῖσθαι λέγειν, τάδε δὲ μὴ, καὶ τέμνεσθαι μᾶλλον ὧδε, ἢ ὧδε. Ἢ ὅτι ὧδε μὲν πόρος καὶ ὀπὴ, ἐκεῖσε δὲ οὔ; ἀλλ' ὑπετέθη δὴ μεταξὺ τῶν δύω προσεχῶν. τρίτον πόρον ἐμφιλοχωρεῖν μηδένα. Ἢ τέως ὅτι ὧδε μὲν μανώτερον τὸ σωμάτιον, καὶ μᾶλλον ἄπυον, ἧττον δ' ἀντέχον πρὸς τὴν διαίρεσιν, ἐκεῖσε δὲ πυκνότερόν τε καὶ ἀπαθέστερον; ἀλλ' ἤδη καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τῆς πυκνότητος, τοῖς πόροις συναποκέκρυσαι. Λείπεται ἄρα τὸ γ. εἰπεῖν ἐξ ἀνάγκης, ὅτι κατὰ μηδὲν αὖ τῆς κατ' αὐτὸ ἐκτάσεως σημεῖον διαιρεθείη, οὐδεμιᾷ τῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων τὸ ἁπλοῦν σωμάτιον. Καὶ ταύτῃ μὲν ταῦτα, τὰς δὲ κατὰ φύσιν ἀτόμυς ὑφεστάναι ἐν τοῖς οὖσι, καὶ πεῖρα κατασκευάζει ἀμφιλαφής. Ἡ γὰρ καθεστῶσα τῦ παντὸς μορφή τε καὶ τάξις, καθ' ἣν ἐκ τῶν φθορᾷ διαλυομένων, ἀεὶ παραπλήσια τοῖς εἴδεσιν ἀντικαθίσαται, καὶ κατὰ χρόνυς τεταγμένυς, καὶ τὰς αὐτὰς πλυτοῦντα δυ-

 νά-

νάμεις τε, καὶ ἐνεργείας, καὶ ἰδιότητας, πῶς οὐ λαμπρὸν ἐστὶ μαρτύριον, τὰς πρώτας τῶν σωμάτων ἶνας οὕτως εἰπεῖν, ἀτρέπτους, καὶ ἀμεταβλήτους διαρκεῖν, καὶ ἀεὶ τοιούτους; Ἀπαραλλάκτως γὰρ ἀεὶ γεννᾶται τὰ ζῶα, ἐπίσης τε αὔξει κατὰ εἴδη τρεφόμενα, καὶ ἐπιδόντα ἄχρι τινὸς πάλιν φθίνει, καὶ διαφθείρεται. Καὶ φυτὰ ὁμοίως βλαστάνει καὶ φύεται κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ θάλλει, καὶ ἀκμάζει εἰς πλειότητα ἥκοντα τὴν κατὰ τὰ ἐν αὐτοῖς προσήκουσαν σπέρματα, καὶ φυλλοφορεῖ, καὶ καρπογονεῖ, ἐν ὥραις ἐπετείοις, κατὰ τὴν τῶν κλιμάτων διαφορὰν ἀεὶ ταῖς αὐταῖς, καὶ ἐν χώραις ταῖς καταλλήλοις καὶ προσφυέσι, καὶ ἐν μέτρῳ χρόνου τῷ δέοντι. Καὶ τ' ἄλλα ὡσαύτως. Εἰ δέ ποτ' ἦν τὰς ἁπλουστάτας φύσεις ἐξ ὧν αὐτὰ, τῇ ἀναλύσει καὶ ταύτας ὑπεικούσας, ἐπιτριβομένας, καὶ ἐπὶ μᾶλλον ἀεὶ καὶ μᾶλλον ἐκλεπτυνομένας, μέγεθός τε καὶ σχῆμα πως ἀμείβειν, (εἰκὸς δὲ εἰ τομῆς ἐτύγχανον δεκτικαὶ, τοῦτο πάσχειν διηνεκῶς κινουμένας, προσαρρασσομένας τε ἀλλήλαις, καὶ συγκρουομένας· τοσούτῳ τε μᾶλλον, ὅσωπερ ὁ τῆς ἐπιφανείας λόγος, ἀεὶ ἐπαύξων αὐταῖς τῇ τῶν ὄγκων ἀπομειώσει, εὐχερεστέραν καθίστη αὖ τὴν διαίρεσιν). Ἔδει δήπου ἐκ τοῦ ἀκολούθου προϊόντος τοῦ χρόνου, τάχιον μὲν τρέφεσθαι καὶ αὔξησιν, ὅσα τροφὴν καὶ αὔξησιν ἐπιδέχεται, θᾶττον δὲ καὶ ῥᾷδιον πλεῖσθαι τὰς τῶν τρεφομένων διαφορήσεις τε καὶ ἐξαναθυμιάσεις· στερεώτερα δὲ τὴν σύστασιν καθίστασθαι τὰ ῥοώδη, καὶ ὑγρότερα τὰ ὑγρὰ, καὶ τὰ ἱστὰ καὶ πάγια ἧττον στερρὰ καὶ ἀντίτυπα, καὶ συνελόντι φάναι ἑτεροῖά τινα προσῆκε διαμορφοῦσθαι τὰ πάντα ἤδη, καὶ μακρῷ τῶν πρὶν διαφέροντα. Φέρε γὰρ τετρίφθω (1) ὑπολεπτυνθεὶς εἰς κόνιν οἷαν ἔτι παχυμερεστέραν λίθος ὁ μάρμαρος, καὶ τῆς αὐτῆς μέρος εἰς λεπτοτέραν, καὶ ἐκ ταύτης κόνις ἔτι τρίτη συνεστάσθω, δυοῖν τοῖν προτέροιν τῇ λεπτότητι διαφέρουσα· τούτων δὲ ἑκάστη χωρὶς κατὰ μέτρον ἴσον ληφθεῖσα, κηρῷ καὶ αὐτοῦ ἰσομέτρῳ, πυρὸς δυνάμει ἐκτακέντι συμμεμίχθω. Τί δῆτα; τρίτον εἶδος φυράματος,

ἀέρος

(1) Μουσχεμβροίκ. Στοιχ. τῆς Φυσικ. Κεφ. β΄. §. 26.

ἀέρος ψύχει παγιωθὲν, ἐντεῦθεν ἡμῖν συσταθήσεται, ἐπιστήμως στερρότητι διαφέροντος. Τί πίνω οὐχὶ παραπλήσιόν τι, κἀπὶ τῆς ἐκφύσεως τῶν φυτῶν, καὶ τῆς γεννήσεως τῶν ζώων, καὶ τῆς συμπήξεως τῶν μετάλλων, καὶ τῆς συγκρίσεως τῶν ἄλλων σωμάτων, πάρεστι καθορᾶν ἐν τῇ φύσει συμβαῖνον, εἰς τὸ διηνεκὲς προαγομένης ἐν τῇ φύσει, τῆς τῶν ἁπλουστάτων σωματίων τρίβης, καὶ διαλεπτύνσεως; Ἀλλὰ „γὰρ ἐς τ᾽ ἂν ὕδωρ τε νάῃ, καὶ δένδρεα μακρὰ τεθήλῃ ἀκλινὴς ἐστήξει ἡ φύσις, ἐν οἷς ὑπὸ τοῦ πήξαντος ἐτέθη, ῥιζώματ᾽ ἔχουσα, ἀτρέπτων ἐν αὐτῇ σωζομένων τῶν ἁπλουστάτων στοιχείων, ἐξ ὧν ἕκαστα συγκεκρότηται. Καὶ γὰρ καὶ τὸ σωμάτων ἁπάντων ὁμολογουμένως δραστικώτατον πῦρ, τὸ διὰ πάντων μονονοὺ διῆκον καὶ πάντα καταναλίσκον, τὰ μὲν ἐκ τῶν ἁπλουστάτων ἐκείνων σύνθετα ὄντα, ἀναλῦσαι δυνήσεται εἰς τὰ ἐξ ὧν συνέστηκεν, ἐκείνων δὲ οὐκ ἂν κατισχύσειεν, ἀλλ᾽ ἀδάπανα παρέρχεται, καὶ ἀλώβητα παρεᾷ ἧπερ ἔχει φύσεως, ἐξ ὧν αὖθις συνιόντων, ἡ προτέρα μορφή τε καὶ φύσις, τοῖς συνθέτοις ἀποκαθίσταται. Τὸν γὰρ χρυσὸν, καὶ τ᾽ ἄλλα μέταλλα, καὶ μετὰ τὴν ἀνάλυσιν τοιοῦτον ἀπέδωκε, καὶ τὰ μὲν μέρη ἀλλήλων διέστησε τῆξαν, ἠρεμοῦσί τε τὸ πρὶν, κινήσεως αὐτοῖς ἐκοινώνησε, τὰ δὲ ἁπλούστατα ἥκιστα ἔτρεψε. Καὶ τὸ ὕδωρ δὲ ὡσαύτως εἰς ἀτμοὺς ἦρεν ἀπολεπτῦναν, τὰ δὲ πρώτιστα τῶν ἐν αὐτῷ μορίων ἀπαραλύμαντα εἴασεν. Συνιόντα γὰρ ὑπὸ ψύχους ἀλλήλοις ὕστερον εἰς ψεκάδας κατήχθη, καὶ ὕδωρ οἷόνπερ ἦν καὶ πρὸ τῆς ἐξατμίσεως ἀνεφάνη. Ἀλλὰ καὶ ὑδράργυρος εἰς ἀναθυμιάσεις ἀρθεὶς, αὐτὸ τῇ συνελεύσει τῶν μορίων ὤφθη, ὑδράργυρος. Καὶ οἴνου πνεῦμα ἀκριβῶς καθαρὸν, πλέον ἢ ἑκατοντάκις διασταλαχθὲν, οὐδὲ φύσιν, οὐδὲ ποιότητα τὴν ἰδίαν ἀπέθετο, οὐδὲ δύναμιν τὴν προτέραν· βαφαί τε αἷς οἱ βαφεῖς ἐπιχειροῦσι, καίτοι ὑπερτριβεῖσαι, τὰ πρῶτα σωμάτια ἀτριβῆ κατεῖχον, οὐδὲν τὸ ἄνθος ἀμείψασαι. Καὶ κόνις δὲ ἡ ἐκ λίθου μαγνήτου, πυρὶ δραστηρίῳ ἀποπυρωθεῖσα, καὶ ἅλατι ὀξεῖ τῷ ἐκ θαλάσσης συγκραθεῖσα, καὶ νίτρου πνεύματι, δι᾽ ἡμερῶν τε πλειόνων μετεωρισθεῖσα, πεφθεῖσα, διαχυθεῖσα, ἧς ἔλαχε φύσει δυνάμεως ἐγκρατὴς εἰς τέλος ἐγένετο. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ ποσὸν ἀμβλυωθείσης τε καὶ

ἐξαθενησάσης, δύναις ἕλκυει τὸ σιδήρειον. Ὥςε καὶ τὸν παντοίαις μηχαναῖς ἀπομαγνητῶσαι πεπειραμένον, (Μυσχεμβροέκιος δὲ ἦτος ἦν ὁ Ὀλλανδὸς, ὁ περὶ τὸ ἐμπειρικὸν τῆς Φυσιολογίας εἶδος ἐν Νεωτέροις πάνυ θρυλλέμενος), ὡς ἐδὲν ἤνυσεν, ἀναβοῆσαι τέως, τὸν μαγνήτην, ὅπως αὖτις ἂν χρήσαιτο, αὐτὸ τῦτο μένειν, οἷος περ ἦν μαγνήτης. (1) Ἐξ ὧν δὴ πάντων ὁμολογεῖν ἐπάναγκες ὑφεςάναι τῇ παντὶ σωματικὰς φύσεις ἀπλυςάτας, ἀναλλοιώτυς, πάντη ἀτόμυς, ὧν ἡ μὲν μίξις καὶ κρᾶσις τὴν γένεσιν, ἡ δὲ διάζευξις καὶ διάςασις τὴν φθορὰν τοῖς συνήθεσις χαρίζεται.

Θεώρημα ΜΒʹ.

§. φυιʹ. „ Τὰς ἀτόμυς σωματικὰς ἐσίας ἀρχάς τε εἶ„ ναι τῶν φύσει ὄντων διατεινόμεθα, μεταφυσικῶς μὲν „ δευτέρας, φύσει δὲ πρώτας, ἃς δὴ καὶ μηχανικὰς ἀρχὰς, „ (ὃ τοῖς ὕςερον συνήθες) ἀποκαλεῖν ὐκ ἀπαξιῦμεν.

Δευτέρας γὰρ τὰς ἐξ ἄλλων ἀπλυςέρων φαμέν. (§.φπγʹ.) Αἱ δὲ ἄτομοι σωματικαὶ φύσεις, ἐξ ὕλης εἰσὶ καὶ εἴδυς. (§. φγdʹ.) Ὕλη δὲ καὶ εἶδος ἀρχαὶ εἰσὶ μεταφυσικαί. (§. φπζʹ.) Αἱ ἄρα ἄτομοι κτ. ἀρχαὶ εἰσὶ μεταφυσικῶς δεύτεραι. Ὃ τὸ Αʹ.

Πρώτας δὲ εἶναι φαμὲν τὰς μὴ ἐξ ἄλλων, (§. φπγʹ.) Αἱ δὲ ἄτομοι φύσει ἐσαι τοιαῦται, ὔτ᾽ ἐξ ἄλλων αὖ προτέρων συγκροτηθεῖσαι, ὔτ᾽ εἰς ἄλλας αὖ αναλυθεῖσαι ἀπλυςέρας ὑπὸ τῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων. (§. φγγʹ. φγδʹ.) Αἱ αὐταὶ ἄρα καὶ φύσει πρῶται. Ο. Η. τὸ Βʹ.

Μηχανικαὶ δὲ ἀρχαὶ ἀκύυσιν, αἱ αἰθήσει μὲν μηδαμῶς, φαντασίᾳ δὲ μόνῃ ληπταὶ (§. φπγʹ.) ἐξ ὧν ἀμέλει ἐκτεταμένων, καὶ ἐσχηματισμένων, καὶ παντοίως διατιθεμένων καὶ προσαρμοζομένων ἕκαςα οἷον περιεργεῖται. Τοιαύ-

(1) In Transactionibus Philosoph. Num. 97. Ὅρα καὶ ἐν τῇ Θεωρήματ. τῆς Φύσιας ἐν Ἱςορίᾳ τῇ τῦ Οὐρανῦ Βιβλ. βʹ.

Τοιαύτας δὲ τὰς ἀτόμους εἶναι βουλόμεθα, μὴ αἰσθητὰς μεθ' ἰδίᾳ οὔσας παρὰ τὴν τοῦ ὄγκου σμικρότητα, φαντασίᾳ δὲ ληπτάς, διὰ τὴν καὶ τὸ σχῆμα ἀποπεράτωσιν. Ἄρα καὶ τὸ Γ'.

Σχόλιον.

§. φυς'. Τὸ περὶ τῶν ἀτόμων δόγμα, ἐπὶ Μόσχον τινὰ Φοίνικα τὸ γένος πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ἠκμακότα ἀνάγουσι. (1) Μεθ' ὃν δή, οὐ μόνον Δημόκριτον, καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι περιφανεῖς ἐγένοντο τῆς δόξης προστάται τοῦ ἐπωνύμου τῶν Ἀτομιστῶν γνωριζόμενοι, ἀλλὰ καὶ Πυθαγόραν αὐτόν, καὶ Πλάτωνα, καὶ Ἡρακλείδην, καὶ Ἐμπεδοκλῆν, καὶ Διόδωρον τὸν ἐπικληθέντα Κρόνον, καὶ Ἀσκληπιάδην, καὶ πλείστους ὅσους τοῦ ἀρχαιοτάτου Μόσχου συνατομολογῆσαι φασίν. (2) οὐδὲ αὐτοῦ Ἀριστοτέλους ἐξαιρουμένου, εἴγε καὶ αὐτοῦ μοριολογοῦντος ἐφ' ἕκαστα τῶν φαινομένων, ἀκούειν ἐστίν. Ἀλλὰ γὰρ περὶ τούτων ἴσως αὖτις καὶ ἐνδοιάσειε, Λεύκι—πον δέ, καὶ Δημόκριτον, καὶ Ἐπίκουρον ἐν Ἀρχαίοις, τῆς Ἀτομικῆς Φυσιολογίας προστάτας διασημοτάτους ἀναδειχθῆναι οὐδεὶς ἀγνοεῖ. Ὡς οὐδὲ Μαϊγνάνιον, καὶ Γασσένδον, καὶ τοὺς περὶ Νεύθωνα πάντας ἐν τοῖς ὕστερον. Μόνοις τοῖς ἀμφὶ τὸν Καρτέσιον καθ' ἡμᾶς τὸ δόγμα οὐκ ἄραρεν, τοῖς διηνεκῆ τε καὶ πέρατος ἄνευ, τῆς ὁμογενοῦς παρ' αὐτοῖς ὕλης τὴν διαλέπτωσιν προχειριζομένοις, καίτοι οὐδὲ αὐτοῖς δίχα τῆς τῶν βραχυτάτων μορίων ποικίλης διαθέσεως, οὐδὲ τὸ τυχὸν ἐπὶ τῶν φυσικῶν αἰτιολογοῦσιν. Ἐπὶ τούτοις οὐδ' ἡ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ἔσχατον ἀκμάσασα αἵρεσις, τῶν ἀτόμων πάντη ἀπέσχετο. Καὶ γὰρ καὶ ταύτης ὁ σχηματίσας πρωήγορος Λεϊβνίτιος ἐκεῖνος, Οὐόλφιός τε ὁ μετ' ἐκεῖνον θερμὸς συνήγορος γενόμενος, ἐξ ἀτόμων τινῶν καὶ αὐτοί, ἃς μονάδας καλοῦσι,

τὰ

(1) Στράβ. βιβλ. ις'. Καὶ ὁ Στωϊκὸς Ποσειδώνιος, παρὰ Σέξτῳ τῷ Ἐμπειρ. βιβλ. η. κατὰ τῶν Μαθηματικῶν.

(2) Ὅρα Φορτουνάτον Ἀβείξια §. 518.

τὰ σώματα πάντα συγκεκροτῆσθαι φασίν. Αἱ δὲ μονάδες ἐσίαι τινὲς αὐτοῖς ὑποτίθενται ἁπλαῖ, δυνάμεσί τισιν ἐνεργητικαῖς οἷον ἐνεψυχωμέναι. Μονάδων δὲ εἴδη τέτταρα καταλέγεται, τὸ μὲν πρώτισον ὁ Θεὸς, ἡ πρώτη, καὶ ὑπερτάτη, καὶ μόνη μονὰς. ἡ ἐν ἁπλεςάτῃ μιᾷ προσβολῇ ἐν ἀκαρεῖ ἀκριιφνῶς, καὶ ὑπερτελῶς τῶν δυνατῶν ἁπαξαπάντων ὅσα καταληπτική, αὐτὴ ἄληπτος. Δεύτερον δὲ εἶδος, ὃ τὰς λογικὰς ἐςὶ περιέχον μονάδας, ὅσαι λόγῳ δηλονότι κεκοσμημέναι ψυχαὶ, τὸν διάκοσμον σαφῶς τε καὶ διακεκριμένως νοεῖν πεφύκασι. Γ. δὲ εἶδος, τὸ τῶν ἐν τοῖς κτήνεσι ψυχῶν ὅςι τῶν ἀλόγων, αἳ σαφῶς μὲν, μὴ διακεκριμένως δὲ τὰ σωματικὰ τῶν ὄντων, ἀνατυπέμεναι ἰνδάλλονται. Τὸ δὲ δὴ Δ'. καὶ ἔχατον εἶδος, τῶν σωματικῶν μονάδων ἐςὶ περιεκτικὸν, ἐξ ὧν δηλ. καί τοι μὴ σωμάτων ὄντων, μηδὲ ὅλως ἐκτεταμένων, κατ' αὐτὲς, ᾗπερ εἴρηται (§. φις'.) ἀχηματίςων δὲ, καὶ ἀδιαιρέτων, καὶ ἀκριβῶς ἁπλεςάτων, μόνης δὲ κινητικῆς τινὸς δυνάμεως ἐμοιρεσῶν, αἱ φύσεις αἱ σωματικαὶ συνεςήκασι. (1) Τέτων ἐν τῶν κατὰ τὸ Δ'. Εἶδος μονάδων, ἃς καὶ φύσεως ἀτόμες ἐκάλει Οὐόλφιος (2), ἀντιδιαςείλας τὰς ἀτόμες τὰς ἐνύλες (περὶ ὧν ὁ λόγος ἡμῖν) ἀρχὰς ταύτας δευτέρας μὲν, καὶ ἐκ τῶν τῆς φύσεως ἐκείνων συνιςαμένας, φυσικῶς δέ γε πρώτας, (ὡς εἰς αὐτὰς τῶν ἐν τῇ φύσει διαιρέσεων ἀπολη γεσῶν) ἐτίθετο. Οὕτω μὲν ἐν πρὸ πολλῶ τε, καὶ παρὰ πολλοῖς, τε περὶ τῶν ἀτόμων δόγματος ἐκνενικηκότος, πρὄργε ἂν εἴη καὶ τὴν διαφορὰν τὴν περὶ αὐτὸ δοξασμάτων καταμαθεῖν, ἐπεὶ μὴ αὐτὴ διαφορᾶς φέρεται πρεσβεύόμενον. Τοῖς μὲν γὰρ Παλαιοῖς τά,τε ἄτομα ἄπειρα τῷ πλήθει, τό,τε κενὸν ἄπειρον τῷ μεγέθει εἰσήγετο. (3) „ Ἐκεῖνα δὲ σώ„ ματα λόγῳ θεωρητὰ (ἐ γὰρ αἰσθητὰ δηλονότι) ἀμέτο„ χα κενὲ (ἅτε δὴ πόρων ἄμοιρα) ἀγέννητα, ἀΐδια, „ ἀφ-

---

(1) Βεδδ. Ἐπιτομ. Φιλοσοφ. Ἰςορικ. Κεφ. ς'. Παραγρ. 31. Ὅρα καὶ τὰ Πρακτ. τῆς ἐν Λιψίᾳ Ἀκαδημ.

(2) Κοσμολογ. §. 186.

(3) Πλέταρχ. Ἀρεσκ. Βιβλ. Α'. Κεφ. ιγ.

„ ἄφθαρτα, ὔτε θραυσθῆναι δυνάμενα, ὔτε διαπλασμὸν
„ ἐκ τῶν μερῶν (ὐδὲ γὰρ ἔχει μέρη.) λαβεῖν, ὔτε ἀλ-
„ λοιωθῆναι. Συμβεβηκέναι δὲ τοῖς σώμασι (νόει μοι
„ τοῖς ἀτόμοις) Ἐπίκυρος μὲν σχῆμα ἔλεγε, καὶ μέγεθος,
„ καὶ βάρος, Δημόκριτος δὲ δύω, μέγεθός τε, καὶ σχῆμα.
„ Εἶναι δὲ τὰ σχήματα τῶν ἀτόμων περιληπτὰ, ὐκ ἄπει-
„ ρα· μὴ γὰρ εἶναι μήτε ἀγκιστροειδῆ, μήτε τριαινοειδῆ,
„ μήτε κρικοειδῆ. Ταῦτα γὰρ σχήματα εὔθραυστα ἐστίν.
„ Αἱ δὲ ἄτομοι ἀπαθεῖς, ἄθραυστοι. (1) Καίτοι κατ' ἄλ-
λυς τὰ τῶν ἀτόμων σχήματα μικρῦ δεῖν ἀπερίληπτα (2) εἰ-
σάγεται, τῶν μὲν γωνιωδῶν, τῶν δὲ μὴ, καὶ τῶν μὲν ἐπι-
πεδοειδῶν, τῶν δὲ σφαιροειδῶν, καὶ τῶν μὲν λείων, τῶν δὲ
τραχειῶν, καμπυλοειδῶν, ἀγκιστροειδῶν, καὶ παντοίως ἄλ-
λως μεμορφωμένων. Ἐνύσης δὲ φύσει, κατ' αὐτὺς, καὶ ὁρ-
μῆς ταῖς ἀτόμοις, φέρεσθαι πλαγίως ἀεὶ αὐτὰς ὁ Δημόκρι-
„ τος ᾤετο· ὁ δ' Ἐπίκυρος καὶ βάρος αὐταῖς προσετίθει, καὶ
„ τὰς μὲν κατὰ στάθμιω, τὰς δὲ κατὰ παρέγκλισιν, τὰς
„ δὲ κινυμένας ἄνω κατὰ πληγὴν, καὶ κατὰ παλμὸν κινεῖ-
„ σθαι ἐτόπαζεν. (3) Τοῖς δέ γε Νεωτέροις ταῦτα συνάδυ-
σι, τό,τε μὴ ἀϊδίυς, ὑπὸ δὲ τῦ αἰτίυ παρῆχθαι λέγειν
αὐτὰς, καὶ προαχθείσας κινηθῆναι, καὶ ὔτε ἐν τῷ ἀπείρῳ
εἶναι, ὔτε ἀπείρυς, τἄλλα ὐδὲ αὐτοῖς ὁμονοῦσιν ἐντυχεῖν
ἔστι. Ἐπεὶ ὁ μὲν Γασσένδος, καὶ τὸ κενὸν αὐταῖς συνυ-
πέθετο, ὁ δὲ Μαϊγνάνιος ὐχ ὅπως ἀκενύς, ἀλλὰ καὶ ἐν
τῷ παντὶ ἀκένω, καὶ δι' ὅλυ πλήρει φερομένας εἰσήνεγ-
κεν, ὕλιω τινὰ πάνυ ὑγρὰν τιὼ πληρῦσαν τὰ διαστημά-
τια, δι' ὅλης τῆς φύσεως ἐνδιαχέας. Κἀκείνω μὲν ἐκτά-
σεως ὐκ ἠμοίρησαν, τῷ δὲ κατὰ τὰς λεϊβνιτείυς μονάδας
πάντη εἰσὶν ἀπλῦσαται. Καὶ τῷ μὲν ὁμοφυεῖς αἱ πᾶ-
σαι, καὶ πλιὼ ἢ σχῆμα καὶ ἔκτασιν, ὐδὲν ἀλλήλων διενίωο-
χῆναι, τῷ δὲ καὶ τιὼ φύσιν αὐτιὼ διαφέρυσαι, καὶ τῷ εἴδει
δια-

---

(1) Πλύταρ. Ἀρεσκ. Κεφ. γ'.

(2) Ἀριστοτέλης Φυσικ. Α'. καὶ περὶ Γεν. καὶ Φθορ. Α'. καὶ Διογέν. ὁ Λαέρτ. Βιβλ. Θ'.

(3) Πλύτ. Α'. Ἀρεσκόντ. Κεφ. ιβ'.

διακρινόμενοι. Ἡ τοίνυν τῶν ἀτόμων αἵρεσις, πρεσβυτάτη τε ἡ αὐτὴ οὖσα, ϗ νεωτάτη, ϗ πολλοὺς πρὸ τῶν ἄλλων τοὺς αἱρετιστὰς οἰκειωσαμένη, οὐδ' ἡμῖν ἀπαρέσκουσα ἐστὶν, εἰ μόνον τις αὐτῆς, τὰς παρεισφρησάσας ἀτοπίας ἀποξέσας, καθαρὰν πλασμάτων γνωματεύειν παράσχοι, ϗ τῷ ὀρθῷ λόγῳ σύμφωνον. Ταύτῃ δὴ, ϗ τὰς θρυλλουμένας ἐκείνας ἀρχὰς τὴν ὕλην ϗ τὸ εἶδος μεταφυσικὰς, ᾗ περ εἴρηται,
„ ϗ τῇ ἐπινοίᾳ μόνον τοιαύτας εἶναι ἡγούμενοι, οὐχὶ δὲ
„ φυσικὰς (ἐπὶ γὰρ τῶν ἐξ ὕλης ϗ εἴδους συγκειμένων
„ ἐπινοίᾳ μόνῃ προεπινοεῖται τῶν συνθέτων τὰ ἁπλᾶ, οὐ
„ γὰρ πρότερον ὑποστήσας ὁ Δημιουργὸς ὕλην ἀνὰ μέρος ϗ
„ εἶδος, ὕστερον ταῦτα συνέθηκεν, ἀλλ' ἅμα τοῖς ἁπλοῖς,
„ ϗ τὸ ἐξ αὐτῶν συγκείμενον, εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε, τῶν
„ πρός τι γὰρ ἡ ὕλη ϗ τὸ εἶδος, ϗ τὸ ἕτερον χωρὶς θα-
„ τέρου εἶναι οὐ δύναται. (1) Ἀρχὰς τινὰς φυσικὰς πρώτας, ϗ ταύτας οὐκ ἀνυποστάτους, καθ' ἑαυτὰς δὲ ὑπάρχειν πεφυκυίας ϗ πραγματιώδεις ὑποτίθεσθαι δεῖν ἀξιοῦμεν, ὃ ϗ πᾶσι μὲν μικροῦ δεῖν τοῖς ὕστερον ἠξίωται, ϗ τῶν Παλαιῶν τοῖς φυσικωτάτοις, ϗ Πλάτωνι, ὡς ἐκ τῆς Πορφυρίου ὑπομνήσεως μαθεῖν ἐστὶν (2) ὁμόλογον ὂν „ ὅτι οὐκ εἰ-
„ σὶν ἀρχαὶ τῆς τοῦ κόσμου συνθέσεως ὕλη ϗ εἶδος, ἀλ-
„ λὰ τὰ ἤδη ἐξ ὕλης ϗ εἴδους συστάντα σώματα, ὧν ἡ
„ σύνθεσίς τε ϗ τάξις τὸν κόσμον ἐποίησεν. (3) Τὰς δὲ δὴ ἀτόμους ταύτας εἶναι βουλόμεθα, σωμάτιά τινα ὄντα πάνυ βραχύτατα, κατὰ βούλησιν τοῦ Δημιουργοῦ λαβόντα τὸ εἶναι, ἐκτάσει τε, ϗ σχήματι, ϗ φύσει διαφέροντα, εἰ μὴ πάντα πάντων, πολλά γοῦν πολλῶν, ϗ ἀριθμῷ, ϗ πηλικότητι ὡρισμένα, οἷα τε, ϗ ὅσα, ϗ ἡλίκα, ἡ τοῦ παντὸς ἀπῄτει συναρμογή τε ϗ σύστασις, τοῦ ἐξ ἐκείνων συστησομένου. Εἶναι δὲ ταῦτα ἁπλᾶ, καθ' ἑαυτά τε ὑφεστῶτα, ἅτε δὴ μὴ ἐκ πλειόνων ἁπλουστέρων συνεπισωρευομένων ἀλλή-

---

(1) Φιλόπονος Ἀντιρρητ. Λόγ. ς'. κατὰ τὴν τοῦ Πρόκλου Ἐπιχειρημ. ὑπὲρ Ἀϊδιότ. Κόσμου.

(2) Παρὰ τῷ Φιλοπόνῳ Αὐτ.

(3) Ἔνθα ἀνωτ. ὁ αὐτ.

λήλοις συνεστηκότα, μηδένα τε πόρον ὅλως, ἢ κενόν τι διαστημάτιον (οἷον ἂν γένοιτο ἐκ τῆς ἐπαφῆς τε καὶ ἐπιθέσεως πλειόνων, κατὰ μέρη συνεφαπτομένων, καὶ μὴ ἀκριβῶς ἐφαρμοζομένων, καὶ πόρους ἐντεῦθεν τινὰς ἐνδιαλειπόντων) ἔχοντα. Στερρότατά τε τὰ αὐτὰ τυγχάνειν, οἷον οὐδὲν τῶν ἐν τῷ παντὶ σωμάτων, σκληρότατα, ἀντιτυπότατα, παγιώτατα, πάντῃ ἀτειβῆ, καὶ ἄτεραμνα, καὶ οὐδεμιᾷ τῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων ἀνάλυτα, οὐδὲ διαιρετὰ, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἄτομα, οὐ [illegible] τὸ ἐκτάσεως μὴ ἀμοιρεῖν, παρὰ δὲ τὸ πόρων, ὡς εἴρηται, ἀμοιρεῖν. Καλεῖσθαι δὲ αὐτὰ καὶ μόρια στοιχειώδη, καὶ πρεσβυγενῆ σώματα, καὶ μονάδας φυσικὰς, φύσει τε ἁπλᾶς, καὶ πρώτας, καὶ ἀρχοειδεῖς, ὡς ἐξ ὧν ἅπαν σῶμα αἰσθητὸν τὴν σύνθεσιν ἔχει λαβὸν, καὶ εἰς ἃ τὴν ἀνάλυσιν ἐπιδέχεται. (1)

Θεώρημα ΜΓ'.

§. φϛζ'. „ Τῶν ἀτόμων οὐθ' ἑκάστην ἑκάστης ἑτεροφυῆ „ τυγχάνειν εἰκὸς, καὶ ἑτεροσχήμονα, οὐδὲ μὲν οὖν ἁπάσας „ ὁμοίας φύσει, καὶ σχήματι.

Εἴπερ γὰρ ἑκάστη ἑκάστης, καὶ πᾶσαι ἁπλῶς ἀλλήλων διαφέρουσαι ἐτύγχανον φύσει, καὶ σχήματι, οὐδεμία ἂν, οὐδ' ἡ τυχοῦσα τοῖς σώμασιν ἐνεφαίνετο ὁμοιότης. (§. τκβ'.) Ὡς ἐκ τῶν ἑτεροφυῶν τε καὶ πάντῃ ἑτεροσχημόνων, ἀδύνατον ὂν ἐπαθροιζομένων ἰδίᾳ, ἀνακύψαι ὄν τινὰ, τὸ τὸ εἶδος ἐμφερὲς πρὸς ἄλληλα διασώζοντα. Πολλὴ δὲ ἡ ἐν πολλοῖς τῶν ἐν τῷ παντὶ ἐνορωμένη ὁμοιότης τε καὶ ἐμφέρεια. (ἐξ ὑποθ.) Ἄρα τὸ Α'.

Εἰ δὲ πᾶσαι φύσει τε αἱ αὐταὶ ἐτύγχανον, καὶ τοῖς σχήμασι παραπλήσιαι, Α'. οὐκ ἂν τοσαύτη τις ἐν τῷ παντὶ διαφορὰ συνέβαινεν, ὅση ὁρᾶται, μόνη δ' ἂν ἥπου ἡ ἐκ τῆς θέσεως τῶν ἁπλῶν, καὶ πλέον ταύτης οὐδέν. Β'. Καὶ ῥᾴδιον ἂν

(1) Ὅρα Νεύτων. Ὀπτικ. Ζητήμ. λα'.

καὶ οὕτως ἕκαστα εἰς ἕκαστα μετέβαλε, τοῦ τῶν ἀτόμων ῥυθμοῦ μεταβάλλοντος, ἑκάτερον δὲ τῇ καταστάσει τοῦ παντὸς συντάγματος ἰσχυρῶς ἀντικάθηται, καὶ ἀντιπίπτει. Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. φνή. Περὶ μεγέθους τε καὶ σχήματος τῶν ἁπλῶν σωματίων, πότερόν ποτε τῶν αὐτῶν τὰ πάντα μετέχει, ζητήσας ὁ φυσικὸς Μουσχεμβρούκιος (1) οὐδὲν ἀποφήνασθαι ὡρισμένως δεῖν ἐδικαίωσεν. Ἀλλ' ἔγνω ἐνδοιάζειν, ὅτι μέγεθος, καὶ σχῆμα, φησὶν, αἰσθήσει διακριτὰ, τὰς δὲ ἀτόμους, ἡ τοῦ ὄγκου βραχύτης, ἵστησιν ἡμῖν ἀλήπτους αἰσθήσεσιν, ὡς οὐδὲ δι' ἀκριβεστάτων μικροσκοπίων ὀφθαλμοῖς ὅλως ὑποπίπτειν οἵας τε οὔσας. Αὐτοὶ δὲ καίτοι τούτων τὸ ἄληπτον τῇ αἰσθήσει, εἰδότες, καὶ ὁμολογοῦντες, τὰς γεμὴν κατὰ σχῆμα, καὶ φύσιν διαφορὰς, διακρίνειν αὐτὰς ἀξιοῦμεν, τοῖς ἐν τῷ θεωρήματι, οὐκ εὐκαταφρονήτοις λόγοις ὑπαγόμενοι. Καὶ μὲν δὴ καὶ ἐξ ἀναλόγου τοῦτο τεκμηριοῦντες ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν σωμάτων, ἐν οἷς αἱ κατὰ τὰ εἴδη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰ μεγέθη διαφοραὶ ἐπίσημοι εἰσίν. Ἄλλως τε, καὶ τοὺς μὲν μεταφυσικῶς, εἴδους παντὸς ἄμοιρον ψιλαῖς ἐπινοίαις ἀνατυπουμένους τὴν ὕλην, καὶ ὁμογενῆ οὕτως εἰσάγειν εἰκὸς, ἡ γὰρ τοῦ εἴδους παντελὴς ἀπουσία, τὸ ἀδιάφορον αὐτῇ προμνηστεύεται· τοὺς δὲ φυσικῶς, καὶ σὺν εἴδει, ὡς ἐν τοῖς πρεσβυγενέσι τουτοισὶ σωματίοις, οὐκέτι οἶμαι λόγου ἐστὶν ἐχόμενον. Ἐπεὶ γὰρ εἴδους ἔλαχεν αὐτὰ, οὐ δι' αὐτὰ, ὡς μηδὲ καθ' αὑτὰ αἰσθητὰ, δι' ἕτερα δέ. Τὰ δὲ ὧν ἕνεκα ποικίλα τοῖς εἴδεσιν ἐστὶ δι' ἐκεῖνα, κἀκεῖνα ἄρα τὰ τούτων ἕνεκα. Συνοῖδε γοῦν τοῦτο, καὶ Πλάτων ὁ δαιμόνιος, τὴν γὰρ πρωτίστην, καὶ νόθοις, ἥπερ ἐκάλει, λογισμοῖς ληπτὴν ὕλην, ἀνείδεον πάντῃ δογματίσας, καὶ ἄμορφον, ἐπεὶ φυσικώτερον εἰπεῖν πε-

(1) Φυσικ. Κεφ. Δ΄. §. λέ. λς΄.

περὶ κόσμου συστάσεως ἀνεβάλλετο, τοῖς ἀρχοειδέσι τῶν σχημάτων αὐτὴν ἐστοιχείωσε, καὶ τὸν κόσμον ὑπέθετο ἀποστῆναι παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ ἁπτόν τε καὶ ὁρατὸν, ἐκ τοῦ μὲν ἁπτοῦ τῆς γῆς, τοῦ δὲ ὁρατοῦ τοῦ πυρός· στερεὸν δὲ ὄντα, καὶ ἐκ δυοῖν μέσων ἀναλόγων ἀέρος καὶ ὕδατος. Ἔχει γὰρ γῆ πρὸς ὕδωρ, ὡς ὕδωρ πρὸς ἀέρα, καὶ ἀὴρ πρὸς πῦρ, καὶ ἀνάπαλιν, καὶ ἐναλλάξ. Τὴν δὲ τῶν λόγων ὁμοιότητα, μὴ ἐν τοῖς παύτῃ ὁμοίοις ἀκριβῶς ἐπιθεωρεῖσθαι φανερόν. Καὶ ταῦτα δὲ τὰ σώματα, ἐξ ἁπλουστέρων μορίων σχήματι καὶ πάθεσι διαφερόντων διασχηματισθῆναι, πυραμοειδέσι μὲν τὸ πῦρ μορίοις συστήσας, κυβοειδέσι δὲ τὴν γῆν, σχῆμα δὲ ὀκταέδρου τοῖς ἐξ ὧν ὁ ἀὴρ ἀποδοὺς, εἰκοσαέδρου δὲ τοῖς ἐξ ὧν τὸ ὕδωρ. Τὰ γὰρ τοιαῦτα (ἅπερ ἐν τῷ Τιμαίῳ ἐκτίθεται. (1)) οἷς τε πλέον μαθηματικῆς ἀληθείας, καὶ πλάσματος ἐπιφαίνεται (ὡς ἂν φαῖεν οἷς ἐπακούειν τοῦ βάθους τῆς τοῦ ἀνδρὸς διανοίας οὐχ οἷόν τε) ἢ ἀληθείας, οὐδὲν ἕτερον προηγουμένως ἐννοεῖν παρέχεται, ἢ τὰς ἁπλουστάτας ἐκείνας φύσεις ἐξ ὧν τὰ σύνθετα, εἴδεσι διαφέρειν, μηδ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος οὕτω φῦναι μεμάχθαι τὰ σώματα. Εἶναι δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἐκείνων μορίων. τὰ μὲν τοιᾶσδε μετέχοντα φύσεως, τὰ δὲ τοιᾶσδε, καὶ τῶν ἄλλων διαφερούσης· οἷον, ἵνα τοιούτῳ τινὶ χρήσωμαι παραδείγματι, πολλὰ μὲν ἐστὶν α, πολλὰ δὲ β, πολλὰ δὲ γ, καὶ ἐφεξῆς μέχρι τῶν κδ, ἐφ' ὅλης τῆς Ὁμηρικῆς Ἰλιάδος. Ἔδει γὰρ δήπου στοιχεῖα τινὰ προϋπεῖναι τοιαῦτά τε καὶ τοσαῦτα ἀφ' ἑκάστου γένους, οἷά τε καὶ ὅσα ἀπῄτει ἡ τοῦ ὅλου ποιήματος ἀκριβὴς σύνθεσις, οὐδενὸς οὐδὲ τοῦ τυχόντος πλεονάζοντος, ἢ ἐλλείποντος. ἔλοιτο γὰρ ἂν καὶ ἐκ τοῦ τυχόντος. περιττῶς προσόντος, ἢ καὶ ἀπόντος, παρὰ πόδας τὸ ἄτακτον, καὶ τὸ ἄρρυθμον. Παραπλησίως οὖν κἀπὶ τοῦ παγκοσμίου τοῦδε ποιήματος, φύσεις τινὰς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ τοιάσδε καὶ τοσάσδε προϋποστῆναι εἰκὸς, οἵων τε καὶ ὁπόσων ἔδει, τῇ ἐν μορφῇ τοιᾷδε καὶ τάξει, καὶ ἐν σταθμῷ καὶ μέτρῳ παραχθησομένῳ συν-

(1) Ὅρα Ἀλκινόου Εἰσαγ. Κεφ. ιβ'. καὶ ιγ'.

συντάγματι. Οἷον ὑπέςη μόρια πρεσβυγενῆ φωτὸς τοσαῦτα, ϗ ἀέρος τοσαῦτα, ϗ ὕδατος, καὶ τέφρας, καὶ ψάμμε. Καὶ ἀριθμὸς πεπαγμένος μορίων χρυσῦ, ϗ ἀργύρε, ϗ τῶν ἄλλων μετάλλων, ϗ ἁλάτων δὲ ποικίλων, καὶ ἐλαίων, καὶ τῶν λοιπῶν ἁπλεςάτων φύσεων. Τὰ δὲ ἐδ' εἰς ἄλλα ποτὲ, ἐδ' εἰς ἄλληλα μεταβάλλει· ἐ γὰρ αὖ ἀποξυβεῖεν ποτὲ, ἐδ' αὖ ἀπολεπτυνθεῖεν ὡς εἴρηται· μένει δὲ ἀεὶ τοιαῦτα ἀδιαίρετα ὄντα, καὶ ἐδεμιᾷ φυσικῇ δυνάμει ἀνάλυτα. (§. φυγ'. φυδ'.) ἀεί τε ὡσαύτως ἔχοντα, καὶ ἃς ἔλαχε παρὰ τῦ Δημιεργήσαντος φυσικάς τε, καὶ ἐσιώδεις ἰδιότητας ἀναφαιρέτως διασώζοντα. (1)

Θεώρημα ΜΔ'.

§. φυθ'. „ Τῶν σωμάτων τὰ μὲν φυσικῶς ἁπλᾶ ἐκ „ τῶν ὁμοφυῶν ἀτόμων συγκεκρότηται, τὰ δὲ ἔτω σύνθετα „ ἐκ τῶν ἑτεροφυῶν.

Τοῖς μὲν γὰρ εἴδει τὸ ἁπλῦν ἔχυσι (§. υιζ'.) ὁμοειδεῖς ἐνίσονται ϗ αἱ ἄτμοι. Ἄρα τὸ Α'.

Τοῖς δὲ ἐκ πλειόνων μορίων εἴδει διαφερόντων συγκροτεμένοις (§. υιζ'.) καὶ αἱ ἐγκείμεναι ἄτομοι ἑτεροφυεῖς. Ἄρα ϗ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. χ'. Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος, ἀρχὰς τῶν ὄντων τὰς ὁμοιομερείας ἀπεφήνατο. (1) „ Ἐδόκει γὰρ αὐτῷ ἀπορώτατον εἶναι, πῶς ἐκ τῦ μὴ ὄντος δύναταί τι γίνεσθαι, „ ἢ φθείρεσθαι εἰς τὸ μὴ ὄν. Τροφὴν γῦν προσφερόμεθα „ ἁ-

(1) Ὅρα τὸν Συγγραφέα τῆς Ἱςορ. τῦ Ουρανῦ Βιβλ. Β'. περὶ τῆς Κοσμογονίας.

(2) Πλέταρχ. Α. Ἀρεσκόντων Κεφ. γ'.

„ ἁπλῆν καὶ μονοειδῆ, οἷον τὸν δημήτρειον ἄρτον, καὶ τὸ ὕ-
„ δωρ πίνοντες, καὶ ἐκ ταύτης τῆς τροφῆς τρέφεται θρὶξ,
„ φλὲψ, ἀρτηρία, νεῦρα, ὀστᾶ, καὶ τὰ λοιπὰ μόρια. Τού-
„ των οὖν γινομένων ὁμολογητέον ἐστὶν, ὅτι ἐν τῇ τροφῇ τῇ
„ προσφερομένῃ πάντα ἐστὶ τὰ ὄντα, καὶ ἐκ τῶν ὄντων
„ πάντα αὔξεται, καὶ ἐν ἐκείνῃ ἐστὶ τῇ τροφῇ μόρια αἵ-
„ ματος γεννητικὰ, καὶ νεύρων, καὶ ὀστέων, καὶ ἄλλων τῶν,
„ ἃ ἦν λόγῳ θεωρητὰ μόρια. Ἀπὸ τοῦ οὖν μόρια τὰ μέ-
„ ρη εἶναι ἐν τῇ τροφῇ τοῖς γεννωμένοις, ὁμοιομερείας αὐ-
„ τὰς ἐκάλεσε, καὶ ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀπεφήνατο. Καὶ τὰς
„ μὲν ὁμοιομερείας ὕλην, τὸ δὲ ποιοῦν αἴτιον τὸν νοῦν τὸν
„ τὰ πάντα διαταξάμενον. Ἄρχεται δὲ οὕτως· ὁμοῦ πάντα
„ χρήματα ἦν, νοῦς δὲ αὐτὰ διῆρε, καὶ διεκόσμησε· χρήμα-
„ τα λέγων τὰ πράγματα. Οὕτω τὸν Ἀναξαγόρου κυκεῶνα
ὁ Πλούταρχος ἡμῖν ὑπογράψας, σὺ δὲ καὶ μόνον ἐν αὐτῷ
τῷ ἐκείνου, ὡς ὀρθῶς ἔχον ἐγκρίνας „ ἀποδεκτέος, φησὶν,
„ ἐστὶν ὅτι τῇ ὕλῃ τὸν τεχνίτην προσέζευξεν. Ἀλλ' ἥκιστα
οὐκ ἀποδεκτέος οὐδὲ τοῦ ἐνὶ τούτῳ, οὐδὲ γὰρ ὡς ἔδει προσέ-
ζευξε, μὴ παράγοντα τὴν ὕλην εἰσαγαγὼν, προϋφεστῶσαν
δὲ διαιροῦντα καὶ διακοσμοῦντα· οὐδὲ τὸ εἶδος αὐτὸ ἅτε δὴ ἐν
αὐτοῖς τοῖς σπέρμασι προμεμορφωμένον, τοσοῦτο δὲ μόνον
τὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις συνάπτοντα, ὃ λιτῆς ἐστὶν ἄγαν καὶ
ἀφελοῦς ἔργον σοφίας τε καὶ δυνάμεως. „ Τί γὰρ μέγα, εἰ
„ ὁ Θεὸς ἐξ ὑποκειμένης ὕλης ἐποίει τὸν κόσμον; καὶ γὰρ τε-
„ χνίτης ἄνθρωπος, ἐπὰν ὕλην λάβῃ ἀπό τινος, ἐξ αὐτῆς
„ ὅσα βούλεται ποιεῖ. (1) Τ' ἄλλα δὲ αὐτοῦ ὅσης τῆς ἀτο-
πίας ἐστὶν ἐχόμενα; Α'. γὰρ ἐπὶ τῶν μικτῶν τὸ δόγμα οὐκ
εὐοδοῦται, ὡς ἐπὶ τῶν ἁπλῶν. Ἀέρος γὰρ τοῦ καθαρωτάτου
τὰ μόρια ἀέρια, καὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ἁπλουστάτου ὕδατα, καὶ ἐπὶ
τῶν τοιούτων ὡσαύτως· τοῦ δ' αἵματος φέρ' εἰπεῖν, καὶ ἀὴρ, καὶ
ὕδωρ, καὶ ἔλαιον, καὶ γῆ, καὶ ἄλλ' ἄττα συστατικὰ γίνεται,
ὡς δῆλον ἐκ τῆς ἀναλύσεως, οὐχὶ δὲ μόρια καθ' αὑτὰ αἵ-
ματος. Β'. καὶ εἰ ἐν τῇ τροφῇ, ᾗ προσφερόμεθα, ἐξ ὧν αἱ
θρὶξ,

(1) Θεόφ. Ἀντιοχ. πρὸς Αὐτόλυκον. Βιβλ. β'.

θρὶξ, καὶ φλὲψ, καὶ τ' ἄλλα ξαφείη, μάτην ἂν εἴη πάντως ταυτὰ κἂν τῷ χρυσῷ, καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσα πρὸς θοίνην ἀνθρώποις οὐκ ἐπιτήδεια· ὁ δὲ τὰ πάντα συμφορήσας ἐν τοῖς πᾶσι, τὴν φύσιν πως ἐματαίωσε. Γ'. Εἰ δέ τις καὶ ἐπὶ τῶν ὀργανικῶν τὸ λεγόμενον μεθελκύσειε, πόσου ἂν γέλωτος εἴη ἄξιον, εἰ γὰρ ἐκ τῶν ὁμοίων ὀστοῦν καὶ νεῦρον, πότερον καὶ ῥὶς ἐκ ῥινῶν, καὶ οὖς ἐξ ὠτίων, ἀλλ' εἰ τοῦτο, τί μὴ καὶ ἐκ πολλῶν ζωδίων τὸ ζῶον, οὐδὲ γὰρ μᾶλλον ταῦτα ἢ ἐκεῖνα ἐκ μίξεως. Τὸ δὲ τοιοῦτον ἐστὶν, οἷον αὖτις φαίη καὶ ἐκ πολλῶν σκιμποδίσκων, συγκεῖσθαι τὸν σκίμποδα. Δ'. Εἰ δὲ τὰ αἰσθητὰ ἐκ τῶν λόγῳ, ᾗ φησὶ, θεωρητῶν συνέστηκεν, οἷον ἐξ ὀστέων ὀστοῦν, καὶ ἐκ νεύρων νεῦρον, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως, ἤτοι ἐξ ἄλλων ἐλαττόνων κἀκεῖνα, ἢ ἁπλᾶ αὐτὰ καὶ ἀσύνθετα. Ἀλλ' εἰ μὲν τὸ πρῶτον, χωρήσει δὴ τὸ πύσμα ἐπ' ἄπειρον, καὶ οὐδὲ πρῶτον ὀστοῦν ἕξομέν τι, οὐδ' ἔσχατον. Εἰ δὲ τὸ δεύτερον, ὥσπερ ἐστὶν ὀστοῦν ἐκ μὴ ὀστῶν, καὶ νεῦρον ἐκ μὴ νεύρων ἐπὶ τῶν λόγῳ θεωρητῶν, ἔσται δὴ καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ὡσαύτως. Ε'. Εἰ τὰ πάντα ἐν τοῖς πᾶσιν, ὡς ὁ λόγος βούλεται τῆς πανσπερμίας, ἐνέσται δὴ καὶ τὸ ὕδωρ ἐν τῷ πυρὶ, καὶ τὸ πῦρ ἐν τῷ ὕδατι, τὰ ἐναντία, καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἄλληλα ἐξωθεῖν φύσιν ἔχοντα. Ἀλλ' ἐκείνη τὸν κρατῆρα τὸν αὐτοῦ, οὕτως εὐήθως κατακεράσαντος, σωμάτων αὐτοὶ ἐν τῷ παντὶ εἴδη τριττὰ διακρίνειν χρῆναι ἡγούμεθα, τὰ μὲν ἁπλᾶ φύσει, καὶ μονοειδῆ καὶ αἰσθήσει καὶ λόγῳ τιθέμενοι, οἷον ἀὴρ, ὕδωρ, γῆ, καὶ τὰ τοιαῦτα, καθ' ἑαυτὰ, καὶ ἄνευ τῆς μετὰ τῶν ἑτεροφυῶν μίξεως λαμβανόμενα. Τὰ δὲ σύνθετα τῷ λόγῳ, οὐ τῇ αἰσθήσει, οἷον ἄρτος, αἷμα, ὀστοῦν, καὶ ὅσα δὴ τῶν ὁμοιομερῶν εἶναι λέγεται. Τὰ δὲ ἐπὶ τῷ σύνθετα εἶναι, καὶ ὀργανικὰ, τὰ καὶ λόγῳ καὶ αἰσθήσει μικτὰ διὰ τὴν ἐκφανῆ τε καὶ δήλην ἀνομοιομέρειαν, οἷα τὰ τῶν φυτῶν σώματα, καὶ τὰ τῶν ζώων. Τούτων δὲ οὐ πάντα τοῖς πᾶσι συναναμιγνῦντες εἰκῇ συμφύρομεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὑστέροις τὰ πρότερα, κἀν τοῖς μᾶλλον συνθέτοις τὰ ἁπλούστερα εἰσάγομεν, ἀνάπαλιν δὲ οὐδαμῶς. Οὐδὲ γὰρ ἔχει φύσιν τὸ σύνθετον ἐγκεῖσθαι τῷ ἁπλῷ, οὐδέν γε μᾶλλον, ἢ τὸν ἀριθμὸν τῇ μονάδι. Συνίστασθαι δὲ ἐπάναγκες τὰ μὲν φύσει ἁπλᾶ ἐκ

τῶν

τῶν ὁμοφυῶν ἁπλουστάτων φύσεων, τὰ δὲ σύνθετα καὶ ἐκ τῶν ἑτεροφυῶν, τοσούτῳ δὲ πλειόνων τε καὶ ποικιλοτέρων, ὅσῳ περ αὐτοῖς μᾶλλον τῆς συνθέσεως μέτεστι.

Θεώρημα ΜΕ'.

§. χα'. „ Τὸ φυσικὸν εἶδος ἐπὶ μὲν τῶν ἁπλουστάτων „ σωματίων, τὰ καθ' αὑτὰ διάκειται, καὶ ποιᾶς πως ἔχει, „ ἐστὶ γνωρίσματα, οἷον σχῆμα τε καὶ μέγεθος, καὶ εἴ τινα „ ἄλλα πάθη, τούτοις μὲν ἐστὶν ἰδιάζοντα, ἡμᾶς δὲ λαν-„ θάνοντα. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐξ αὐτῶν συνθέτων, τῇ κατὰ „ θέσιν τινὰ, καὶ λόγον μίξει τῶν αὐτῶν, καὶ τῶν κατ' αὐ-„ τὰ γνωρισμάτων συγκροτεῖται.

Εἶδος γὰρ φυσικὸν τῶν σωμάτων ἐστὶ, τὸ τὴν αὐτῶν συνιστῶν φύσιν, καὶ, τῶν ὅσα ταύτην οὐκ ἔλαχεν, ἀντιδιαστέλλον. (§. ρλγ'. φπδ'.) Ἀλλὰ τοῖς μὲν τὰ προσόντα γνωρίσματα, οἷον μέγεθος, καὶ σχῆμα, καὶ εἴτι ἄλλο παρὰ ταῦτα, ὅπερ ἡμᾶς διαλανθάνον τούτοις προσιδιάζει, καθ' ὅπως διάκειται, τοῖς δὲ παρ' αὐτὰ συνιόντα, καὶ ἡ τούτων αὐτῶν θέσις τε, καὶ κατὰ λόγον μίξις, τὴν σύστασιν παρέχεται, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων διάκρισιν. Ἀτόμῳ γὰρ ἀέρος φέρ' εἰπεῖν, μέγεθος ἴδιον ἔχοντι, καὶ σχῆμα τὸ προσῆκον, καὶ ποιῶς πως ἔχοντι πρὸς ἠρεμίαν, ἢ κίνησιν, καὶ παθῶν τινων ἄλλων προσιδιαζόντων αὐτῷ οὐ ἀμοιροῦντι, διωρισμένη ἐστὶν ἡ φύσις, καὶ τῶν μὴ τοιούτων διακεκριμένη. Ὁμοίως δὲ, καὶ εἰ πολλὰ ἅμα εἰς ταυτὸ συνέλθοι μὴ πρὸς μίξιν ἀποπεφυκότα, τῇ τε ποιᾷ τῶν γνωρισμάτων αὐτῶν κράσει, καὶ δὴ καὶ τῇ ὡρισμένῃ θέσει τῶν σωματίων αὐτῶν, ὡρισμένον φύσει τὸ σύνθετον ἀναδειχθήσεται, καὶ παντὸς ἄλλου διακεκριμένον. Ἄρα Ο. Η. τὸ Α'. καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. χβ'. Ἐνταῦθα ἡμῖν, εἴπερ που καὶ ἀλλαχοῦ τὸ τῶν Σχολαστικῶν στῖφος, καὶ τῶν ἄλλως περιπατητιζόντων, τοὺς

μυκτῆρας συσπάσονται, τὰς κατ' αὐτοὺς ἡμιουσίας καταργουμένας θεώμενοι. Ἐκεῖνοι γὰρ τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, ὡς οὐσίας τινὰς ἀτελεστέρας εἰσάγουσι, τῇ συνελεύσει ἑκατέρας τὴν ὁλοσχέρειαν τοῦ συνθέτου πρυτανεύόμενοι· τοῦ γὰρ συνθέτου, φασὶν, ὁλικῶς θεωρουμένου, μέρη ταῦτα οὐσιώδη τε, καὶ συμπληρωτικά ἐστιν, ἄμφω τε ὀντωτικὰ καὶ πραγματιώδη, ὥστε θάτερον θατέρου πράγματι διακεῖσθαι. Καὶ τὸ μὲν, ἡ ὕλη κατὰ τὸ θῆλυ, ὑποδέχεται τὸ εἶδος ἐπιγιγνόμενον, τὸ δέ τοι εἶδος ὡς τὸ ἄρρεν ἐπιβαίνει τῇ ὕλῃ, καὶ ταύτην τελειοῖ, κἀντεῦθεν τὸ σύνθετον. Ἀλλ' ἡ μὲν ὕλη ἐν τοῦ συνθέτου οὐκ ἐκ τοῦ μηδενὸς, προϋπῆν γὰρ, τὸ δὲ εἶδος οὐδ' αὐτὸ ἐκ μὴ ὄντος, προενῆν γάρ. Ἀλλ' ἡ μὲν προϋφεστῶσα, τὸ δ' οὐχί. Προσυνυφεστήκει γὰρ ἐν τῇ ὕλῃ δυνάμει. οὐδέτερόν τε ἁπλῶς παράγεται, τὴν ἐκ τοῦ μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντος παραγωγὴν οὔτε ταῖς γενέσεσι, κἂν ταῖς ἄλλαις μεταβολαῖς ἀποστρεφομένης τῆς φύσεως. Τί δ' ἂν ἄρα καὶ εἴη τὸ εἶδος τουτί; εἴπερ γὰρ οὐσία, καὶ τῆς ὕλης ἀντιδιῄρηται πράγματι, πότερον φύσις τις ἐστὶ τῶν τριχῇ διαστατῶν, ἐν παχύτητι τὸ εἶναι ἔχουσα καθάπερ τὰ σώματα, ἢ κατὰ τὰς ἀΰλους ἔξω ἐστὶ παχύτητός τε, καὶ διαστάσεως, τῆς σωματικῆς; ἢ τούτων οὐδέτερον; Εἰ μὲν γὰρ τὸ πρῶτον, ἐπεὶ τῇ ὕλῃ ἐγκαταδύεται, καὶ δι' ὅλης ὅλον γίνεται, χωρήσει δὴ τὸ στερεὸν διὰ τοῦ στερεοῦ, τὸ ἀδύνατον. Εἰ δὲ τὸ δεύτερον, νοῦς ἄρα ἔσται, τὸ ἀτοπώτατον. Εἰ δὲ οὐδέτερον, ἐν ποσὶν ἡ τῆς ἀντιφάσεως παγὴ, τὸ μηδὲ σωματικὸν, μηδὲ μὴ συμπλέκουσα. Οὐδὲν γὰρ συντελεῖ ὅπερ εἰώθασιν ἀπαιτᾶν ὅτι σῶμα μὲν οὐχὶ, σωματικὸν δέ τι. Εἴπερ γὰρ οὐσία, καὶ σῶμα δηλονότι, εἰ δὲ σωματικὸν ὡς διάθεσίς τις καὶ γνώρισμα σώματος, τοῦτο ἐκεῖνο συγχωροῦσιν, ὅπερ βουλόμεθα, καὶ ὑπὲρ οὗ ὁ ἀγών. Ἄλλοθεν δὲ ἀναλαβόντες αὖθις τούτους ἐρωτήσομεν πότερον δὲ προϋφέστηκε τὸ εἶδος πρὸ τοῦ συνθέτου, ἢ οὐχί; εἰ μὲν γὰρ οὐχὶ, ᾧ καὶ Ἀριστοτέλης αὐτὸς ἔοικεν ἐπιμαρτυρεῖν (1)· „ τὰ γὰρ ὡς ὁ λόγος ἅμα
„ φη-

(1) Ἀριστ. Μεταφ. Λ.

„ φησίν· ὅτε γὰρ ὑγιαίνει ὁ ἄνθρωπος, τότε καὶ ἡ ὑγίεια „ ἐστὶ, καὶ τὸ σχῆμα τῆς χαλκῆς σφαίρας ἅμα, καὶ ἡ χαλ- „ κῆ σφαῖρα. (§. ρμθ'.) ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἄρα ἡ ἁπλῆ οὐσία, φύσει τὴν ὕπαρξιν λήψεται. Εἰ δὲ τὸ εἶδος οὕτω, καὶ ἡ συναίτιος ὕλη ὡσαύτως, ἀνακύψει καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ μηδενὸς κατὰ φυσικὴν γένεσιν. Τὸ δὲ καὶ αὐτοῖς τῶν ἀδυνάτων ὁμολογεῖται, κἀκεῖνο ἄρα. Ὃ γὰρ φασὶν ἐκκλῖναι τὴν ἀπορίαν μηχανώμενοι, ὅτι δυνάμει προσῆν τῇ ὕλῃ τὸ εἶδος, ὀλοίμην εἰ καὶ αὐτοὶ συνιᾶσιν, ὅπως φασί. Τί γὰρ τὸ προσεῖναι, ἀλλ' ἢ τὸ φθάσαντι ἐκτὸς τοῦ μηδενὸς κεῖσθαι; τί δὲ τὸ δυνάμει, ἢ τὸ μήπω; τὸ γὰρ δυνάμει, τὸ μὴ ἐνεργείᾳ εἶναι, λέγει αὐτόσχημα. Τὸ δὲ μὴ ἐνεργείᾳ εἶναι, αὐτὸ τοῦτο ἐμφαίνει, τὸ μήπω ἐκ τοῦ μηδενὸς προκύψαι εἰς τὸ εἶναι, τοῖς τοῦ μετέχουσι. Συνείλοχεν ἄρα εἰς ταυτὸ τὸ εἶναι, καὶ τὸ μὴ εἶναι, ὁ μὴ ἐκ τοῦ μὴ εἶναι, τὸ δυνάμει ἔχον τὸ εἶναι μεταπεμπόμενος, καὶ τόγε αὐτὸ ἐντὸς ἅμα τοῦ εἶναι, καὶ ἐκτὸς λανθάνει τιθέμενος. (ὅρα καὶ §. ρλθ'.) Ἀλλὰ τὰ περὶ τοῦ φυσικοῦ εἴδους τῶν Σχολαστικῶν περιττώματα τοσαύτης ἐστὶν ἀηδίας μεστὰ, ὡς καὶ τὸ ἀπελέγχειν αὐτὰ πειρᾶσθαι διὰ πλειόνων, μὴ ἔξω τοῦ ἀηδοῦς, καὶ φορτικοῦ γίνεσθαι· μία γὰρ σύμφωνος καθ' ἡμᾶς παρὰ τοῖς πᾶσι δόξα κρατεῖ, ἡ καὶ τῶν Παλαιῶν τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐγκριθεῖσα, ὡς τὸ εἶδος τὸ φυσικὸν (ἤν γε τὸ κατὰ τὴν χωριστὴν οὐσίαν, τῆς ἐν ἡμῖν λογικῆς ψυχῆς ἐξέλοις) οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν, ὅ,τι μὴ ἐκμορφουμένης ὕλης κάλλος, ἐκ ποικίλων διαθέσεών τε καὶ γνωρισμάτων αὐτῆς συνιστάμενον. Τοῦτο γοῦν καὶ Πυθαγόρας φαίνεται αἰνιττόμενος, ὃς „ ἀρχὰς τοὺς ἀριθμοὺς, „ καὶ τὰς συμμετρίας τὰς ἐν τούτοις, ἃς καὶ ἁρμονίας καλεῖ „ (1) εἰσῆγε. Καὶ Λεύκιππος, καὶ Δημόκριτος, οἱ διὰ τῆς τῶν ἀτόμων ἐντέχνου συζυγίας, ὡς διὰ τῶν ἀριθμῶν ἐκεῖνος τὰ εἴδη ἀναπτύσσοντες, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἀριθμῶν πως καὶ αὐτοὶ τὰ πάντα ποιεῖν παρ' Ἀριστοτέλει (2) φερόμενοι. Καὶ Πλά-

(1) Πλούταρχ. Α. Ἀρεσκ. Κεφ. γ'.
(2) Περὶ Οὐραν. Βιβλ. γ'.

Πλάτων ὡς εἴρηται (§. φγή.) ὁ καὶ τὸν Θεὸν γεωμετρεῖν ταύτῃ γε ἀποφθεγξάμενος, ὡς ἄρα τὰ εἴδη τοῖς μεγέθεσι κατὰ τὰ ἀρχέτυπα διακοσμοῦντα, καὶ δυοῖν διδομένων, εἶδος τρίτον, τῷ μὲν ἴσον, τῷ δ' ὅμοιον παραβάλλοντα. (1) Καὶ Ἀριστοτέλης πρὸ πάντων σαφέστατα, πῇ μὲν τὸ εἶδος ἐν εἶναι διδάξας, ὥσπερ ἐστὶν ἡ ἐν πολλοῖς ἐνοῦσα τάξις, καὶ ἡ μουσική. (2) πῇ δὲ λόγον τοῦ τί ἦν εἶναι ἀποκαλέσας, ὥσπερ καὶ τῆς διὰ πασῶν συμφωνίας λόγος ὁ διπλάσιον. (3) Πῇ δὲ ὅτι τῶν ἁπλῶς γινομένων τὰ μὲν γίνεται μετασχηματισμῷ, ὡς ὁ ἀνδριὰς ἐκ τοῦ χαλκοῦ, τὰ δὲ προσθέσει, ὥσπερ τὰ αὐξανόμενα· τὰ δ' ἀφαιρέσει, ὥσπερ ἐκ λίθου ὁ Ἑρμῆς· τὰ δὲ συνθέσει, ὥσπερ ὁ οἶκος· τὰ δ' ἀλλοιώσει, ὡς τὰ κατὰ τὴν ὕλην φησί, τρεπόμενα. (4) Καὶ ἐν ἄλλοις ἐκφανέστερον ὅτι φύσις τὸ εἶδος λέγεται, τὸ μόνῃ τῇ ἐπινοίᾳ χωριστὸν ὄν. (5) Καὶ ὅτι τὰ ὡς ὁ λόγος (τουτέστι τὰ εἴδη) ἅμα ἐστίν. Ὅτε γὰρ ὑγιαίνει ὁ ἄνθρωπος, τότε καὶ ἡ ὑγίεια ἐστί, καὶ τὸ σχῆμα τῆς χαλκῆς σφαίρας ἅμα, καὶ ἡ χαλκῆ σφαῖρα. (6) Κἂν ταῖς τῶν προβλημάτων δὲ ἐπιλύσεσι, καὶ τοῖς, ἅπερ ἐλάσσονα φυσικὰ ἐπιγέγραπται, βιβλίοις, ἔτι δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ μετεώρων, καὶ ὅλως ἐν οἷς φυσικώτερον διαλέγεται, διὰ τῆς τῶν μορίων ὑφῆς τε, καὶ συναφείας, καὶ ἐπιπλοκῆς, καὶ κινήσεως, καὶ σχήματος μᾶλλον, ἢ διὰ τῶν μεταφυσικωτέρων ἐκείνων ὀνομάτων τοῦ εἴδους, καὶ τῶν ποιοτήτων, τὰ φαινόμενα ἐκτιθέμενος, σαφῶς ἔννοιαν παρέσχετο, μηδὲν εἶναι κατὰ δόξαν τὴν αὐτοῦ τὸ εἶδος τὸ τῶν σωμάτων, ἀλλ' ἢ αὐτὴν τὴν ὕλην ποικίλως συμμορφουμένην τε καὶ διοριζομένην, καὶ αὐτῶν ἄχει τῶν ἁπλουστάτων σωματίων παντοίως μετασκευαζομένην.

Θεώ-

---

(1) Ὅρα Πλούταρχ. ἐν Συμποσιακ. Βιβλ. ή. Προβλ. β'.
(2) Φυσικ. Βιβλ. ά. Κεφ. γ'. Ἐδαφ. ξς'.
(3) Βιβλ. β'. Ἐδαφ. κή.
(4) Βιβλ. ά. Κεφ. γ'. Ἐδαφ. ξγ'.
(5) Βιβλ. β'. Κεφ. β'. Ἐδαφ. ί. καὶ ιά.
(6) Μεταφ. Λ.

Θεώρημα Μϛ'.

§. χγ'. „ Τὰ φυσικῶς ἁπλᾶ τῶν σωμάτων, ὁποῖα ποτ' ἂν ᾖ, ἢ σωμάτια τοῖς φύσει ὡσαύτως μὲν ἁπλοῖς, ἑτεροειδέσι δὲ, ἀρχαὶ καθίσανται τῶν συνθέτων, ἀλλ' αἰσθηταί.

Ἐξ αὐτῶν γὰρ τὰ σύνθετα, τὰ ἐκ τῶν ἑτεροφυῶν, (§. υιζ'.) καὶ εἰς αὐτά. Ἄρα τὸ Α'.

Τὰ δὲ φυσικῶς ἁπλᾶ ταῦτα σώματα, καίτοι ἐκ τῶν καθ' αὐτὰς ἀνεπαισθήτων ἀτόμων συγκροτούμενα, ἡμῶν αἰσθήσει ἄληπτα καὶ αὐτὰ ἐστὶν, ἅτε δὴ τὰς ὄγκους μεγεθυνόμενα, καὶ αἰσθητὰ γινόμενα. (§. χ'.) Ἄρα, ἐπεὶ τὰς τοιαύτας ἀρχὰς αἰσθητὰς εἶναι ἐτέθη, (§. φπγ'.) τὰ φυσικῶς ἁπλᾶ τῶν σωμάτων, κτ. τῶν συνθέτων ἀρχαὶ εἰσὶν αἰσθηταί. Ο. Η. τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. χδ'. Οὐ κατὰ λόγον ἄρα ἐξ ἑνός τινος τῶν στοιχείων καὶ μόνου, ὃ ἀπεκληρώσαντο, οἱ μὲν ἐκ τοῦ ὕδατος, ὡς πάλαι μὲν Θαλῆς (1), ἐν δὲ τοῖς ὕστερον Οὐανελμόντιος ὁ Χυμικός. Οἱ δ' ἐκ τῆς γῆς, ὡς Φερεκύδης ὁ Σύρος. (2) Οἱ δ' ἐξ ἀέρος, ὡς Ἀναξιμένης τε καὶ Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης. (3) Οἱ δ' ἐκ πυρὸς ὡς Ἵππασος ὁ Μεταποντινὸς, τὴν τῶν συνθέτων μίξιν εἰλήφασιν. Εἰ μὴ τυχὸν τὸ ἓν ἐκεῖνο, ἐκ πλειόνων ἑτεροειδῶν συνεστὸς ὑπενόουν, φύραμα οἷον πολυμιγὲς, καὶ μηδὲ ἁπλοῦν φυσικῶς, ἀλλὰ σύνθετον. Τούτων δὲ μᾶλλον πιθανοὶ, οἱ ἐκ δυοῖν συντιθέμενοι, οἷον Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος ἐκ γῆς τε καὶ ὕδατος, καὶ Οἰνοπίδης ὁ Χῖος ἐκ πυ-

---

(1) Πλουταρ. Α. Ἀρεσκ. Κεφ. γ'.
(2) Σέξτος Ἐμπειρικ. Βιβλ. γ'. Κεφ. δ'.
(3) Αὐτ. Αὐτ.

πυρός τε καὶ ἀέρος. Καὶ Ἵππων ὁ Ῥηγῖνος, ἐξ ὕδατος καὶ πυρός. Καὶ πολλῷ ἔτι Ὀνομάκριτος ὁ ἐκ [illegible]ιῶν, πυρός, καὶ ὕδατος, καὶ γῆς. (1) Καὶ Ἐμπεδοκλῆς ὁ ἐκ τῶν τεσσάρων, πῦρ τε ἀέρα τοῖς τρισὶ προθέμενος, καὶ τὰς κατὰ τὸ νεῖκος καὶ τὴν φιλίαν δυνάμεις (2) τὴν μὲν συναπτικὴν οὖσαν, τὸ δὲ διακριτικὸν (3) ταῖς φυσικαῖς γενέσεσι καὶ φθοραῖς ἐπιστήσας. Ἣν δὴ δόξαν καὶ πρὸς Ἡσίοδον αὐτόν, καὶ Ὀρφέα, καὶ Ἑρμῆν τὸν Τρισμέγιστον, καὶ τὸν περίπυστον Ζωροάστρην εἰσὶν οἳ ἀνάγουσιν. Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ περὶ ἀρχῶν τῇ αἰσθήσει ληπτῶν λεγόμεν, οὐκ ἂν ἔξω βαίνοιμεν τῆς ὁδοῦ, καὶ τοῦτο ὑποσυνάπτοντες διὰ βραχέων, ὡς οὐδὲ τὰ γνωριμώτατα ταῦτα στοιχεῖα ἀρχὰς εἶναι τοιαύτας ἐν τοῖς ὕστερον ὡμολόγηται οὔτε τινά, οὔτε πάντα. Τῶν γὰρ αἰσθητῶν ἀρχῶν τὸ φύσει ἁπλοῦν, καὶ μονοειδὲς ἐκ μονοειδῶν τῆς συστάσεως ἀπαιτουσῶν, κἀκεῖνα πάντως, ἅπερ αἰσθήσει ληπτὰ τυγχάνει, γῆ φημί, καὶ ὕδωρ, καὶ τ' ἄλλα, τοῖς ἑτεροειδέσι συναναχέκραται, καὶ οὐδὲν ἡμῖν ἐξ αὐτῶν περιπίπτει, ὃ ἂν καθαρόν τε εἴη, καὶ ἄκρατον, καὶ τῶν ἄλλων ἀμιγές. Πρὸς ὃ καὶ αὕτη μόνη ἂν ὑπολείποιτο παραμυθία, ὅτι τὸ πλεονάζον, καὶ σχῆμα οἷον γινόμενον τῆς ἐκ τῶν ἑτεροφυῶν ἐπιμιξίας ἐπὶ ἑκάστου, οἷον τὸ μὲν γεῶδες ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ δ' ὑδατῶδες ἐπὶ τοῦ ὕδατος, κτξ. τῶν ἀλλοτρίων ἀμελουμένων, οἷον εἴτινα παρεισφρήσειεν, εἴτε ὑδαρὰ μέρη τῇ γῇ, εἴτε γεηρὰ τῷ ὕδατι, ἐκεῖνο δὴ καὶ τὸν λόγον κατέχει τῆς αἰσθήσει οὐκ ἀλήπτου ἀρχῆς, καθ' ὃ καὶ τῶν τεσσάρων ἕκαστον, εἰς μίξιν τὴν τῶν συνθέτων τὸ ἑαυτοῦ συνεισφέρει. Οἱ γε μὴν ἀπὸ τῆς χυμίας, τὴν τετρακτὴν ταύτην ἀθετήσαντες τῶν στοιχείων τὴν περιώνυμον, πέντε τινὰ ἀρχοειδῆ τε καὶ φύσει ἁπλᾶ σώματα, εἰς ἀρχὰς ἐπὶ τῶν συνθέσεων ἀντικαταστῆσαι προείλοντο. Ἔστι δὲ ταῦτα πνεῦμα, καὶ θεῖον, καὶ ἅλας, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆ, εἰς ἅπερ ἅπαν σῶμα ἐκεῖνοι, δυ-

νάμει

(1) Σέξτος ὁ Ἐμπειρ. Βιβλ. γ'. Κεφ. δ'.
(2) Πλούταρχ. Α. Ἀρεσκ. Κεφ. γ'.
(3) Λαέρτιος ἐν τῷ βίῳ.

νάμει πυρὸς, καὶ δραστηρίων τινῶν ὑγρῶν, ἀναλύειν καταπαγγέλλονται. Καὶ πνεῦμα μὲν (ὃ καὶ Ἑρμῆν καλοῦσιν) ἐστὶν οὐσία τις λεπτοτάτη καὶ ἐνεργὸς, ἐφ' ἧς ἀμέσως ἐπὶ τῶν μικτῶν πᾶσα κίνησις. Θεῖον δὲ οὐσία τις λιπαρὰ καὶ ἰξώδης, ἡ τὰ ἐν οἷς ἀφθονωτέρα ἔνεστιν, εὐκατάφλεκτα καθιστῶσα. Τὸ δὲ ἅλας σῶμα σκληρὸν, τὸ πρώτως καθ' αὑτὸ τὴν γευστικὴν δύναμιν κινοῦν, καὶ εἰς ὕδωρ ἀναλυτὸν ὄν. Τούτου εἴδη τὸ ὀξὺ, ὃ δριμὺ φύσει τυγχάνει καὶ πληκτικόν. Τὸ ἀλκαλικὸν, ὃ καὶ τῷ ὀξεῖ συνανακραθὲν πάχει ἀνάζεσιν. Τὸ στερρὸν ὃ τῷ πυρὶ ἀντιπαλίσαται ἀντιβαῖνον καρτερῶς καὶ μαχόμενον. Καὶ τὸ πτήσιμον, τὸ ἐξ ἐναντίου ἐνδιδοῦν τῷ πυρὶ, καὶ ῥᾷστα ὑπεῖκον, καὶ εἰς αὔρας ὑπ' αὐτοῦ διασκεδαννύμενον. Ὕδωρ δὲ ἐστὶν (ὃ καὶ φλέγμα παρὰ τοῖς Χυμικοῖς ἀκούει) οὐσία τις ῥοώδης τε καὶ ὑγρὰ, ἄοσμος, ἄχυμος, πάντῃ ἀδρανής. Γῆ δὲ τελευταῖον (ἣ καὶ νεκρὰ κεφαλὴ παρ' αὐτοῖς ὠνόμασται.) οὐσία ξηρὰ, στερρὰ, ἄχυμος καὶ αὐτὴ, καὶ πάσης δραστηρίου ἀμοιροῦσα δυνάμεως, οἷα δήποτε ἡ διὰ κονίας, δύναμίν τε πᾶσαν καὶ ποιότητα ἀποθεμένη τέφρα γνωρίζεται. Ταῦτα τοίνυν, ἐπειδή φασιν ἐκ παντὸς μικτοῦ τῶν τελεωτέρων, ἤτοι πυρὸς, ἢ ἑτέρας ἧς τινοσοῦν θερμότητος δυνάμει ἀναλυομένου ἀποφέρεται, δῆλον ὅτι καὶ τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς προεγκείμενα ἐστὶ, καίτοι τὴν αἴσθησιν διαφεύγοντα. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τε τὸ πῦρ, ἢ πᾶν ὅ,τι τύχοι τῶν ἐν τῇ φύσει δραστικώτερον ἄλλο, καινὰς παράγειν οὐσίας, τὰς δὲ οὔσας διιστᾶν ἀπ' ἀλλήλων καὶ διακρίνειν. Εἰ γὰρ ἐκεῖνο, καὶ ἐξ αὐτῶν ἄλλας ἂν ἀπεδείκνυ, κἀκ τούτων ἔτι ἄλλας ἐς ἄπειρον. Ἀλλ' οὐκ ἔνι, τῆς γὰρ ἀναλύσεως πέρατά τινα κεῖται, οἷα δὴ καὶ τῆς διαιρέσεως. (§. φυγ'. φυδ'.) Καὶ προσόντα τοίνυν ἐκεῖνα τῷ συνθέτῳ, ὡς ἀρχαὶ συνθέσεως εἰκότως ἐνῆσαν αὐτῷ. Ἀρχαὶ δὲ αἰσθηταὶ, ὅτι καὶ χωρὶς τεθεῖσαι δι' ἀναλύσεως ὁρᾶται αἱ πᾶσαι καὶ ἅπται. Τινὲς δὲ καὶ τὴν ὄσφρησιν κινοῦσαι, ὥσπερ τὰ θεῖα· καὶ τὴν γεῦσιν, ὥσπερ τὰ ἅλατα. Τούτων δὲ ἡ μὲν γεώδης φύσις, ὑποστάθμης ἔχει λόγον ἐν τῷ μικτῷ, καὶ βάσεως· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος, καὶ τοῦ θείου, καὶ τοῦ ἅλατος, τὰ τοῦ εἴδους ἀναπληροῖ· ἡ δὲ ὑδατώδης, ὅσα καὶ κόλλη ὑπουργεῖ, τὸ εἶδος τῇ ὕλῃ συνάπτουσα, καὶ συσφίγγουσα. Ἀλλά γε τὰ πλείω

περὶ τούτων πολυπραγμονεῖν, τοῖς τὸ φυσικὸν εἶδος ἀκριβοῦσιν ἐάσωμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῶν ἐν τῷ Παντὶ Δυνάμεων, καὶ περὶ Νόμων τῶν ἐν τῇ Φύσει.

§. χε. Ἐκ πολλῶν οὐσιῶν συμπεπλεκομένων ταῖς πρὸς ἀλλήλας ἐπενεργήσεσί τε, καὶ ἀντιδράσεσι, τοῦ συστήματος συνίστασθαι νοουμένου, (§. υπι. υπς.) τοῦ τε ὅλου (§. υγα.) καὶ τῶν κατὰ μέρος, ἐξ ὧν ἐκεῖνο, (§. υγβ.) ὡς φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν, ἀκόλουθον ἂν εἴη, ἐγκαθιδρῦσθαι ὑπολαμβάνειν ταῖς οὐσίαις ἁπάσαις, καὶ τούτων ἑκάστῃ, καὶ δυνάμεις ἐξ ὧν αἱ ἐνέργειαι. (§. σο. σοβ.) δι' ὧν αἱ μεταβολαί· (σοα.) ἐν αἷς κεῖται τὰ τῆς διακοσμήσεως. (§. υπι.)

§. χς'. Αἱ δὲ δὴ τοιαῦται δυνάμεις καθ' ἃς τεταγμένως τὰ μὲν κινεῖν, τὰ δὲ κινεῖσθαι πέφυκε, νόμοι τε καὶ θεσμοὶ φύσεως ἔλαχον ὀνομάζεσθαι. Οἷς ἐν μέρει μὲν, αἱ καθ' εἱρμὸν χωροῦσαι τοῦ αὐτοῦ εἴδους μεταβολαὶ πειθαρχοῦσιν, ἅπασι δὲ, αἱ τοῦ ὅλου, ἀεὶ τοιαῦται ἀπαραιτήτως γινόμεναι, ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι, τῶν τε ὑφ' ὧν, καὶ τῶν ἐφ' ἃ καθισταμένων· τοὺς οὖν θεσμοὺς τουτουσί, τῇ δι αἰσθήσεων παρατηρήσει, καὶ πείρᾳ τῇ ἐπὶ τοῖς καθ' ἕκαστα συμβαίνουσι προσέχοντας καταμαθεῖν ἐνι. Ἄλλως δὲ οὐδαμῶς, οὐθ' εὑρεῖν, οὐδ' εἰκάσαι λόγον τινὰ τούτων ἐκ τῶν προτέρων ὅλως δυνατόν. (1)

§. χζ'. Εἴη δ' ἂν φύσεως ἁπλοῦς μὲν θεσμὸς, ὁ κατὰ μίαν τινὰ δύναμιν, σύνθετος δὲ ὁ κατὰ πλείονας, πῇ μὲν συναντιλαμβανομένας, πῇ δὲ καὶ ἀντιπεριϊσταμένας, ὑφ' ὧν δὲ

(1) Μυσχιμβρόεκ. Φυσικ. Κεφ. Α'. §. 1.

τὸ κινῆσαι τὸ αὐτὸ θεωρούμενος. Ὁ δὲ ἐξ ἁπάντων τῶν ἐν τῷ παντὶ νόμος κοινότατος, ᾧ τὸ ὅλον σύνταγμα συνέχεται καὶ διεξάγεται.

§. χή. Ἔτι οἱ μὲν εἰσὶ νόμοι προκαταρκτικοί τινες, οἱ ἄλλων μηδαμῶς ὄντες ἐξηρτημένοι. Οἱ δὲ δεύτεροί πως, καὶ ἐξ ἐκείνων οἷον παράγωγοι, κἀκείνοις τεθεῖσιν ἀπαραιτήτως ἑπόμενοι· οἷον εἰ τεθῇ ὁ κατὰ τὴν βαρύτητα νόμος, καὶ τὴν ἀντίβασιν, καὶ τὸ ἐλατήριον, ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἁπλουστέρων, ὁ τῆς ἀντανακλάσεως τοῦ προσαράσσοντος ἐπὶ πρῶτω τῶν ἀντιτύπων σώματι νόμος, κατὰ μέζον, καὶ διορισμὸν τεταγμένον, ἀναφύσει τὴν κίνησιν. Ἀεὶ γοῦν οἱ πρότεροι, καὶ ἁπλούστεροι.

§. χθ΄. Τοῖς δὲ τὰ ἠθικὰ πραγματευομένοις νόμοι φύσεως εἶναι λέγονται, πρὸς οὕς, ὡς κανόνας, τὰς ἑαυτῶν ἐλευθέρας πράξεις ἁρμόζοντας ἀπευθύνειν, διὰ τοῦ φύσει τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον καταυγάζοντος φωτὸς, ὁ Δημιουργὸς ὑποτίθησι καὶ παρακελεύεται.

Θεώρημα ΜΖ΄.

§. χί. „ Ταῖς ἐξ ὧν ἅπας ὁ κόσμος συναρμολογεῖται „ οὐσίαις, ἐνεῖναι μὲν δυνάμεις κινητικὰς ἐπάναγκες, γι- „ νώσκειν δὲ ἡμᾶς τούτων τὴν φύσιν ἐπ' ἀκριβὲς ἥτις ἐστὶ, „ χαλεπώτατον.

Δείκνυται διὰ τοῦ §. υπέ. καὶ τοῦ §. χέ.) τὸ Α΄.

Αἱ δὲ δυνάμεις αὗται, ἐνουσιωμένων κατ' αὐτὰς τῶν σωμάτων, λανθάνουσιν ἡμᾶς, ὥσπερ καὶ αἱ οὐσίαι (§. φιθ. φκ.). Ἄλλως δὲ καὶ τὸ πλεῖστον αὐτῶν ἐν κινήσει. (§. φοέ.) ὅ,τε τῆς κινήσεως ἀκριβὴς λόγος ἡμᾶς διαπέφευγε. (§. φοή. φοθ΄.) Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. χιά. Τοῦτο δὴ τὸ κινῆσαι δεῖ πολλοὺς ἐνδέχεσθαι τῇ ὕλῃ οὐσίαν τινὰ ἐνεργὸν καὶ δραστήριον, καὶ οἷον ἐμψυχῶσαι

τε καὶ ζωῶσαι πρὸς τὴν τοῦ παντὸς σύστασιν. Ἀμέλει τοι καὶ οἱ Χαλδαῖοι φέρονται, οὐ μόνῳ τῷ κατ' αὐτοὺς ὑπερκοσμίῳ φωτὶ διαχωρεῖσθαι τὸν σωματικὸν κόσμον ὑποτιθέμενοι, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ψυχῆς τινὸς πηγαίας, ᾗ φασι, καὶ καθόλου ἄγεσθαι. (1) Ὑπετίθετο δὲ καὶ Πλάτων ψυχὴν ἐγκόσμιόν τινα, παμμέγα οἷον τι ζῶον τυγχάνειν τὸν κόσμον ἀποφαινόμενος. (2) Εἰσῆγε δὲ καὶ Σπεύσιππος δύναμιν ζωτικὴν, ὑφ' ἧς ὁ Κόσμος ζωοπλαστεῖται. (3) Καὶ Πυθαγόρας δὲ, καὶ οἱ ἐκ τῆς Στοᾶς, ζωοποιεῖσθαι πως ἡγοῦντο ὑπὸ τοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅλον σύνταγμα, καὶ ἀναπνεῖν ὁλικῶς τε, καὶ κατὰ μέρη· δι' ἁπάντων διήκοντος. Αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ καθ' ἡμᾶς τὸ δόγμα, Περσῶν τε, καὶ Σιαμίων, καὶ Σινῶν ἔθνεσιν ἱστόρηται πρεσβευόμενον. Ὁ δὲ Τολλαῦδος, καὶ ὁ τούτου ἀκροατὴς Ἀντώνιος ὁ Κολλῖνος οἱ Θεοστυγεῖς, καὶ Μωσῆν αὐτὸν καὶ Σολομῶντα τοὺς Θεοφορήτους ἐπὶ τὴν δόξαν ἐφέλκονται, τὸν μὲν τὸ πνεῦμα ἐπιφερόμενον τοῖς ὕδασιν ἐν τῇ Κοσμογονίᾳ εἰσάγοντα, τὸν δὲ τὰς ἀνθρώπων ψυχὰς εἰς Θεὸν ἐπιστρέφειν μετὰ θάνατον, ὥσπερ δὴ καὶ τὰ σώματα εἰς τὴν γῆν εἰσηγούμενον. Τὸ δὲ τοιοῦτο καθόλου πνεῦμα, καὶ ἡ τοῦ Κόσμου, ᾗ φασὶ, ψυχὴ, καὶ τοῖς Καββαλισταῖς, εἰσποιεῖται. (4) Ὃ δὴ πνεῦμα ἀρχαῖόν τε καὶ ὑλαρχικὸν προσεῖπεν Ἑλμόντιος, καὶ οἱ Χυμικοὶ, καὶ Ἔρρικος ὁ Μόρος, καὶ ἄλλοι παρ' Ἄγγλοις. (5) Τελευταῖον δὲ καὶ ὁ Νεύθων, πλαστικόν τι πνεῦμα ἐνοικίζων τῇ ὕλῃ, ἐν αὐτῷ κεῖσθαι τοὺς φυσικοὺς ἐτόπαζε θεσμοὺς, καθ' οὓς συνέστη τε μορφωθέντα κατ' ἀρχὰς τὰ ὄντα, καὶ μέχει τέλους συνέχεται. Ἀλλ' οὗτοι μὲν οὕτως ἐν φύσει, οὔτε καὶ κοινῇ δεσποτοῦν ἐπὶ πάντων, τὸ τὴν ὕλην κοσμοῦν, καὶ οὐσίαν ἐνδυναμοῦν ἑκάστην ὑποθέσθαι δεῖν ὑπειλήφασι. Καὶ μίαν οὐσίαν οὕτως ἀντὶ τῶν δυνάμεων, διὰ τῶν οὐσιῶν χωρῆσαι ἐκβιασάμενοι, καὶ ταύτην ἀσώματον (οὐ γὰρ

(1) Ὅρα Σταλείου Ἱστορ. τῆς Φιλοσοφίας Μέρ. ιγ'. Τμῆμ. β'.
(2) Πολλαχοῦ τῶν Ἐπιστολ. καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ.
(3) Παρὰ Κικέρ. Βιβλ. α'. Περὶ Φύσ. Θεῶν.
(4) Ὅρα Βουδδ. Εἰσαγ. εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τῶν Ἑβραίων Σελ. 318.
(5) Ὅρα Διάλεξ. περὶ ψυχ. Κόσμου, Ἀδάμου τοῦ Ῥεχιμβέργ.

γὰρ σωματικὴν δηλονότι, εἴγε διὰ τῶν σωμάτων ἤκουσαν) προκάλυμμα τοῦτο τῆς σφῶν ἀγνοίας, ἐν ἐξαισίοις καὶ ὑπερφυέσιν ὀνόμασι. περιπετάσαι ἐμηχανήσαντο, ἄμεινον ἂν πολλῷ βουλευσάμενοι, εἰ τὸ τῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων χρῆμα λανθάνειν αὐτοὺς, ὡς καὶ ἡμεῖς ὡμολογήκεσαν. Ὁ δὲ δὴ Λεϊβνίτιος, καὶ μᾶλλον τι τῶν ἄλλων ἐκαινίσατο, τῷ ἀπείρῳ τῶν κατ' αὐτὸν μονάδων πλήθυϊ, καὶ τὰς δυνάμεις αὐτὰς εἰς ἀπειρίαν πληθύνας, καὶ ἑκάστην αὐτῶν οὐσιώσας. Ἀλλ' ἀκουστέον αὐτοῦ τὰ περὶ τούτων φιλοσοφοῦντος, ὡς οὕπως ἂν ἄμεινον τῆς δυναμεολογίας τῶν Γερμανῶν, τῆς πρῶτον καθ' ἡμᾶς τὸν θροῦν διεγειράσης, ἐν ἐπιγνώσει γενοίμεθα. „ Τὸ ἐνεργεῖν, φησὶ, χαρακτὴρ ἐστὶν οὐσιῶν. (1) ταύ„ την δὲ τὴν τοῦ ἐνεργεῖν δύναμιν, ἁπάσῃ οὐσίᾳ ἐνεῖναι „ φημὶ, ἐξ ἧς καὶ ἐνδελεχῶς ἐνέργειαν τινα προϊέναι, καὶ „ οὐδὲ τὴν σωματικὴν αὐτὴν οὐσίαν τοῦ ἐνεργεῖν ποτε παύε„ σθαι. Ἐκεῖνο δὲ μὴ, ὡς ἐχρῆν, ἐννενοηκέναι μοι δοκοῦ„ σιν, οἱ τὴν τοῦ σώματος οὐσίαν ἐν μόνῃ τῇ ἐκτάσει, ἢ „ κἂν τῷ ἀδιαχωρήτῳ εἶναι στήσαντες, καὶ πάντῃ ἠρεμεῖν „ καθ' αὑτὸ τὸ σῶμα ὑπειληφότες. (2) ὃ γὰρ οὐκ ἐνεργεῖ, „ καὶ δυνάμεως δραστικῆς ἠμοίρησεν, οὐσία οὐκ ἂν εἴη ὅ„ λως. (3) Κἀντεῦθεν τοίνυν εἰσβαλοίμην ἂν, ὡς ἐπάνα„ γκες ἐνεῖναι τῇ σωματικῇ οὐσίᾳ πρώτην τινὰ ἐντελέχειαν, „ ὡς πρῶτον τῆς ἐνεργήσεως δεκτικόν. Δύναμιν τουτέστι „ κινητικὴν τινα πρωτίστην, ἢ τῇ ἐκτάσει καὶ τῷ ὄγκῳ προ„ σοῦσα, ἀεὶ μὲν ἐνεργεῖ, ποικίλως δὲ ταῖς τῶν σωμάτων „ συμβολαῖς, καὶ ὁρμαῖς διατιθοῖτο ἑπομένη. Αὕτη δὲ ἡ „ οὐσιώδης τυγχάνει ἀρχὴ, ἡ ἐπὶ μὲν τῶν ζώντων ψυχὴ, ἐ„ πὶ δὲ τῶν ἄλλων, ἅττα ζωῆς ἠμοίρησεν, εἶδος οὐσιῶδες „ ἀκούουσα. (4) Ἐκ τούτων οὖν σημειώσαις ἂν Α'. ὅτι ἁπλῶς ἠρεμεῖν τὰ σώματα μὴ φύσιν ἔχειν τῷ Λεϊβνιτίῳ δοκεῖ. Εἰ γάρ ποτε καὶ ἠρεμήσειεν, ἀνέκλειπτον ἔχειν τὴν

προς

(1) Ἐν Πρακτικ. τῆς ἐν Λειψίᾳ Ἀκαδημ. Ἔτει 1695. Σελ. 145.
(2) Αὐτ. Ἔτει 1694. Σελ. 113.
(3) Αὐτ. Ἔτει 1698. Σελ. 439.
(4) Αὐτ. Αὐτ. Σελ. 434.

πρὸς τὸ κινεῖσθαι ἕπειξιν, ὑπὸ τῶν ἀντιπεπλεγμένων ἀν ἐκρεμμένης πως καὶ κολουομένης αὐτοῖς τῆς δυνάμεως. (§.σξθ΄.) Β΄. ὅτι καὶ οὐσιώδης ἡ δύναμις, καὶ ἀναφαίρετος ὅλως, μὴ τὴν τῶν σωμάτων οὐσίαν λόγω γοῦν ὑποτιθεμένη· συνισῶσα δὲ, ὡς ταύτη καὶ τὴν οὐσίαν συναναιρεῖσθαι, καὶ συνεισάγεσθαι. Γ΄. ὅτι καὶ τῶν σωματικῶν ἐκείνων μονάδων ἑκάστη ἰδιάζουσα ἔνεστι δύναμις, καὶ τῶν ἐν ταῖς λοιπαῖς ἁπασῶν φύσει διακεκριμένη. Δ΄. ὅτι καὶ πολλῷ τῷ μέσῳ διαφέρει τὸ δόγμα τόδε, τοῦ τῶν ἄλλων νεωτέρων προεκτεθέντος. Οἱ μὲν γὰρ μίαν κοινὴν ἐνεισῆγον τοῖς σώμασι δύναμιν, κατά γε τὰ δεκτικὰ ποικιλλομένην, ὁ δὲ ὑπὲρ ἀριθμὸν εἰσῆγεν αὐτὰς οὐσία διαφερούσας. Καὶ οἱ μὲν ἐπείσακτον, ὁ δὲ οὐσιώδη. Ἀλλ' ἡμῖν, ἐρεῖς, τί ποτε δοξαστέον ἂν εἴη ἐν οὕτω δυσχερεῖ, καὶ δυσεπικρίτω πράγματι; Ἔχοις ἂν ἐκ τῆς ἐφεξῆς κρίσεως. Α΄. οἱ αὐτουργὸν τῶν ἐν τῇ ὕλῃ κινημάτων τὸν Θεὸν ἐφιστάντες, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν φύσιν πᾶσαν οἱονεὶ ἐμψυχοῦντες, οὐ προσήκοντα τῷ Ὄντι τῷ ὑπερτάτῳ προσάπτειν ἐοίκασιν· ἐνὸν γὰρ διὰ δυνάμεων, ὧν ἂν ἐνέσπειροι τοῖς σώμασι, τὰ τῇδε διακοσμεῖν καὶ κινεῖν (ὅπερ ἀκροτάτης ἂν εἴη δυνάμεως) ἀμέσως αὐτοὶ πᾶσαν κίνησιν, κἂν τις τῶν φαυλοτάτων ᾖ, αὐτῷ τῷ ὑπεραγάθῳ τε καὶ ὑπερτελεῖ φέροντες ἀνατιθέασι. Β. οἱ τὴν καθόλου ψυχὴν, καὶ τὸ ὑλαρχικὸν πνεῦμα εἰσάγοντες, εἰ μὲν οὐσίαν τοῦτο τυγχάνειν φασὶ, παρὰ τὸ μηδεμίαν ἀπόδειξιν τῆς κατ' αὐτὴν ὑπάρξεως προχειρίζεσθαι, ἀποστεροῦσι καὶ τὰς οὐσίας τῶν ὄντων, ἁπάσης ἁπλῶς δυνάμεως. Καὶ τοι ὥσπερ ταύτην ἐνδυναμοῦσιν, ἐξὴν δήπου τῷ ἴσῳ λόγῳ, κἀκείνας. Εἰ δὲ δύναμιν αὐτὴν εἶναι λέγουσι, μίαν εἰσάγοντες, ἀναιροῦσιν οὕτω τὸ πολυειδὲς τῶν ἐν τῷ παντὶ δυνάμεων, ἃς παντοίας εἶναι εἰκὸς, τοῖς ὑπ' αὐτῶν χαρακτηριζομένοις εἴδεσιν ἀναλόγως συμποικιλλομένας τε καὶ συμπληθυνομένας. Γ΄. ὁ ταῖς οὐσιώδεσιν ἐντελεχείαις οὐσιοποιῶν τὰς μονάδας, τῇ μὲν ὡς ἀπειροπληθεῖς μονονοῦ τῷ εἴδει ἁπάσας διαφερούσας δυνάμεις εἰσφέρων, πιθανὸς, τῇ δ' ὡς τέλεον τὴν ἠρεμίαν ἀποσκεδάζων, ἀπίθανος. Ταύτῃ τοι τὸ δοκοῦν καὶ ἡμῖν περὶ τούτων ἀποφαινομένοις, ἐνεῖναι δὴ τοῖς σώμασι (διὰ τὸ Α΄. μέρος τοῦ Θεωρήματος) δυνάμεις τινὰς πρεσβεύομεν,

καὶ ταύτας ποικίλας, καὶ ἀλλήλων τῷ ὑποκειμένῳ διηρημένας. (κατὰ τὸ Β'. τῶν ἀνωτέρω) καὶ ἐδ' ἀπείρως πληθεῖς ὡς κατὰ τὰς μονάδας πληθύνεσθαι, ἐδὲ τῷ εἴδει ἀπαξαπάσας ἀλλήλων διακεκριμένας, (κατὰ τὸ γ'.) δι' ὧν ὁ Κοσμήτωρ (κατὰ τὸ Α'.) τὸ ἐσιωθὲν ὑπ' αὐτῷ σύστημα κοσμεῖ τε καὶ διεξάγει. Εἰ καὶ ἐπ' ἀκριβὲς οἷαι αὗται εἰσὶ (διὰ τὸ β'. μέρος τῷ Θεωρήμ.) ἀγνοεμένας.

Θεώρημα ΜΗ'.

§. χιβ'. „ Αἱ δυνάμεις αἷς τισιν ἡ τῷ παντὸς διακόσμησις ὁρόθετεῖται, τῆς τῷ Δημιεργῷ βελήσεως ἐξηρτημέναι εἰσί.

Θῶμεν γὰρ μή, ἐκἐν ἄρα τὸ σχῆμα τῷ κόσμε τῆς τῷ Δημιεργῷ ἐξῆπται βελήσεως. Καὶ εἰ τῦτο, ἐδὲ τρεπτόν τι ἄρα ὁ Κόσμος. Ἀλλ' ἔστι τρεπτόν. (§. υηγ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. χιγ'. Ἀλλ' εἴποι τις αὖ ὅτι τρεπτὸς ἀνωμολόγηται ὁ Κόσμος διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἀλλοιώσεις, καὶ μεταβολὰς (§. υπς'. υπζ'.) τὰς ἐξ αὐτῶν δὴ τῶν δυνάμεων συμβαινέσας. (§. χε.) Καὶ ὅτι ἐδὲ ἁπλῶς. (§. υηγ'.) Οὐχ ἔτω δὲ ὡς καὶ ταύτας ἢ μή, ἀλλ' ἑτέρας τινὰς δυνάμεις προσλαβεῖν ἐνδέχεσθαι, ὅπερ ὑπεμφαίνειν δοκεῖ τὸ Θεώρημα. (§. αἰωτ.) Ἀλλ' ἀπαντητέον ὅτι τρεπτὸς ὁ Κόσμος καὶ ἔτω. Α'. γὰρ φέρε ἕτι τῶν ἐν τῷ παντὶ κατὰ μέρος δύναμιν ἔχον, ἐχέτω ἀναφαιρέτως καὶ ἀναλλοιότως, καὶ β'. ἰδία, καὶ γ'., καὶ ὁ λόγος ὁμοίως κατὰ πάντων χωρείτω. Τοιγαρῶν ἐξ ἀτρέπτων τὸ τρεπτὸν, καὶ χεῖρον ἑκάστης τῶν ἁπλεςάτων ἐσιῶν ταύτῃ ἂν εἴη τὸ ὅλον σύνταγμα. Ἀλλ' ἐ δοκεῖ. Β'. Εἶτα καὶ τὸ ὑποστῆναι τὸν Κόσμον τῆς τῷ Δημιεργῷ βελήσεως ἔργον εἶναι ἐθέμεθα. (§. φς'.) τῆς αὐτῆς ἄρα βελήσεως ἂν εἴη τὸ τὰς ἐσίας ἐξ ὧν ὁ κόσμος, τοιαύτας ἐγκαθιδρυμένας σφίσιν, καὶ ἐνεσπαρμένας οἷον πλετεῖν δυνά-

νάμεις, ἢ μὴ τοιαύτας. Ἐπείτοιγε ἐδὲν ἄλλο αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐνταῦθα δυνάμεις εἰσὶν, ἢ τὸ τὰ μὲν κινεῖν ἔχειν, τὰ δὲ κινεῖσθαι, καὶ τὰ μὲν μεταβάλλειν, τὰ δὲ μεταβάλλεσθαι. (§. χέ. χς'.) καὶ ταῦτα κατάγει τὸ μᾶλλον, καὶ τὸ ἧττον, καὶ κατὰ διορισμὲς παντοίες. Ἀλλὰ τὸ εἶναι τῇ σωματικῇ φύσει πρὸ τέτων δεῖ νοεμένῃ, καὶ χωρὶς τέτων ἐκ τῦ ἀκολέθε καὶ ὑφίςασθαι, ἢ ἄλλως πως διακεῖσθαι δυναμένῃ. Ἄρα κτ. Γ'. Καὶ Κόσμος ἕτερος δυνατός. (§. φβ'. φγ'.) ὑποςαίη δ' ἂν νεύματι τῆς βελήσεως τῦ Δημιεργῦ. (§. φς'.) Εἴη δ' ἂν ἕτερος ἤτοι ἐξ ἄλλων ὄντων παρὰ ταῦτα συνεςηκὼς, ἢ καὶ τέτων μὲν, τῦ δὲ ἐπικρατῦντος ῥυθμῦ ἐξαλλοιωθέντος, (§. υπθ'.) ταὐτὸν εἰπεῖν τῆς διακοσμήσεως ζαπείσης. Ἡ δὲ διακόσμησις ἐκ τῶν δυνάμεων (§. υπέ. καὶ §. χέ.) Ἄρα κτ.

Πόρισμα.

§. χιδ'. Οἱ ἄρα τῆς φύσεως λεγόμενοι θεσμοὶ, οἱ κατὰ τὰς ἐν τοῖς ἔσι δυνάμεις, (§. χς'. χζ'.) ζεπτοὶ εἰσὶ καὶ αὐτοὶ, καὶ τῇ ἐλευθέρᾳ βελήσει τῦ Δημιεργῦ ὑπείκοντες.

Θεώρημα ΜΘ'.

§. χιέ. „ Τὰ τεράςια τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν τελέμενα ἐν „ τῷ παντὶ, δυνατὰ μὲν ἐκ τῦ Δημιεργῦ, ἀδύνατα δὲ „ ἐξ ἄλλε τε παρ' ἐκεῖνον.

Τοιαῦτα γὰρ εἶναι φαμὲν τὰ μὴ κατὰ τὲς κειμένες τῇ φύσει θεσμὲς, ἀλλὰ παρ' ἐκείνες τε καὶ ὑπὲρ ἐκείνες· (ἐξ ὑποθ.) ἐκείνε δὲ μόνε τῇ παντελευθέρῳ βελήσει, οἱ θεσμοὶ ἔτοι ὑπείκοντες (§. χιδ'.) ὑπ' αὐτῦ ἂν μόνε καὶ ζαπεῖεν. Ἄρα τὸ Α'.

Ὅρα καὶ §. ροθ'. ρπ'.)

Εἰ δέ τι καὶ ἄλλο αἴτιον πρὸς τὸ δοκῦν τὲς κειμένες νόμες εἶχε κινεῖν, ἤτοι τῦτο ἂν εἴη τι τῶν ἐν τῷ συςήματι, ἢ ἐκτός. Ἀλλ' εἰ μὲν ἐκεῖνο, ἐκ δυνάμεως ἄρα τῆς ἐν τῇ

φύ-

φύσει, καὶ οὐχ ὑπὲρ φύσιν εἴη ἂν τὸ τελούμενον, καὶ οὐδὲ τεράστιον ὅλως. Εἰ δὲ τοῦτο, πότερον ὁ Δημιουργὸς, ἤ τι τῶν δημιουργηθέντων. Εἰ γὰρ τὸ δεύτερον καὶ τοῦτο ἄρα τοῦ παντὸς μέρος ἂν εἴη, ὡς ἐπενεργοῦν ἐν τῷ συστήματι (§. υγά.) ἀλλὰ καὶ τοῦ παντὸς ἐκτὸς ἅμα (διὰ τὴν ὑπόθεσιν.) Ὅπερ ἀδύνατον. (§. λ'.) Εἰ δὲ τὸ Α'. ἔχομεν τὸ προτεθέν. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχόλιον.

§. χιϛ'. Διακριτέον τὰ τρία ταῦτα, τὸ κατὰ φύσιν, καὶ ὑπὲρ φύσιν, καὶ παρὰ φύσιν. Καὶ κατὰ φύσιν μὲν ῥητέον, τὸ κατὰ τοὺς ἐν τῇ φύσει κειμένους θεσμοὺς γινόμενον. Ὑπὲρ φύσιν δὲ, τὸ μὴ κατὰ τούτους, τῇ τοῦ Θεοῦ δὲ ἀπολύτῳ τε, καὶ παναλκεῖ δυνάμει τελούμενον. Παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἔξω τῶν κειμένων νόμων, διὰ βίαν τινὰ ἐπενεχθεῖσαν ὑπό τινος τῶν ἐν τῇ φύσει αἰτίων, ἀντιπαρευσαμένου τε, καὶ κατισχύοντος, τινὶ τῶν ὄντων ἐπισυμβαῖνον. Καὶ κατὰ φύσιν μὲν τὸ πῦρ ἀνωφερές ἐστι, καταχθείη δ' ἂν ἀπ' οὐρανοῦ ὑπὲρ φύσιν. Παρὰ φύσιν δ' ἂν εἰς κύκλον περιάγοιτο, χειρὶ τῇ κατεχούσῃ, ἢ ἄλλῃ τινὶ μηχανῇ δινούμενον. Καί τοι καὶ τοῦτο, πρὸς μὲν τὸν κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ πυρὸς θεσμὸν παρὰ φύσιν εἴποις, ἀπιδὼν δὲ πρὸς τὴν ἐν τῇ χειρὶ δύναμιν, καὶ τὸν διαγορεύοντα θεσμὸν, τῇ σφοδροτέρᾳ κινήσει ὑπείκειν τὴν ἄτονον, κατὰ φύσιν γίνεσθαι ἀποφηνάμενος οὐκ ἂν ἁμάρτοις. Οὕτως οὖν καὶ παρὰ φύσιν ἄνω θέειν ὁ λίθος λέγεται χειρὶ προϊέμενος, τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος ἐκβιαζομένου, ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο κατὰ φύσιν συμβαίνειν εἴποιμι ἄν, νόμου νόμον ὑπερνικῶντος τοῦ τῆς προέσεως τὸν τοῦ βάρους, καί μοι τοὐναντίον εἴτις ἀφίοι λίθον, τῇ δυνάμει ἀνάλογον, ὁ δὲ μένοι μετέωρος, ἢ τοὔμπαλιν κατενεχθείη, μηδενὸς τῇ προέσει ἐμποδὼν ἱσταμένου, τοῦτ' ἂν ἥκιστα κατὰ φύσιν γίνεσθαι δόξειε. Παρὰ φύσιν δὲ οὐκ ἀπεικότως ἀκούει καὶ ὅσα, κἂν ἄλλως τισὶ τῶν ἐν τῇ φύσει γενικωτέρων θεσμῶν ὑπείκοι, ἤτοι βίαν ὑποφέρει εἴδει τινὶ, τὰς κατ' αὐτὸ δυνάμεις κολάζοντα καὶ διαφθείροντα, ἢ τῷ τέλει τῆς φύσεως προφανῶς ἀπομάχεται.

ται. Παρὰ τὴν φύσιν δὲ πλεῦταῖον, καὶ τὸ ἀθεμιτουργεῖν, οὓς Θεὸς ὑπηγόρευκε τῇ λογικῇ ψυχῇ νόμους, παρὰ φαῦλον τιθέμενον. Ἐπιστάσεως δὲ ἄξιον ὡς τὰ μὲν ὑπὲρ φύσιν, ἀνερμήνευτα ἐστὶν ἡμῖν, ὡς ὑπὲρ λόγον ὄντα, καὶ ἔννοιαν. Τὰ δὲ παρὰ φύσιν ἀναπτυκτέον, τόν τε ἀθεσμούμενον νόμον ὑποτιθεμένοις, καὶ τὸν καθ᾽ ὃν τὰ τῆς βίας ἐπάγεται. Τὰ δὲ κατὰ φύσιν, τὸν νόμον διερμηνεύοντας, ἤτοι τὰς δυνάμεις καθ᾽ ἃς τελεῖται. Ἔνθεν τοι καὶ τῶν φαινομένων λόγον ἀποδοῦναι (εἰ μὴ ἐπὶ πάνυ ὀλιγίστων) χαλεπὸν, διὰ τὸ πάνυ δι᾽ ἀριθμοὺς τυγχάνειν τῶν δυνάμεων, τὰς ἡμῖν οὔσας ληπτάς· (§. χι. χια.) καὶ διὰ τὸ μηδεμίαν τυχὸν, μηδενὸς πρὸς ἀκρίβειαν. Διὸ δὴ καὶ τῶν ὑπερφυῶν πρασίων, τὰ ὑπὸ τῶν φυσικῶν καλούμενα τέρατα, καὶ τὰ λεγόμενα θαυμάσια παρὰ τοῖς αὐτοῖς διαιρετέον. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐστὶν, ὧν ἀμέσως (καθάπερ τινὲς ὡρίσαντο) ὁ Θεὸς αὐτουργὸς ἀναδείκνυται, τὰ δὲ παρὰ φύσιν ἐστί. Τὰ δὲ κατὰ φύσιν μὲν, παρὰ δὲ τὸ ἄηθες, καὶ τὴν παντελῆ ἄγνοιαν τῶν αἷς τελοῦνται δυνάμεων, παρ᾽ ἡμῶν θαυμαζόμενα. Ἐνταῦθα γενομένῳ ἐπεὶ τοῦ περὶ τῶν πρασίων ἡψάμεθα λόγον τῶν ὑπερφυῶν, κατὰ λόγον τῇ μεταφυσικῇ θεωρίᾳ πρέποντα, πάρεργον ἂν εἴη, καὶ περὶ τῶν τῆς ἀποκαταστάσεως λεγομένων, περὶ ὧν Λεϊβνίτιος καὶ Οὐόλφιος οἱ Γερμανοὶ ἐπραγματεύσαντο βραχέα διελθεῖν. Α΄. μὲν οὖν, διὰ παντὸς, ὅπερ ἂν ὑπὸ Θεοῦ τελεσθείη, τοιούτου πρασίου, τὴν ἐν τῷ παντὶ τάξιν παράττεσθαι ὑπειλήφασι, τουτέστι τοιοῦτό τι συμβαίνειν, οἷον οὐκ ἂν συνέβη ποτὲ, αὐτῆς ἀκινήτου μενούσης, τῆς κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους τῶν ὄντων τάξεως. Β΄. Κἀντεῦθεν ἄλλα φασὶν ἀποβαίνειν ἑπομένως, παρὰ ἔμελλεν ἀποβήσεσθαι τοῦ σημείου μὴ γινομένου. Γ΄. Ἀλλ᾽ εἰ τοῦ βουλήματος ἤδη αὐτοῦ τελεσθέντος διὰ τῆς παραδοξοποιίας βουλητὸν εἴη Θεῷ, τὴν ἥτις παρακεκίνηται τῶν ὄντων τάξιν ἀποκαταστῆσαι, ταυτὸν εἰπεῖν, ὅπερ ἀπέβη ἂν εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἐγένετο, ἀποβῆναι ποιῆσαι, εἰ τοῦτο δέξειε, πῶς ἂν γένοιτο; Δ΄. Γένοιτ᾽ ἂν, φασὶ, τοῦτο (εἰ καὶ μηδέ ποτέ τι τοιοῦτο γενέσθαι ἀποφαίνεται ὁ Οὐόλφιος) εἰ διὰ καινοῦ πρασίου, ἡ κατὰ φύσιν τῶν πραγμάτων τάξις ἡ ἐσομένη ἂν, μὴ τοῦ α. τελεσθέντος, ἀποκατασταθείη. Ε΄. Καί

τόγε καινὸν τοῦτο τεράστιον, δι' ὅπερ αὖ κατὰ ῥυθμὸν τὸν φύσει πρέποντα ἐχώρησε τὰ ὄντα, τεράστιον ἐκάλεσαν ἀποκαταστάσεως. Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἡμῖν μὲν ἅλις, ὅσον μὴ πλέον τὴν τερατιολογίαν τούτων τῶν Μεταφυσικῶν περιδραμεῖν, ἐντύχοι δ' αὖτις πλείω περὶ τούτων μετιὼν τὰ Λωκίου (1), τὰ Κλερίκου (2), τὰ Κλαρκίου (3), τὰ Λεϊβνιτίου (4), τὰ Οὐολφίου (5), καὶ ἄλλων.

Θεώρημα Ν'.

§. χιζ'. „ Τῶν ἐν τῷ ὑφεστῶτι Κόσμῳ κειμένων νόμων, οὓς μὲν ἀγνοοῦμεν, οὓς δὲ γινώσκομεν, ἀλλ' ἐκ τῶν „ ὑστέρων.

Οἱ γὰρ νόμοι κατὰ τὰς δυνάμεις, (§. χς'.) τὰς δὲ δὴ τὸ πλεῖστον μέρος ἀγνοοῦμεν. (§. χι. χια.) Ἄρα τὸ Α'.

Ἀλλὰ καὶ ἐναργῶς τινὰ τῶν γινομένων ὁρῶντες, κατὰ λόγον τὸν αὐτὸν, καὶ ἐν περιστάσεσι ταῖς παραπλησίαις ὡσαύτως ἀεὶ συμβαίνοντα, ἐπὶ τινὰς δυνάμεις ἀνάγειν εἰώθαμεν, οἷον τὸ μὲν κατωφερὲς τῶν σωμάτων ἐπὶ τὴν βαρύτητα ἀναφέρομεν, τὴν δ' ἀντανάκλασιν τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὸ ἐλατήριον. Καὶ ἐπὶ ἄλλων τινῶν ὁμοίως. Οὕτω γάρ τοι καὶ οὐκ ἄλλως οἱ τῆς φύσεως ἰχνηλάται τοῖς καθ' ἕκαστα γινομένοις, λογισμοῖς ἀτενέσι προσέχοντες, καὶ παρατηροῦντες ἐπιμελῶς τὰ φαινόμενα, ἐκ τούτων ἐπὶ τοὺς μηχανικοὺς λεγομένους νόμους, κατὰ μετάβασιν τῇ διανοίᾳ ὁμολογοῦσιν ἀναδραμεῖν. Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχό-

(1) Διαλεξ. Περὶ τεράστ.
(2) Περὶ Ἀπιστίας.
(3) Ἀπαντ. πρὸς Λεϊβνίτ.
(4) Ἐν τῇ Θεοδικαίᾳ καὶ Ἀπαντ. πρὸς Κλάρκ.
(5) Ἐν Μεταφυσ.

Σχόλιον.

§. χιη΄. Α΄. Οὖν καθ᾽ ἑαυτὴν, ὡς ἔχει φύσεως, τὴν σωματικὴν τε καὶ ἔνυλον οὐσίαν, περισκοπήσαντες, οὕτω πεφυκῦαν τὴν ὕλην συνεῖδον καὶ κατεφώρασαν, ὡς μηδεμίαν ἔχειν τροπὴν αὐτὴν ἑαυτῇ ἐμποιῆσαι. Ἠρεμοῦσα γὰρ καθ᾽ ἑαυτὴν οὐδέποτε κινηθήσεται, κινουμένη δὲ, οὐδέποτε ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἠρεμήσει, καὶ τοιὸν δὲ ἢ τοιὸν δὲ φέρουσα σχῆμα, οὐκ ἄν ποτε ἐξ οἰκείας δυνάμεως αὐτὸ μεταμείψειε. Διὸ δὴ ταύτην τὴν φύσει προσεῖναι θεωρουμένην τῇ ὕλῃ ἰδιότητα, δύναμιν ἀδρανίας ἀποκαλέσαι ἠξίωσαν. Ἔστι δὲ, τόγε ἀληθὲς εἰπεῖν, ἀδυναμία ἀκριβὴς αὕτη, καὶ νωθρότης τις τῆς ὕλης, καὶ πρὸς τὸ ἐνεργεῖν ἀφυΐα, καὶ τί ἄλλο, ἢ παντελὴς ἀσθένεια. Ἣν ἐν αὐτῇ τῇ ὕλῃ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὑπέθεντο, δύναμιν ἄκρατον ὁρισάμενοι, καὶ μηδὲν καθ᾽ ἑαυτὴν ἐνέργειαν ἔχουσαν, ἀλλ᾽ ἢ τὸ δυνάμει. Κατ᾽ αὐτὴν οὖν τὴν ἰδιοτροπίαν τῆς ὕλης κείσθω·

Α΄. Νόμος ὁ τῆς ἀδρανίας.

„ Καθ᾽ ὃν, ἐν οἱαδήποτ᾽ ἂν καταστάσει ἡ ὕλη τεθῇ, ἐν
„ αὐτῇ μένει, εἰ μηδὲν ὑποτεθείη τὸ ἔξωθεν αὐτῇ ἐπε-
„ νεργοῦν τε, καὶ μεταβάλλον.

Ἐκ γὰρ δὴ τούτου καὶ οἱ νόμοι οἱ ἐφεξῆς·

„ Τὸ ἠρεμοῦν σῶμα οὐκ ἂν ἑαυτὸ κινήσειε ποτέ. Καὶ πᾶν
„ τὸ κινούμενον σῶμα ὑφ᾽ ἑτέρου κινεῖται.

„ Καὶ σῶμα τὸ ἐν κινήσει ὂν, οὐκ ἂν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ἠρεμή-
„ σειε.

„ Καὶ πᾶν τὸ ἀπὸ κινήσεως ἠρεμοῦν (λέγω δὲ ἀπὸ κι-
„ νήσεως διὰ τὸ §. φοϛ΄. φοζ΄.) ὑφ᾽ ἑτέρου πάντως τὸ ἠ-
„ ρεμεῖν προσλήψεται.

Β΄. Πρὸς τὰ ἐπ᾽ αὐτῇ ἐνεργοῦντα τὴν ἔνυλον φύσιν ἀπιδόντες, ἐπιτηδείως ἔχειν κατειλήφασι τὴν ὕλην, πᾶσαν ὑλικὴν μεταβολὴν ἐπιδέξασθαι πρὸς ἐκείνων. Καὶ ἠρεμοῦσαν μὲν δύνασθαι κινηθῆναι ὑπ᾽ ἄλλου, κινουμένην δὲ καταχεθῆναι καὶ παύσασθαι τῆς κινήσεως, ἢ καὶ βράδιον κινηθῆναι, μέρος πηλίκον τῆς ἐνούσης ὁρμῆς ἀποθεμένην· ἢ καὶ τάχιον ὁρμὴν πλείονα ἐφ᾽ ἧς εἶχε προσλαβοῦσαν. Καὶ σχῆμα δὲ

τὸ

τὸ περιὸν πεφυκέναι ἀμείβειν τὴν αὐτὴν, καὶ ὅλως ἀδιαφορεῖν, πρὸς πᾶσαν, ἥτις αὖ αὐτῇ προσήκουσα ᾖ, κατάστασιν. Οἷον τὸ ἀκινητοῦν σῶμα α ὑπὸ τοῦ προσβάλλοντος αὐτοῦ σώματος β, ἀνάλογον τῇ κατὰ τὸ μέγεθος τῆς κινήσεως προσβολῇ, ἐπιδέχεσθαι οἷον ἐστὶ τὴν φοράν. Καὶ τὸ κινούμενον β, ὑπὸ τοῦ ἀκινητοῦντος α, ἢ καὶ ἀντιφερομένου, τῇ ἀπαντήσει, ἤτοι ὅλην, ἢ μέρος, τὴν μὲν τοῦ ὄγκου, τῇ δὲ πρὸς τῷ ὄγκῳ καὶ τῇ ὀξύτητι ἀνάλογον, ἀφαιρεῖται ἣν ἔχον ἐτύγχανε κίνησιν. Καὶ ὅλη δὲ (ὃ τοῖς τὸν νοῦν παχυτέροις, καὶ μόνῃ τῇ αἰσθήσει τὰ ὄντα κρίνουσι παρὰ δόξαν ἐστὶ) ἡ γῆ ἀκινητοῦσα, κίνησιν ὑπὸ μυίας ἐπικαθημένης, εἰκὸς πορίζεσθαι ὁποσοῦν, διὰ τῶν ἐπ' αὐτῆς μερῶν διαβαίνουσαν, παρὰ τὸ βραχὺ τοῦ μεγέθους ἡμῖν ἥκιστα ληπτὴν αἰσθήσει, λόγῳ δὲ θεωρητήν. Καὶ ὄγκος δὲ ὅσος ἡ γῆ κινούμενος, ἣν ἀντιπεριπέσῃ μυίᾳ, φέρε, ἢ κώνωπι, μέρος ὁμοίως ἀποβάλλεται ἧς εἶχεν ὁρμῆς ἀνάλογον τῷ ἀντιπίπτοντι, διὰ μὲν βραχύτητα οὐκ αἰσθητὸν, λόγῳ δὲ ληπτόν. Τὸ δὲ δὴ περιὸν τοῦτο τῇ ὕλῃ πάθημα ἐναντίον πως τοῦ ἀνωτέρω ἐστίν· ὥσπερ γὰρ δι' ἐκείνου ἀδρανὴς καθ' ἑαυτὴν οὖσα ἐδείκνυτο, οὕτω διὰ τοῦτο πρὸς πᾶσαν μεταβολὴν εὐφυῶς, καὶ ἑτοίμως γνωρίζεται ἔχουσα· Ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἀσχέτως, τοῦτο δὲ πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐνεργοῦντα τὴν ἀναφορὰν ἔχουσα. Κληθείη δ' ἂν ὀρθῶς ἡ τοιουτώδης δεξιότης τῆς ὕλης ἀδιαφορία, καὶ δύναμις τῷ ὄντι παθητικὴ, οἵαν δὴ καὶ οἱ περὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην ταύτῃ προσνέμειν, ἐκμαγεῖον ὀνομάσαντες, καὶ πανδεχὲς, καὶ τιθήνην, καὶ μητέρα, καὶ χώραν, καὶ φύσιν ἔχειν τοιαύτην εἰπόντες, ὥστε πᾶσαν μὲν γένεσιν ὑποδέχεσθαι, ἅπαν δὲ εἶδος, καὶ πάσας μεταβολὰς ἐκ τοῦ ἀκολούθου καὶ ἀλλοιώσεις ῥᾷστα μεταβάλλεσθαι. Συγχέειν δέ μοι ἐοίκασι τὴν ἀδιαφορίαν ταύτην, καὶ παθητικὴν εἰρημένην δύναμιν, τῇ ἀνωτέρω ἐκτεθείσῃ τῆς ὕλης νωθείᾳ τῷ αὐτῷ ὀνόματι τῆς ἀδρανείας ἄμφω περισημαίνοντες Νεύτων, Κεῖλλιος, Κλάρκιος, Γραβεζάνδιος, Μουσχεμβροέκιος, καὶ ἄλλοι. Ἄμεινον δ' ἂν ἐκεῖνα εἴγε διέκριναν. Καὶ τοίνυν κείσθω·

Β΄. Νόμος ὁ τῆς Ἀδιαφορίας.

„ Τῆς ἐν ᾗ κεῖται καταστάσεως, ἐν κινήσει ἢ ἠρεμίᾳ,

„ καὶ τοῖς τοιούτοις, ἐπὶ τὴν ἐναντίαν ῥᾳδίως πέφυκεν ἡ ὕ-
„ λη μετακινεῖσθαι καὶ μεθίστασθαι, ὑπὸ τοῦ ἔξωθεν αὐτῇ
„ ἐπενεργεῖν δύναμιν ἔχοντος.

Ἐκ δὲ τούτου καὶ οἱ ἐφεξῆς.

„ Ἠρεμοῦσα ἡ ἔνυλος φύσις, ὑπὸ τοῦ ἐπενεργεῖν αὐτῇ
„ δύναμιν ἔχοντος, ἐκ τῆς ἠρεμίας ῥᾷστα ἂν μεταχθείη εἰς
„ κίνησιν.

„ Κινουμένη δὲ ἀνάπαλιν ἂν μεταςαίη, ἀπὸ τοῦ κινεῖσθαι,
„ ἤτοι εἰς τὸ ἠρεμεῖν, ἢ γοῦν εἰς ἐλάσσονα κίνησιν, ἢ καὶ
„ μείζονα.

Γ. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ ξῖτον προσεῖναι τῇ ὕλῃ γνώρισμα, ἀμφιλαφεῖ παιδευθέντες τῇ πείρᾳ οἱ φιλοσοφοῦντες διέγνωσαν, καθ᾽ ὃ τοῖς ἐνεργοῦσιν ἐπ᾽ αὐτῆς, ἀντέχουσά πως, καὶ ἀντιβαίνουσα, καὶ αὐτὴ ἀμοιβαδὸν ἀντενεργεῖν πέφυκε. Ταύτην δὲ δύναμιν παθητικὴν οἱ περὶ Λεϊβνίτιον (1) ἐκάλεσαν, ἀλλὰ τῆς δευτέρας τῷ ἀνωτέρω μᾶλλον οἰκειουμένης τὴν κλῆσιν· αὕτη καταλλήλως ἂν οἶμαι ἀντίδρασις λέγοιτο, καὶ ἀντίβασις, ἢ τοιοῦτο τι παραπλήσιον· ἐν ἁπάσαις δὲ ταῖς ἐπισυμβαινούσαις τοῖς σώμασι μεταβολαῖς καταφανὴς γίνεται καὶ αὐτή. Οἷον εἰ σῶμα τὸ α ἠρεμοίη, ἤτοι ἐπιπέδῳ τινὶ ἐπιτεθέν, ἢ καὶ μίτῳ ἀνηρτημένον, προσβάλοι δὲ αὐτῷ προσαράξαν σῶμα ἕτερον τὸ β. ἀντέχει μὲν τὸ α τῇ προσβολῇ τῇ ἀπὸ τοῦ β ἀντιβαῖνον, αἴρει δὲ καὶ μοῖραν, ὡς ἀντενεργοῦν δήπου ἀπὸ τῆς τοῦ β προσιούσης ὁρμῆς. Τεκμήριον δὲ ὅτι ἐπιβραδύνει τοῦτο τὴν ἐφεξῆς κίνησιν. εἰ μὴ γάρ, ὁποσονοῦν ἂν τεθείη τὸν ὄγκον τὸ α, καὶ ὑπὸ τῆς τυχούσης ἂν προσβολῆς ἐς ἀεὶ ἐκινεῖτο, διὰ τὴν ἀνωτέρω εἰρημένην, μετεῖναι αὐτῷ ἀδιαφορίαν. Ἀλλὰ καὶ τόγε ἠρεμοῦν α, ἵν᾽ ἐπὶ ὥρας ἑξηκοςοῦ, ὀργυιὰν φέρε, παρελάσῃ, μείζονος χρῄζει τῆς ἀπὸ τοῦ κινοῦντος ὁρμῆς, ἢ ὅπως ἐν ἴσῳ χρόνῳ τὴν ἡμίσειαν διεξέλθοι τοῦ ὀργυιαίου διαςήματος· καὶ τότε δὴ μείζων ἐν τῷ κινοῦντι συμβαίνει ἡ τῆς φορᾶς ἀπομείωσις. Ἡ δὲ ἀντίδρασις αὕτη ἐνθεωρεῖται μὲν τῷ σώματι ἀκι-

(1) Ὅρα τὴν Φιλόσοφον τοῦ Κασιλλὲτ, Κεφ. ι΄. §. 142.

ἀκινητῶντι πρὸς τὸ κινῶν, ἐνθεωρεῖται δὲ καὶ κινυμένῳ πρὸς ἄλλο κινέμενον, καὶ κινῶν κινήσει ἤτοι ἀντιθέτῳ, ἢ καὶ κατὰ ταυτὰ (ταχίονι δὲ) ἀποδιδέσῃ. Κἀνταῦθα δή τις συμβαίνει ἀλληλενέργεια, καὶ ἀλληλοπάθεια. Ἀεὶ γεμλὼ τὸ μείζονος λαχὸν τῆς ὁρμῆς, ἐνεργεῖν λέγεται πρὸς τὸ ἔχον ἐλάσσονα, μεταδιδῦν τῆς κινήσεως, τὸ δὲ τὴν ἐλάσσονα πρὸς τὸ τὴν μείζονα ἀντιδρᾷν τε καὶ ἀντενεργεῖν, μεταλαμβάνον. Ἐπειδὴ δὲ ἐς ἄπειρον μᾶλλον ἔτι καὶ μᾶλλον τὰ τῆς φορᾶς ἐπιτείνεται, ἐκ τῦ ἀκολέθυ συνεπιτείνεσθαι τέτοις προϊόντα ἐπ' ἄπειρον συμβαίνει καὶ τὰ τῆς ἀντιδράσεως. Τὸ τοίνυν μεῖζον τὸν ὄγκον ἀκινητῦν, μᾶλλον ἀντέχον πρὸς τὰς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν προσβολὰς, κινηθείη ἂν καὶ βράδιον, ὑπὸ ἰσοσθενῦς δυνάμεως, ἢ τὸ ἔλαττον. Ὥστε τὴν ἀντίβασιν εἶναι τῇ ὕλῃ τῶν σωμάτων, τῇ ὕσῃ μὲν, ἐ τῇ δοκέσῃ δὲ ἀνάλογον, κἄν τε ὑγρὰ τὰ προσπίπτοντα ᾖ, κἄν τε στερρὰ καὶ ἀντίτυπα. Καὶ γὰρ παρατηρήσει πεφώραται κύβον ὕδατος δακτυλιαῖον, τὸ ἐξ αὐτῦ συνισαμένῳ παγετὸ ἐπίσης ἀντέχειν πρὸς τὴν ἐμπίπτεσαν δύναμιν. (1) Καὶ τῦτο δὲ προσσημειωτέον ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, ὡς τῆς ἐν τοῖς σώμασιν ἐνέσης ταύτης ἀντιδρασικῆς δυνάμεως, ἐκ ἔστιν ἡ κατὰ φύσιν (ὡς ἄν τις ὑπολάβοι) αὐτοῖς προσήκεσα διὰ τὸ βάρος, ἐπὶ τὰ κάτω φορὰ, παραίτιος. Ἔδει γὰρ εἴπερ, καὶ ἠρεμῦν, καὶ κινέμενον, ἧττον ἀντενεργεῖν ἐντεῦθεν τὸ σῶμα, ἢ ἐντεῦθεν, νυνὶ δὲ ὅπως ἂν καὶ τεθῇ, καὶ καθ' ἣν τινα δήποτε κατάστασιν, πανταχόθεν ἴσης σύμμοιρήσει τῆς πρὸς τὸ ἀντιδρᾷν τῆς προσπίπτεσιν αὐτῷ δυνάμεως. Κείσθω δὲ ἄρα καὶ κατὰ ταῦτα.

Γ'. Νόμος ὁ τῆς Ἀντιδράσεως.

„ Αἱ τῶν σωμάτων ἐπενεργήσεις τε καὶ ἀντιδράσεις ἴσαι
„ ἀλλήλαις εἰσίν.

Κἀκ τέτε δὲ,

„ Σῶμα κινήσεως μεταδὸν, τοσῦτον ἀπέθετο, ὅσον προ-
„ σένειμε.

„ Καὶ

(1) Μυσχεμβροιέκ. Φυσ. Κεφ. β. §. 58.

„ Καὶ σῶμα κινήσεως μεταλαβὸν, τοσῦτον μετείληφεν,
„ ὁπόσον ἀφήρπασε.

Προσήκει τοιγαροῦν τὰ τρία ταῦτα τῇ ὕλῃ, ἤτε ἀδρανία φημὶ, καὶ ἡ δύναμις ἡ παθητικὴ, ἣν ἀδιαφορίαν προσείπομεν· καὶ ἡ ἀντίδρασις. Ἅπασῃ τε τῇ ὕλῃ, τοῖς τε ἀπλουστέροις δηλονότι σωματίοις, ἐξ ὧν τὰ συνθετα, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν. Καὶ μόνῃ τῇ ὕλῃ. Οὐδὲν γὰρ ἴσμεν μὴ ἔνυλον ὂν, ὧπερ αὖ ταῦτα προσείη. Καὶ ἀεὶ τῇ ὕλῃ, ἠρεμούσῃ οὐδὲν ἧττον, ἢ κινουμένῃ, καὶ καθ᾽ ἣν τιναοῦν ἁπλῶς κατάστασιν ἐχούσῃ. Ἔνθα δὴ πάρεργον αὖ εἴη καὶ τοῦτο προσσημειώσαι, ὅτι τὴν ἀδρανίαν κατὰ τὸν γ΄. μόνον τρόπον ληφθεῖσαν, καὶ δύναμιν οὕτω παθητικὴν παρ᾽ αὐτοῖς ἀκούσαν, οἱ περὶ Λεϊβνίτιον (1) ἅπασῃ φέροντες τῇ ὕλῃ ἐνέσπειραν. Προσθέμενοι δὲ ταύτῃ καί τινα δύναμιν ἐνεργητικὴν, ὁρμήν τινα τουτέστι διηνεκῆ πρὸς κίνησιν, οὐσιωδῶς ἐνοῦσαν αὐτῇ, τὴν κατὰ τὴν πρώτην καθ᾽ ἡμᾶς λῆψιν κυριώτατα ἀδρανίαν, καὶ τὴν κατὰ τὴν δευτέραν, ἣν ἀδιαφορίαν εἰρήκαμεν, δῆλοι εἰσὶν ἀναιροῦντες ἄρδην καὶ ἀφανίζοντες, οὐκ ὀρθῶς οὐδὲ εὐλόγως τόγε ἐμοὶ δοκεῖν. Τὰ γὰρ οὐσιωδῶς τῇ ὕλῃ προσόντα, οἷον ἔκτασις, καὶ τὰ λοιπὰ παντὶ σώματι ἐν φύσει προσήκοντα ἐστίν. Τὴν δὲ ἐνεργητικὴν, ἥνπερ οὗτοι εἰσάγουσι, πολλοῦγ᾽ αὖ δεήσειε προσεῖναι τοῖς σώμασιν, εἰ τοὐναντίον ἅπασιν αὐτοῖς, ὁπόσα ἴσμεν, προσεῖναι φαίνεται ἤτε ἀδρανία καὶ ἡ ἀδιαφορία, αἱ κατὰ τὸν α΄. καὶ β΄. τρόπον, ἡ μὲν ἄκρατος οὖσα ἀδυναμία, ἡ δὲ παθητικὴ δύναμις, ἅτε δὴ πρὸς τὸ παθεῖν ψιλὴ δεξιότης. Εἶτα καὶ εἴπερ οὐσιωδῶς ἐνοῦσα ἐστὶν ἅπασι τοῖς μορίοις τῆς ὕλης, ἤτε ἐνεργητικὴ δύναμις καὶ ἡ παθητικὴ, ἀλλήλαις ὑπεναντίαι οὖσαι, καὶ ἀνὰ κράτος ἀντιβαίνουσαι, ἢ ἴσαι ἔσονται τὴν ἰσχὺν, ἢ πάντως ἄνισοι. Καὶ εἰ μὲν ἴσαι, οὐδετέρα ὑπερισχύσει δηλονότι, καὶ οὐδὲ κίνησις ἔσται τοῦ λοιποῦ ἐν τοῖς οὖσιν, οὐθ᾽ ἠρεμία. Εἰ δὲ μὴ ἴσαι, ὑπερτερούσης τῆς ἑτέρας, ἡ ἑτέρα οὐδέποτέ τι δυνήσεται. Καὶ ἤτοι κίνησιν μόνην ἕξο-

(1) Ἡ Φιλόσοφις τοῦ Κασιλλὲτ Κεφ. η΄. §. 141.

ξομβ͂ν, ἢ ψιλὴν ἠρεμίαν. Ἀλλ' ἐκκλινεῖ δὴ ταῦτα τὰ συμβαίνοντα ἄτοπα, ὃς ἂν ὑπολαμβάνοι, τὴν μὲν ὕλην οἴκοθεν καὶ καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἐξ οἰκείας, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, φύσεως, Α΄. μὲν ἀδρανῆ τυγχάνειν τε καὶ νωθρὰν ἐπίσης πρός τε ἠρεμίαν, ἐν κινήσει ἔσαν, καὶ ἐν ἠρεμίᾳ πρὸς κίνησιν. Β΄. δὲ ἀδιαφόρως ἔχειν πρὸς ἑκάτερα αὐτά. ἅττα ὑπὸ τῶν ἐκτὸς ἐπενεργέντων αὐτῇ πέφυκεν ἐπιδέχεσθαι. Γ΄. δὲ καὶ δυνάμεως ἀμοιρεῖν τοιαύτης, ὡς ἀντιδρᾷν ἔχειν πρὸς τὰ ἐνεργῦντα αὐτῇ, κατὰ τὴν εἰρημένην ἀντίβασιν. ἐδὲν ἧττον ἀκινητῦσα, ἢ κινεμένη, καθ' ὃ ἂν ἔχοι μέζον ὁρμῆς τε καὶ ὄγκυ, ἢ ὄγκυ μόνυ ἀνάλογον.

Θεώρημα ΝΑ΄.

§. χιθ΄. „ Καὶ οἱ ἠθικοὶ δὲ λεγόμενοι νόμοι τῆς φύ„ σεως, ἐδὲν ἧττον πρὸς τὴν τῦ παντὸς διακόσμησιν εἰσὶ „ συντελῦντες, ἤγε παρῆ τὰ οἷς προαιρέσεως μέτεςι.

Μέρος γὰρ ἔτως ἂν εἴη τῆς τῶν ὅλων διακοσμήσεως τὸ τιμιώτατον, ἡ προαιρετικὴ φύσις, (ἐξ ὑποθ.) ἡ δὲ ἐφ' ἑκάτερα ῥέπειν τῇ προαιρέσει φύσιν ἔχυσα, καὶ κατὰ κόσμον ἐνεργεῖν ἂν ἔχοι, καὶ μὴ, κἀκείνως μὲν ὡς προσῆκον ἐςὶ τῇ διακοσμήσει τῦ ὅλυ, ἔτω δ' ὡς μή. Συντελεῖ δὲ τῇ ὅλῃ διακοσμήσει, ὃ ἂν προσῆκον αὐτῇ ᾖ, ὡς συνεκτικόν τε καὶ σωςικόν. Οἱ δὲ νόμοι ἔτοι, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐδὲν ἀλλ' ἢ τί τὸ προσῆκον, καὶ τί τὸ μὴ ὑποτιθέασι, κανόνες οἱονεί τινες ὄντες, καθ' ὓς αἱ προαιρετικαὶ ἀπιθυνονται πράξεις. (§. χθ΄.) Ἆρα καὶ οἱ ἠθικοὶ λεγόμενοι νόμοι κτ.

Σχόλιον.

§. χκ΄. Α΄. Τῇ ὑπερτάτῃ καὶ δημιεργῷ φύσει, ὑπὸ τῆς παρ' αὐτῆς ἐσιοποιηθείσης, καὶ δημιεργηθείσης φύσεως, πᾶσα τιμὴ, καὶ ὑπακοὴ ὀφείλεται. Οὗτος ἐπὶ τῶν ἠθικῶν ἐςὶ νόμος ὁ ὕπατος. ΘΕΟΝ ΣΕΒΟΥ.

Β'. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸ τὸ κοινωνικὸν, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εὐνοίας, τὸ τῶν ἀνθρώπων σύστημα περιτραπείη ἂν θᾶττον, ἢ πρὸς βραχὺ περισωθείη, δεύτερος ἄρα νόμος ἐκεῖνος ὁ διαγορεύων ἅπασι, ΤΟΝ ΠΕΛΑΣ ΦΙΛΕΙΝ.

Γ'. Καὶ τῶν μερῶν δὲ μὴ σωζομένων, οὐκ ἂν σώζοιτο τὸ ὅλον τὸ ἐξ αὐτῶν, φροντιστέον ἄρα καὶ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ σωτηρίας ἑκάστῳ, ΣΩΖΟΥ. Τούτους τοίνυν ὀρθῶς ἂν μετὰ τοῦ Πλάτωνος φιλοσόφων εἴποις „ νόμους εἶναι, οὓς δὴ τῇ τοῦ παν„ τὸς φύσει, ὁ Θεὸς εἶπε ταῖς ἀθανάτοις ψυχαῖς. (1) „ Τούτους γὰρ ἁπάσῃ ψυχῇ φυσικοὺς νόμους, βοηθοὺς αὐτῇ, „ καὶ συμμάχους ἐπὶ τῶν πρακτέων ὁ τῶν ὅλων Δημιουργὸς „ ὑπεστήσατο. (2) Ἐν οἷς σημειωτέον ὡς ὁ Β'. καὶ ὁ Γ'., ἅτε δὴ τὴν τοῦ ἀνθρωπείου γένους ὕπαρξιν ἀφορῶντες, τρεπτὴν καθ' ἑαυτὴν οὖσαν, καὶ μόνῳ τοῦ ὑποστησαμένου ἠρτημένην τῷ νεύματι, τρεπτοὶ τυγχάνουσι καὶ αὐτοὶ εἰκότως, καὶ τῇ τοῦ θεμένου βουλήσει ὑπείκουσιν. Ὁ δὲ Α'. ἀναγκαίως ἔχων ἐστὶ, καὶ ἀτρέπτως, οἷα δὴ τῇ ἀναγκαίᾳ τε καὶ ἀπαραιτήτῳ σχέσει τῶν δημιουργημάτων πρὸς τὸν δημιουργήσαντα, ἐρειδόμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ Εἱρμοῦ τοῦ ἐν τῷ Συστήματι, ἔνθα καὶ Περὶ Εἱμαρμένης.

§. χκα'. Τὴν κατ' ἀλληλουχίαν τῶν αἰτίων τε καὶ αἰτιατῶν συνεχῆ τε καὶ μὴ διαλείπουσαν πρόοδον, καθ' ἣν τῶν συμπληρούντων τὸ σύστημα τὰ μὲν ἡγεῖται, τὰ δ' ἕπεται, καὶ τὰ μὲν τὴν μεταβολὴν ποιεῖ, τὰ δ' ὑποδέχεται, Εἱρμὸν ἀπο-

(1) Πλάτων ἐν Τιμαίῳ.
(2) Ὅρα Εὐσέβ. Εὐαγγελ. Προπαρασκ. Βιβλ. ς'. Ἀριθμ. ς'.

ἀποκαλῶ, γνώρισμα κόσμου ὂν ἀναγκαῖον, εἰ μέλλοι τοῦτο εἶναι, ὃ λέγεται. (§. υπέ. κξ΄. χέ. κξ΄.)

§. χκβ΄. Ἐπεὶ δὲ τῶν αἰτίων τὰ μὲν ἀναγκαίως πέφυκεν ἐνεργεῖν, τὰ δὲ μετὰ βουλῆς, καὶ ἐλευθέρως. (§. νγ΄.) Ταύτῃ γε καὶ τὸν μὲν εἱρμὸν ἀναγκαῖον ἀποφαίνομαι, καὶ φύσει μὴ διακοπτόμενον, τῇ κατ᾽ ἐκεῖνα ἀκολουθίᾳ, τὸν δὲ ἐνδεχόμενον, καὶ πυκνῶς διαλείποντα, τῇ κατὰ ταῦτα.

§. χκγ΄. Τὴν δὲ δὴ διακοπὴν καὶ τὸ διάλειμμα τοῦ συνεχοῦς εἱρμοῦ, ἣν τῷ ἅλματι ἐξεικάζειν οἱ Νεώτεροι χαίρουσιν, οὐκ αὖ ἄλλως συμβαίνειν ἡγούμεθα, ἢ αἰτιατοῦ γινομένου, μὴ τῶν πρὸς αὐτὸ τεινόντων αἰτίων ἐπενεργούντων, ἤτοι μηδενὸς ὅλως, ὅτε καὶ ἀπόλυτον ἀξιοῦσι καλεῖν τὸ ἅλμα, ἢ μὴ πάντων ὧν ἔδει. Οἷον εἰ διὰ περιουσίαν δυνάμεως ἐνεργεστέρας, ἐν χρόνῳ ταχίονι τελοῖτό τι, ἢ δι᾽ αἰτίων ἀγνοουμένων, ἢ καὶ τῆς πανσθενοῦς ἀμέσως ἐνεργούσης αἰτίας. Ὅτε δὴ καὶ σχετικὸν τὸ ἅλμα καλεῖν εἰώθασι, τῆς σχέσεως πρὸς ἅπερ ἔδει μὲν, οὐ προηγήσατο δὲ ἐκπερατουμένης.

§. χκδ΄. Τύχη δὲ ἐστὶν, ὡς οἱ περὶ τὸν Πλάτωνα ἀπέδωκαν (1), αἰτία κατὰ συμβεβηκὸς τῶν ἕνεκά του, ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν, καθ᾽ ἣν συμβαίνει τι ἄδηλον ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ, καὶ ἀπρονόητον· οἷον τὸ εὑρεῖν χρυσίον σκάπτοντα ἵνα φυτεύσῃ. Διαφέρειν δὲ τῆς τύχης τὸ αὐτόματον κοινῇ ἐκδιδάσκουσι, τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ τύχης, καὶ ταὐτομάτου εἶναι ἐν τοῖς πρακτέοις πάντως, τὸ δ᾽ αὐτόματον οὐκ ἀπὸ τύχης, ἐν γὰρ τοῖς ἔξω πράξεως. Καὶ τὴν μὲν τύχην τῶν λογικῶν, τὸ δὲ αὐτόματον, καὶ τῶν λογικῶν, καὶ τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ τῶν ἀψύχων σωμάτων.

§. χκέ. Τὴν Εἱμαρμένην, ὡς αὖ εἱρομένην τινὰ, ἐν φύσει εἱρμὸν αἰτίων τυγχάνειν οἱ ταύτην πρεσβεύοντες ὑποτιθέασι, καθ᾽ ἃς ἀπαραβάτως, καὶ ἀμετακινήτως γίνεται τὸ γινόμενον. Ἐν εἴδει δὲ, (εἵμαρτο γὰρ ἄρα καὶ περὶ τῆς Εἰ-

---

(1) Ὅρα Πλούταρχ. περὶ Εἱμαρμέν. Καὶ περὶ Ἀριστ. Α΄. Κεφ. κθ΄.

Εἱμαρμένης, μὴ ταυτὰ φρονῆσαι, διαφέροντα δὲ, τὰς αὐτῆς προςάτας.)

§. χκϛ΄. Α΄. Ἡ μὲν κατὰ τὸν Δημόκριτον Εἱμαρμένη, ἄπειρός τις ἐστὶν εἱρμὸς αἰτίων, ἀλλήλων ἀπηρτημένων, ὧν ἐδὲν πρῶτον, ἐδέν τε ἔσχατον. Τὰς γὰρ ἀτόμους αἰωνία ἀγομένας τῇ κινήσει διὰ τε κενῦ θεσμοῖς τισὶν ἀπαραιτήτοις ἐτόπαζε γενῆσαι τὰ πάντα, ὡς μηδεμίαν εἶναι ἀρχὴν ἀρρητον καὶ πρωτίστην τῶν ὄντων. (1) Εἶναι γὰν τὰ πάντα κατ' ἀνάγκην. Τὴν αὐτὴν δὲ (ἀνάγκην) εἶναι καὶ εἱμαρμένην, καὶ δίκην, καὶ πρόνοιαν, καὶ κοσμοποιόν. (2)

§. χκζ΄. Β΄. Ἡ δὲ κατὰ τὰς Στωϊκὰς, Εἱρμὸς αἰτιῶν, τυγχάνει τάξις, καὶ ἐπισωύδεσις ἀπαραίτητος (3) ὁ μέν τοι αἰώνιος, ἀλλ' ἀρχὴν τὸν Θεὸν ἔχουσα, τὸν ἅπαξ μὲν τὸν Εἱρμὸν τουτονὶ διαθεσμοθετήσαντα, ἀεὶ δὲ καὶ αὐτὸν αὐτῷ πειθαρχῦντα, ὅ φησὶν ὁ Στωϊκὸς Σενέκας· semel sanxit semper paret. Διὸ δὴ καὶ Ποσειδώνιος τρίτην ἀπὸ Διός (4).
„ Α΄. μὲν γὰρ εἶναι τὸν Δία. Β΄. τὴν Φύσιν. Γ΄. δὲ τὴν
„ Εἱμαρμένην. Τῆς δὲ δόξης ὁδὲ ὁ Πλάτων ἔοικεν ἀλλοτρία ὑπειληφέναι „ λόγον θεῖον ἀπαράβατον δι' αἰτίαν ἀνεμ-
„ πόδιςον ἀποδεδωκώς. (5) Καὶ νόμον ἀκόλυθον τῆς τῦ
„ παντὸς φύσεως, καθ' ὃν διεξάγεται τὰ γινόμενα. (6) ὡς γὰρ οἱ Στωϊκοὶ τῷ Πλάτωνι περὶ Εἱμαρμένης συμφώνως ἐδόξαζον, καὶ Πλύταρχος μαρτυρεῖ. (7) Τῦτο δ' ἂν ἐπὶ τῆς δόξης πρυργιαίτατον εἴη μαθεῖν, πότερον ἀναγκαςικήν τινα, καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀναιρετικὴν αἰτίαν ταύτην οἱ εἰσάγοντες ἐτίθεντο, ἢ ὐχί; τὸ γὰρ δὴ πρῶτον, καὶ Πλάτων αὐτὸς ἔδοξεν ἀποφήνασθαι „ ἀνάγκης θυγατρὸς κόρης λαχέ-
„ σεως λόγον εἶναι τὴν Εἱμαρμένην εἰπών. (8) Καὶ οἱ Στωϊ-

---

(1) Ὅρα Λαέρτ. Βιβλ. Θ΄. καὶ Στοβ. ἐν Ἐκλογ. Κεφ. ή.
(2) Πλυτ. Βιβλ. Α΄. Ἀρισκ. Κεφ. κέ.
(3) Αὐτ. Κεφ. κή.
(4) Αὐτ. Αὐτ.
(5) Ἐν Φαιδρ.
(6) Ἐν Τιμαίῳ.
(7) Ἐν Κεφ. κζ΄. τῦ Α΄. τῶν Ἀρισκ.
(8) Ἐν τῇ Πολιτείᾳ.

Στωϊκοὶ, εἰ τῷ Ῥωμαίῳ Στωϊκῷ χρὴ πιστεῦσαι, τοιαῦτα ποιοῦντι. (1) Quidquid patimur mortale genus,

Quidquid facimus venit ex alto.

„ Ὅ,τι πάσχομεν ὦ θνητῶν γένος,
„ Ὅ,τι πράττομεν ἄνωθεν ἥκει.

Ἃ δὴ σύμφωνα ἐστὶ τοῖς παρὰ τῷ Πορφυρίῳ ἐν τοῖς περὶ τῆς ἐκ τῶν λογίων φιλοσοφίας χρησμῳδουμένοις.

„ Ὑμεῖς οὖν καὶ ἄτλητον ἐνὶ φρεσὶν ἄλγος ἔχοντες,
„ Τέτλατε μοιράων ἀμετάτροπα δίνεα θυμῷ.
„ Ταῖσι γὰρ οὐρανίδα Διὸς κατένευσε κάρηνον,
„ Ὅ,ττικε δινήσωσι μένειν ἀσάλευτον ἀτράκτοις.

Ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ δεύτερον τοὺς αὐτοὺς εὕροις ἂν γνωματεύοντας. Καὶ εἴποις ἂν, ὡς τὴν λογικὴν καταιδεσθέντες φύσιν, μετεβουλεύσαντο, τὸ ἐλεύθερον αὐτῇ ἀποκαταστήσαντες. Καὶ „ γὰρ ὅ,τε Πλάτων συνεισαγαγεῖν ἔγνω καὶ τὴν παρ' ἡ„ μᾶς αἰτίαν. (2) οἵ,τε Στωϊκοὶ τὴν Εἱμαρμένην συμ„ πλοκὴν αἰτιῶν πεπαγμένην εἰπόντες, ἐν αὐτῇ τῇ συμπλοκῇ καὶ τὸ παρ' ἡμᾶς καταλιπεῖν ἐδικαίωσαν, ὥστε τὰ „ μὲν εἱμάρθαι, τὰ δ' ἀνειμάρθαι. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὁ Χρύσιππος, ὃς ἅμα μὲν βουλόμενος σώζειν τὴν παρ' ἡμᾶς αἰτίαν, ἅμα δὲ πάντα καθειμάρθαι λέγων, ὑπὸ Διογενιανοῦ τοῦ Περιπατητικοῦ δεινὸν ὑπέστη τὸν ἔλεγχον.

§. χκή. Γ'. Ἡ χαλδαϊκὴ καὶ ἀστρολογικὴ ἀκούουσα Εἱμαρμένη, Εἱρμός τις ἐστὶν αἰτιῶν καὶ αὐτὴ ἀπαραβάτως τε καὶ ἀμετακινήτως, ἐκ τῆς τῶν οὐρανίων ἀστέρων φορᾶς καθήκων.

§. χκθ'. Δ'. Ἡ κατὰ Σπινόζαν Εἱμαρμένη κεῖσθω παραπλήσιος αἰτίων Εἱρμὸς οὖσα, ἀπ' αἰῶνος ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκπηγάζων φύσεως. Οἴεται γὰρ οὗτος μίαν μόνην οὐσίαν εἶναι, καὶ ταύτην αἰωνίαν, ἧς γνωρίσματα νόησις ἄπειρος, καὶ ἔκτασις ὁμοίως ἄπειρος. Τοῦτον δὲ αὐτὸν τυγχάνειν τὸν Θεόν. Τἆλλα γὰρ ὅσα ἐστὶ, διαθέσεις εἶναι τῆς ἀκηράτου φύ-

---

(1) Σενέκας ἐν Οἰδίποδι στίχ. 980.
(2) Πλούτ. Ἀρεσκ. ά. Κεφ. κζ'.

φύσεως, ἐξ ἀνάγκης ἠρτημένας. (1) Ἐπὶ μὲν ἓν Σπινοζισμῷ κὴ Ἀριστοτέλη αὐτὸν διαβάλλεσι Βάλχιος, καὶ Βαίλιος, τῆς δ' αἰτίας ἀπολύει ὁ Γενελώσιος. (2) Πλὴν ὅτι κὴ Ἀριστοτέλης ἀπ' αἰῶνος τὸ πᾶν ὑφεσάναι ἐδόξαζε.

§. χλ'. Ε'. Εἴσοι δοκεῖ ἀνδρᾶσι φιλοσόφοις, καὶ τὸν Μωάμεθ συγκαταλέξαι τὸν ξιβάρβαρον κὴ ἀπαιδευτότατον, τάξον δὴ κὴ τὴν κατ' αὐτὸν Εἱμαρμένην, τοσέτῳ τὰς ἄλλας ἀληθεία νικῶσαν, ὅσῳπερ τῇ ἀπαιδευσία διαφέρων ἐκεῖνος. Οὐδεὶς κατ' ἐκεῖνον εἱρμὸς, θεσμὸς ὐδεὶς συνάπτων τῷ ἡγεμένῳ αἰτίῳ τὸ ἑπόμενον. Ἀνάγκη δέ τις ἄφυκτος κὴ ἀπαραπόδιςος, ἡ τὸ ἐσόμενον εἰσωθῦσα, κἄν τε ἡ πρὸς ἐκεῖνο φέρεσα αἰτία πέθῃ ἐπίσης, κἄν τε μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὅλως ἡγήσαιτο. Καὶ εἰ πέπρωται, φησὶ, θανεῖν ἀνάγκη. Εἰ δὲ μὴ, δέος ὐδὲν, καὶ εἰ μυρίας ὅσαι ὥραι ὑπέρχοιτο τὰς κινδύνας, ὥπερ ἂν μακρότερον ἡ Κλωθὼ, τὸ νῆμα τῆ ζωῆς ἐπικλώσειε.

§. χλα. ς'. Ἐπὶ πᾶσι θετέον τὴν Εἱμαρμένην τὴν τῷ ἀληθεῖ λόγῳ συνᾴδεσαν. Λέγω δὲ ταύτην εἶναι, ἐπὶ μὲν τῶν φυσικῶν, τὸν ἀναγκαῖον φύσει Εἱρμὸν (§.χκβ.), καθ' ὃν ἐξ ἀνάγκης φύσεως, (§. σα.) τοῖς αἰτίοις τὰ ἐξ αὐτῶν ἐφέπεται. Τῶν ἐν τῷ παντὶ θεσμῶν κρατέντων, (§. χς'.) ὓς ὁ θέμενος δύναται βεληθεὶς καὶ κινῆσαι (§. χιδ'. χιε.). ἐπὶ δὲ τῶν ἠθικῶν, τὸν ἐν ὑποθέσει ἀναγκαῖον ὄντα εἱρμὸν, καθ' ὃν ἐλευθέραν τὴν ἐπὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν ῥοπὴν τῆς βελήσεως λαβέσης, τῷ νεύματι τῆς ψυχῆς ταῦτα ἕπεται. Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ τὸ τῆς εἱμαρμένης ὄνομα, διὰ τὴν ἀτοπίαν τῶν οἷς συνανεφύρη δογμάτων, ἀπόρρητόν τε κατέςη κὴ ἀπόφράσιμον, παραινέσαιμι ἂν τοῖς ἀπροσκόπως φιλοσοφεῖν αἱρεμένοις, ἀπεχομένες αὐτὲς τῆς ἐκείνε χρήσεως διὰ τὴν τῶν ἄλλων παράχρησιν, τὸ τῆς προνοίας ἀντεισάγειν, κὴ ταύτην εἶναι λέγειν, τὸν κατὰ τὰς βελὰς

(1) Σπινόζ. Ἠθικ. Μέρ. α'. Προτ. Ε'. κὴ ς'. κὴ Μέρ. β'. Προτ. α'. κὴ β'. Καὶ πολλαχῦ τῶν αὐτῦ Συγγραμμάτων.

(2) Ὁρισμ. νβ'. Μέρες α'. τῆς Μεταφυσικῆς.

λας τοῦ Δημιουργοῦ αἴδιον νόμον, καθ᾽ ὃν τῶν ἐν χρόνῳ τὰ μὲν φυσικὰ φυσικῶς, τὰ δὲ προαιρετικὰ προαιρετικῶς, κατά τινας θεσμοὺς πεπαγμένους ἄρισα κινεῖται, καὶ διεξάγεται.

Θεώρημα ΝΒ'.

§. χλβ'. „ Ἅλματι (ἥ φασὶν) ἀπολύτῳ, οὐδὲν ἂν „ πληθείη ποτέ.

Εἴπερ γὰρ, καὶ αὐτὸ αἰτίας οἴασοῦν· (§. χκγ'.) τὸ δὲ οὐκ ἐνί. (§. νζ'.) Ἄρα κτ.

Θεώρημα ΝΓ'.

§. χλγ'. „ Ἅλματι δὲ τῷ κατὰ σχέσιν λεγομένῳ, πολλὰ „ ἂν γένοιτο.

Ἤτοι γὰρ αἰτία τις δραςικωτέρα καὶ κρείττων, θᾶττον ἐποίησεν, ἢ λανθάνει τὰ αἴτια, ὡς ἐπὶ τῶν θαυμασίων, (§. χις'.) ἢ καὶ Θεὸς αὐτουργὸς ὤφθη ἐθελήσας τοῦ γενομένου. (§. αὐτ.) Τὰ δὲ τοιαῦτα τῷ κατὰ σχέσιν πλεῖσθαι ἅλματι λέγεται. (§. χκγ'.) Ἄρα κτ.

Θεώρημα ΝΔ'.

§. χλδ'. „ Ἐὰν ἡ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον, ὡς ψιλὰ ἐκ„ ληφθῇ ὀνόματα, οἷα τοῖς πολλοῖς φιλεῖ, μηδὲν ὑποση„ μαίνοιτα τῶν ἐν τῇ φύσει αἰτίων ἐπενεργοῦν, οὐδὲ ὑπερ„ φυῶς αὐτὸ τὸ ὈΝ τὸ ὑπέρπαν, οὐδὲν τυχαῖον, οὐδὲ „ αὐτόματον ἔςαι συμβαῖνον οὐδέποτε. Εἰ δέ τι τῶν εἰρημέ„ νων ληφθῇ δηλοῦντα, καὶ μάλα δὴ πολλά.

Εἰ γὰρ ἐκείνως, ἐξ ἅλματος ἔςιν ἃ ὑποςήσεται ἀπολύτου, ὅπερ οὐκ ἔςιν. (§. χλβ'.) Ἄρα τὸ Α'.

Εἰ δ᾽ οὕτως, ἥπερ ἀποδέδοται (§. χκγ'.) ἅλματι πληθήσεται τῷ κατὰ σχέσιν. Πολλὰ δ᾽ ἂν οὕτω γένοιτο. (§. χλγ'.) Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχό-

Σχόλιον.

§. χλε. Μέτιθι κ) τὰ ἐν τῷ Σχολίῳ εἰρημένα §. νη. Καὶ τῶν ἐκ ταυτομάτε ὑποςῆναι τόδε τὸ πᾶν λεγόντων, ἐπὶ τῇ τὲ ἅλματος κεφότητι, θαύμασον ἧπε δέ, ἤτι ὂν ὂςὶ τὸ αὐτόματον τῦτο, ἢ μηδέν. Εἰ γὰρ τῦτο, βαβαὶ τῦ θαυμαςῦ ἅλματος! εἶον τινὰ κόσμον ὑςιῶσαι ἐδυνήθη, αὐτὸ μηδὲν ὄν. Εἰ δ᾽ ἐκεῖνο, πότερον τῦ παντὸς ὂςὶ μέρος κ) αὐτὸ, ἢ τί τῶν πάντων ὑπερέχον τε κ) ὑπερκείμϑμον; Εἰ γὰρ μέρος, αὐτὸ ἑαυτῦ ποιητικὸν ἔςαι, ὅπερ ἀδύνατον. (§. νς.) Εἰ δὲ τὸ ὂν αὐτὸ τὸ ὑπέρτατον, τί δήποτε τῇ τῦ αὐτομάτε κλήσει διαφαυλίζεται,' μηδ᾽ ὑμνείτω ὁ Δημιεργὸς, εὐφήμοις, ἢ δέον (§. χκ'.) ὀνόμασι γεραιρόμϑμος;

Θεώρημα ΝΕ'.

§. χλς'. „ Τῦ κ) φύσιν Εἱρμῦ ἐν τῷ συςήματι δο„ θέντος, πάνθ᾽ ὅσα κατ᾽ αὐτὸν συμβαίνει, ἀεισμένως ἐ„ ςὶν ἀληθῆ.

Τῦ γὰρ Εἱρμῦ τῦδε ὑποτεθέντος, ἅπαντα τὰ ποιητικὰ, ἄλλοτε ἄλλα ὑποτίθεται ἐνεργεῖν. Καὶ δὴ κ) τὰ ἐκ τύτων ἀπάγειν· τὸ γὰρ μηδενὸς ποιητικὸν ὑδέν. (§. νδ.) Αἱ ἄρα ἀποφάνσεις αἱ τύτων κατηγορῦσαι τὴν ὕπαρξιν, ἐν χρόνοις τοῖς καταλλήλοις, εἰσὶν ἀληθεύουσαι. (§. υξε.) Ἀλλ᾽ ὐκ ἂν ἅμα κ) αἱ ἀντικείμϑμαι. (§. λγ'.) Ἄρα ὂςὶ τὸ (§. τὸβ.) ἀεισμένως κτ. Ο. Ε. Δεῖξαι.

Σχόλιον.

§. χλζ'. Ἐκ τύτε δὲ κ) τὸ ἀσφαλὲς κ) ἀδιάπταιςον τῆς θείας ἐξυμνεῖται γνώσεως, τῆς πάντα ἐπ᾽ ἀκειβὲς, κ) τὰ ἀκατέργαςα ἡμῶν ὡς παρόντα πεειδρασσομένης. Τῶν γὰρ ἐν τῷ Εἱρμῷ τύτων δυνάμεων, κ) αἰτίων, ὧν αὐτὸς κ) σιωοχεὺς κ) παραίτιος (§. χιβ'. χιδ'.) ἐν τῇ ἀπείρῳ

αὐτῦ

αὐτοῦ προνοία τοὺς λόγους προέχων, καὶ τὰ ἀποβαίνοντα ἐν χρόνῳ, ἀπὸ τοῦ αἰῶνος προεῖδεν. Ὃν δήπου τρόπον καὶ τὸ γεωμετρικὸν ἐκεῖνο καὶ μεταφυσικὸν τὸ αὐτὸ κατὰ Λειβνίτιον (1) τοῦ ὑπερσόφου μόνου ἐστὶν ἐπιλύεσθαι πρόβλημα, τὸ ἐκ „ τῆς δοθείσης καταστάσεως ἑνός τινος τῶν στοιχείων, τήν τε „ παρωχηκυῖαν, καὶ τὴν ἐνεστῶσαν, καὶ δὴ καὶ τὴν ἐσομέ- „ νην, τὰς τοῦ παντὸς καταστάσεις ἀσφαλῶς προγινώσκειν. Ἀλλὰ γὰρ περὶ τῶν πρακτέων τί ποτ' ἂν εἴποιεν ἔχοιμεν; ἢ ὅτι καὶ αὐτὰ, ἐπεὶ παρὰ τὸ ἀμετάθετον τῆς τοῦ Θεοῦ βουλήσεως ἔχει τὸ ὡρισμένον, ψήφοις μὲν ἀϊδίοις προδιατεταγμένα, ἐν χρόνοις δὲ ἰδίοις ἀπαραιτήτως τελούμενα, ἔστι καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος τῷ τῶν θαυμασίων Θεῷ προγινωσκόμενα.

Θεώρημα Νϛ'.

§. χλη'. „ Ἐκ τοῦ ἐν ὑποθέσει ἀναγκαίου Εἱρμοῦ ἀόριστα ἐστὶ τὰ συμβαίνοντα.

Πλουτεῖ γὰρ τὰ ἐν αὐτῷ αἴτια (εἰσὶ δὲ αἱ μετὰ προαιρέσεως ἑτέρωθεν ἐπινεύουσαι βουλήσεις.) (§. χλα'.) τὸ ἀντίρροπον φύσει, καὶ ἀδιάφορον. Κἀντεῦθεν αὐτοῖς τὰ τῆς Ἀοριστίας. (§. τοα'. κξ'.)

Ὅρα μοι καὶ τῶν ἐν τῇ Λογικῇ τὸ ἔσχατον ζήτημα, ἐν οἷς περὶ τῶν ἀποφάνσεων, τῶν ἐπὶ μέλλοντος ἐνδεχομένου καθ' ἕκαστα, λόγος γίγνεται.

Σχόλιον.

§. χλθ'. Τί δαί; οὐχὶ καὶ τὰ ἐλευθέρως γιγνόμενα προειδὼς οἶδεν ὁ Θεὸς ἀσφαλῶς καὶ ἀπταίστως, πάνυ μὲν οὖν. Πῶς δ' εἴπερ, τὰ τοιαῦτα κατά γε τὸ ἀληθεύειν ἀόριστα κρίνεται; Μέγα τῷ ὄντι καὶ ὑψηλὸν τὸ περὶ τούτου ζήτημα,

(1) Παρὰ τῷ Φιλοσόφῳ τῷ Κασιλλιέτ.

μα, ὅπερ αὖ ἐν τοῖς περὶ τῆς θείας προγνώσεως οἰκειότατα ἀνατεθείη. Ἤδη δὲ, ἵνα μὴ σιγῇ τὸ πρᾶγμα παντελεῖ παραδεδώκοιμεν, τὸ κατασκευασθὲν Θεώρημα παρέλθωμεν, ἐκ τοῦ ἀντιπίπτειν δοκοῦντος λόγου σαλευόμενον, λέγωμεν δὴ, ὡς, ὅτι τὴν ἐφ' ἑκάτερα ῥοπὴν πλουτοῦσιν ἡμῶν αἱ ψυχαὶ, ᾧ δὴ ὡς λόγῳ βασιμωτάτῳ, τῶν ἐφ' ἡμῖν τὸ ἀόριστον ἐπερείδεται, ἔκ αὐτῆς τε τῆς πείρας, καὶ τῆς ἣν ἔχομεν τῶν ἐν ἡμῖν συνειδήσεως, ἀναμφήριστόν τε, καὶ οὐδὲ δείξεως ὅλως ἐπιδεὲς εἶναι κρίνομεν. Ὁ τοίνυν Γενουήσιος ὁ Νεαπολίτης προθέμενος τοῦτο (1) ἅμα ἔδοξε δεδειχέναι ὅτι προέθετο. Εἰσὶ γάρ τινες, φησὶ, ψυχῶν ἐνέργειαι, αἱ μὲν ἐσωτερικαὶ, οἷον νοήσεις τε καὶ ἀναμνήσεις, αἱ δὲ ἐξωτερικαὶ, οἷον ὀφθαλμῶν, γλώσσης, χειρῶν, ποδῶν, καὶ αἱ παραπλήσιαι σωματικαὶ κινήσεις, αἵτινες οὕτω παρ' ἡμῖν εἰσὶ κείμεναι, ὡς τοῦ γίνεσθαι, ἢ μὴ, αἰτίαν ἄμεσον εἶναι, τὴν ἐν ἡμῖν θέλησιν καὶ ἐλευθερίαν. Εἶθ' ὡς ἐν εἴδει Σχολίου προςτίθησιν, ὅτι τῇ κοινῇ τῶν πάντων, καὶ οὐ μόνου τοῦ χύδην ὄχλου, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν σοφωτέρων αἰσθήσει μαρτυρεῖται, καὶ τὸ πιστὸν ἔχει, ὃ λέγεται. Ἀνθυποβαλὼν δὲ, καὶ (φασιν αὖ) ἀπορήσας, ὡς αἱ βουλήσεις αὗται νοῦ τινὸς διορισμοὶ τυγχάνουσι, ἐκ τῶν ἐκείνου προλήψεων ἐκπηγάζουσαι, αἱ δὲ τοῦ νοῦ προλήψεις, οἷα δυνάμεως ἀναγκαίας, ἀποκυήματα, οὐ παρ' ἡμῖν κείμεναι εἰσὶν, εἰσβαλών τε ἐντεῦθεν, ὡς οὐκ ἄρα οὐδὲ αἱ βουλήσεις, αἱ ἐξ ἐκείνων, καὶ κατ' ἐκείνας, καὶ οὐδὲ αἱ κατὰ τὰς βουλήσεις ἐνέργειαι, καὶ τὰ δι' αὐτῶν πληρούμενα, πρὸς ταῦτα προχείρως ἀπαντᾷ, ἀληθὲς μὲν εἶναι λέγων, τὴν τοῦ νοερῶς τινων ἡμᾶς ἀντιλαμβάνεσθαι δύναμιν, καί τινας τῶν ἀντιλήψεων, παρά τινας τῶν ἐμποιουμένων ἡμῖν προσβολῶν, μὴ παρ' ἡμᾶς αὐτοὺς κεῖσθαι. Ἀλλ' ἐπὶ ἄλλων πάνυ πλείστων τοὐναντίον φάσκων συμβαίνειν. Καὶ ἐφ' ἡμῖν μὲν εἶναι περὶ τούτων μᾶλλον ἢ ἐκείνων νοῆσαι, ἐφ' ἡμῖν δὲ καὶ πρὸ τούτων, ἐκείνων ἀναμνησθῆναι ἐπείγεσθαι, οἷς ποτὲ ἐπιβάλλομεν, κἂν τυφλοῖς, φησὶ, δῆλον ἡγούμεθα,

(1) Μεταφ. Μέρ. Α'. Προτ. ιδ'.

θα, καὶ αὐτόπιστον. Εἰ γὰρ καὶ αἱ βουλήσεις διορισμοὶ νοῦ εἰσιν, ἡμῖν παρ' αὐτὸ δοτέον καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐκείνας ἕπεσθαι τούτῳ διορίζοντι. Πολλὰ γὰρ διενθυμούμεθα ὧν οὐδὲν βουλόμεθα, καί τοι παρ' ἡμῖν ὂν τὸ βουληθῆναι αὐτά, σφίσιν ἑαυτοῖς συνειδότες· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶν, καί τοι σφοδρῶς ἐφιέμενοι, αὐτοβουλήτως ἀπεχόμεθα, οἷον ὕδατος ψυχροῦ, ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἀπαγορευθέντος, οἱ πυρέσσοντες. Τοῦτοι καὶ Λώκιος ὀρθῶς τὴν ὄρεξιν τῆς βουλήσεως φθάσας διέκρινε, (1) μὴ κατὰ τοὺς ἄλλους συγχέας. Ἀλλ' αἰθυποφέρουσι (φησὶν) ὡς εἰ μηδὲν ἄλλο, ἔκγο μὲν τῶν προλήψεων τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ κακοῦ, εἰσὶν αἱ βουλήσεις ἀναφυόμεναι. Καί, ναί, ἅπαντα, πρὸς μὲν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔφεσιν, καὶ τὴν τοῦ κακοῦ ἀποτροπὴν ἐμφύτως πως ἔχομεν. Ἀλλ' αἱ περὶ ταῦτα βουλήσεις, ὡς λίαν ἐκείνων ἀπέχουσαι (ὀρέξεων οὐσῶν) διορισμοί τινες τυγχάνουσι τῆς ψυχῆς αὐθεκούσιοι, οἷς τινῶν ἀγαθῶν ἐλευθέρως ἀντεχόμεθα, τινῶν δὲ κακῶν κατὰ τὸ δοκοῦν ἀπεχόμεθα.

Θεώρημα ΝΖ΄.

§. χμ΄. „ Ἡ κατὰ τὸν Δημόκριτον Εἱμαρμένη, δόγμα „ προτίθεται τῆς ἐσχάτης ἀλογίας ἐχόμενον.

Οὔτε γὰρ ὁ Κόσμος αἰώνιος (§. υιϛ΄. υιζ΄. χξ΄.) ὡς ἐν χρόνῳ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ὑποστάς, καὶ πολλὰ τῶν ἐν αὐτῷ συμβαινόντων ἀορίστως ἔχει τὴν γένεσιν. (§. χλη΄.) Ταῦτα δὲ πάντα οὐδενὶ σὺν λόγῳ ἀναιρεῖν, τὸ περὶ τῆς Εἱμαρμένης κατὰ Δημόκριτον δόγμα θρασύνεται. (§. χκϛ΄.) Πρὸς δὲ καὶ ἀνάγκῃ τινὶ ἀφύκτῳ τὰς προαιρέσεις δεσμεύειν ἐπιχειρεῖ, ὧν τὴν ἐφ' ἑκάτερα ῥοπήν, καὶ ἡ ἐν σφίσιν αὐτοῖς συναίσθησις διαπρύσιον βοῶσα μαρτύρεται, (§. χλθ΄.) περὶ ἧς καὶ αὐτοὶ ἐν οἰκείῳ τόπῳ πλατύτερον φιλοσοφήσομεν. Ἐῶ λέγειν τὰς ἀπείρους ἀτόμους, καὶ τούτων τὰς εἰκῇ ὑπο-

(1) Βιβλ. β΄. Περὶ Νοῦ ἀνθρωπίνου. Κεφ. κα΄.

ὑποτιθεμένας φοράς τε καὶ παρεγκλίσεις, καὶ τὰ βάρη, καὶ τὰς ἀκόσμως καὶ ὡς ἔτυχε γινομένας συμβολάς, ἐξ ὧν ὁ Κόσμος, καὶ τὸ διατοτέλιον ἐπὶ πᾶσιν αὐτόματον, (§. χλέ.) οἷς ἡ Δημοκρίτειος Εἱμαρμένη, κατὰ παιδιὰν μᾶλλον, ἢ κατὰ σπουδὴν φιλόσοφον συνείρεται. Ἄρα κτ.

Θεώρημα ΝΗ΄.

§. χμά. „ Ἡ κατὰ Πλάτωνα, καὶ τοὺς Στωϊκοὺς Εἱμαρμέ-
„ νη, καὶ ἐπὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν τεθεῖσα, δευτέρα μὲν τὴν ἀτο-
„ πίαν πρὸς τὴν κατὰ Δημόκριτον κρίνεται, ἀπρόσγεμην καὶ
„ αὐτή.

Ὑποτίθησι γὰρ ἀρχὴν τοῦ Εἱρμοῦ τὸν Θεόν. (§. χκζ΄.) Οὐχ' ὡς ἐκείνη τοῦ αὐτομάτῳ τὴν διακόσμησιν ἀνατίθησιν. (§. χκϛ΄.) Εἶτα οὐδὲ τὸ αἰώνιον εἰσάγει τῆς τοῦ παντὸς ὑποστάσεως. (§. αὐτ.) Ἄρα τὸ Α΄.

Ἀναγκαστικὴ δὲ γινομένη, εἰ κἀπὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν εἰσάγεται (ἐξ ὑποθ.) ἄρδην ἀναιρεῖ τῆς βουλήσεως τὸ ἐλεύθερον. (§. χκζ΄.) Ἄτοπον δέ. (§. χλή. χλθ΄.) Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Θεώρημα ΝΘ΄.

§. χμβ΄. „ Οἱ ἐκ τῆς Στοᾶς, καὶ Πλάτων, καὶ Χρύσιπ-
„ πος, καὶ τὰ παρ' ἡμᾶς εἰσαγαγεῖν κρίναντες, μὴ πάντα
„ καθ' εἱμαρμένην τελεῖσθαι ὁμολογεῖν ἀναγκάζονται.

Οὕτω γὰρ κρίνασι τὸ ἐλεύθερον τῆς ψυχῆς σώζειν ἐπάναγκες, καὶ πολλὰ ὁμολογεῖν ἀορίστως συμβαίνειν (§. χλή.) ἃ παρ' ἡμῖν ἐστὶ θέσθαι, καὶ μή. (§. χλθ΄.) Ἡ δὲ Εἱμαρμένη συμπλοκήν τινα καὶ ἐπισύνδεσιν ὡρισμένην, εἱρμοῦ μηδαμῶς διακοπτομένου, καὶ ἀνεπιλύτου ἀκολουθίας ἔκβασιν ἄφυκτον σημαίνει. (§. χκέ.) Ἄρα κτ.

Σχό-

Σχόλιον.

§. χμγ΄. Ἀποδεκτὸς οὖν ἂν εἴη Πλούταρχος ἐν οἷς φησὶν „ ὅτι τοῦτο μᾶλλον ἐμφαίνει τὸ καθ᾽ εἱμαρμένην, οὐχ
„ ἅπαντα, ἀλλ᾽ αὐτὸ μόνον τὸ ἑπόμενον αὐτῇ σημαίνει. Καὶ ὅτι οὐ πάντα ῥητέον καθ᾽ εἱμαρμένην. (1) Ἀλλ᾽ ὅμως ὁ Χρύσιππος οὐκ ἀνεκτὸς, ὅς „ ἡμίδουλον ἐπινοεῖ τὸ κάλλιστον
„ τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιδεῖξαι. (εἰπεῖν κατ᾽ Οἰνόμαον) ἅμα τε τῆς βουλήσεως ἡμῶν τιθέμενος τὸ ἐλεύθερον, καὶ τῆς Εἱμαρμένης συνεισωθῶν τὸ ἄφυκτον. „ Καὶ πολλὰ μὲν ἐξ ἡ-
„ μῶν δῆλον εἶναι γίνεσθαι ὁμολογῶν, οὐδὲν δὲ ἧττον συγ-
„ καθειμάρθαι καὶ ταῦτα τῇ τῶν ὅλων διοικήσει ἀποφαινό-
„ μενος. Τίνι δὲ λόγῳ; ὅτι τὸ μὴ ἀπολεῖσθαι φησὶ θοι-
„ μάτιον, οὐχ ἁπλῶς καθείμαρται, ἀλλὰ μετὰ τοῦ φυλάτ-
„ τεσθαι, καὶ τὸ ἐκ τῶν πολεμίων σωθήσεσθαι, τὸν δεῖνα
„ μετὰ τοῦ φεύγειν αὐτὸν τοὺς πολεμίους. Καὶ τὸ γενέσθαι παῖ-
„ δας μετὰ τοῦ βούλεσθαι κοινωνεῖν γυναικί· ὥσπερ γάρ, φη-
„ σὶν, εἰ λέγοντός τινος Ἡγήσαρχον τὸν πύκτην, ἐξελεύ-
„ σεσθαι τοῦ ἀγῶνος πάντως ἄπληκτον, ἀτόπως ἄν τις ἠξίου
„ καθιέντα τὰς χεῖρας τὸν Ἡγήσαρχον μάχεσθαι, ἐπεὶ ἄ-
„ πληκτον αὐτὸν ἀπελθεῖν καθείμαρτο, τοῦ τὴν ἀπόφασιν
„ ποιησαμένου, διὰ τὴν περιττοτέραν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ
„ μὴ πλήττεσθαι φυλακὴν τοῦτο εἰπόντος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν
„ ἄλλων ἔχει. Ἀλλ᾽ ἦπου ὥς φησιν ὁ Διογενιανὸς, θαυμά-
„ σειέ τις τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀθεώρητον, καὶ ἀνεπιλόγιστον, καὶ
„ τῶν ἐναργειῶν, καὶ τῆς τῶν ἰδίων λόγων ἀνακολουθίας.
„ οἶμαι γὰρ ὅτι καθάπερ τὸ καλούμενον γλυκὺ, τῷ καλου-
„ μένῳ πικρῷ συμβέβηκεν ἐναντιώτατον εἶναι.... οὕτω
„ καὶ τῷ παρ᾽ ἡμᾶς τὸ καθ᾽ Εἱμαρμένην. Εἴγε καθ᾽ Εἱμαρ-
„ μένην μὲν ἐκεῖνα καλεῖν προείληφεν, ὅσα καὶ ἑκόντων ἡ-
„ μῶν, καὶ ἀκόντων ἀπαύτων (ἴσ. πάντως) γίνεται· παρ᾽ ἡ-
„ μᾶς δὲ ὅσα ἐκ τοῦ σπουδάζειν ἡμᾶς καὶ ἐνεργεῖν ἐπὶ τέλος
„ ἔρ-

(1) Ἐν τῷ περὶ Εἱμαρμένης.

„ ἔρχεται, ἢ παρὰ τὸ ἀμελεῖν καὶ ῥαθυμεῖν οὐκ ἀποτελεῖ-
„ ται. Εἰ μὲν γὰρ κατ' ἐκείνην ταῦτα (νοητέον τὰ ἀνω-
„ τέρω εἰρημένα) συμβαίνει, παρ' ἡμᾶς οὐκ ἂν λέγοιτο
„ συμβαίνειν. Εἰ δὲ παρ' ἡμᾶς, οὐκ ἂν κατ' ἐκείνην δηλα-
„ δὴ, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι συνδραμεῖν ταῦτα ἀλλήλοις.
„ Ἀλλὰ παρ' ἡμᾶς μὲν ἔσαι φησὶ, προειλημμένα μέντοι
„ τοῦ παρ' ἡμᾶς ὑπὸ τῆς Εἱμαρμένης. Καὶ πῶς εἴποιμ' ἂν
„ προειλημμένα; εἴγε καὶ τὸ φυλάττειν θοιμάτιον καὶ τὸ
„ μὴ φυλάττειν, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἐγίνετο τῆς ἐμῆς; οὕτω
„ γὰρ καὶ τοῦ σώζεσθαι δηλονότι κύριος ἂν εἴην ἐγώ. Καὶ
„ ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς παραβολῆς ἣν ποιεῖται Χρύσιππος, δῆ-
„ λον γίνεται ἀπολελύσθαι τῆς εἱμαρμένης τὴν παρ' ἡμᾶς
„ αἰτίαν. καθείμαρται γὰρ φησὶ σωθῆναι θοιμάτιον, εἰ
„ φυλάττοι αὐτό· καὶ παῖδας ἔσεσθαι εἰ καὶ σὺ βουληθείης,
„ ἄλλως δὲ μὴ ἂν ἔσεσθαί τι τούτων· ἐπὶ δὲ τῶν ὑπὸ τῆς
„ εἱμαρμένης προκατειλημμένων, οὐκ ἄν ποτε ὑποτιμήσεσι
„ τοιαύταις χρησαίμεθα. Οὔκουν φαμὲν τεθνήξεσθαι πάντα
„ ἄνθρωπον, εἰ τόδε τι γένοιτο, μὴ τεθνήξεσθαι δὲ, εἰ μὴ
„ γένοιτο· ἀλλ' ἁπλῶς τεθνήξεσθαι, κἂν ὁτιοῦν πρὸς τὸ μὴ
„ ἀποθνήσκειν καθόλου γίνοιτο. (1)

Θεώρημα Ξ'.

§. χμδ'. „ Η Χαλδαϊκὴ, καὶ Ἀστρολογικὴ ἀκοῦσα Εἱ-
„ μαρμένη, λῆρος ἄντικρυς.

Α'. Τί γὰρ ἐστι τὸ ἐκ τῶν ἀστέρων εἰς ἡμᾶς καθῆκον; ἢ φῶς, ἢ θέρμη; ταῦτα δὲ ποιητικὰ οὐκ ἂν γένοιτο τῶν ἐν τῇ περιγείῳ τελουμένων λήξει. Ἀλλ' αἱ παντοῖαι δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς σώμασι. (§. χί. χιά.)

Β'. Καὶ τίς ποτε τὸν τρόπον οἷος τε ἐγένετο ὑποθέσθαι, μετρίως γοῦν, τῆς ἐκείνων τῶν σωμάτων, ἐπὶ ταῦτα ἐπενεργήσεως; οὐδείς.

Γ'. Καὶ

(1) Ἐκ τοῦ Δ'. Βιβλίου περὶ Εἱμαρμ. παρὰ Διογενιανῷ τῷ Περιπατητικῷ.

Γ'. Καὶ πῶς ἀνάγκη ἐπάγεται τῇ ἀδιαβιάστῳ προαιρέσει (§. χλθ'.) ἐκ τῶν ἐρανίων σωμάτων;

Δ'. Πῶς δὲ καὶ οἱ ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς Ἀστερισμοῖς κατὰ τὸ αὐτὸ τοῦ χρόνου τικτόμενοι, καὶ ἐν ὡροσκόπῳ ἤ φασὶ τοῦ αὐτοῦ, ἐχὶ τὰ αὐτὰ καὶ προαιρῦνται; Πῶς δὲ καὶ οἱ ὑπ' ἄλλοις, καὶ ἐν ἄλλῳ χρόνῳ, ταὐτὰ τοῖς βίοις ἐπιτηδεύοντες φαίνονται;

Μανία ταῦτα, καὶ λῆρος σαφὴς, καὶ ἐδ' ἀπαντήσεως οἱ λέγοντες, ἐλλεβόρε δὲ εἰσὶ προσδεόμενοι.

Σχόλιον.

§. χμε. Χαλδαίων παῖδες ἀνέκαθεν, καὶ Ἐβραίων, καὶ Ἀράβων, οἵ τε Καββαλισαὶ παρ' Ἐβραίοις μετ' αὐτὲς, τὴν Ἀστρολογικὴν ταύτην φλυαρίαν συςῆσαι ἐσπέδασαν, βιβλίῳ μὲν τὸν ἔνασρον ἐρανὸν ἀπεικάσαντες, τοῖς σοιχείοις δὲ τὰς ἀςέρας. Ὧν τὰς μὲν ἀπλανεῖς, ὡς ἐξέπτως τὴν αὐτὴν ἐς ἀεὶ διασώζοντας θέσιν, καθ' ἑαυτὲς μηδὲν σημαίνειν παρέδωκαν, ἔχειν δὲ τὸ σημαντικὸς εἶναι ἔκ τε τῶν Πλανητῶν, καὶ τῶν Κομητῶν λαμβάνοντας, κατά γε τὰς διαφορὰς τῶν θέσεων, πῆ μὲν κατ' ἀρχὰς τοῖς ἀςερισμοῖς ἐμπιπτόντων, πῆ δὲ κατὰ τὸ μέσον, πῆ δὲ κατὰ τὸ τέλος, καὶ ἄλλοτε ἄλλως τὴν εἰς τὸ σημαίνειν δύναμιν αὐτοῖς παρεχομένων. Καί ποτε καὶ τῶν τε πρώτε λεγομένων βαθμε ἀςέρων, τῶν μεγέθει τε καὶ λαμπρότητι διαφερόντων, εἰς λέξιν ἰδίως προαναφωνέσαν τὸ ἐσόμενον συςοιχεμένων. Καὶ ἔτω δὴ ἄςροις τὰ καθ' ἡμᾶς συσημαίνεσθαι ἐκείνων ὑπειληφότων, γεγόνασι κἀν τοῖς ὕςερον, οἱ ἄδην τῶν ἀςρολογικῶν τύπων λήρων ἀνασάμενοι, καὶ διὰ πολλῶν κρατυναι τὸ δόγμα ἐπιμεληθέντες, ἐ μᾶλλον ἴσως ἀληθεύειν φροντίσαντες, ἢ ἵνα ἀρχαῖοι τινὲς εἶναι δόξωσι, καὶ περιττοὶ τὴν σοφίαν. Πρὸς γὰρ τὴν δόξαν, ὅσα τε θεῖα, ὅσα τ' ἀνθρώπινα εἰς ἓν συνείροντες, καὶ οἱ φωςῆρες, φασὶν, ὥςε εἶναι εἰς σημεῖα ἐτάχθησαν. (1) ἥτε Λεία ὃν ἔτεκε τοῦ Ἰακώβ,

(1) κατὰ

(1) Γενέσ. Κεφ. Α'.

(1) κατὰ τὸν τοῦ Διὸς ἀστέρα, ὑφ' ὃν ἐγεγόνει. Γαδ ἐξωνόμασεν· ἡ γὰρ φωνὴ גד Γαδ ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ τύχην σημαίνει δεξιάν. καὶ גדב καὶ ἄστρον ἀγαθὸν, καὶ τὸν Δία. (2) ὅθεν καὶ οἱ Ο', ἐν τύχῃ ἐκδεδώκασιν. Ἰακὼβ δὲ, καὶ οἱ υἱοὶ ἐκ τε τῶν φωστήρων, καὶ τῶν ἀστέρων, ὁ μὲν τὴν τοῦ υἱοῦ Ἰωσὴφ, οἱ δὲ τὴν τοῦ ὁμαίμονος ἐπεμηνιάσαντο δόξαν. (3) Δεβόρρας δὲ καὶ Βαρὰκ τὸ κατὰ Σισάρα στησαμένων τρόπαιον, ἐξ οὐρανοῦ, ἡ λέγεται, (4) παρετάξαντο οἱ ἀστέρες. Καὶ ὁ Θεὸς ἐν ἐκτείνειν λέγεται τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν. (5) Καὶ ἑλιχθήσεται δέ ποτε κατὰ τὸ προφητικὸν ὁ οὐρανὸς ὡς βιβλίον. (6) Ἐπηγγέλληται δὲ καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ὡς ἡμέρας πολλὰς καθήσονται οὐκ ὄντος βασιλέως, οὐδὲ ὄντος ἄρχοντος, οὐδὲ οὔσης θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὐδὲ ἱερατείας, οὐδὲ δήλων, ἢ ὡς ἄλλοι, οὐδὲ μορφωμάτων, οὐδὲ φωτισμῶν, οὐδ' ἐπιλύσεως. Ταῦτα δὲ νοεῖται τὰ καλούμενα Θεραφὶμ ἃ μορφώματα ἦν τοῖς Ἰουδαίοις κατά τινας ἀστερισμοὺς γινόμενα, δι' ὧν ἐπὶ τῶν ἀδήλων ἐχρῶντο. Ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀστρονομούντων πολλοὶ οὐρανοσκοπήσαντες ἐν τάξει φασὶν ἀκριβεστάτῃ τὰ ἐν οὐρανοῖς ὀφθῆναι, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπὶ γῆς τικτομένου. Οὐδὲ γὰρ ἄλλως οὐδὲ τοὺς μάγους ἐκείνου τε τὴν γέννησιν προδιαγνῶναι, καὶ εἰς προσκύνησιν ἐλθεῖν. Καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ πάσχοντος τοῖς οὐρανίοις μεγίστην συμπεσεῖν ἀταξίαν. Οὐδεμίαν τε ποτὲ γενέσθαι τῶν ἐπισημοτάτων μεταβολῶν, μὴ τοῖς ἄστροις προσημανθεῖσαν· τοῖς γὰρ Ῥαββὶ παραπετηρῆσθαι, τοὺς κατ' οὐρανὸν ἀστέρας, τοῦ Ναβουζαρδὰν τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου πυρὶ καταστρέφοντος, ὑπογράφειν ἤδη καταστροφὴν καὶ ἐξώλειαν. Καὶ τῶν Ἀσσυρίων δὲ καὶ τῶν Περσῶν, ἔθνη πολλὰ ὑφ' ἑαυτοὺς ὑπαγόντων,

---

(1) Γενέσ. λ'.

(2) Ὅρα Λεξικὸν Ἑβραϊκὸν Ἀντωνίου Ζανολίνου ἐν λέξει. Καὶ Ἀβεν Ἔσδρα ἐν ὑπομν.

(3) Γενέσ. λζ'.

(4) Κριτῶν Κεφ. Ε'.

(5) Ψαλμ. ργ'.

(6) Ἡσαΐ. λδ'.

των, νεῖκος καὶ μάχας κατὰ Ζενὶθ ἀναγινώσκεσθαι λέξιν ἐμφαίνουσαν. Προφαίνεσθαι δὲ καὶ τὰ τῆς Ἑλλάδος κακὰ διὰ φωνῆς ὁμοίως ἀστροχάρφου, δηλούσης σχίσμα, ἣ καὶ εἰς ἀριθμὸν ἐνιαυτῶν 284 τὴν παράτασιν προεμήνυε. Καὶ τὴν συντέλειαν δὲ προκεχαράχθαι τοῦ κράτους τῶν Ἀθηναίων δι᾽ ἄλλης φωνῆς, ἐν ἔτεσι 490 ἐσομένην· ἐν ᾗ καὶ τὸ διπλοῦν Κοφ ק ἐγκείμενον, τὸ μὲν τὸν Κέκροπα σημαίνειν, τὸ δὲ τὸν Κόδρον, ὑφ᾽ ὧν τοῦ μὲν ἤρξατο, τοῦ δ᾽ ἐξεπλέσθη ἡ τῶν Ἀθηναίων ἰσχύς. Ἐφ᾽ οἷς καὶ τὴν παρὰ Ῥωμαίοις ὑπατικὴν ἀρχὴν προδεικνύεσθαι, καὶ τὴν Ἰουλίου Καίσαρος τοῦ μοναρχήσαντος τῆς ὑπατείας καθαίρεσιν, καὶ ὡς ἐν χρόνοις 501 ἐκείνης καθαιρησομένης, αὐτὴ ἔμελλεν ἀντεισενεχθήσεσθαι. Ταῦτα δὴ καὶ τὰ τοιαῦτα ἡμῖν οἱ Ῥαββὶ, καὶ οἱ ῥαββίζοντες σὺν αὐτοῖς ὑποβάλλοντες, τὴν τῶν μελλόντων πρόρρησιν ἐν ταῖς διφθέραις τοῦ οὐρανοῦ σφίσιν αὐτοῖς προσοικειοῦσι πάνυ εὐήθως. Ἀλλ᾽ ἡμεῖς ταῦτα μετά γε τὰς ἐκβάσεις ἐπικομπάζοντας αὐτοὺς εἰδότες, καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν τοὺς ἐν οὐρανοῖς σχηματισμοὺς ἀνθέλκοντας, ἑνὶ ὅμως τούτῳ τὴν κενὴν αὐτῶν Ἀστροχαρφίαν ἀπελέγξαι οὐ κατοκνήσομεν. Τὴν τῶν Ὀθωμανῶν Αὐτοκρατορίαν πέρας ἕξειν ὁ καὶ τῶν ἀνωτέρω τὰ πλείω ἀστρολογήσας Ῥαββὶ Χωμὲρ κατ᾽ αὐτὸν, ὡς ἐδόκει ἐν ἄστρασι σαφῶς ἀνεγίνωσκε δι᾽ ἑκατέρου φωνῆς באח αὐθεντίαν τε, καὶ κραδασμὸν, καὶ ἄλγος προσυναφωνούσης, ἐν ἔτεσι 1025, οἷς ἀπὸ Μωάμεθ ἄχρι τῆς πανωλεθρίας τὴν τοῦ κράτους παράτασιν διωρίζετο. Ἡ δὲ τοῦ ἀπατεῶνος ψευδοθρησκεία, ἐν ἔτεσιν ἀπὸ Θεογονίας 630 ἤρξατο. Ἐὰν οὖν συνάψῃς ἀθροίσας 1025 630, ἕξεις ἔτη τὰ πάντα 1655. Καὶ ἔδει ἄρα, εἴτις ἦν ἐκ τῶν προρρήσεων τούτων ἀλήθεια, ἐν ἔτει τῷ χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ πεντηκοστῷ πέμπτῳ, τὴν συντέλειαν γενέσθαι τῆς Ὀθωμανικῆς τυραννίδος. Νῦν δὲ τὸ ἐξ ἐκείνου, ὅλη ἑκατονταετηρὶς παρεππεύσασα, τῆς τοῦ Ῥαββὶ ἀφροσύνης, καὶ τῶν συναφραινόντων αὐτοῦ λαμπρὸν κεῖται τεκμήριον. Πρὸς μὲν οὖν τὰ ῥαββινικὰ ἐκεῖνα, ἀποχρήσειεν ἂν καὶ τοῦτο, πρὸς τοῦ ψεύδει τῆς προρρήσεως εἰς ἔλεγχον, ὅτι ἐπὶ τῆς φωνῆς τὸ א μονάδος δύναμιν ἔχον, ἐὰν ἁπλῶς κείμενον ᾖ, ὁ Χωμὲρ ἀντὶ χιλιάδος ἐξείληφεν. Ἀμέλει τοι καὶ ἀναισχυντοῦντες περὶ τὰς ὑποθέσεις οἱ γεν-

ναῖοι, ὐδ' ὕπω τῦ ἀληθῦς γίνονται προήγοροι. (1) Ταῖς δὲ ἐκ τῶν γραφῶν χρήσεσι πῶς ἀπαντήσομεν; Ἢ ἐκ τῶν θεσπεσίων Πατέρων, ὧν ἐςὶ τὸν ἐγκρυπτόμενον ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς νῦν εἰς φῶς ἄγειν, τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τῶν προχειρισθέντων ληπτέον. Σὺ δέ μοι καὶ τὰ ἐν τοῖς εἰς τὴν γένεσιν ἐξηγητικοῖς τῦ Ὠριγένους μέτιθι, κἀκεῖνος γὰρ εἰ καὶ σημεῖα ὁπωσῦν εἰκὸς εἶναι τῶν ἐν τῷ κόσμῳ συμβησομένων, τὺς κατ' ὐρανὸν ἀςέρας προκεῖσθαι ἐφρόνει, ὐ χαίρει καὶ ἐκφαυλίζεται (2), ἀλλὰ μηδὲν ἀναγκαςικὸν ἐπιφέρειν τοῖς ἀνθρώποις διὰ πολλῶν λόγων ἀποδεικνύς, αὐτάρκως τὴν χαλδαϊκὴν Εἱμαρμένην περιτρέπει ἀνασκευάζων. Ὅρα δὲ καὶ ὡς ἀπὸ τῆς μαθηματικῆς Θεωρίας, ὁ τῆς Εἱμαρμένης ἐλέγχεται λόγος ἐκ τῶν Βαρδισάνους, ἀνδρὸς Σύρυ μὲν τὸ γένος, τῆς δὲ χαλδαϊκῆς ἐπιςήμης ἐς ἄκρον ἐληλακότος, ἣ μαρτυρεῖ ὁ Παμφίλυ Εὐσέβιος (3).

Θεώρημα ΞΑ΄.

§. χμϛ΄. „ Ἡ κατὰ Σπινόζαν Εἱμαρμένη δόγμα ἐςὶν ἀ-
„ λογώτατον ἅμα καὶ ἀθεώτατον.

Αὕτη γὰρ ἅπαντα τὰ ὄντα τῆς ὑπερυσίυ φύσεως ὑποτίθησιν εἶναι μέρη, καὶ τὰ γινόμενα τῆς αὐτῆς πάθη. (§.χκθ΄.) Ἀλλ' ὐδὲν τῶν ἐνδεχομένων τῆς ἀκηράτυ ὐσίας ἐδείχθη ὂν ὔθ' ὡς μέρος, ὔθ' ὡς πάθος. (§. σνϛ΄.) ὑφ' ἧς νεύματι παντελευθέρυ βυλήματος πάντα τὰ ὄντα ὐσίωται. §. υμζ΄. κξ΄.) Ἄρα κτ.

Σχό-

(1) Ὅρα Ἀθανάσ. Κιρχέριον ἐν Οἰδίποδ. Αἰγυπτ. Τόμ. β΄. Σελ. 6.
(2) Ὅρα Προκόπ. ἐν Ὑπομνήμ.
(3) Περὶ Εὐαγγ. Προπαρ. Βιβλ. ϛ΄. Ἀριθμ. ί.

Σχόλιον.

§. χμζ΄. Ὅσα μὲν οὖν κατὰ τὰς ἀνωτέρω (§. χμ΄. χμα΄. χμβ΄. χμγ΄. χμδ΄. χμε΄.) ἀπελεγχθείσας δόξας ἕπεται ἀτοπήματα, ἅπαντα εἰς ἓν συνειλοχὸς ἐστὶ τὸ τῆς εἱμαρμένης δόγμα, κατὰ τὴν Σπινόζου ἀθείαν δογματιζόμενον, καὶ πρός γε δὴ καὶ τῆς τοῦ ὑπερουσίου βλασφήμως ἅπτεται φύσεως. Ἔχοις δ' ἂν καὶ ἀναλυτικῶς χωρίσας οὕτως αὐτὸ διαπτύσαι. (1) Εἰ γὰρ αὐτοὶ σφίσιν αὐτοῖς συνίσμεν περιὸν τὸ τῆς ἐλευθερίας καλὸν (§. χλθ΄.) τί μὴ οὐχὶ καὶ τῷ Θεῷ τῷ παγκάλῳ τε καὶ ὑπερτελεῖ αὐτὸ ἀναθήσομεν; Οὐ γὰρ ἂν πείσειεν, οὐδ' ἣν πείσειεν ὁ ἀκανθώνυμος ἐκεῖνος ἡμᾶς, μὴ ἔχειν ἡγεῖσθαι ἐλευθέρως ἄγειν τὸ σῶμα ᾧ συνιστάμεθα. Ἀλλὰ πρόληψις αὕτη φησὶν, ἀπὸ γεννήσεως ἡμῖν συνηλικιωθεῖσα. Πόθεν δὲ τὴν πρόληψιν ἡμῖν ὁ θαυμαστὸς οὗτος διέγνω καὶ κατεφώρασεν; ὅτι, ὡς ἐκεῖνος, διορισμοί τινες εἰσὶν αἱ βουλήσεις τῆς ψυχῆς ἡμῶν τῇ διανοίᾳ ἑπόμενοι, ἀλλὰ τοῦθ' ὅπερ ἡμεῖς αὐτῷ ἥκιστα συγχωροῦμεν, αὐτὸς κακούργως συναρπάζει. Ναὶ, φησὶν, ὅτι ἡ μὲν βούλησις ὑπὸ τοῦ νοῦ διορίζεται, ὁ δὲ νοῦς ὑπ' ἄλλου αἰτίου, καὶ οὕτως ἐφεξῆς ἄχρι τοῦ Θεοῦ. Οὐδὲν γὰρ αὐτὸ ἑαυτὸ διορίσαι δύναται τῶν γινομένων. (2) Καὶ μὴν αὐτόπου τοῦτο αὖθις φαμὲν εἶναι τὸ ζητούμενον. Τί δαί; ἦδ' ὅς, ἡ ἐν τοῖς οὖσι τάξις ἄρδην ἀρθήσεται; μαδί, ἀλλὰ μᾶλλον οὕτω τεθείσεται. Οὐκοῦν (ἐκεῖνος) ἄλλα ὑπ' ἄλλων ἀχθήσεται, οὐδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ δηλονότι. Πρὸς ἅπερ αὐτοὶ, Ἡ ἐν τοῖς οὖσι τάξις, αὐτῶν δὴ τούτων τῶν ὄντων τῇ φύσει καὶ ταῖς οὐσίαις ἐστὶ προσήκουσα· προσῆκον δὲ ἐστὶ τοῖς μὲν λόγου τε καὶ ἐλευθερίας ἀμοίροις ἄγεσθαι, τοῖς δὲ τούτων μετέχουσιν ἄγειν ἐκεῖνα καὶ κινεῖν. Καὶ νοῦς δὲ ἕκαστος, τάξει τινὶ ἐφίσταται, τοῖς κατ' αὐτὸν νοήμασί τε καὶ ἐνεργήμασι, τὰ

---

(1) Ὅρα Γενουήνσ. Μεταφ. Μέρ. Α΄. Πρότ. ογ΄. ἐν τῷ Σχολίῳ.
(2) Ὁ Σπινόζ. Πρότ. κς΄. κζ΄. κη΄. τοῦ α. Μέρους τῆς Ἠθικ.

τὰ διαφέροντα αὐτῷ κοσμῶν τε καὶ διεξάγων. Ἐκ δὲ τῶν ἐν μέρει τουτωνὶ τάξεων, ἡ τοῦ ὅλου τάξις ἄριστα συγκροτεῖται καὶ ῥυθμίζεται (§. υϟβ'.).

Θεώρημα ΞΒ'.

§. χμη'. „ Ἡ κατὰ Μωάμεθ Εἱμαρμένη δόγμα ἐστὶν „ εὐηθέστατον.

Ἤτοι γὰρ τὰ αἴτια ἐνεργεῖ, ἢ οὐχί. Ἀλλ' εἰ μὴ τί δή ποτε τῶν δυνάμεων ἔτυχε; (§. χι' χια'.) καὶ τίνες ποτὲ ἔσονται αἱ δυνάμεις αἱ ἀεργεῖς; Εἰ δ' οὖν οὐκ ἄρα ἐκείνων τεθέντων, διαφυγεῖν ἐνὶ τὸ ἐξ ἐκείνων ἑπόμενον. Εἴη γὰρ αὖ εἴπερ ἐνεργοῦν τε καὶ μὴ τὸ ποιητικόν. Οὐδὲ μὲν οὖν μὴ τεθέντων τῶν αἰτίων, τὸ αἰτιατὸν αὖ ὑποσταίη. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸ ἑαυτοῦ ποιητικὸν οὐδέν· (§. νς'.) οὐδὲ αἰτιατὸν οὐδὲν ἄνευ τοῦ ποιητικοῦ. (§. νζ'.) Ταῦτα δὲ πάντα εὐήθως πάνυ εἰσάγει τὰ ἄτοπα ἡ κατὰ Μωάμεθ Εἱμαρμένη. (§. χλα'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. χμθ'. Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλως τὴν Εἱμαρμένην εἰσαγαγόντες, καὶ ποικιλαχῶς ἀτοπήσαντες, ἐνὶ τούτῳ οἱ πάντες κοινῷ τῷ λίθῳ προσέκοψαν, ὅτι τῶν βουλήσεων καταβιασάμενοι τὸ ἐλεύθερον, περὶ αὐτὴν δὴ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπείαν, καὶ περὶ ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἀδίκως ἠλέγχθησαν. Καὶ ἀρθέντος τοίνυν, ὥς γε κατ' αὐτοὺς φάναι, τοῦ ἐφ' ἡμῖν, περιττοὶ μὲν οἱ νόμοι, φορτικοὶ δὲ οἱ δίκας εἰσπράττοντες τοὺς παραβαίνειν δοκοῦντας δικασταί. Ἡ δὲ ἀρετὴ κενὸν ὄνομα, καὶ ἡ μοχθηρία πλάσμα ἄντικρυς. Καὶ ψόγοι καὶ ἔπαινοι οὐκ ἀλόγως διακωδωνίζοντες τὰ πραττόμενα. Καὶ τὸ τελευταῖον οὐδ' ἐστι φάναι τίς ἡ τοῦ βουλευτικοῦ χρῆσις τῇ ψυχῇ, καὶ τίς ἡ ἐκ τῆς προζοπῆς τε καὶ παραινέσεως ὄνησις. Εἰ γὰρ ἀναγκαῖον θέσθαι τὸ ἕτερον, τί χρὴ βουλεύεσθαι πότερον; τί δὲ ξυμβουλεύειν θάτερον; τὸ μὲν

γὰρ

γὰρ κρεῖττον, τὸ δ' ἀνόητον. Μέτιθι τῆς κατ' Εὐσέβειον Εὐαγγελ. Προπαρασκευ. Βιβλ. τὸ ς'. Ἀριθμ. ς'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'.

Περὶ τῆς ὑπὸ πολλῶν εἰσαγομένης τῦ Κόσμυ Ψυχῆς.

§. χν'. Οὐ χθιζήν τινα ὐδὲ πρόσφατον, ἀλλ' ὐθ' ὑπὸ χρόνυ ἄλλως καὶ παλαιότητος κομιδῆ ἀπορρυεῖσαν, τὴν περὶ ψυχῆς Κόσμυ περιεργίαν, κοσμολογῦντας σιγῇ παντελεῖ ὑπερβῆναι, ἴσως ὐκ ἄξιον. Δημόκριτος δῆτα καὶ Ἐπίκυρος, καὶ ὅσοι παρὰ τὴν ὕλην καὶ τὸ κενὸν εἰσῆγον ἐν τοῖς ὖσιν (1) ὐδέν, ὐδὲ ἔμψυχον εἶναι ἐκ τῦ ἀκολύθυ τὸ πᾶν ἀκύειν ἠνείχοντο. Ἀριστοτέλης δὲ ὐδ' αὐτὸς ἔμψυχον ὅλον δι' ὅλων, τὰ δὲ ὐράνια, τὰς σφαίρας ἔχειν ἐμψύχυς τε καὶ ζωτικὰς ἀποφαινόμενος, τύτων τὰ περίγεια ἀπεστέρει· οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἔμψυχόν τε καὶ ζωτικὸν τὸν κόσμον ἐδόξαζον. Καὶ πρὸ πάντων ὁ Πλάτων καθ' ὃν ὁ Κόσμος, ζῶον οἱονεί τι παμμέγεθες, ἔμψυχον, ἅτε ὐκ ἐστιν ἐκτὸς σώματος καὶ ψυχῆς συγκροτύμενος. (2)

§. χνα'. Ὁ δὲ τῆς ψυχῆς λόγος εἰς ἐννοίας διαφερύσας ἀνθελκόμενος, καὶ τὺς ἐμψυχῦν ἡρημένυς τὸν κόσμον, τῇ διαφορᾷ τῶν ὑπολήψεων ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχισε. Τὸ μὲν γὰρ αὐτὶ ψυχῆς τῦ Κόσμυ, αὐτὸς ὁ νῦς ὕμνηται ὁ ἀκρότατος, ὑφ' ὗ συνέχεται ὑποστάς, καὶ κινεῖται· τῦ δὲ νῦς ἄλλος τῦ ὑπερτάτυ καὶ δημιυργῦ πράγματι ἕτερος, ὃς τὸ πᾶν εἰδοποιεῖν ἐτάχθη, οἷα πυ καὶ ἡ λογικὴ ψυχὴ τὸν μικρόκοσμον· οἱ δὲ τὴν ἐν τῷ παντὶ σωμάτων τὴν συμμετρίαν τε καὶ ἀναλογίαν, ἢ προσφυῶς τε καὶ κατὰ λόγον εἰς συμ-

---

(1) Παρὰ Πλυτάρ. Ἀρισκ. Βιβλ. β'. Κεφ. γ'.
(2) Ἐν τῷ Τιμαίῳ.

συμπλήρωσιν τῦ ὅλυ, ἁρμονικῶς τὰ κατὰ μέρος συνδεδῆσθαι τε ϗ συνήρμοσαι, τῦτο ψυχὴν εἶναι τῦ Κόσμυ ὑπειλήφασιν· οἱ δὲ ἐμπύρειόν τινα δύναμιν, καὶ θέρμην ζωτικὴν, δι' ἁπάσης τῆς ὕλης διηκῦσαν, ἢ ὕλην τινὰ αἰθέρειον, λεπτότητί τε καὶ ὀξύτητι διαφέρυσαν, ἢ πνεῦμα ἐλαστικὸν, ἢ ὑλαρχικὸν (ἃ καὶ εἰς ταὐτὸ σχεδὸν τείνει) παρεγχέαντες, ἐξ αὐτῦ ἔμψυχον τὸ πᾶν ἐναπέδειξαν.

§. χνβ'. Πρὸ γῦν τῆς προκειμένης ἐρεύνης, πάρεργυ ἂν εἴη ταῦτα λαβεῖν ὑποθεμένυς τὰ ἐφεξῆς. Α'. Ὅτι τῦ ἐμψύχυ, ἢ γε τοιῦτον, ἀναγκαῖον ἡ ψυχὴ ἐςὶ πρὸς ὠσίαν· ὁ γὰρ λόγος αὐτῆς αὖθι ἀναπόδοτος. Β'. Ὅτι πλατύτερον ἡ ψυχὴ ἐκληφθεῖσα, τὴν εἰς εἴδη ἑτερότητα ὐδαμῶς ἐκπέφευγε· ψυχὴ γὰρ ἥτε κυριώτατα ϗ πρώτιςα λεγομένη, λογικὴ ὖσα φύσις, ἡ ἐν τῇ ὑπ' αὐτῆς ειδοποιυμένῳ ζωῇ, ἐννοιῶν τε καὶ βυλήσεων ἀρχὴ ὖσα. Καὶ ἡ ἀφ' ἧς τῷ ζώῳ πᾶσα ζωτικὴ ϗ αἰσθητικὴ ἐνέργεια καταχρηςικώτερον. Καὶ ἡ ἀρχὴ τῦ τρέφεσθαι καὶ αὔξειν, ὡς ἐπὶ τῷ φυτῷ ἡ φυτικὴ, εἶδος ψυχῆς τυγχάνυσα τὸ ἀμυδρότατον. Γ'. Πᾶσα ψυχὴ ἐκ τῶν ἰδίων ἐνεργειῶν καταφανὴς γίνεται, ὃ καὶ τῷ Πρόκλῳ (1) ἠξίωται, καὶ τοῖς πᾶσιν οἶμαι ὁμολογεῖται. Ἐπὶ δὲ τύτοις Δ'., καὶ ὅτι νῦς ὐδεὶς, ἐκ νόων πλήθυος σύνθετος ἂν εἴη, ἁπλῦς ἂν φύσει ϗ ἀμιγὴς, ὡς ἤδη μὲν ὑποτίθεται, ἐν οἰκείῳ δὲ τόπῳ ἀποδειχθήσεται. Ἐκ γὰρ δὴ τύτων τὰ ἑξῆς.

Θεώρημα ΞΓ'.

§. χνγ'. „ Ἤπερ ὁ Κόσμος ὑπὸ τῦ Δημιυργῦ ὑποςὰς
„ ϗ συνεχόμενος, ϗ κινύμενος, ὐκ ὀρθῶς ἂν λέγοιτο ἔμ-
„ ψυχος.

Οὕτω γὰρ ἀναγκαίως εἰσάγεται ὁ Δημιυργὸς πρὸς τὴν τῦ Κόσμυ ὕπαρξιν. (§. υϞς'. υϞζ'. ϗ §. σβ'.) Εἰ δὲ ἐντεῦ-

(1) Ἐν Εἰσαγωγ. Θεολογ.

ἐντεῦθεν ἔμψυχος εἶναι ὁ Κόσμος λέγοιτο, ἅτε δὴ ὅσα καὶ εἶδος τελεῦντα ἐν αὐτῷ τὸν δημιουργὸν ἔχων, ἣν αὖ καὶ πρὸς ἐσίαν τῷ αὐτῷ ὁ αὐτὸς ἀναγκαῖος. (§. χνβ'.) ἀδύνατον δὲ τὸ αὐτὸ τῷ αὐτῷ ἀναγκαῖον εἶναι πρός τε ὕπαρξιν, καὶ πρὸς ἐσίαν. (§. σδ'.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. χνδ'. Τοῦτο τοι συνιδὼν ἀμέλει ἐν τῷ ἀθεολογεῖν καὶ Σπινόζας, τῇ ὕλῃ τὸν νοῦν εἰς συναπαρτισμὸν τοῦ Κόσμου συγκεραννὺς, οὐ τούτῳ ἐκεῖνον πρὸς ὕπαρξιν ἀναγκαῖον, ὡς ἄρα τὸ καθ' ὕπαρξιν ἀναγκαῖον καθ' ἑαυτὸν πλουτοῦντι, πρὸς δὲ ἐσίαν, ἐτίθετο. Καὶ τὸ διαστασιάζειν πρὸς ἑαυτὸν δηλονότι ὑπεκκλίνων ὡς οἷόν τε, ἐξ ἀτόπου ἄτοπον συνεπέφερε τὸ μεῖζον καὶ χαλεπώτερον. Καὶ οὐδὲν δήπου θαυμαστὸν, εἰ τὸν Κόσμον οὕτως ἀποθεούμενος, τὸν Θεὸν ἔνυλον ἐκεῖνος, ἐκ τῆς παλαιᾶς τῶν Ἑλλήνων τε καὶ Αἰγυπτίων μυθολογίας ὥσπερ ἀνορύττειν φιλοτιμούμενος τὴν ἀσέβειαν. (1) Εἰ δὲ Πλάτων ὁ Θεῖος, καίτοι τὸν Δημιουργὸν ἐπιστήσας τῇ ὕλῃ, εἰς ψυχὴν ἔπειτα κατεβίβαζε τοῦ δημιουργήματος, θαυμάσαιμι ἄν. Τῶν μὲν οὖν Νεωτέρων πολλοὶ τοῦτο τὸ δόγμα προσάπτουσι τῷ ἀνδρὶ, ὃ καὶ ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀπορρήτων, οἷα καὶ ἄλλα (φασὶν) ἐξοικειωσάμενος οὐκ ἀποδαποίητον κατέχειν. ὃ γὰρ τῷ θεόπτῃ Μωσῇ περὶ τοῦ ἐπιφερομένου τοῖς ὕδασι πνεύματος γέγραπται, τοῦτο ἐκεῖνος πρὸς τὸ δοκεῖν μεθαρμόσας, τὸν Θεὸν αὐτόχρημα ψυχὴν εἶναι τοῦ κόσμου ὑπέθετο· τῶν μέντοι Παλαιῶν οἱ ἀπὸ τῆς ἑστίας τοῦ Πλάτωνος ὡρμημένοι, ἄλλως τοῦ καθηγεμόνος τὸν νοῦν ἐξειληφέναι ἐοίκασι. Συνῆψαν μὲν γὰρ οὗτοι τὸ πᾶν αἰσθητὸν ψυχῇ, ἀφ' ἧς ἡ κίνησις, ἐπέστησαν δὲ καὶ τῇ ψυχῇ νοῦν, ἐξ οὗ ἡ ἔμφρων ὁδηγία, ὑπεξιδρύκασι δὲ τοῦ νοῦ τὴν ἑνάδα, ὡς τῶν πάντων οὖσαν αἰτίαν τε καὶ ἀκρότητα. Καὶ

„ διὰ

(1) Ὅρα Εὐσέβ. Εὐαγγ. Προπαρ. Βιβλ. γ'. Κεφ. θ'. κζ'.

„ διὰ ταύτας, φασὶν, ὁ Κόσμος τὰς αἰτίας ζῶον, ἔμψυ-
„ χον, ἔννουν ὑπὸ τοῦ Τιμαίου προσείρηται. Κατὰ μὲν τὴν
„ ἑαυτοῦ φύσιν, καὶ τὴν εἰς αὐτὸν καθήκουσαν ζωὴν ἀπὸ
„ ψυχῆς, καὶ περὶ αὐτὸν μεριζομένην, ζῶον ἀποκαλούμε-
„ νος· κατὰ δὲ τὴν τῆς θείας ψυχῆς εἰς ἑαυτὸν παρου-
„ σίαν, ἔμψυχον· κατὰ δὲ τὴν νοερὰν ἐπιστασίαν ἔννουν...
„ τὸ μὲν γὰρ σωματικὸν ἑτεροκίνητον ὂν, αὐτοκινήτου δυνά-
„ μεως ἔμφασιν ἀπὸ ψυχῆς κομίζεται, καὶ ζῶόν ἐστι δι' ἐ-
„ κείνην· ψυχὴ δὲ αὐτοκίνητος οὖσα, τῆς κατὰ νοῦν μετέχει
„ ζωῆς, καὶ κατὰ χρόνον ἐνεργοῦσα, τὸ τῆς ἐνεργείας ἄπαυ-
„ στον, καὶ τὴν ἄγρυπνον ζωὴν, ἐκ τῆς πρὸς τὸν νοῦν ἔχει
„ γειτνιάσεως. Νοῦς δὲ ἐν αἰῶνι τὸ ζῆν ἔχων, καὶ τῇ οὐ-
„ σίᾳ αἰῶν ἐνεργείᾳ, καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν νόησιν ἐν τῷ
„ νῷ ἱστῶσαν πηξάμενος, ἔνθεός ἐστι διὰ τὴν πρὸ αὐτοῦ
„ πάντως αἰτίαν... Πάντα δ' οὖν ἀνήρτηται τοῦ ἑνὸς διὰ μέ-
„ σου νοῦ, καὶ ψυχῆς. Καὶ ὁ μὲν νοῦς ἑνοειδής ἐστιν, ἡ δὲ
„ ψυχὴ νοοειδὴς, τὸ δὲ σῶμα τὸ τοῦ κόσμου ζωτικόν. Πᾶν
„ δὲ εἰς τὸ πρὸ αὐτοῦ συνήρτηται· καὶ τῶν μετὰ ταῦτα τὸ μὲν
„ ἐγγύτερον, τὸ δὲ πορρώτερον ἀπολαύει τοῦ Θείου. Καὶ ὁ
„ μὲν Θεὸς πρὸ νοῦ, τῇ νοερᾷ φύσει πρώτως ἐποχούμενος·
„ ὁ δὲ νοῦς θειότατος, ὡς πρὸ τῶν ἄλλων ἐκθεούμενος· ἡ
„ δὲ ψυχὴ θεία, καθ' ὅσον τῆς νοερᾶς δεῖται μεσότητος·
„ τὸ δὲ σῶμα τὸ τῆς τοιαύτης ψυχῆς μετέχον, ὡς μὲν σῶ-
„ μα, θεῖον δήπου καὶ αὐτό· διήκει γὰρ ἄνωθεν ἄχρι τῶν
„ ἐσχάτων ἐξηρτημένων ἡ τοῦ φωτὸς ἔλλαμψις. Ἁπλῶς δὲ
„ οὐ θεῖον, ἀλλὰ ψυχὴ τῷ πρὸς νοῦν βλέπειν, καὶ παρ' ἑαυ-
„ τῇ ζῆν, θεία πρώτως ἐστίν. (1) Ἐκ γοῦν τούτων, εἰ μη-
δὲν ἄλλο, ἓν τοῦτο κατάδηλον, ὡς ἐκ τῆς δόξης τοῦ Πλάτω-
νος, οὐχ ἡ ἑνὰς ὁ Θεὸς, νοῦς τε καὶ ψυχὴ τοῦ Κόσμου εἶναι
εἰσάγεται, ἀλλὰ τὰ ἐκείνου ὡς ἐκ πρωτίστης καὶ ἀναιτίου αἰ-
τίας ἐξηρτημένα. Ἀλλ' αὐτοὶ πότερον καὶ οὕτως ὁ κόσμος ἐξ
ἰδιαζούσης ψυχῆς καὶ νοῦ παρὰ τὸν Θεὸν, ἔμψυχός τε καὶ ἔν-
νους ἐστὶ, θεωρήσωμεν;

Θεώ-

(1) Πρόκλ. ὁ Διάδοχ. εἰς τὴν Πλάτ. Θεολογ. Κεφ. ιγ'.

Θεώρημα ΞΔ'.

§. χνε'. „ Καὶ τὸ ζωτικὸν εἶναι φρονεῖν καὶ ἔμψυχον, „ καὶ εἶναι τὸν Κόσμον ὁλικῶς, ὡς ὑπὸ φυτικῆς, καὶ αἰσθη„τικῆς, ἢ νοοειδοῦς ψυχῆς, τῷ ἀριθμῷ μιᾶς ἐμψυχούμε„νόν τε, καὶ εἰδοποιούμενον, ἄτοπον.

Πότερον γὰρ ὁλικῶς καὶ τραφήσεται καὶ αὐξηνθήσεται, καὶ αἰσθήσεται, καὶ νοήσει οὕτως ἔχων ὁ Κόσμος; ἢ οὐχί; Εἰ μὲν γὰρ οὔ. πόθεν ἐκφανής ἐστιν αὐτῷ ἡ κατὰ τὸ ζῶον ψυχή, εἰμὴ ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν; (§. χνβ'.) Εἰ δ' ἐκεῖνο, πόθεν ἡ τροφὴ τῷ Κόσμῳ, καὶ αὔξησις, μηδενὸς ἔξω τοῦ Κόσμου, εἰς νομὴν τὴν τούτῳ προσήκουσαν ὑποκειμένου; (§. φγα'. φγβ'.) Τίνα δὲ καὶ τὰ εἰς τροφὴν αὐτῷ, καὶ αὔξησιν συντελοῦντα μέλη τε καὶ ὄργανα; τίνος δὲ καὶ αἰσθήσεται τοῦ ἔξωθεν αὐτῷ προσπίπτοντος, καὶ τὴν κατ' αἴσθησιν διάθεσιν ἐμποιοῦντος αὐτῷ, μηδενὸς ὄντος; (§. αὐτ.) Εἰ δὲ καὶ νοεῖ, πόθεν δῆλον, εἰμὴ καὶ φθέγξεται; γελοῖα ταῦτα καὶ τῆς σκηνῆς ἐπιεικῶς ἄξια. Οὐ γὰρ δὴ ὅτι ἔμφρονος ἐστιν ὁδηγίας, αἱ ἐν αὐτῷ κινήσεις, ἐντεῦθεν αὐτῷ, καὶ ψυχὴν νοεράν τε καὶ λογικὴν ἀποκληρωσόμεθα, καθ' ἣν ἂν ἔχοι φύσει τὸ εἶναι καὶ ἔμψυχος, τοῦ προνοοῦντος καὶ κατὰ λόγον κινοῦντος τὸ καλόν, ἐπὶ τὸ ἀπολαύειν τῆς προνοίας, καὶ τῆς κινήσεως οὐκ ὀρθῶς μεταφέροντες.

Ἀλλ' ὅγε δὴ εἰς τὸν εἰδοποιοῦντα νοῦν τεῖνον ἐστί, καὶ ἄλλοθεν ἐστὶν ἀπελέγξαι. Εἰ γὰρ τοῦ ὅλου Κόσμου εἷς ὁ νοῦς καὶ ἁπλοῦς· ἁπλοῦς δὲ ὤν, τὴν ἐκ πλειόνων σύνθεσιν παραιτήσεται. (§. χνβ'.) καὶ παρὰ τοῦτον ἄρα οὐδενὸς ἄλλου ἐν τῷ παντὶ μερικωτέρου νοῦ ὑφεστῶτος, οὓς ἔχομεν τοὺς ἀνθρώπους. (οἷς δὴ πολλῷ πρότερον ἡγεῖσθαι ἄξιον ἦν τοὺς ταῦτα δοξάζοντας.) Οἱ γὰρ ἐν ἀνθρώποις, ἤτοι τῷ σώματι τῷ τοῦ παντὸς ἀνατεθήσονται, καὶ ἐξ ἀσωμάτων τὸ σῶμα συσταθήσεται ἀσυστάτως, ἢ τῷ νῷ, καὶ ἐκ νόων πλήθους, ὁ εἷς τε καὶ ἀμιγὴς νοῦς συντεθήσεται ἀσυνθέτως. Ἀδύνατον δέ (§. χνβ'.) Ἄρα κτ.

Σχό-

Σχόλιον.

§. χνϛ΄. Καὶ οὐδὲν τοίνυν γενναῖον πρὸς Ἀριστοτέλην ἀνατεινόμενος ὁ Πλατωνικὸς Ἀττικὸς προὐχειρίσατο. (1) „ Τί γὰρ οὕτως, εἰ μὴ μία φησὶν εἴη δύναμις ἔμψυχος „ διήκουσα διὰ παντὸς, ϗ πάντα συνδοῦσα, ϗ συνέχουσα, „ οὐδ' ἂν εὐλόγως τὸ πᾶν, οὔτε καλῶς διοικούμενον εἶναι δύ- „ ναιτο. Πῶς γὰρ οὔ; εἰ πρὸς ταῖς δυνάμεσι κατασφαλίσαι ταῖς προσφορωτάταις, ϗ πρὸς διοίκησιν ϗ σωτηρίαν αὐτάρκως ἐχούσαις, ϗ ἐφεξῆς κῶς τῷ τεχνουργήματι ὁ τεχνίτης ὑποτεθείη, διὰ παντὸς ἀπλέτῳ δυνάμει κατὰ Πλάτωνα εἰπεῖν περιπορευόμενος, ϗ συνέχων ϗ διεξάγων; Ἀλλ' ἐκεῖνος οὐ πάνυ τι καλῶς βλέπων, τῆς αὐτῆς, φησὶν, ἀβλεψίας, „ καὶ πόλιν ἐλπίσαι ποτὲ καλῶς χωρὶς ἑνώσεως „ διασώζεσθαι, ϗ τὸ πᾶν τόδε ἡγήσασθαι πάγκαλον τῷ λό- „ γῳ διαφυλάξειν, οἷόν περ φαίνεται, μὴ συνδήσαντα καὶ „ συναρμόσαντα, ἑνός τινος ὁμοίου κοινωνίᾳ. Ἀμέλειτοι μὴ συνορῶν, ὡς οὕτως αὖ τοὺς κειμένους ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ἐν τῇ φύσει θεσμοὺς, Κόσμου ψυχὴν λέγειν φαινοίμεθα τροπικώτερον, καθάπερ δὴ καὶ οἱ ἐφ' ἑκάστης τῶν πόλεων νόμοι, ψυχαί τινες τούτων εἶναι ἐκ μεταφορᾶς, παρὰ τοῖς Σοφοῖς ἤκουσαν. Καθάπτεται δῆτα ψυχῶς τοῦ Ἀριστοτέλους κἀκεῖνο, τοῦ τὸ μὲν ἕκαστα διοικοῦν ὡς ἀρχὴν κινήσεως ὑποτιθεμένου, τοῦτο δὲ εἶναι ψυχὴν οὐ βουλομένου· καίτοι καὶ τοῦ „ Πλάτωνος αὐτοῦ (φησὶ) δεικνῦντος, ὅτι τοῖς κινουμένοις „ ἅπασιν ἀρχὴ, καὶ πηγὴ τῆς κινήσεως ἡ ψυχή. Καὶ ὁ „ μὲν ἔργον εἴη ψυχῆς λογικῆς, καὶ φρονίμου, τὸ μηδὲν „ μάτην ποιεῖν, τοῦτο ἀνατιθέντος τῇ φύσει, τοῦ δὲ ὀνό- „ ματος αὐτῇ τῆς ψυχῆς οὐ μεταδιδόντος, ὥσπερ ἐκ τῶν ὀ- „ νομάτων, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῶν δυνάμεων, τῶν πραγμάτων „ λαμβανομένων. Ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἄγει τῶν ἐσχάτων τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ κατιέναι ὁ Ἀριστοτέλης, διὰ τοῦτο ἐπιεικῶς ἀτο-

(1) Πρὸς Εὐσέβ. περὶ Εὐαγγ. Προπαρασκ. Βιβλ. ιε. Κεφ. ιβ΄.

ἄτοπος, καὶ οὐδὲ ἔχων ἄλλως, εἰμὴ διὰ τῆς καθόλου ψυχῆς, τὸ κατὰ λόγον ἐργάζεσθαι τὴν φύσιν διασῶσαι ἐν ἅπασιν, οὐδ' ἣν σφόδρα αὖ βουληθείη. Τοῖς δὲ τῶν πάντων προνοεῖν τὸν Δημιουργὸν πεπιστευκόσι, καὶ πάντα κινεῖν, καὶ ῥυθμίζειν καθ' οὓς νόμους ἔθετο, ψυχῆς οὐ προσδεῖ, ἀλλαχόθεν ἤκουσαν εἰδόσι τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, καὶ τῆς ὁδηγίας. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἐκεῖνο ἐν τῷ καθόλου ἀληθές, ὅπερ ἀξιοῖ ὁ Ἀττικὸς ἐκ τοῦ Πλάτωνος, ὅτι τοῖς κινουμένοις ἅπασιν ἀρχή, καὶ πηγὴ οὕτω φάναι, τῆς κινήσεως ἐστὶν ἡ ψυχή. Ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν ἐμψύχων, καθ' ἣν ἔχει ἐμψυχίαν κινουμένων, ὧν ἡ ψυχὴ δυνάμεως αὐτοκινήτου ἠμοίρησεν· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλως ἐχόντων οὐκ ἐξ ἀνάγκης. Οὐδ' οὕτις πρὸ τῆς ἀληθείας θῇ τὰ τοῦ Πλάτωνος. Φέρε γὰρ ἐὰν τὴν διαιωνίζουσαν ὕλην πρὸ τῆς Δημιουργίας σκοπήσωμεν, ἀτάκτως τε, ἥ φησιν ὁ δαιμόνιος, καὶ πλημμελῶς κινουμένην εἶτ' ἐροίμεθα, ὅθεν αὐτῇ τὸ πρὸς κίνησιν ἐνδόσιμον ἐνεγένετο; πόθεν ἄρα ἡμῖν, ἐκ τῆς ψυχῆς ἐροῦσι; τί δ' εἴπερ οὐ κατὰ λόγον, οὐδὲ κατὰ κόσμον ἀπ' αἰῶνος κεκίνητο; Εἰ δ' ἀφ' ἑαυτῆς, οὐκ ἄρα παντὶ ἡ ψυχὴ κινήσεως ἀρχή. Εἶεν. Ἀλλὰ τῆς κατὰ λόγον ἐροῦσι. Τί δαί; ἔστιν ὅτε τὴν ἄκοσμον ὕλην ὁ κοσμήτωρ ἐκίνησεν; ἢ οὐδέποτε; Εἰ μὲν γάρ, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιλείπει τοίγε τηνικαῦτα, καὶ τὸ τοῦ δημιουργοῦ ὁ αὐτὸς τοῦ αὐτοῦ, ὅπερ ἀδύνατον. (§. χνγ.) Εἰ δ' οὐδέποτε, πῶς τοῦτον ὡς Δημιουργὸν ἐξυμνήσομεν; ἢ τῆς τοῦ Κόσμου Δημιουργίας τὸν Πατέρα Πάντων διαγκωνισάμενοι ἀποστήσωμεν, τὸν δ' ἐξ αὐτοῦ νοῦν τοῦ παντὸς κοσμήτορα ἀντεισάξομεν; Καὶ μὴν καὶ οὕτως αὖθις τῇ αὐτῇ περιπεσούμεθα ἀτοπίᾳ. Τὸ αὐτὸ καὶ ποιητικόν, καὶ εἰδικὸν τοῦ αὐτοῦ ἀποφαίνοντες. (§. αὐτ.) Εἴη δ' αὖ ὡσαύτως καὶ ψυχὴ ἡ τοῦ Πλάτωνος δημιουργὸς τοῦ σώματος τοῦ ἑαυτῆς, ὃ εἰδοποιεῖν ἔλαχε, καὶ ἡ ἑκάστου δὲ ἑκάστου· ἐπειδὴ δὲ καὶ συνοχεὺς ἐκ τοῦ ἀκολούθου, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἄρα ἀθάνατοι, ὥσπερ καὶ τὸ πᾶν ἡ τοῦ Πλάτωνος Φιλοσοφία ἄλυτον εἶναι γνωματεύει, καὶ ἀδιάφθαρτον· ἢ τί γὰρ κωλύει τὴν ὅλην πρὸς ὅλον, τῇ ἐν μέρει πρὸς τὸ μέρος ἰσχύειν ἀνάλογον; Ἀλλὰ γὰρ

„ Φύλλα τὰ μέν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δέ θ' ὕλη,
„ τηλεθόωσα φύει. . . . .

„ ὡς ἀνδρῶν γενεὴ, ἡ μὲν φύει, ἡ δ' ἀπολήγει.
Κόσμυ δὲ τέρμα ὐδὲν, ὡς ἐκεῖνος.
„ Ὁρᾷς ἴν' ἐς' ἐκεῖνος ὑψηλὸς πάγος,
„ ξαχύς τε ϗ παλίγκοτος ἐν ᾧ κάθηται
„ ὁ ἐνελαφρίζων ἑαυτὸν ὄρνις;
Ἀπὸ τύτυ δὴ τῦ ὑψηλῦ πάγυ, ἐπὶ τόνδε τὸν ἀχανῆ βυθὸν, ὁ ὑψιπέτης ἀετὸς ἐμβαρυνθεὶς ἡμῖν καταπέπτωκεν.

Θεώρημα ΞΕ'.

§. χνζ'. „ Καὶ τύγε δὴ τὰ ὐράνια τῶν σωμάτων λογικῶς ἐμψυχῦν ἐθέλειν, παίζειν ἐςὶν ἐν ὐ παικτοῖς.

Εἰ γὰρ ταῦτα λογικῶς ἐψύχωται, καὶ λογικῶς ἐνεργήσει. (§. χνβ'.) διανοητικά τε δεικνύμενα, καὶ προαιρετικά. Οὐδεμίαν δὲ τοιαύτην ἐπὶ τῶν ὐρανίων ἐνέργειαν, ὐδὲ εἰκάσαι ῥᾴδιον. Τὰς γὰρ ἐκείναις προσηκύσας περιφοράς τε, ϗ φωτοχυσίας, ὡς ἀναγκαίας τε, καὶ ἀεὶ ὡσαύτως τελυμένας, εἰς λόγον μάλις' αὐτὶς ἐκλάβοι τὸν ἐναντίον εἰσβάλλων ὀρθῶς, ὅτι φύσεις ἐκεῖναι εἰσὶν ἁπλῶς σωματικαὶ, ὥσπερ δὴ προαιρέσεως, ὕτω τοι ϗ διανοίας πάντη ἄμοιροι. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. χνη. Ἀλλὰ κινῦνται φασὶ τελικῶς. Πόθεν δὲ τυτὶ δῆλον; ἐνδέδει γὰρ ἑκάςη καταλαβεῖν τὴν τελειοτέραν καὶ κρείττονα. Ἀλλ' αὐτὸ τῦτο τὸ ζητύμενον ἐςὶν, εἰ τοιαύτης τῷ ὄντι ἀμοίρησεν ἡ σφαῖρα δυνάμεως, ᾗ διαγιγνώσκειν ἔχοι τὴν προσήκυσαν οἱ τελειότητα. Δεδόσθω δέ. Τί ὖν, ϗ καταλήψεται ἄρα ποτέ; εἰ μὲν γὰρ, καὶ ξαπήσεται τὸ ξοπῆς ἐπέκεινα εἶναι λεγόμενον. Εἰδ' ὐχὶ, μάτην αὐτῇ ἐγκείσεται δηλονότι, ἡ πρὸς τὸ τὰ μὴ ἐφικτὰ ἐφικέσθαι διηνεκὴς ἀνάτασις. Τὸν Θεὸν γεμὴν, καὶ τὴν φύσιν μηδὲν μάτην ἐργάζεσθαι, καὶ Ἀριςοτέλει ϗ τοῖς πᾶσιν ἠξίωται.

Θεώρημα Ξϛ'.

§. χνθ'. „ Οὐδ' ὅτι ἐν ῥυθμῷ καὶ τάξει τὰ ἐν τῷ παν-„ τὶ κεῖται σώματα, ἔμψυχον ἐντεῦθεν τὸν Κόσμον ὑπο-„ ληπτέον.

Ἐκεῖνο γὰρ τῶν εἰς Κόσμον συνηρμοσμένων οὐσιῶν συνάρτησίν τινα ἐμφαίνει, ἣν ἀλλήλαις κατὰ τὸ ἐνεργεῖν καὶ πάσχειν συνήρτηνται. (§. υπϛ'. υπζ'. υπη'.) Αἱ δὲ ἐνεργεῖν τε καὶ παθαίνεσθαι πεφυκυῖαι φύσεις, καθ' ἑαυτὰς ὑπάρξεως τετύχηκαι εἰσί. (§. ρπδ'.) Καὶ πράγματι δὲ ἀλλήλων διαιρεῖται εἰσὶ κατὰ τοῦτο. (§. συβ'.) Ἔνθεν τοι καὶ τῶν πρὸς οὐσίαν ἀναγκαίων αὐταῖς, ἐκ τοῦ ἀκολούθου χωρὶς εἰσὶν ἀμοιροῦσαι. Ἡ δὲ συνάρτησις αὐταῖς οὐ πάντως χωρὶς ἀλλήλων, πρὸς ἀλλήλας δὲ καὶ ὑπ' ἀλλήλων. (§.υπϛ'.) τὸ ἄρα τῆς συναρτήσεως σχῆμα πρὸς οὐσίαν αὐταῖς οὐδαμῶς ἐστὶν ἀναγκαῖον. Τοιοῦτον δὲ βούλεται εἶναι ἡ ψυχὴ τῷ ἐμψύχῳ. (§. χνβ'.) Οὐκ ἄρα ὁ τῆς ἐν τῷ παντὶ ἁρμονίας λόγος, κατὰ τὴν ἐξ ἀλλήλων τῶν οὐσιῶν συνάρτησιν, τὸ ἔμψυχον εἶναι τῷ παντὶ προμνηστεύεται. Ο. Ε. Δ.

Θεώρημα ΞΖ'.

§. χξ'. „ Ἐνεῖναι δή τινα ὕλην ἐν τῷ παγκοσμίῳ συ-„ στήματι, λεπτότητί τε συστάσεως, καὶ ὀξύτητι κινήσεως „ διαφέρουσαν, τὴν εἴτε δύναμιν ἐμπύρειον, εἴτε θέρμην „ ζωτικήν. εἴτε ὕλην αἰθέρειον, ἢ πνεῦμα ἐλαστικὸν, ἢ „ ὑλαρχικὸν, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν καλουμένην, δώσομεν. ψυ-„ χὴν δὲ ταύτην ὡς ἐξ ἧς ὁ κόσμος ὁλικῶς ἔμψυχος, „ λέγειν οὐδαμῶς ἀξιοῦμεν.

Ἐφ' ὧν γὰρ τὸ μεῖζον ἐπιθεωρεῖται καὶ τὸ ἔλαττον ἐπὶ τούτων, ὡς ἂν μὴ ἔξω περάτων ἡ πρόοδος βαίνοι, ἀνάγκη θέσθαι τὸ ἔσχατον. Ἀλλ' ἡ τῆς ὕλης κατὰ μέγεθος σύστασις, καὶ ἡ τῆς αὐτῆς κίνησις, ἅτε δὴ ποσὰ, τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλαττον ἐπιδέχεται. ἐπαναγκες ἄρα καὶ ὕλην θέσθαι τινὰ, τῇ μὲν συστάσει λεπτοτάτην οὖσαν, τῇ δὲ κινήσει ὀξυτά-

των. Ἄλλως τε καὶ τῶν αἰσθητῶν σωμάτων ἁπάντων πρὸς τε κίνησιν, καὶ ἠρεμίαν ἀδιαφορούντων καθ᾽ αὐτά. (§. χιή.) εἰς δὲ κίνησιν ἀφ᾽ ἠρεμίας διὰ σώματος κινουμένου διεγείρεσθαι πεφυκότων, (§. αὐτ.) εἰκὸς εἶναι τὶ ἐν τῷ παντὶ κινήσεως οἱονεὶ πρώτιστον ὑποκείμενον, ὑπὸ μὲν τοῦ ἀκινήτως κινοῦντος αὐτὸ μετειληχὸς, τοῖς δὲ λοιποῖς τῆς κινήσεως κοινωνικόν. Τοσούτῳ δὲ μᾶλλον, ὅσῳ περ ἐπεὶ πολλὰ τῶν γινομένων τοῖς φυσιολογοῦσιν οὐχ οἷόν τε ἀναπτύσσειν διὰ τῶν αἰσθήσεσι ληπτῶν ὄντων σωμάτων, ἐπί τινα ὕλην μονονοῦ οἱ πάντες δεῖν ἔγνωσαν ἀναδραμεῖν ὑπερφυῆ λεπτότητι τυγχάνουσαν καὶ ὀξύτητι, καὶ τῇ δυνάμει ὑπερέχουσαν, τοῖς μὲν ἀποτελέσμασι δήλην γινομένην, ἀφανῆ δὲ τῇ οὐσίᾳ καὶ ἄληπτον. Αὕτη δὲ, ἤτοι δύναμις ἐμπύριος, καὶ ζωτικὴ θέρμη λεγέσθω, ἢ κτ. Οὐδὲ γὰρ περὶ τοῦ ὀνόματος τοῖς φιλοσοφοῦσι διοιστέον. Ἄρα κτ. Ὃ τὸ Α΄.

Ἀλλ᾽ εἴπερ αὕτη τοῦ ὅλου Κόσμου ψυχὴ εἶναι τεθῇ, ψυχικῶς ἄρα ἔσαι δι᾽ αὐτῆς ὁ Κόσμος εἰδοποιούμενος ὅλος ὅλως. Οὐκ ἔστι δέ. (§. χνέ.) Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. χξά. Μόλις ἂν εὕροις τῶν κατὰ τὴν Φιλοσοφίαν αἱρέσεων μίαν τινὰ, τῷ α. τῶν τοῦ Θεωρήματος μερῶν μὴ συνᾴδουσαν. Τοῖς γὰρ ὑλωδεστέροις σώμασιν ἐξ ὧν τὸ πᾶν, φύσιν τινὰ λεπτομέρειά τε καὶ δυνάμει διαφέρουσαν ἐνδιαχέαι, ἄλλῳ ἄλλως πως κατὰ τὸ δόξαν οἱ προσφυέστερον ὀνοματιθεῖσαν, οἱ πάντες ἐσπούδασαν. Αμέλειτοι, οὗτοι οἱ κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς σπερματικοὶ λόγοι, τοῦτο τὸ τεχνικὸν πῦρ, τὸ κατὰ Ζήνωνα. (1) Οὐδὲν τε ἄλλο τὸ κατὰ τὸν Γαληνὸν πνεῦμα ἔνθερμον (2) καὶ αἱ σπερματικαὶ δυνάμεις· καὶ τὰ σφαιροειδῆ δὲ τῶν ἀτόμων, τὰ πρὸς κίνησιν εὐφυέστατα,

κατὰ

(1) Πλούτ. Α΄. Ἀρισκ. Κεφ. ζ΄. Καὶ Λαέρτ. ἐν Βίῳ.
(2) Γαληνὸς ἐν Ὅροις.

κατὰ τοὺς περὶ Δημόκριτον καὶ Ἐπίκουρον. Ναὶ μὴν καὶ ὁ παρὰ Ἀριστοτέλει Αἰθὴρ, ἡ τῶν στοιχείων οἱονεί τις οὖσα σεμίδαλις, καὶ αἱ ἀπ' ἐντεῦθεν κατὰ τοὺς Περιπατητικούς, οὐκ οἶδ' οἷαι ἐπιρροαὶ κατιοῦσαι. αἱ τῶν εἰδῶν τε καὶ τῶν ἐν τοῖς σώμασι κρυφιωτέρων (ὡς ἀποκαλοῦσι) δυνάμεων προαγωγοί, καὶ οἷον μαιεύτριαι. Αἵτε δυνάμεις τῶν παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ἔσχατον πεφιλοσοφηκότων, αἱ τὰς μονάδας οἱονεὶ ζωοῦσαι, καὶ δραστηρίους ἀναδεικνύουσαι. Ἀλλ' οὐδέσι παρ' ἄλλοις περὶ τῆς θαυμαστῆς ταύτης ὕλης λόγος τοσοῦτος ἐγένετο, ὅσος παρὰ τοῖς Γάλλοις Φιλοσόφοις τοῖς τὰ Καρτεσίου, καὶ τοῖς Ἄγγλοις τοῖς περὶ τὰ τοῦ Νεύθωνος ἐσπουδακόσιν· ὧν καὶ τὰς δόξας, ἅτε δὴ ὑπὸ πολλῶν θρυλλουμένας, οὐ παρὰ τὸν σκοπὸν ἴσως ἐνταῦθα ἐκθέσθαι, κἂν τίσι δήποτε κοινωνοῦσι, καὶ τίσι διαφέρουσι σκοπῆσαι. Ἐκθετέον δὲ Α'. τὴν κατὰ Καρτέσιον, (ᾗ καὶ τὰ κατὰ χρόνον πρεσβεῖα ὀφείλεται) ἄνωθεν ἀρχὴν λαβοῦσι, καὶ ὅπως κοσμοποιῶν ἐκεῖνος τῷ λόγῳ τὴν λεπτὴν ἐκείνην κατεργάζεται ὕλην, πλατύτερον διελθοῦσι· τοῦ δὲ πλάτους τῶν λόγων αἰτιάσθω μηδείς, εἰμήπου τοῖς αὐτοῖς καταλάβοι ἐπιόντας ἡμᾶς καὶ δεύτερον.

Ἡ κατὰ Καρτέσιον Δόξα.

§. χξβ'. Α'. Παρέχθω φησὶν ἐκεῖνος ἐν ὑποθέσει κοσμολογεῖν ἐπαγγελλόμενος (δῶμεν δέ τοι αὐτῷ κἂν ὑποτιθέναι, κἂν ψεύδεσθαι θέλοι, μόνον τὶ νεανικόν.) παρέχθω μὲν οὖν ἀπέραντον ὕλης μέγεθος, εἴτ' οὖν ἔκτασις, συνεχής τε, καὶ ὁμοφυὴς ἡ πᾶσα. Ἡ δὲ ὕλη ἡ ἀρχέγονος αὕτη τετμήσθω δὴ εἰς ἀνείκαστόν τινα πληθὺν βραχυτάτων μορίων, αὐτίτυπων λίαν καὶ στερροτάτων τὴν σύστασιν, τὸ δέ τοι σχῆμα γωνιωδῶν ἐπιπεδοειδῶν, ἀμέλειτοι κυβοειδῶν, ἢ πυραμοειδῶν, καὶ οἵων ἀκριβῶς ἀλλήλοις συνεφαπτομένων, μηδὲν μηδὲ τὸ τυχὸν ὅλως κενὸν χωρεῖν μεταξὺ τούτων διαστημάτιον. Τοῦ γὰρ κενοῦ οὐδ' ἂν ἔννοιάν τις ἔχοι λαβεῖν, μὴ ὅτι καὶ ὕπαρξιν δοῦναι. Β'. Διττῇ δὲ κινήσει, ἣν ἂν αὐτοῖς ὁ Δημιουργὸς ἐνεποίησε, περιστρομβείσθω ταυτὶ

τὰ ψηγμάτια, τῇ μὲν ἕκαστον ἰδίᾳ περὶ κέντρον τὸ ἴδιον, τῇ δὲ τούτων πολλὰ, περί τι κέντρον τοῖς πᾶσι κοινὸν, κατὰ τὸ αὐτό. Γ'. Τῇ γοῦν τοιαύτῃ κινήσει προσαρασσομένων ἀλλήλοις τῶν μορίων, παρά τε τῆς προσβολῆς τὸ σύντονον καὶ σφοδρὸν, συνθλωμένων τε καὶ τὰς γωνίας ἀποτριβομένων, τριττήν τινα ὕλην ἐπάναγκες ἐστὶν ὑποστῆναι. Τὴν μὲν οἱονεὶ κόνιν πάνυ λεπτὴν, τὴν δὲ περιαιρεθεισῶν ἤδη τῇ ἀποτρίβῃ τῶν γωνιῶν, ὕλην σφαιροειδῆ τὸ σχῆμα· τὴν δὲ ἐκ τῶν ὀγκωδεστέρων ἀποτριμμάτων, ἅττα ἂν αἱ προσβολαὶ περιθραύσειαν, τῶν τραχυτέρων, καὶ σχήμασιν ἀνωμάλων, τρίτην. Γνωριζέσθω δὲ φησὶν, ἡ μὲν τρίτη, ὕλη παχυμερεστέρα, κλαδοειδὴς, ἀτακτοῦσα τὸ σχῆμα, τραχεῖα, νωθὴς, καὶ πρὸς κίνησιν ἀφυεστάτη. Ἡ δὲ δευτέρα σφαιροειδὴς, λεία τε, καὶ εὔρους, καὶ εὐκίνητος. Ἡ δὲ δὴ πρώτη ὕλη λεπτοτάτη, εὐρουστάτη, εἰς κίνησιν ὀξυτάτη, δι' ἁπάντων σωμάτων ἀκωλύτως διαρρέουσα, μηδενὸς μὲν καθ' ἑαυτὴν σχήματος ἀντεχομένη, παντὶ δὲ τῷ τυχόντι χωρίῳ, δι' ὑπερβολὴν εὐροίας τε καὶ ὑγρότητος, ἀκριβῶς συμμορφουμένη. Δ'. Τῆς δὲ δὴ ὑπερφυοῦς συστροφῆς, καὶ περιστρομβήσεως, καὶ τῆς ἐκ ταύτης κατατομῆς τε, καὶ διανομῆς τῆς ὕλης οὕτως ἐκτελεσθείσης, ῥᾴδιον ἂν εἴη συνιδεῖν (ὡς αὐτὸς) αὐτίκα μάλα δίνας παντοίας, δι' ὅλης τῆς τοῦ παντὸς ἐκτάσεως συνισαμένας. Ὧν κατὰ μὲν τὸ κέντρον ἑκάστης συρρυεῖσα ἡ πρώτη ὕλη, καὶ εἰς ὄγκον οἱονεὶ συσφαιρωθεῖσα, σώματι φαεινὸν συνίστησιν, οἷος ἥλιος, καὶ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων εἷς ἕκαστος. Οἱ γὰρ ἀπλανεῖς αὐτοσχήμα ἥλιοι εἰσὶ, παρὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀποστάσεως, βραχεῖς ἡμῖν οὕτως ὁρώμενοι. Τοῖς δὲ ἄστρασιν αἱ δῖναι ἰσάριθμοι, τῇ καθ' ἡμᾶς, ἧς κέντρον ὁ ἥλιος παραπλήσιοι. Ἀπὸ δὲ τοῦ μεσαιτάτου δίνης ἑκάστης, μέχρις ἀψίδων αὐτῶν, ἡ σφαιροειδὴς δευτέρα ὕλη διαχεομένη, τὸ ὅλον πληροῖ τῆς ἐκτάσεως, ἧς καὶ τὰ μὲν βραχύτερα τῶν σφαιριδίων, ἐγγυτέρω τοῦ κέντρου γίγνεται, ἀπωτέρω δὲ ἀναλόγως ὅσα ἂν τοὺς ὄγκους τύχοιεν μείζονα. Τὰ δὲ τούτων μεταξὺ, ἡ πρώτη ὕλη διήκουσα, οὐδὲν οὐδὲ τὸ πολλοστὸν κενὸν παρεῶσα μένειν, καθάπερ εἴρηται. Κατὰ δὲ τὴν περιφέρειαν δίνης ἁπάσης, ἡ νωθεστέρα τε καὶ πρὸς κίνησιν ἀφυεστέρα ὕλη ἀποσβεννυμένη τε, καὶ συμπιλουμένη, τὰ

ἀντι-

ἀντίτυπα τῶν σωμάτων, καὶ στεγανά, οἷα ἡ οἰκουμένη ἡμῖν γῆ, καὶ οἱ τῶν πλανητῶν σφαῖροι, συνίστησιν. Ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐξ ἑτέρας εἰς ἑτέραν τῶν εἰρημένων ὑλῶν μεταβολὴν παραιρεῖται ὁ λόγος. Ἐξεῖναι μὲν γὰρ καὶ ἀστέρα ἕνα τινὰ τῶν αὐτοφαύτων, τὸν ἐκ τῆς πρωτίστης ὕλης τὴν σύστασιν ἔχοντα, ἐπιπολασάσης ἤδη τῆς τρίτης αὐτοῦ δαψιλέστερον, καὶ τὴν α. συμπεδησάσης, ὡσανεὶ φλοιῷ ἢ δέρματι συνειλημμένον, ἐκστῆναι πως τοῦ κέντρου, οὗ κατειλήφει, καὶ τῆς ὅλης δίνης ἧς ἦν δεσποτεύων, ἐκβρασθέντα τε καὶ ἀποσχασθέντα ἐπὶ τὴν ἐγγὺς διεξολισθῆσαί τε καὶ διεκπεσεῖν, ἀντὶ τοῦ κέντρου τὴν περιφέρειαν ἔχοντα, ἀρχὴν μὲν εἰς κομήτην, ἑξῆς δὲ εἰς πλανήτα μετασκευασθέντα. Ἐξεῖναι δὲ τοὐναντίον καὶ πλανήτην, τῆς πρώτης ὕλης αὐτοῦ πλεονασάσης, καὶ κατισχυσάσης, εἰς κομήτην μὲν τὸ πρῶτον, κἀντεῦθεν εἰς ἀπλανῆ ἀστέρα μεταποιηθῆναι, ἐκ τῶν ἄκρων τῆς δίνης περάτων ἔνθα ἀναστρεφόμενος ἦν, εἰς αὐτὸ μεταπεσόντα τῆς ἀμπώτιδος τὸ μεσαίτατον. Ε'. Ὅτι δὲ φησὶ τοῖς οὖσι τὰ ὑποτεθέντα συμβαίνει δῆλον ἐντεῦθεν. Ἔχεις γὰρ ἐν τῷ παντὶ σωμάτων εἴδη τὰ γενικώτατα, τῇ τῶν προτεθέντων στοιχείων τριάδι ἰσάριθμα. Τούτων σοι τὰ μὲν αὐτόφωτα ἐστίν, οἷον ἥλιος, καὶ ἀστέρες ἐκ τῆς πρώτης ὕλης, ἣ κἀπὶ τοῦ πυρὸς ἐστὶ πλεονάζουσα. Τὰ δὲ διαφανῆ, οἷον ἀήρ, καὶ αἱ κατ' οὐρανὸν σφαῖραι, ἐκ τῆς δευτέρας. Τὰ δὲ ἀντίτυπα, καὶ ναστά, καὶ οὔτε φωτεινά, οὔτε διαφαίνοντα, οἷον γῆ, καὶ οἱ πλανῆτες ἐκ τῆς τρίτης, ἐξ ἧς ποικίλως συγκρινομένης, καὶ μετάλλων συστάσεις, καὶ φυτῶν, καὶ ζώων, καὶ ὅσ' ἄλλα ὑπόγειά τε, καὶ περίγεια σώματα. (1) Βαβαὶ τῶν ἀκουσμάτων! Ταῦτα δὴ πολλοὶ ἀπελέγξαι ἐπεχείρησαν, καὶ τῆς τοῦ Λουκιανοῦ συγγραφείσης ἀληθοῦς Ἱστορίας, μηδὲν εἰς ὑπόκρισιν ἀποδέοντα δεῖξαι. Καίτις οὐκ ἀμελῶς ἢ δοκεῖ Φιλοσοφίας ἡμμένος ἀνὴρ (2) συνθρησκευτὴς καίτοι ὢν τῷ

αὐ-

(1) Ὅρα τὰ περὶ Κόσμου Ῥενάτου Δὲς Κάρτης, ἤτοι τὸ περὶ Φωτός, καὶ περὶ Ἀρχῶν. Ποίημα.

(2) Γαβριὴλ Ἰησουΐτ. ἐν τῇ Περιηγήσ. τῇ εἰς τὸν Κόσμον τοῦ Καρτεσίου.

αἰδεῖ καὶ ὁμόφυλος ἐκ πλαγίου πως ἀποξέσας τὸ λουκιανειον ἐκεῖνο (1) οὐχ ἓν δὴ τοῦτο ἀληθεύειν ἔφασκε, λέγων ὅτι ψεύδεται, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἀληθεύειν, ἅττα ὁ Καρτέσιος ἐτερατεύσατο πρὸς ἀνθρώπους νοῦν ἔχοντας, διακωμῳδῶν. ἥπου δὲ καὶ πάνυ εὐλόγως. Τί γὰρ τῶν ὑποτεθέντων πρὸς λόγου βάσανον ἐξετασθὲν οὐκ ἀσθενὲς διελέγχεται καὶ ἐξίτηλον; Ἀπέραντον Α΄. μέγεθος ὕλης ἐκείνῳ εἰσενήνεκται. Τὸ δὲ ἤτοι ἄπειρον κυρίως ὑποτίθεται, καὶ ἀδύνατον τὸ εἰσενεχθέν. (§. τπθ΄.) ἢ πεπερασμένον, καὶ διπλόη τις ὑπολανθάνει ἐν τῷ ὀνόματι, δι' ἧς οὐκ ἔχει λαθεῖν τοὺς νοήμονας. ἀπέχετο γὰρ τοῦ πέρας θέσθαι τῷ παντὶ δηλονότι, ὡς ἂν μήτις ἐκεῖθεν τῶν περάτων διάστημα φαντασθεὶς, δυνατὸν γοῦν τὸ κατὰ τὸν Φιλόσοφον τοῦτον ἀδύνατον κενὸν (§. φκδ΄. φκε΄.) ὑποτοπήσειε. Β΄. Ὁμοφυὴς αὐτῷ ἡ ὕλη, τὸ δὲ τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἐν τῷ παντὶ εἰδῶν, ἥκιστα σύμφωνον. (§. φϟζ΄. φϟη΄.) Γ΄. Οἱ κύβοι αὐτῷ καὶ αἱ πυραμίδες, ἀκριβῶς ἡμμένοι ἀλλήλων, καὶ μηδὲν μεταξὺ διαλείποντες ὑποτίθενται, οἱ δ' οὕτως ἔχοντες περὶ τὰ ἴδια κέντρα πάντῃ εἰσὶν ἀπερίστροφοι, στερρότητος στερρότητι ἀντιβαινούσης ἴσης ἴσῃ. (§. χιη΄.) Καὶ ἀτριβεῖς ἐκ τοῦ ἀκολούθου. Δ΄. Ἐκ τῆς περιστροφῆς ἐκείνης, καὶ ἀποτρίβης, ἥτε πρώτη αὐτῷ ὕλη, καὶ αἱ λοιπαί. Διὸ δὴ ἐκείνων μὴ συμβαινουσῶν (διὰ τὸ Γ΄.) ἡ τριττὺς τῆς ὕλης οὐδαμῶς ὑποστήσεται. Ε΄. Τί δ' ὅτι τὸ ἄπορον σωμάτιον, καὶ δι' ὅλου παραπλήσιον τῇ συμπήξει, κατὰ τὴν συμβολὴν, μᾶλλον ὡδὶ, ἢ ὡδὶ θραυσθήσεται; (§. φϟδ΄.) Τί δὲ, πῇ μὲν εἰς κλαδίσκους, πῇ δ' εἰς κόνιν; τί δὲ μὴ καὶ οἱ κλαδίσκοι εἰς κόνιν, εἴγε καὶ τῶν κύβων αὐτῶν, οἷα εἰκὸς ἀπονώτεροι, καὶ εἰς διαίρεσιν ὁμολογουμένως ἑτοιμότεροι εἰσί; ϛ΄. Πῶς δὲ καὶ τὸ κενὸν ἀδύνατον; (§. φκδ΄. φκε΄.) ἢ ὁ διαιρεῖν δυνάμενος τὰ μέρη, διαστῆσαι οὐχ ἕξει; τί δὲ τὸ κωλῦον κύβον ἕνα, μεταξὺ κύβων ἄλλων ἐν τῇ συστροφῇ οὕτω θέσεως λαχεῖν, ὡς ἐκείνου τὰς γωνίας, κατὰ γραμμὰς

τῶν

(1) Ἐν τῷ Προοιμ. τοῦ Περὶ Ἀληθ. Ἱστορ.

τῶν ἐπιπέδων τῶν ἄλλων καθάπτεσθαι; Ζ΄. Ἢ πῶς ἐξ ὧν φησὶν οὐχ ὑπεναντίως αὐτῷ ἔχει τὸ δόγμα, ὥσπερ ὁμολογουμένου τῶν ὅλων τὸ κενὸν εἰς ἀδύνατον, παρεισάγοντι δὲ, μήπω καὶ τὴν περιστροφὴν, τῆς πάνυ λεπτῆς ἐκείνης ἐξεργασθείσης ὕλης αὐτῷ, ὑφ᾽ ἧς αὖ πληρωθείη τὰ κεχηνότα; ἢ οὐχὶ τὸ εἶναι ταύτῃ διὰ κινήσεως, ἡ δὲ κίνησις οὐκ ἐν ἀκαρεῖ, διὰ χρόνου δὲ ἐξ ἀνάγκης; (§. φπ΄.) Η΄. Διηνεκῶς οὔσης τε καὶ ἀπαύστου εἰσέτι καὶ νῦν τῆς κινήσεως, ἀεί τε κατ᾽ αὐτὸν ἀναυξοῦς τε καὶ ἀμειώτου σωζομένης (οὕτω γὰρ φέρεται ὑπειληφώς.) ἐπάναγκες ἦπου τὰ σφαιρίδια καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ψηγμάτων, ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον διαλεπτύνεσθαι προστριβόμενα, καὶ τῆς ὕλης οὕτω τὸ πλεῖστον μέρος, εἰς τὴν πρώτην ἐκείνην μετασκευασθείσης, πληθύϊ πως καὶ μεγέθει διενεγκεῖν μὲν τῶν ἐν τοῖς οὖσι σωμάτων τ᾽ αὐτόφαντα, διαλιπεῖν δὲ μειωθέντα τὰ διαφανῆ καὶ ἀντίτυπα. Θ΄. Καὶ εἰ παρὰ τὴν διαφορὰν τοῦ τῶν ἀποξυσμάτων μεγέθους, ἡ τῶν εἰδῶν διαφορά τε καὶ ποικιλία, πολλὰ ἄττα ἑτεροειδῆ εἰς τόδε ἐφάνη αὖ σώματα, οἷον ὕδωρ ἕτερον, καὶ γῆ ἄλλη, καὶ φυτὰ, καὶ ζῶα, καὶ μέταλλα τὴν σύστασιν διαφέροντα. Θαῦμα δὲ ὅτι οὔπω ἐς δεῦρο, καὶ ὦπται, ἀπὸ τοσούτου συνεχιζομένης τῆς θραύσεως. (§. φϙδ΄.) Θαυμαστὸν γὰρ, εἰ μὴ διὰ μακρῶν αἰώνων δυνηθείη, ὅπερ ἡ πρὸς ὀλίγον φθάσασα τριβὴ ἴσχυσεν. Ι΄. Ἐπεὶ δὲ τῶν αὐτῶν αἰτίων καὶ ἔργα ἀεὶ τὰ αὐτὰ (1) χρυσὸς, καὶ ὕελος, κτ. πῶς ἐν χωνευτηρίῳ τεθέντα τὸ τρίτον τῆς ὕλης καθορᾶν οὐ παρέχουσιν. Εἰκὸς δὲ παρέχειν καὶ ῥᾷστα. Εἰ γὰρ τοσοῦτον ἴσχυε κατὰ τῶν ἀντιτυπωτάτων κύβων ἡ κίνησις, πολλῷ δὴ πρότερον εὔλογον αὐτὴν κατισχύειν σωμάτων πολλῷ τῷ μέτρῳ τὴν ἀντιτυπίαν ἐλαττουμένων καὶ παγιότητα. „ Ἀλλ᾽ ἐνθέμενοι, οὐδὲν ἔπειτ᾽ ἐκ τοῦ χωνευτηρίου ἐξοίσομεν, ὅτι „ μὴ ὕελον (ὡς ἔκραξέ τις τῶν χυμικῶν) ὕελον, ὕελον. (2) Οὐκοῦν οὐδ᾽ εἰ τὸν Ἡφαίστου ξιποδῶντε καὶ θεραπαινῶν τύ-

χοι-

(1) Εἷς καὶ ὑπὸ τῶν κατὰ Νεύτωνα νόμων τῆς φύσεως, τοῖς πᾶσι ἀπόδεικτος.

(2) Ὅρα ἐν Ἱστορ. τοῦ Οὐρανοῦ Βιβλ. Β΄. Κεφ. Η΄.

χοιμεν. Ἐπὶ δὲ τέτοις (ὃ τῆς προθέσεως μάλιστα ἐστί. Τὰ γὰρ περὶ τῶν δινῶν ἐκεῖνα, καὶ τῆς τῶν ἀστέρων μεταμορφώσεως, ὄκνος μ' ἔχει καὶ ἀπελέγχειν, οἴκοθεν ἄλλως ὄντα αὐτέλεγκτα.) τὸ τῆς λεπτῆς ὕλης ἐπιλογιζομένοις, περὶ ταύτην πρὸ τῶν ἄλλων, ἐν τούτῳ ἐξαμαρτάνειν κάρταμοι δοκεῖ ὁ Καρτέσιος, ὅτι κυφοτάτην αὐτὴν, λεπτοτάτην, ὑγροτάτην, ὀξυτάτην εἰς κίνησιν ὑποθέμενος, εἶτα δὶ ὅλου στερρὰν, ὡς πόρου παντὸς ἄμοιρον εἶναι βούλεται, καὶ σωμάτων ἁπάντων ὑπερβεβηθεστέραν οὕτω διὰ τὸ πλῆρες, καθίστησι, καὶ μᾶλλον δυσκίνητον. Εἶτα καὶ πόρων ἀποστερήσας συνιδεῖν οὐκ ἔχει τοῦ πλάσματος τὸ ἀσύστατον. Εἰ γὰρ ἀπὸ τριβῆς ταύτης ἡ γένεσις, ἐκ μερῶν ᾗ πού συνέστηκεν αὐτὴ πάνυ λεπτῶν. Εἰ μή τις συνεληλυθέναι αὖθις φαίη τὰ μέρη, εἰς ἑνὸς συνεχοῦς (οἷον περ ἦν πρὸ τῆς κινήσεως) σύμπηξιν σώματος. Πόθεν δέ; ἢ τίς ὁ λόγος; Ἔνθα δὲ μέρη, καὶ σχήματα ἐξ ἀνάγκης. Τὰ δέ τοι μέρη ἀκριβῶς ἀλλήλοις συνεφαπτόμενα, οἷα κύβοι τινὲς ὄντες, ἢ πυραμίδες, ἤ τινὰ τοιαῦτα ἀφυέστατα ἂν εἴη πρὸς κίνησιν. Εἰ δὲ τῶν σφαιροειδῶν τύχοι διέξει δὶ ἀλλήλων καὶ διαστήσεταί πη κατὰ σημεῖα ἁπτόμενα, καὶ οὕτω πόρους παρέξει τῷ ὅλῳ ἀθροίσματι πάντη κενοὺς, μηδεμιᾶς περαιτέρω ὕλης ὑπούσης, ἥτις διαχωρήσειεν. Εἰ μὴ δέοι, καὶ περὶ ταύτης τοῦ αὐτοῦ λόγου κρατοῦντος, χωρεῖν ἐπ' ἄπειρον.

Ἡ κατὰ Νεύθωνα Δόξα.

§. χξγ'. Ὅπως τὴν ἀρχὴν ὑπέστη, μηδὲ χρῆναι πολυπραγμονεῖν ἡγησάμενος, ὑποστῆναι παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ ὁ Ἄγγλος ὑπέθετο ὕλην τινὰ τὴν διὰ πάντων διήκουσαν, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀέρος ὃν ἀναπνέομεν, ἢ τῶν ἄλλων αὐτὸς, μακρῷ μανότητι, καὶ τάχει, καὶ τόνῳ, καὶ ταῖς ἄλλαις δυνάμεσι διαφέρουσαν. Ὕλην δὲ λεπτὴν, καὶ πνεῦμα ὑλαρχικὸν, καὶ μέσον αἰθέρειον, τὸ μὲν διὰ τὴν λεπτομέρειαν, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐπικράτειαν, τὸ δὲ, ὅτι δὶ αὐτοῦ τ' ἄλλα φέρεται, ἢ ὅπως ἄλλως ἂν δόξῃ ἀποκαλεῖν παρέχει, προσηκόντως ταῖς χρήσεσιν. Εἶναι δὲ κατὰ τὸ μέσον τὴν πρώτην, μετὰ τὴν

πρώτην, τῶν ἐν τῇ φύσει γινομένων ἀρχὴν, καὶ ὄργανον οἱονεὶ παντείας κινήσεως. Δι᾽ αὐτοῦ γὰρ διωκικῶς τε καὶ ἰσχυρῶς παλλομένου, καὶ δι᾽ οὐκ ἔστιν ὅτε μὴ ἐλαυνόντος, καὶ φῶς ἀφιέναι, καὶ τῆς θέρμης μεταδιδόναι, ὅσα πέφυκεν. ἀκτῖνά τε πᾶσαν τῶν μὲν διϊέναι, τοῖς δ᾽ ἀνακλᾶσθαι, ὑπὸ δὲ τῶν διαθραύεσθαι. Εἴτι δὲ ῥοῶδες ἐντεῦθεν τῆς εὐροίας μετέχειν· εἴτι δὲ πάγιον, τούτῳ τὴν ἀντιτυπίαν προσοφείλειν. Ὁλκὰς δὲ σωμάτων, καὶ ἐπιπάσεις, καὶ ἀποκρούσεις, καὶ τοὺς τῶν κινήσεων νόμους, οἷς κρατεῖται τόδε τὸ πᾶν, καὶ συνέχεται, πρὸς μίαν ταύτην ἀναφέρειν τὴν ἀρχήν. Ὅσαι τε τῶν ἑτεροφυῶν μίξεις καὶ κράσεις, ὅσαι τε διαστάσεις καὶ διακρίσεις, καὶ ἀναζέσεις, καὶ μετεωρίσεις, καὶ καταθέσεις, ἐξανθήσεις, πέψεις, καὶ τ᾽ ἄλλα περὶ ἃ σπουδάζουσι παῖδες χυμικῶν. Καὶ τῶν ὑπὸ γῆν τὰς πήξεις, τὰς ἀπολιθώσεις, τὰς ἄλλας συγκράσεις· τῶν τε φυτικῶν τὰς ἀναφύσεις, καὶ θρέψεις, καὶ αὐξήσεις. Καὶ δὴ καὶ τῶν ζώων τοῖς ὀργανικοῖς σώμασιν, εἴτινες διαπλασμοὶ μελῶν, ὑγρῶν ἐξεργασίαι τε, καὶ κυκλοφορίαι, καὶ ἐκκρίσεις, καὶ αἰσθήσεων ἀντιλήψεις, καὶ νεύρων, καὶ μυῶν, αἱ πρὸς κίνησιν τάσεις. Καὶ συνελόντι φάναι πάσας μὲν ἀλλοιώσεις, πάσας δὲ γενέσεις, ἐκ μιᾶς ταύτης τῆς θαυμαστῆς ὕλης, τῆς τὸ ἐνδόσιμον παρεχομένης, καὶ τὴν ῥοπὴν ἑκάστοις συνεχούσης, καὶ προαγούσης πρὸς πᾶν εἶδος κινήσεως, πλεουργεῖσθαι. Καὶ τὰ μὲν ἔργα τοιαῦτα. Οἵα δὲ ἡ ἐνοῦσα ταύτῃ ἐλαστικὴ δύναμις, καὶ τὸ τάχος, καὶ ἡ μανότης, θαυμαστὸν ἀκοῦσαι. Εἰ γὰρ τὸ ἀπὸ τῶν φωτεινῶν σωμάτων ἀφιέμενον φῶς 700,000. τάχιον ὡς ἡμᾶς ἐλαύνει, ἢ ὁ διὰ τῆς τοῦ ἀέρος πληγῆς ἀκουόμενος ἦχος, τὸ δὲ τοῦ φωτὸς τάχος, καὶ τὸ ἐλατήριον, ἐκ τοῦ μέσου τοῦδε, περὶ οὗ ὁ λόγος, ἐστὶ, τὸ ἄρα μέσον πλέον ἢ 700, 000κις ἐλαστικώτερον τοῦ ἀέρος, καὶ δὴ καὶ μανώτερον. Ἀὴρ δὲ ὕδατος μανώτερος 599, 300, 000, τὸ ἄρα μέσον 600, 000, 000κις ἧττονα πρὸς τὸ δι᾽ αὐτοῦ φερόμενον τὴν ἀντίβασιν ἕξει, ἢ τὸ ὕδωρ. Οὗ δὴ χάριν καὶ ἀκωλύτως δι᾽ αὐτοῦ αἱ σφαῖραι, τὰς κυκλοφορίας τὰς ἑαυτῶν ποιοῦνται, μηδὲν ἐπιβραδυνόμεναι, ὃ διὰ τῆς τοῦ Καρτεσίου ὕλης τῆς ἀκριβῶς πλήρους ὑποτιθεμένης οὐκ ἐνὶ, φασὶ, λαβεῖν. Ὑπὸ γὰρ ἐκείνης πᾶσα κίνησις, τοῖς δι᾽ αὐ-

τῆς

τῆς φερομένης θᾶττον ἂν ἀποσβεσθείη, πυκνοτέρας καὶ τῶν μετάλλων αὐτῶν εἰσαγομένης διὰ τὸ παντελῶς ἄπορον· ὥστε καὶ εἰς ἀνάγκην περιίστασθαι τοὺς ἀμφὶ Καρτέσιον πρὸς Θεὸν ἀνατρέχειν τὸν νευργοῦντα, τὴν ἅπαξ ἐντεθεῖσαν τοῖς οὖσι κίνησιν, καὶ δαπανωμένην ταῖς ἀντιβάσεσι συνεχῶς ἀποκαθιστῶντα.

§. χξδ'. Τούτων οὖν οὕτως ἐχουσῶν τῶν ὑπολήψεων αὐτόθεν ἐπικρίνοντι τάς τε διαφορὰς συνιδεῖν ἔξεστι, καὶ ὅσον ἑκατέρα πειθοῦς ἐνίησι. Λαβεῖν γὰρ ἐπιστημόνως τὴν περὶ τούτων κατάληψιν οὐχ οἷόν τε, δόξαν δὲ ἔχειν εἰκὸς ἡγουμένους, ἐνεῖναι μὲν ἐν τῷ παντὶ ὕλην τινὰ πάνυ λεπτήν, (§. χξ'. χξα'.) οὐ κατὰ τὴν τοῦ Καρτεσίου πλασματουργίαν (§. χξβ'.) δι' ὅλου ἄπορον, μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν τοῦ Νεύτωνος εἰκασίαν, (§. χξγ'.) καὶ ταύτην εἰ μὴ πάντῃ πάντως τοῖς δι' αὐτῆς ἀγομένοις ἀπροσκόπως τε καὶ ἀκωλύτως τὴν φορὰν ἐπιτρέπουσαν, (τοῦτο γὰρ οὐκ ἀρέσκει τισί, καὶ τυχὸν οὐδ' αὐτῷ Νεύτωνι, καθ' ὃν αἱ τῶν ἀστέρων κυκλοφορίαι διαιωνικῶς τῆς τοῦ Δημιουργοῦ συνοχῆς εἰσὶ προσδεόμεναι. (1) τάχα δὲ καὶ τῷ καθόλου θεσμῷ τῆς ἀντιβάσεως, τῷ ἐπὶ πάσης τῆς ὕλης κρατοῦντι (§. χιή.) ἥκιστα σύμφωνον.) διὰ γε μὴν τὸ ὑπερβάλλον τῆς λεπτομερείας, καὶ τῆς ὑγρότητος βραχύ τι πάνυ προσισταμένην, ὑφ' ἧς οὐχ ὁ Κόσμος μαδία ἔμψυχος ὢν ἀναδείκνυται· (§. χξ'.) πολλὰ δέ, εἰ μὴ πάντα τὰ κατειλεγμένα ἐκεῖνα (§. χξγ'.) ἔχει τὴν γένεσιν.

Τέλος τῆς Κοσμολογίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Π Ι-

(1) Ὅρα τὸν Γενουήσ. Μεταφ. Μέρ. Α'. Πρότ. ση'. ἐν τῷ Σχολίῳ.

ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ
ΕΝ ΤΗ͂Ι ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ͂Ι ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ
ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΚΕΦ. Α'. Τίνα δήποτε τοῦ Κόσμου ἔννοιαν, ἧς ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος πρόκειται θεωρεῖν, ληπτέον; . Σελ. 4
ΚΕΦ. Β'. Περὶ Ἐκτάσεως πλήρους τε καὶ κενῆς· ἔνθα καὶ περὶ Τόπου, καὶ περὶ Διαμονῆς, καὶ Κινήσεως. 77
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ σωμάτων συνθέσεως, τουτέστι περὶ Ἀρχῶν, ἐξ ὧν πρωτίστων τὰ ἐν τῷ παντὶ σώματα συγκεκρότηται. 139
ΚΕΦ. Δ'. Περὶ τῶν ἐν τῷ Παντὶ Δυνάμεων, καὶ περὶ Νόμων τῶν ἐν τῇ Φύσει. 168
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ Εἱρμοῦ τοῦ ἐν τῷ Συστήματι, ἔνθα καὶ περὶ Εἱμαρμένης. 184
ΚΕΦ. ϛ'. Περὶ τῆς ὑπὸ πολλῶν εἰσαγομένης τοῦ Κόσμου Ψυχῆς. 203